

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 663
Παρασκευή
19 Ιουνίου 1998
Δρχ. 500

Σωκράτη Κόκκαλη

Είσαι Κάθαμα,
Παλιάνθρωπος, Δειλός

και Απατεώνας!

Αυτά για σήμερα. Περισσότερα
προσεχώς αν συνεχίζεις, κρυμμένος
κάτω από τα φουστάνια της γυναίκας
σου, να συκοφαντείς αυτούς που
ελέγχουν τις δραστηριότητές σου.
Πάσσαλος, Πασσάλω εκκρούεται!

Χ.Τ.

- ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ
- ΤΑ ΜΑΤ ΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ
- ΤΟ ΚΟΣΣΟΒΟ ΦΛΕΓΕΤΑΙ
- Η ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΚΑΡΝΤΙΦ
- ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ: ΧΑΚΙ ΡΑΣΑ

Δ Ι Α Π Λ Ε Κ Ο Μ Ε Ν Α

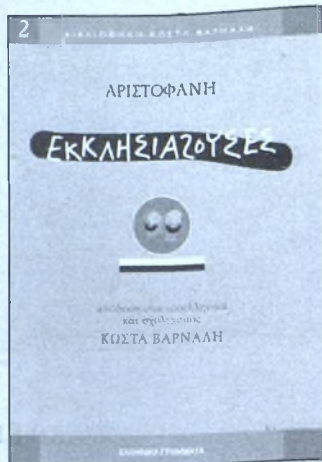
Στάζει η οροφή

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
ΜΕ ΤΟΝ ΡΟΥΜΑΝΟ ΥΠΕΞ
ΑΝΤΡΕΪ ΠΛΕΣΟΥ

ΣΤΑ 1985 ΖΙ

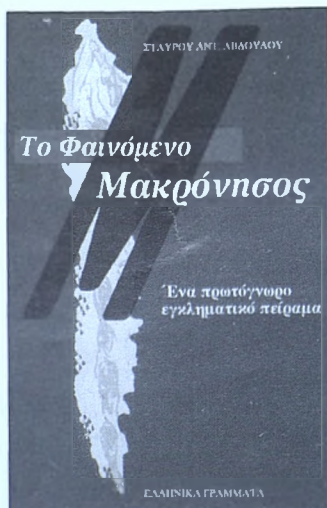

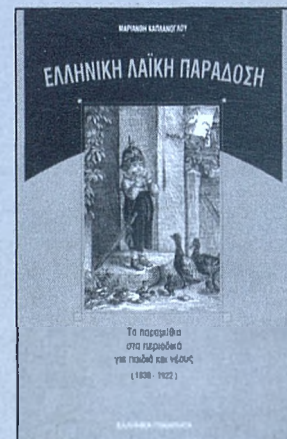
ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ

Γ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ
ΘΕΩΡΙΑ ΑΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΥΠΕΡΑΕΙΑΣ

ΣΤ. ΑΒΔΟΥΛΟΣ
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ
ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ

Μ. ΚΑΠΛΑΝΟΓΛΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΙΚΗ
ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Δύναμις στη γνώση

Εκδόσεις: • Ακαδημίας 88, 106 78 Αθήνα τηλ. 33 02 415, 38 20 612 - fax 38 36 658 • • Βιβλιοπωλεία: • Γ. Γενναδίου 6, 106 78 Αθήνα τηλ. 38 17 826, 38 06 661 - fax 38 36 658 • Στοά Ορφέως, Στοά Βιβλίου Πεσμαζόγλου 5, 105 59 Αθήνα τηλ. 32 11 246
• Υποκατάστημα Θεσσαλονίκης: Κ. Μελενίκου 26, 546 35 Θεσσαλονίκη τηλ. 245222

Περίοδος Β' · Έτος 25ο · Τεύχος 663
Παρασκευή 19 Ιουνίου 1998 · Δρχ. 500
**ANTI - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασιού 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξ. 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας;

Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 12 ΣΤΑΖΕΙ Η ΟΡΟΦΗ Τα διαπλεκόμενα ξανά στο προσκήνιο, ιδιαίτερα μετά την παρέμβαση της Εισαγγελίας. Αρκεί άραγε η παρέμβαση αυτή για να λυθεί ένα από τα σοβαρότερα πολιτικοκοινωνικοοικονομικά θέματα της εποχής μας; - Γράφουν: **Ρεπόρτερ, Στέλιος Καφαντάρης, Απόστολος Διαμαντής**

ΣΕΛ. 17 ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΙΤΣ Γιατί ο Χατζιδάκις δήλωνε πως «βαρέθηκε να μορφώνει υπουργούς Πολιτισμού»; - του **Μάνου Στεφανίδη**

ΣΕΛ. 18 ΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ, ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ Η συνταγή του αδιεξόδου για το κυβερνών κόμμα - του **Τ. Παππά**

ΣΕΛ. 20 ΤΑ ΜΑΤ ΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ Οι κινητοποιήσεις των εκπαιδευτικών και η πολιτική των ΜΑΤ. Και η ουσία του εκπαιδευτικού προβλήματος. Γράφουν: **Δημήτρης Καΐσης, Ανδρέας Μπελεζίνης**

ΣΕΛ. 23 ΤΑ ΧΑΚΙ ΡΑΣΑ Γιατί ο Χριστόδουλος δεν λέει «Απεταξάμην τον Στόχο»; - του **Μανώλη Βασιλάκη**

ΣΕΛ. 26 «ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΜΕ ΘΕΤΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΓΙΑ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ» Ο ρουμάνος υπουργός Εξωτερικών **Αντρέι Πιάσου** μιλά στο *Anti*

ΣΕΛ. 31 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ Κόσσοβο: Ασκήσεις διεθνών ισορροπιών - της **Ελένης Κολλιοπούλου** Ερυθραία-Αιθιοπία: Ο πόλεμος των συμμάχων - του **Αστέρη Χουλιάρα** Γερμανία: Το τέλος μιας εποχής - της **Μαίρης Μπόση** Ευρώπη: Σχεδιάζοντάς την και πάλι - του **Σωτήρη Ντάλη** ΗΠΑ - Ο Κλίντον στην Κίνα - της **Έλενας Πολυχρονιάδου**

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Εισαγγελείς στα διαπλεκόμενα, σελ. 4

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 43

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδιάκος, σελ. 5

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Κώστας Καραμάρκος, σελ. 66

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Γιώργος Αρκουλή, σελ. 11

•Εξώφυλλο:

Οι Χρήστος Τεγόπουλος, Σωκράτης Κόκκαλης, Χρήστος Λαμπράκης
(η σύνθεση του εξωφύλλου είναι φωτομοντάζ)

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ ΣΤΑ ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΑ

Η ΕΙΔΗΣΗ για την παραγγελία δικαστικής έρευνας σχετικά με τις καταγγελίες που είδαν το φως της δημοσιότητας με αντικείμενο τα περιώνυμα πια διαπλεκόμενα, από τις στήλες εφημερίδων το τελευταίο διάστημα, έφερε ένα αίσθημα ανακούφισης σε όλους τους πολίτες...

Η ΑΝΑΦΟΡΑ στα διαπλεκόμενα ορίζει μία μόνο πλευρά από τις κακοδαιμονίες του τόπου. Ασφαλώς όμως την πιο καίρια. Ωστόσο, όπως διαφάνηκε και από τα δημοσιεύματα, πάλι μία μόνο πτυχή από τις πολλαπλές δραστηριότητες των διαπλεκομένων συμφερόντων αφορά η παρούσα δικαστική έρευνα. Αν μείνουμε, λ.χ., στο χαρακτηρισμό που δίνει η *Ελευθεροτυπία* της 17.6.98, ότι «*διαπλεκόμενος είναι αυτός που χρησιμοποιεί όλα τα μέσα για να πάρει χρυσόφορες δουλειές από το Δημόσιο*», πάλι περιορίζεται η περιγραφή σε όσα στις ημέρες μας προωθούν προς ίδιον όφελος οι διαπλεκόμενοι. Ε, ως μην είμαστε τόσο «οικονομιστές»: ο κ. Λαμπράκης, επί παραδείγματι, επέτυχε τη νομιμοποίηση πλήθους παρανομιών και πέτυχε την αποπληροφόρηση της κοινής γνώμης με τη βοήθεια του συνόλου σχεδόν των ΜΜΕ, προκειμένου να κατασκευάσει μια δική του Όπερα! Εξασφάλισε βεβαίως και γενναίες επιχορηγήσεις, αλλά στην περίπτωση εκείνη *χρησιμοποίησε όλα τα Μέσα – όχι τόσο από χρυσοφιλία...* Διαπλεκόμενα συμφέροντα είναι ένα σύνολο από οικονομικούς, εκδοτικούς και πολιτικούς παράγοντες που διαμοιράζονται την αίγλη της εξουσίας και τη δύναμη του χρήματος, με αμοιβαία συνδρομή και στήριξη.

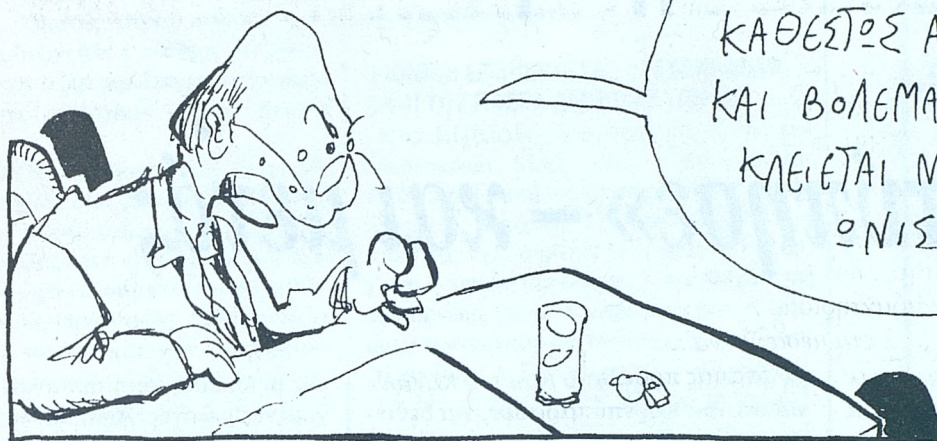
ΟΜΩΣ, η εντολή του εισαγγελέως κ. Κολιοκώστα ορίζει στη συγκεκριμένη έρευνα ένα ορισμένο πλαίσιο, όπως αυτό καθορίστηκε κυρίως από τη σειρά των δημοσιευμάτων της *Ελευθεροτυπίας* – δημοσιευμάτων που αφορούν τις δραστηριότητες της ομάδας Κόκκαλη. Έτσι δεν υπάρχει κίνδυνος η έρευνα να πελαγοδρομήσει στο απέραντο πεδίο δράσης των διαπλεκομένων και, με τον τρόπο αυτόν, να χαθεί. Υπάρχουν συγκεκριμένες καταγγελίες και για συγκεκριμένα γεγονότα: Το Ξυστό, τα νέα αθλητικά στοιχήματα, η ψηφιακή τηλεόραση και, κυρίως, οι ανομίες περί τον ΟΤΕ.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΟΤΕ, ειδικά, υπάρχει πληθώρα καταγγελιών. Η περίπτωση της εμπλοκής ΟΤΕ-Ιντρακόμ στη Ρουμανία και τη Μολδαβία είναι μόνο μια σκηνή από τον τραγέλαφο που ο δραστήριος κ. Σωκράτης Κόκκαλης έστησε χρόνια τώρα με την κρατική επιχείρηση τηλεπικοινωνιών της Ελλάδας. Από εποχής του αλήστου μνήμης Τόμπρα, ο κ. Κόκκαλης με τη συνδρομή του κ. Χρήστου Λαμπράκη πάτησε γερά το πόδι του στον ΟΤΕ. Η ιστορία της συστηματικά μεθοδευμένης πρόσδεσης του δημόσιου οργανισμού στο άρμα του Κόκκαλη, για την περίπτωση τουλάχιστον της ψηφιακής τηλεφωνίας, έχει καταγραφεί με έγγραφα, ονόματα, ημερομηνίες και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια στο *Αντί*.

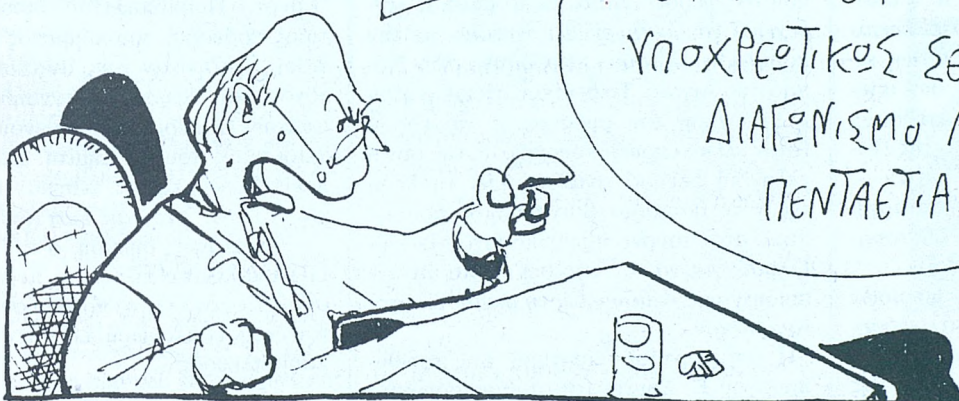
ΑΛΛΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ εκείνη παρουσιάστηκε απρόθυμη είναι δύσκολο να βρούμε επιεικέστερο χαρακτηρισμό – η Δικαιοσύνη να προχωρήσει σε βάθος την έρευνα. Οι ανακριτές αρνήθηκαν να ασχοληθούν με το αντικείμενο, επειδή «*δεν περιείχετο στις εισαγγελικές εντολές*». Έτσι, σήμερα, είναι δύσκολο να φανταστούμε τους ανακριτές να χώνουν το νυστέρι «*μέχρι το κόκαλο*». Μήπως ερευνήθηκε ποτέ η σχέση του κ. Κόκκαλη με τη Στάζι; Οι Αμερικανοί έχουν στα χέρια τους τα πλήρη αρχεία της Στάζι. Αλλά αυτοί ξέρουν και «*κρατούν*» για λογαριασμό τους τον κ. Κόκκαλη. Σ' αυτό το πλαίσιο, δεν μπορούμε να φανταστούμε τους λειτουργούς της ελληνικής Δικαιοσύνης, ακόμα κι αν τολμήσουν, να δύνανται. Πολύ φοβούμεθα ότι η πιθανότερη κατάληξη και αυτής της δικαστικής έρευνας θα είναι τα βαρύτερα των αρχείων – με τους εντιμότερους κ.κ. διαπλεκομένους να αποδίδονται λευκοί ως περισσότεροι για να συνεχίζουν τα θεάρεστα έργα τους... Ας μας διαψεύσουν τα γεγονότα!

αντί

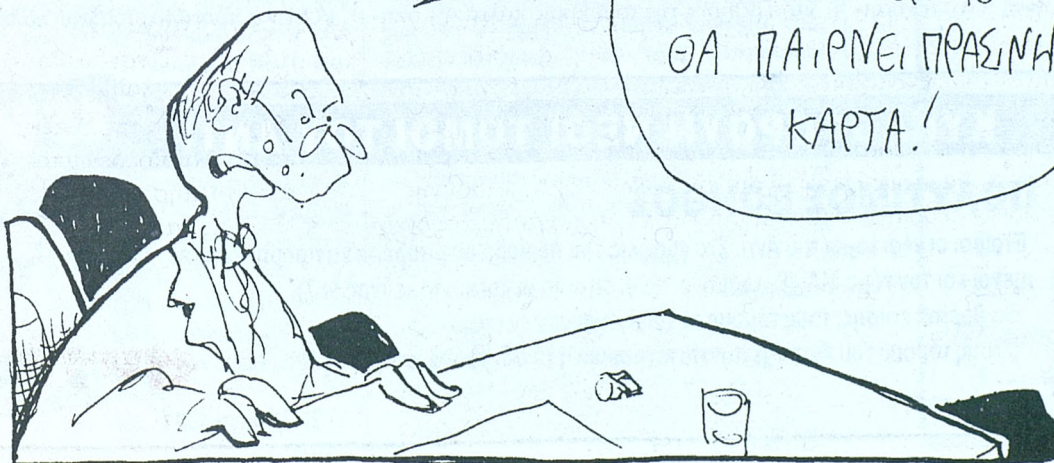
ΛΟΓΙΚΗ ΚΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΑΥΤΟ ΤΟ
ΚΑΘΕΣΤΟΣ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΒΟΛΕΜΑΤΟΣ ΑΠΟ-
ΚΛΕΙΕΤΑΙ ΝΑ ΔΙΑΙ-
ΟΝΙΣΘΕΙ!

ΣΤΟ ΕΞΗΣ ΚΑΘΕ
ΕΛΛΗΝΑΣ ΘΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΕΙ
ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟΣ ΣΕ ΓΡΑΠΤΟ
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΑΝΑ
ΠΕΝΤΑΕΤ.Α!

ΟΠΟΙΟΣ ΠΕΡΝΑΕΙ
ΘΑ ΠΑΙΡΝΕΙ ΠΡΑΣΙΝΗ
ΚΑΡΤΑ!

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ

«Χτύπησε» – και μετά;

«ΣΑΝ, ΕΞΑΦΝΑ, ώρα μεσάνυχτ' ακουσθεί»

... Τη φορά αυτή –περασμένα μεσάνυχτα της Δευτέρας προς την Τρίτη– δεν χρειάσθηκε, ευτυχώς, να θρηνησουμε ανώφελα ... Βέβαια, η νύχτα, όπως με διαβεβαίωσαν Τα Νέα, ήταν «άγρια», αφού «χτύπησε ο Κλίντον», κ.λπ. (Τον ίδιο, ακριβώς τίτλο είχε και η Ελευθεροτυπία: «Χτύπησε νύχτα ο Κλίντον»). Αλλά ο πρωθυπουργός μας «απέκλεισε κάθε υποχώρηση». Για ν' αποδείξουμε, μάλιστα, ότι δεν είμαστε ευεπίφοροι σε πιέσεις ή εκβιασμούς (όπως είναι γνωστό ο πρόεδρος Κλίντον δεν απέκλεισε «ένταση στην περιοχή»), σπεύσαμε να εγκαινιάσουμε το αεροδρόμιο της Πάφου με την αποστολή τεσσάρων F-16 – υπόμνηση ότι το «ενιαίο δόγμα θα υπάρχει και θα αναπτύσσεται, όσο υπάρχει ο τουρκικός επεκτατισμός».

ΦΥΣΙΚΑ οι τίτλοι άλλων εφημερίδων διέφεραν. Η Καθημερινή, λ.χ., τιτλοφόρησε: «Πίση Κλίντον σε Σημίτη», ενώ Η Αυγή έριξε το βάρος της στο στοιχείο της έντασης που υπαινίχθηκε ο Κλίντον. Ο κύριος τίτλος της ήταν: «Προαναγγελία έντασης στα ελληνοτουρκικά», με υπέρτιτλο: «Πίση και προειδοποίηση Κλίντον στον Σημίτη». Όσο για τον υπερεθνικόφρονα Τύπο (Ακρόπολις, Βραδυνή, κ.ά.) η γραμ-

μή ήταν ότι «πέρασε το βέτο του Κλίντον» και ότι, στο Κάρντιφ, βιώσαμε, για δεύτερη φορά, κλίμα Ιμίων.

ΜΕ ΠΟΙΟ σκεπτικό, όμως, ο Κλίντον ζήτησε από την ελληνική πλευρά ν' αναθεωρήσει την, ως τώρα, θέση της και να βοηθήσει στην παραχώρηση προς την Τουρκία καθεστώτος ημι-υποψήφιας (για ένταξη στην Ε.Ε.) χώρας; Το πρώτο στοιχείο έχει ήδη αναφερθεί: Διότι, διαφορετικά, «ενδέχεται να δημιουργηθεί ένταση», με την πρόκληση «θερμού επεισοδίου», στην Κύπρο ή το Αιγαίο. Το δεύτερο στοιχείο ήταν η υπόσχεση του αμερικανού προέδρου (στον έλληνα πρωθυπουργό) ότι, εφόσον η ελληνική πλευρά αναθεωρήσει τη θέση της, τότε, θα παρενέβαινε ο ίδιος, προσωπικά, στον τούρκο πρωθυπουργό Μεσούτ Γιλμάζ, για να του ζητήσει (ή για να τον πιέσει) «ν' αναθεωρήσει τη στάση του στο Κυπριακό».

Η απορριπτική απάντηση του πρωθυπουργού Κ. Σημίτη (στο μεταμεσονύκτιο τηλεφώνημα του Κλίντον) στηρίχθηκε σε τρία σημεία: Πρώτον, ότι, και αν ακόμα η ελληνική πλευρά αποδεχόταν την αμερικανική πρόταση, η τουρκική πλευρά «δεν θα έδινε συνέχεια...». Δεύτερο, ότι το κέντρο βάρους της τουρκικής πολιτικής σκη-

νής βρίσκεται, αυτή τη στιγμή, στις επερχόμενες εκλογές. Άρα, αποδοχή της αμερικανικής πρότασης, από ελληνικής πλευράς, θα ήταν απλώς «αντικείμενο προεκλογικής εκμετάλλευσης» ... Τρίτο, ότι για οποιοδήποτε θερμό επεισόδιο, κ.λπ., την ευθύνη «θα φέρει η τουρκική πλευρά».

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι επιφανή στελέχη της Νέας Δημοκρατίας, όπως ο Μιλτ. Έβερτ, ο Προκόπης Παυλόπουλος ή ο επίτιμος πρόεδρος του κόμματος Κ. Μητσοτάκης, απέφυγαν τους αντιπολιτευτικούς τόνους και άφησαν να εννοηθεί ότι συμφωνούν (ή περίπου συμφωνούν) με τους χειρισμούς του Κ. Σημίτη. Ωστόσο, από πλευράς «επιτίμου» τέθηκαν ερωτήματα για το «πώς φτάσαμε εκεί που φτάσαμε» – για το πώς, δηλαδή, ο πρόεδρος των ΗΠΑ καλεί στο τηλέφωνο, περασμένα μεσάνυχτα, τον έλληνα πρωθυπουργό, για να του ζητήσει υποχωρήσεις έναντι της τουρκικής πλευράς ...

ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣΟΧΗ – ΑΛΛΑ «ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΜΕ ΟΡΘΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»...

ΤΟ «ΠΩΣ ΦΤΑΣΑΜΕ ΕΚΕΙ» φαίνεται ν' απασχόλησε τον πρωθυπουργό προτού δημοσιευθούν οι δηλώσεις Μητσοτάκη: «Όταν ο πρόεδρος Κλίντον καλεί στο τηλέ-

αντί

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΑ' (Β' εξάμηνο 1994, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 567). Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Α' εξάμηνο 1994

αντί

Β' εξάμηνο 1994

φωνο τον έλληνα πρωθυπουργό –δήλωσε ο ίδιος ο Κ. Σημίτης στους δημοσιογράφους...– δημιουργείται η αίσθηση ότι χρειάζεται προσοχή, αλλά νομίζουμε ότι ακολουθούμε σωστή πολιτική». Πόσο σωστή, όμως;

ΥΠΑΡΧΟΥΝ αναλυτές που διερωτώνται: «Τι κέρδισε ο κ. Σημίτης κοινοποιώντας αμέσως το τηλεφώνημα του Κλίντον;». Αλλά και αντίστροφα: «Τι θα έχανε ο κ. Σημίτης αν δεν δημοσιοποιούσε το τηλεφώνημα;» Θα έχανε, προφανώς, τους υψηλούς νικητήριους τόνους κάποιων ανευθυνού-πεύθυνων σχολιαστών, που έσπευσαν να παραλληλίσουν το «Όχι» του Σημίτη με το «Όχι» του... Ι. Μεταξά, ενώ άλλος σχολιαστής αισθάνθηκε την ανάγκη να υπομνήσει και το «Όχι» του Γεωργίου Παπανδρέου στην πρόταση του Τζόνσον για μια κοινή συνάντηση με τον Ισμέτ Ινονού, στην Ουάσινγκτον. [Ίσως η τύχη του Κυπριακού να ήταν σήμερα άλλη, αν πραγματοποιούνταν εκείνη η συνάντηση...] Άλλοι, όμως, οι κανόνες της διπλωματίας –που δεν έχουν σχέση με τη λεγόμενη «μυστική διπλωματία»– και άλλο τα πατριωτικά άσματα του τύπου «Ω, λιγυρόν σπαθί μου», κ.λπ. Αυτό, ως ένα βαθμό, φαίνεται να προβληματίζει και τον κ. Σημίτη, όταν σημείωσε την «αίσθηση» (που προκαλεί), αλλά και την «προσοχή» (που επιτάσσει) η παρέμβαση του Κλίντον. Πλην, η σπουδή που επέδειξε ο πρωθυπουργός όχι τόσο στην απόρριψη της πρότασης Κλίντον, όσο στην άμεση δημοσιοποίησή της, έρχεται να στηρίξει, θα έλεγε κανείς, τον ισχυρισμό της εσωκομματικής του αντιπολίτευσης, ότι, δηλαδή, ο κ. Σημίτης εξακολουθεί να κατατράχεται από το «σύνδρομο των Ιμίων»!

ΠΑΝΤΩΣ, το βασικό είναι να μην περιπέσουμε και πάλι στην καταβόθρα της «λαμπρής απομόνωσης», όπως συνέβη με την περίπτωση του «Μακεδονικού», όπως κινδυνεύσαμε να περιπέσουμε και πάλι, στο Κάρντιφ, με αφορμή το χρηματοδοτικό πρωτόκολλο. Κατά τα άλλα, είναι θετικό το ότι η σύνοδος του Κάρντιφ κινήθηκε στο πλαίσιο των αποφάσεων του Λουξεμβούργου και ότι η προσπάθεια του γάλλου προέδρου Ζακ Σιράκ να αναστείλει την ενταξιακή διαδικασία της Κύπρου, δεν πέρασε. Βήματα, ωστόσο, έγιναν προς την κατεύθυνση βελτίωσης των ευρωτουρκικών σχέσεων, με τον βρετανό πρωθυπουργό Τόνυ Μπλαϊρ να δηλώνει ότι οι σχέσεις Ε.Ε.-Τουρκίας «επανελήθαν στη σωστή τροχιά» και ότι η «Επιτροπή θα υποβάλει προτάσεις

για να αποδεσμευθούν οι χρηματοδοτήσεις προς την Τουρκία.

Η ΙΟΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΡΧΕΤΑΙ, ΟΙ ΕΣΩΚΟΜΜΑΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΟΝΤΑΙ...

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ (προς στιγμή) –λόγω εκπαιδευτικών, ΜΑΤ, κ.λπ.– είχαμε λησμονήσει την Ιονική, οι εργαζόμενοι σ' αυτήν κήρυξαν, προχθές Τετάρτη, νέα 24ωρη απεργία, ενώ σήμερα Παρασκευή συνέρχεται η γενική συνέλευση των μετόχων της Εμπορικής, για ν' αποφασίσει (και επισήμως) την πώληση της θυγατρικής της. Κατά τα ειωθότα, η ΟΤΟΕ κήρυξε, για σήμερα, νέα 24ωρη απεργία (σε όλες τις τράπεζες). Και ενώ το κείμενο της προκήρυξης του διαγωνισμού για την πώληση της Ιονικής είναι έτοιμο ή σχεδόν έτοιμο, οι εργαζόμενοι στην Ιονική –«ανυποψίαστοι για ό,τι συμβαίνει γύρω τους»– υποστηρίζουν ότι πρέπει, πάση θυσία, να διατηρηθεί ο «δημόσιος χαρακτήρας» της τράπεζας, και μετά την πώλησή της.

ΟΙ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ των εκπαιδευτικών, με όλα τα συμπαρομαρτούντα (ΜΑΤ, αλλά και εκπαιδευτικοί κατά εκπαιδευτικών, κ.λπ.) δεν εμπόδισαν τις ξυμώσεις στο χώρο της εσωκομματικής αντιπολίτευσης, με στόχο τη συγκρότηση «ρεύματος». Φαίνεται, όμως, ότι οι δυσχέρειες δεν λείπουν. Ο βουλευτής Αν. Πεπονής, που ηγείται μιας συγκεκριμένης ομάδας κεντρογενών, υποστηρίζει ότι «πρέπει να λειτουργούμε μέσα στο πνεύμα της κομματικής νομιμότητας» (διάβαζε στο πλαίσιο των «τάσεων»), σε αντίθεση με τον υπουργό Άμυνας Α. Τσοχατζόπουλο, που κινείται στο πλαίσιο της «κριτικής στήριξης της κυβέρνησης», απευθυνόμενος στο σύνολο του ΠΑΣΟΚ.

ΜΕΣΑ ΣΤΟ «Δεκαπενθήμερο» που επισκοπούμε, ο Αθηνών και πάσης Ελλάδος «ξαναχτύπησε». Τη φορά αυτή, όχι για να χωρίσει τα πρόβατα από τα ερείφια, τους «ελληνόψυχους» από τους «οθνείους» (τους γραικύλους), αλλά για να παραδεχθεί ότι, φορές-φορές, «τον ξεφεύγουν λόγια» και ότι δεν ήθελε καθόλου να θίξει (ή να καθυβρίσει) όσους βουλευτές υποστηρίζουν το χωρισμό κράτους και εκκλησίας. Διευκρίνισε από την άλλη (με συνέντευξή του στα Νέα) ότι τα όσα είπε περί «απειλών κατά της ζωής του» δεν έχουν ουσιαστικό περιεχόμενο. Το μόνο που δεν είπε είναι αν εξακολουθεί να συμπλέει με τους φασίζοντες του Στόχου!

ANTHΩP

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σειρά: Λαοί και Πολιτισμοί

Jacques Soustelle

Ακαδημαϊκός, Εθνολόγος

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΖΤΕΚΩΝ

ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ

ΑΖΤΕΚΩΝ

JACQUES SOUSTELLE

Μετάφραση

Αντώνης Σακελλαρίου, φιλόλογος

Με 396 σελίδες,

8 εικόνες και 1 χάρτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

Δ. ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Αυτή τη φορά η έκπληξη δεν ήρθε από μια κοινότητα της ενδοχώρας, της βόρειας ή της νότιας, και δεν αφορούσε την απαγόρευση της κυκλοφορίας των Αλβανών μετά τη δύση του ήλιου. Αυτή τη φορά η απόρριψη, και μάλιστα με δημοκρατικές διαδικασίες, ήρθε από μέρος της πανεπιστημιακής κοινότητας, που πολύ απλά αποφάσισε ότι δεν δέχεται ως μετακλητό συνάδελφό τους στο Πανεπιστήμιο Αθηνών τον Δημήτρη Νανόπουλο - διευθυντή του Κέντρου Προηγμένων Ερευνών στο Χιούστον του Τέξας, υποψήφιο δύο φορές για το βραβείο Νόμπελ Φυσικής κ.λπ. Αν ήταν Πρωταπριλιά θα ήταν σίγουρα πετυχημένο αστείο. Δυστυχώς, όμως, ήταν 15 Ιουνίου, όταν κατά πλειοψηφία το Φυσικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών αποφάσισε ότι ο Δημήτρης Νανόπουλος δεν πληροί τις προϋποθέσεις να διδάξει έλληνες φοιτητές... Κι επειδή για όλα υπάρχει σκεπτικό, όσοι δεν δέχθηκαν τη μετάκληση του κ. Νανόπουλου επικαλέστηκαν παρατυπίες στη διαδικασία. Κι επειδή ακόμα και τα πιο σοβαρά πράγματα αντιμετωπίζονται καλύτερα με χιούμορ, το καλύτερο σχόλιο ήταν ενός φίλου του επιστήμονα: του έστειλε συγχαρητήριο e-mail, αφού αυτό το αποτέλεσμα είναι η καλύτερη ευκαιρία για να ξεσκεπαστεί η συμπεριφορική συμπεριφορά ορισμένων.

Ο.Σ.

ΙΟΝΙΚΗ: ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ...

Δεν είναι μόνο οι αδιόριστοι καθηγητές που γνώρισαν στο πετσί τους τον εκσυγχρονισμό με ρόπαλα. Μην ξεχνάμε ότι προηγήθηκαν οι απεργοί της Ιονικής Τράπεζας που έχουν ήδη κλείσει ενάμισι μήνα απεργίας, αγνόησαν σωρεία δικαστικών αποφάσεων που έβγαζαν παράνομη την απεργία τους και διέψευσαν κατ' επανάληψη την αισιοδοξία του κ. Παπαντωνίου ότι «όπου να 'ναι τελειώνει η απεργία».

Η απεργία μπορεί πράγματι να «τελειώσει» κάποια μέρη, αργά ή γρήγορα. Καμιά απεργία δεν κρατά αιώνια. Τα ερωτήματα όμως γύρω από την Ιονική θα παραμένουν, όπως θα παραμείνουν και τα προβλήματα που θα έχει σωρεύσει στην Τράπεζα η προσπάθεια της κυβέρνησης να εκσυγχρονίσει βιαίως την Ιονική Τράπεζα πουλώντας την σε ιδιώτη/ή ιδιώτες.

Αλήθεια, αν η κυβέρνηση είναι τόσο σίγουρη για την ορθότητα της πολιτικής της, για την αναγκαιότητα των μεταρρυθμίσεων ενόψει ΟΝΕ και 2001 και για τη λανθασμένη άποψη όλων όσοι υποστηρίζουν μια άλλη πολιτική, γιατί δεν άνοιξε από την αρχή έναν δημόσιο διάλογο γύρω από την Ιονική Τράπεζα;

Πράγματι, το θέμα της Ιονικής έχει τεράστιο ενδιαφέρον, πολλαπλά. Η τέταρτη σε μέγεθος ελληνική τράπεζα -αν όχι το φίλετο του κρατικού τραπεζικού τομέα σίγουρα- όμως ένα καλό κοψίδι, με καλούτσικα κέρδη, με μεγάλο δίκτυο υποκαταστημάτων, με έμπειρο και σχετικά νέο προσωπικό- είχε πράγματι ένα πρόβλημα που ζήτηγε τη λύση του: θυγατρική της Εμπορικής Τράπεζας η οποία όμως μαμά Εμπορική Τράπεζα το έπαιζε 20 τόσα χρόνια «φραντιέρη» των βορείων προαστίων σε σχέση με την καλούτσικη θυγατέρα της. Αν και η μαμά τράπεζα (η Εμπορική) είχε το 60%-70% του μετοχικού κεφαλαίου της Ιονι-

κής ούτε τη διοίκησή της όριζε (τη διορίζαν οι εκάστοτε κυβερνώντες) ούτε την πολιτική της καθόριζε (αυτή την καθόριζαν πάλι οι εκάστοτε κυβερνώντες).

Κάθε σοβαρή κυβέρνηση, κάθε σοβαρή μαμά Τράπεζα θα επιχειρούσε με νηφαλιότητα, με διαφάνεια, με ανοιχτό διάλογο να θέσει ανοιχτά το πρόβλημα αυτό και να επιλέξει τελικά την προσφορότερη λύση (λύσεις). Τρεις ήταν οι δρόμοι (ούτε τέσσερις, ούτε δύο): συγχώνευση, διατήρηση του υφιστάμενου καθεστώτος αλλά με ενεργή

πολιτική ομίλου, πώληση. Από τις τρεις αυτές πολιτικές, η δεύτερη (στάτους κβο με πολιτική ομίλου) αποκλείεται λόγω ομίλου Εθνικής (η ισχύς του Θ. Καρατζά και η επιρροή του στον κ. Κ. Σημίτη δεν θα επέτρεπε τέτοια λύση). Η πρώτη λύση (συγχώνευση) χρειαζόταν κάποια σοβαρή μελέτη. Υπήρχε η μελέτη της MONITOR

που στοίχισε 300 εκατ. δραχμές αλλά που η κυβέρνηση αρνιόταν (και αρνιέται να δημοσιοποιήσει). Εξάλλου, αν κρίνουμε από την προχειρότητα (και την επιπολαιότητα) με την οποία αποφασίστηκε και εξαγγέλθηκε η συγχώνευση της Κτηματικής Τράπεζας με την Εθνική, η κυβέρνηση δεν φαίνεται να ενδιαφέρεται για σοβαρές μελέτες, έστω κι αν τις πληρώνει με εκατοντάδες εκατομμύρια. Έμενε η τρίτη λύση: πώληση. Γιατί άραγε η κυβέρνηση, δηλαδή ο κ. Παπαντωνίου, με βιασύνη σπρίντερ Ολυμπιακών αγώνων προχώρησε στην εξαγγελία της πώλησης, φωτογραφίζοντας τον υποψήφιο αγοραστή (τον κ. Κωστόπουλο της Πίστωσης) και βάζοντας και προθεσμία; Γκαρσονιέρα στην πλατεία Αμερικής να πουλάγε δεν θα συμπεριφερόταν έτσι.

Η απεργία της Ιονικής κάποτε θα τελειώσει. Τα ερωτήματα θα παραμείνουν...

Χ.Ν.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Αδόκητος ο θάνατος του 26χρονου Κωστή Παπαγιαννάκη, γιού του ευρωβουλευτή του Συνασπισμού και συνεργάτη μας, Μιχάλη. Τα παρηγορητικά λόγια σίγουρα δεν απαλύνουν την οδύνη της απώλειας. Καλύτερα, λοιπόν, να μην πούμε τίποτα...

ΝΟ, ΜΙΣΤΕΡ ΚΛΙΝΤΟΝ

«Όχι κύριε Τζόνσον», λεγόταν μια παλιά ελληνική ταινία. «Νο, μίστερ Κλίντον» αναφώνησε νυχτιάτικα ο σκηνοθέτης του ελληνικού Τιτανικού, πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, όταν νυχτιάτικα ο πλανητάρχης τον ξύπνησε και του ζήτησε να κάνει υποχωρήσεις δίνοντας τη δυνατότητα στην Τουρκία επί της ουσίας να δρομολογήσει την ευρωπαϊκή της πορεία.

Η απάντηση του έλληνα πρωθυπουργού, βεβαίως, στη συγκεκριμένη συγκυρία, ήταν η ενδεδειγμένη. Η ελληνική πολιτική στα Ελληνοτουρκικά, ωστόσο, παλινωδώντας και εμμένοντας σε πολιτικές του παρελθόντος, ιδιαίτερα δε στο Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα, στερεί τη χώρα μας από τη διαπραγματευτική της ικανότητα στα ίδια τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο κάτω κάτω, περισσότερα προβλήματα έχουν οι Ευρωπαίοι (ιδίως οι Γερμανοί) με την ένταξη της Τουρκίας.

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΠΑΡΑΚΡΑΤΟΣ;

Την Τρίτη 16 Ιουνίου, ώρα 5.35 μ.μ., απέναντι από τα Δικαστήρια της Ευελπίδων, δύο φοιτητές, ο Δημήτρης Κουσουρής και ο Ηλίας Φωτιάδης, μέλη της ΕΦΕΕ και της Συντονιστικής Επιτροπής για τους αδιόριστους καθηγητές, καθώς και ο αδιόριστος καθηγητής Γιάννης Καραμπατσόλης, λίγο μετά τη δίκη των εννέα συλληφθέντων (αδιόριστων καθηγητών και φοιτητών που τους συμπαραστέκονταν), ενώ έπιναν καφέ σε κοντινό καφενείο, δέχτηκαν απρόκλητη επίθεση από 9 αγνώστους που με ξύλα και λαστούς άρχισαν να τους χτυπάνε. «Μας πλησίασαν ήσυχα, χωρίς να λένε τίποτα, περπατώντας ήρεμα, όπως περπατάμε όλοι στο δρόμο», είπε αργότερα ο Καραμπατσόλης. «Όταν όμως πλησίασαν, ήρθαν κατευθείαν επάνω μας παρατεταγμένοι στη σειρά και άρχισαν να μας χτυπάνε».

Αποτέλεσμα του άγριου ξυλοδαρμού ήταν να μεταφερθούν και οι τρεις στο ΚΑΤ. Ωστόσο, λόγω της ιδιαίτερα σοβαρής του κατάστασης, ο Κουσουρής μεταφέρθηκε στο Ιατρικό Κέντρο, όπου υποβλήθηκε σε χειρουργική επέμβαση στο κεφάλι για να του αφαιρεθούν αιματώματα. Ο θεράπων ιατρός του είπε: «Πρόκειται σαφώς για δολοφονική επίθεση. Αυτοί που τον χτύπησαν,

ήθελαν να τον σκοτώσουν».

Ο υπουργός Δημοσίας Τάξεως, Γ. Ρωμαίος, έσπευσε να δηλώσει ότι επρόκειτο για επίθεση νεοφασιστών. Οι συμφοιτητές του Δημήτρη Κουσουρή, ωστόσο, μιλούν για ανθρώπους της Ασφαλείας, καθώς ό,τι έγινε έγινε μπροστά στα μάτια των αστυνομικών δυνάμεων, που βρίσκονταν έξω από τα Δικαστήρια. Σημειώνεται ότι υπήρχε μεγάλη κινητοποίηση της Αστυνομίας διότι, εκτός από τη δίκη των εκπαιδευτικών, γινόταν και μια δίκη μελών της «Χρυσής Αυγής».

Αν έχει δίκιο ο υπουργός, το πρώτο πράγμα που έχει να κάνει είναι να ελέγξει για πλημμελή εκτέλεση των καθηκόντων τους τους επικεφαλής της αστυνομικής δύναμης, της υπεύθυνης για την τάξη στην περιοχή. Αν ωστόσο οι καταγγελίες των φοιτητών ευσταθούν, τότε το πρόβλημα είναι σοβαρό. Τότε δικαιολογούμαστε να μιλούμε για ένα ιδιότυπο παρακράτος που καλλιεργείται μέσα στην αστυνομία. Αν είναι έτσι, ο υπουργός αντί να εφισυχάζει θα έπρεπε να κινητοποιηθεί. Στο κάτω κάτω, σε άλλες εποχές, αυτός ο ίδιος τα έβαλε δραστικά με ένα άλλο, πολύ πιο ισχυρό και πολύ πιο απροκάλυπτα προκλητικό παρακράτος...

Ε.Π.

ΜΟΥΝΤΙΑΛ

Ωραίο πράγμα το ποδόσφαιρο – κι ακόμα πιο ωραίο το θέαμα που προσφέρει το επιθετικό, το χωρίς καμία σκοπιμότητα ποδόσφαιρο. Ωραίες κι οι αντιθέσεις μέσα κι έξω από τα γήπεδα – που μπορούμε να τις παρακολουθούμε κι οι κοινοί θνητοί μέσα από την τηλεόραση (να που είναι χρήσιμο καμιά φορά το μαγικό κουτί). Όλα ωραία – κι ας λείπει ο μεγάλος παίκτης που θα συνεγείρει. Για την ώρα, πάντως, εμείς κρατάμε μια αντίθεση. Τους Τζαμαϊκανούς που, ενώ έχαναν, χόρευαν τρελά στις κερκίδες και έξω από το γήπεδο. Και τους Άγγλους, που πλακώθηκαν με τους τυνήσιους φιλάθλους και, κατόπιν, με τους γάλλους αστυνομικούς. Χτυπητή η αντίθεση, δείχνει ότι άλλο πράγμα η κουλτούρα του αθλητισμού κι άλλο η υποκουλτούρα του ποδοσφαίρου, την οποία επικαλούνται οι ταραξίες των γηπέδων – κι ας λένε οι κοινωνιολόγοι ότι φταίει η άδικη κοινωνία.

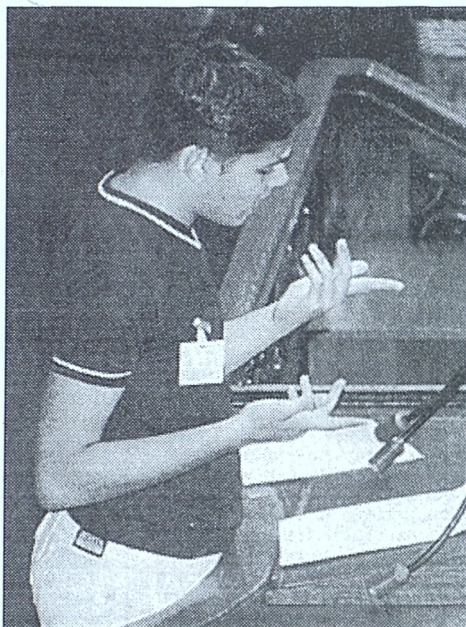
Η ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ «ΓΗΡΑΣΜΕΝΩΝ» ΕΦΗΒΩΝ

Στην συνανλία που διοργανώθηκε στην πλαζ του Αλίμου, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της Γ' Συνόδου της Βουλής των Εφήβων, ο πρόεδρος του Κοινοβουλίου **Απόστολος Κακλαμάνης** κουνούσε ρυθμικά το χέρι του μιμούμενος τις κινήσεις των νεαρών, που χόρευαν δίπλα του... Η ενέργεια αυτή δεν πιστοποιούσε τη μείωση του χάσματος που υπάρχει ανάμεσα σε δύο διαφορετικές γενεές ούτε και συνδέεται με το γεγονός ότι ο κ. Κακλαμάνης είναι γνώστης της ξένης χορευτικής μουσικής (σιγά μην είναι και ρέιβερ). Κι ασφαλώς ουδεμία ομοιότητα έχει με τον παλαιό ιταλό σοσιαλιστή πολιτικό **Τζιάννι Ντε Μικέλις**, που διέπρεψε με την συγγραφή βιβλίου-οδηγού για τις ιταλικές ντισκοτέκ... Για τον κάθε πολιτικό, όμως, μεγάλης ή μικρής εμβέλειας, αποτελεί υπόθεση συναρπαστικής γοητείας η επαφή με τους νέους κι η απόκτηση της συμπάθειάς τους. Η συμπάθεια, ανάλογα με την ένταση των προκλιταλίσσεων που διατηρεί μια κοινωνία, μπορεί να εξελιχθεί σε ανεπίσημη εύνοια που δεν μεταφράζεται πάντα μέσα από έναν αριθμό ψήφων.

Οι νεαροί μαθητές της Β' Λυκείου έδειξαν και στη φρενιτή σύνοδο ότι ουσιαστικά εφαρμόζουν πρακτι-

κά το ύφος και τη σκέψη αυτών των πολιτικών που καταδίκασαν μέσα από τα κείμενά τους. Η ανάπτυξη των επιχειρημάτων δεν απείχε πολύ απ' τον τρόπο που είναι δομημένοι οι λόγοι των «ενηλίκων», και οι οποίοι έφτασαν προς ακρόαση στην Βουλή αφού

πρώτα εγκρίθηκαν απ' τους αρμόδιους εξεταστές. Το διπλωματικό παιχνίδι της υποδοχής της νεότητας σ' έναν κόσμο όπου οι ποικίλες αποχρώσεις σχολιασμού του προετοιμάζουν το έδαφος για τη διατήρησή του με τις λιγότερες ενοχές. Οι νέοι μαθητές μπορούν να βρουν τον αυθεντικό χώρο έκφρασης μέσα απ' τις μαθητικές κοινότητες και τη συλλογική αντιπαράθεση απόψεων όπου απουσιάζουν εκείνα τα κριτήρια που κατατάσσουν μειωτικά τους εφήβους σε νοητικές μειονότητες. Μπορεί ο θεσμός της Βουλής των Εφήβων ν' αντικαταστήσει τη δυναμική των μαθητικών

κοινοτήτων καλλιεργώντας την αντίληψη ότι τα κοινωνικά θέματα βρίσκουν τη σταδιακή τους ρύθμιση μέσα απ' τον ασφαλή και σίγουρο δρόμο του κοινοβουλευτισμού; Ο όρος «κίνημα» και «αγώνας» περιμένουν τη στωική τους ερμηνεία από τα λεξικά του μέλλοντος...

Σωτήρης Λέτσιος

• Ένα γλυκό νανούρισμα δέχνει ν' απολαμβάνει όλη η υφήλιος μετά την έναρξη του Μουντιάλ στη Γαλλία. Ένα νανούρισμα που θα τελειώσει με τη λήξη του τελικού και τη στέψη της νέας παγκόσμιας πρωταθλήτριας. Ως τότε, το μόνο που θα κινείται θα είναι οι ποδοσφαιριστές στους αγωνιστικούς χώρους και τα πλάνα απ' τα επεισόδια έξω από τα γαλλικά γήπεδα.

• Μουντιαλοποίηση: Αυτή είναι η ασθένεια που πλήττει τον πλανήτη κάθε 4 χρόνια. Τα συμπτώματά της, παρόμοια μ' αυτά του ολυμπιακού πυρετού που βασιανίζει τη χώρα μας και αναμένεται να κορυφωθεί το 2004.

• Απ' αφορμή του Μουντιάλ, η Nike βρήκε στο πρόσωπο του Ρονάλντο και των άλλων τρομερών παιδιών του ποδοσφαίρου τους νέους Μάικλ Τζόρνταν. Η Adidas οικειοποιείται την εικόνα του «ποδοσφαιριστή» Μπόμπ Μάρλεϋ και μύρια άλλα προϊόντα

–από μπύρες μέχρι αυτοκίνητα– παριστάνουν πως αγάπησαν ξαφνικά την άσκηση του σώματος.

• Το Μουντιάλ εξελίσσεται και όλα κυλούν ήρεμα. Μόνο που όλως τυχαίως η ζωή συνεχίζεται...

• Στις 10.6, λίγες ώρες πριν την έναρξη του αγώνα Βραζιλίας-Σκωτίας, άνδρες του μεξικάνικου ομοσπονδιακού στρατού και της αστυνομίας επιτέθηκαν στην απελευθερωμένη απ' τους Ζαπατίστας κοινότητα Γουερίερο δολοφονώντας 11 ιθαγενείς και τραυματίζοντας ακόμα περισσότερους.

• Το αντί των δυτικών ΜΜΕ δεν ιδρώσε. Τα δυτικά οπίσθια ιδρώνουν μπροστά στις τηλεοράσεις, ελπίζοντας σε νίκη της εθνικής ομάδας για την οποία στοιχημάτισαν.

• Κλείνοντας, η στήλη οφείλει να ομολογήσει ότι σε τούτο το Μουντιάλ –το οποίο δεν κρύβει ότι λαθροπαρακολουθεί– και για λόγους καθαρά ιδεολογικούς υποστηρίζει Τζαμαϊκά. Εσείς;

Λεωνίδας Βαλασόπουλος

Γιατί αργεί το 8ο φύλλο;

του Γιώργου Αρκουλή

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ του 1959 ήταν που κυκλοφόρησε η εβδομαδιαία αθλητική εφημερίδα *Ομάδα* του «Συγκροτήματος Λαμπράκη» (σημερινού ΔΟΛ), σχεδόν την ίδια εποχή που το κράτος «έστηνε» την επιχείρηση «ΟΠΑΠ», δημιουργώντας το ΠΡΟ-ΠΟ. Το φύλλο αποτέλεσε σταθμό στον αθλητικό Τύπο, αλλά και στην αθλητική δημοσιογραφία –αυτά είναι γνωστά–, αρκεί μόνο να θυμηθούμε κάποιους από τους αρθρογράφους των πρώτων χρόνων: Μαρκ Μαρσώ, Χρήστος Σβολόπουλος, Θόδωρος Σγουρδαίος, Δημήτρης Παπαναγιώτου, Διονύσης Τζεφρόνης, Λευτέρης Παπαδόπουλος, Π.Ν. Λινάρδος, Γιάννης Βανδώρος. Η *Ομάδα*, συναρπαστική στα πρώτα της χρόνια, γνώρισε την αγάπη του φίλαθλου κοινού και, βέβαια, απίστευτα –για αθλητικό έντυπο– κυκλοφοριακά σκορ. Βέβαια, αρχές της δεκαετίας του '60, ένα έγκυρο αθλητικό φύλλο δεν θα μπορούσε να μην «πιάσει». Τα πολιτικά φύλλα διέθεταν από δύο έως έξι στήλες για καθημερινό ρεπορτάζ γύρω από τα αθλητικά. Το αναγνωστικό κοινό διψούσε – και μην ξεχνάμε, ήταν οι εποχές που τα γήπεδα γέμιζαν ασφυκτικά και όχι μόνο στα ματς των μεγάλων ομάδων. Ο Απώλωνας με αντίπαλο τον Εθνικό, το 1963, διέθετε δεκαπέντε χιλιάδες εισιτήρια. Εφέτος, μόλις που ξεπέρασε τα... εννιακόσια!

ΣΑΡΑΝΤΑ σχεδόν χρόνια μετά το εκδοτικό θαύμα του φύλλου της Χρήστου Λαδά, τα εννιά γήπεδα πρώτης κατηγορίας το πολύ να συγκινήσουν όλα μαζί 25-30.000 πελάτες στα κυριακάτικα ματς. Εντούτοις, αθλητικές εφημερίδες κυκλοφορούν αρκετές σε καθημερινή βάση: επτά! Και αν πιστέψουμε τα δελτία πωλήσεων, τα οποία δημοσιεύονται, οι εκδότες τους δεν έχουν κανένα λόγο να ανησυχούν για το μέλλον.

Η ΕΜΦΑΝΙΖΟΜΕΝΗ από τις μετρήσεις κυκλοφοριακής επιτυχίας των δύο φρετινών εκ-

δόσεων, δηλαδή του *Πρωταθλητή* και του *Κόσμου των σπορ*, αποτελεί έκπληξη. Πολλοί θα αναρωτηθούν: μα είναι δυνατόν να κυκλοφορούν και να ζουν επτά αθλητικές εφημερίδες; Οι αριθμοί λένε ναι. Το οποίο στηρίζεται σε αρκετές αιτίες, σίγουρα ελάχιστα ορατές, με εξαίρεση το ότι κάθε μία από τις επτά εφημερίδες πρόσκειται με πάθος σε μεγάλη ποδοσφαιρική-μπασκετική δύναμη.

ΤΟ Φως των σπορ του (βαθύπλουτου, όπως ακούγεται) Θεόδωρου Νικολαΐδη συγκεντρώνει παραδοσιακά τη μεγαλύτερη προτίμηση του αναγνωστικού κοινού, λόγω της σταθερής συμπαράστασης στον Ολυμπιακό Πειραιώς. Η *Αθλητική Ηχώ*, εφημερίδα με μακρά ιστορία και παράδοση σε όλα τα σπορ, είναι τοποθετημένη στην πλευρά του Παναθηναϊκού, εντούτοις κυκλοφοριακά δείχνει ξεπερασμένη. Ίσως αυτό οφείλεται στην έλλειψη ικανών συνεργατών. Η *Σπορτάκι* του Ανδρουλιδάκη, φέρεται από τις μετρήσεις δεύτερη σε κυκλοφορία, έχει καταφέρει να διατηρήσει κάποια ουδετερότητα, όχι όμως και ανοδική τάση στο κυκλοφοριακό της ταξίδι. Λέγεται πως «ο πρώτος στο είδος του», θριαμβεύει. Η εφημερίδα *Σπορτάκι* ήταν η πρώτη που κυκλοφόρησε σε σχήμα ταμπλόιντ με τετραχρωμίες στις περισσότερες σελίδες κ.λπ. Για την ακρίβεια, ήταν η δεύτερη μετά τη *Φλόγα* του συγκροτήματος «Δραγούνη», φύλλο το οποίο ατύχησε επειδή οι εκδότες δεν άντεξαν την τακτική μη τοποθέτησης υπέρ κάποιας μεγάλης ποδοσφαιρικής δύναμης... Λογικά (αν και δεν υπάρχει λογική στα ενδιαφέροντα του αναγνώστη...) η *Σπορτάκι* θα έπρεπε να είχε κυριεύσει την πρώτη θέση στις κυκλοφορίες. Θυμάστε το πρώτο ελληνικό τσιγάρο φίλτρο; Ήταν το *Καρέλια*. Ακολούθησαν το *Παλλάς*, το *Αρωμα* κ.λπ. Ακόμη και σήμερα, το *Καρέλια* έχει τις υψηλότερες πωλήσεις. Ήταν το πρώτο, μεταξύ... ιδίων. Γιατί, κακά τα ψέματα: τα επτά

αθλητικά φύλλα που κυκλοφορούν πανελληνίως δεν διαφέρουν σε πολλά πράγματα μεταξύ τους, πλην ίσως από τις νεότερες, οι οποίες στηρίζουν τα κυκλοφοριακά τους σχέδια και στις δημοσιεύσεις γυνών (και σίγουρα καλλίγραμμων) μοντέλων!

ΠΡΟΣΠΑΘΩΝΤΑΣ να εξηγήσει κανείς το φαινόμενο, νομίζω πως θα βραχνυκλωθεί... Οι συνταγές της επιτυχίας δεν διαφέρουν από αυτές οι οποίες στήριζαν την *Ηχώ*, για παράδειγμα, τις προηγούμενες τέσσερις δεκαετίες. Και μπορεί σήμερα ο Θ. Αναστασιάδης να μην βάζει πρώτο θέμα «Έδειρε τρεις Ασιάτες ταυτόχρονα ο Τζιμ Λόντος στην Μπανγκόκ», εντούτοις είναι σε θέση να «φέρει» με μεταγραφή στον Θρύλο όλη την αφρόκρεμα του λατινοαμερικανικού ποδοσφαίρου. Η μεταγραφή ενδεχομένως δεν θα γίνει, όμως η κυκλοφορία θα φέρει χρήμα και... πελατεία. Ε, διάβολε, κάποιοι από τους νέους πελάτες είναι πιθανό να «κολλήσουν» το μάτι τους στις γαργαλιστικές σελίδες με τα μπουτία της Αν Νικόλ Σμιθ ή της χυμώδους Πάμελα Αντερσον... Οπότε, έβγαλαν τα λεφτά τους...

ΜΙΑ ΚΑΛΗ ΕΞΗΓΗΣΗ για την «Ανοιξη του αθλητικού φύλλου» στην Ελλάδα είναι κι αυτή. Σύμφωνα με μετρήσεις θεάματος-διασκέδασης στην Αγγλία, μετά το 2000 μ.Χ., το μόνο θέαμα το οποίο θα συγκινεί και θα φέρνει λεφτά στο ταμείο, (θα) είναι το ποδόσφαιρο. Μέσω, βεβαίως, του «πέιπερ βιου», και των συστημάτων καλωδιακής τηλεόρασης. Γι' αυτό και τοποθετούνται τεράστια κεφάλαια σε αγορές μετοχών ποδοσφαιρικών εταιρειών, βγαίνουν αθλητικές εφημερίδες κ.λπ. Όλα στην υπηρεσία να μιν του αθλητισμού, αλλά και των συμφερόντων των εκδοτών. Και μην πιστεύετε ότι εκδότες είναι οι... πρόεδροι! Όχι καλέ, δεν επηρεάζουν! Το ότι τα πρωτοσέλιδα τους ευνοούν είναι –απλώς– αμάρτημα, ως πούμε, προπατορικό. Δεν κόβεται με τίποτα το άτιμο...

ΤΑ ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΑ

Στάζει η οροφή

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ 30 ΗΜΕΡΩΝ

του Ρεπόρτερ

Πρωτοφανή πράγματα συμβαίνουν στην Ελλάδα. Εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας και κύρους κατηγορούν συγκεκριμένο επιχειρηματία για απάτες και για συμμετοχή του στις δραστηριότητες της Στάζι – δηλαδή, για πράξεις τρομοκρατίας και κατασκοπείας σε βάρος της Ελλάδας.

Ταυτόχρονα, μέλη του κοινοβουλίου προσκομίζουν στοιχεία αδιάσειστα για σοβαρές υπόνοιες αληθείας αυτών των κατηγοριών και ζητούν εξηγήσεις. Τι θα συνέβαινε σε οποιαδήποτε άλλη χώρα; Ο εισαγγελέας, λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρότητα των καταγγελιών, θα ασκούσε αμέσως δίωξη κατά του συγκεκριμένου επιχειρηματία, θα τον συνελάμβανε, θα τον προφυλάκιζε ως ύποπτο φυγής και ικανό να διαπράξει και άλλα αδικήματα και θα τον έστελνε απ' ευθείας στο δικαστήριο.

Τα όσα περί των σχέσεων του Σωκράτη Κόκκαλη, ενός εκ των πλέον ευυπόληπτων επιχειρηματιών της νέας Ελλάδας, και των παιλαιών σχέσεών του με τη Στάζι, τις μυστικές υπηρεσίες της πρώην Ανατολικής Γερμανίας, έχουν κατά καιρούς δει το φως της δημοσιότητας, μολοντί φαίνεται ότι τεκμηριώνονται από πλήθος αποδεικτικού υλικού (η *Καθημερινή*, π.χ., όταν κατά καιρούς ανέσυρε το θέμα, σίγουρα δεν περιείχε αναξιόπιστες πληροφορίες και χαλκευμένα έγγραφα), δεν απασχόλησαν συστηματικά τις εισαγγελικές αρχές. Ο Σωκράτης Κόκκαλης, σ' αυτή την αρένα των δημοσιευμάτων, φαίνεται ότι είχε επιλέξει το δρόμο της σιωπής. Δημόσια, φερόταν σαν να τα αγνοεί. Οι κατά καιρούς εισαγγελικές έρευνες πάντα κάπου σκόνταφταν, και ο κ. Κόκκαλης συνέχιζε να είναι ένας από τους προνομιούχους επιχειρηματίες που συναλλάσσεται με το Δημόσιο, αναλαμβάνει προμήθειες του Δημοσίου, ενώ επεκτείνει την ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στις αγορές κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης, κυρίως σε τομείς τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού και στοιχημάτων (όπως το ΞΥΣΤΟ και το ΛΟΤΤΟ).

Σ' αυτό το περιοδικό έχουμε αναφερθεί πάρα πολλές φορές στα «διαπλεκόμενα», στον ασφυκτικό κλοιό, δηλαδή, που έχει δημιουργηθεί κυρίως πάνω από τις προμήθειες για τα δημόσια έργα, κλοιό που έχουν σχηματίσει εκδότες αθηναϊκών εφημερίδων, μέτοχοι τηλεοπτικών καναλιών και κάποιοι επιχειρηματίες. Κινδυνεύοντας να κατηγορηθούμε για εμμονές, επισημάναμε πάμπολλες φορές ότι η δημοκρατία δεν μπορεί να λειτουργήσει όταν μια δράκα επιχειρηματιών με στενό έλεγχο ή γερές προσβάσεις στα ΜΜΕ ασκεί πιέσεις προς την πολιτική ηγεσία, χρησιμοποιώντας την τρομακτική δύναμη των Μέσων για να στραφούν οι επιλογές της πολιτικής ηγεσίας προς τα συμφέροντά τους. Και τονίσαμε ότι δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσουν οι θεσμοί, δεν είναι δυνατόν η χώρα να προοδεύσει και να ανοιχθεί απρόσκοπτα στην ευρωπαϊκή της πορεία όταν η κυβερνητική πλευρά δεν μπορεί να θέσει τέρμα σ' αυτή την παρραξουσία, που έρχεται ευθέως αντιμέτωπη με τη μόνη νόμιμη εξουσία, τα εκλεγμένα πολιτικά κόμματα.

Φωνή βοώντος εν τη ερήμω η φωνή του *Αντί*, φυσικά. Έπρεπε τα διάφορα επιχειρηματικά συμφέροντα να έρχονται σε ανοιχτή σύγκρουση κάθε φορά, με διακύβευμα συμφέροντα πολλών δικ. (και τρισ.,

ΚΥΡΙΕ ΚΟΛΙΟΚΩΣΤΑ, ΑΡΧΙΣΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΕΥΚΟΛΑ!

Εντυπωσιάστηκαν τα Μέσα με την παραγγελία του προϊστάμενου της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών να διερευνηθούν όσες κρατικές επιχειρησιακές περιπέτειες εμφανίστηκαν στα μετερίζια των διαπλεκομένων του Τύπου κατά τις τελευταίες ημέρες (Νέα σύμβαση Ξυστού, Προκαθορισμένο Στοιχίμα του ΟΠΑΠ, Ψηφιακή Τηλεόραση, διεθνείς δραστηριότητες του ΟΤΕ). Περιμένουν κατ' οίκον έρευνες, κατασχέσεις εγγράφων και άλλων πειστηρίων – ακόμα και εφορμήσεις των αδιάφθωρων της εφορίας.

Ο Τύπος πέρασε και σε πρόωρα σχόλια. Ο Κολιοκώστας υμνήθηκε ως ο Ντι Πιέτρο της Ελλάδας. Η παραγγελία εθαυμάσθη επειδή για κάθε υπόθεση θα σχηματισθεί ξεχωριστή δικογραφία. Έτσι λέγεται πως θα «διευκολυνθεί η δικαστική έρευνα» (*Καθημερινή* 16.6.98). Υπάρχουν ευτυχώς και οι ανάμεικτοι, αισιόδοξοι-σκεπτικιστές «...γεγονός που αναμένεται να ταραξει τα νερά του δημοσίου βίου της χώρας εκτός αν εκπέσει σε μια διαδικασία συγκάλυψης και όχι αποκάλυψης...». (*Εξουσία* 16.6.98).

Δυστυχώς, η μέχρι τώρα απόδοση των παντοίων εισαγγελικών παρεμβάσεων εναντίον των διαπλεκομένων δεν αφήνει πολλά περιθώρια αισιοδοξίας για το αποτέλεσμα και της σημερινής παραγγελίας ερευνών. Τι απέγιναν οι έρευνες για τα ψηφιακά του ΟΤΕ; Μια ωραία πρωία μάθαμε ότι κάποιες δικαστικές έρευνες μπήκαν στο αρχείο και κάποιες εργολαβίες άρχισαν να τρέχουν. Ποιες ακριβώς, είναι δύσκολο να αντληφθούμε. Με πλημμελή πληροφόρηση διά του Τύπου, μόνον οι στενότερα ενδιαφερόμενοι γνωρίζουν πρόσωπα και πράγματα. Τα στοιχεία τα αποθηκεύουν δικήν κονσερβοποιεία για να τα ξανασερβίρουν στην επόμενη συμπλοκή διαπλεκομένων, στην επόμενη ζουμερή εργολαβία.

Αλλά και αν τα αρχεία μας είναι ελλιπή και ο χρόνος πανδαμάτωρ, υπάρχει πρόσφατο κραυγαλέο παράδειγμα, η υπόθεση «ΔΕΗ-Φλώρινα», όπου ενεπλάκησαν Ψυχάρης, Κοπελούζος, Ρίζος, Κόκκαλης με σοβαρές έγγραφες καταγγελίες οι μεν εναντίον των δε, που έμμεσα παρουσιάζουν βαθιές ομολογίες. Και όμως η υπόθεση, αφού απασχόλησε τη Δικαιοσύνη για κάμποσους μήνες, μπήκε στο αρχείο, ο δε Τύπος απλώς επεσήμανε εν ψυχρώ ότι θα πρέπει οι διαπλοκές να τα «βρήκανε». Είναι ενδιαφέρον πως ο Ψυχάρης, ενώ διά του κυρίου άρθρου του στο *Βήμα* της 13ης Απριλίου 1997 ξεσπάθωνε λάβρος με τίτλο «Η Βουλή να μην κυρώνει... απάτες», δεν θεώρησε τίποτε αξιο σχολιασμού σχετικά με την εξέλιξη της υπόθεσης.

Ωστόσο, υπάρχει και η αισιόδοξη πλευρά για την τρέχουσα έρευνα. Ακόμα και αν οι σεμνοί εισαγγελείς δεν βρουν τίποτε το ποινικώς αξιόλογο και έτσι μπουν οι υποθέσεις στο αρχείο, η κάθε μία ξεχωριστά, όπως όρισε ο προϊστάμενος, κάτι παραπάνω θα έχουμε μάθει για τους μηχανισμούς των διαπλεκομένων. Αυτή η εμβάθυνση ημών των απλών πολιτών στα διαπλεκόμενα ίσως γίνει μοχλός ώστε και η Βουλή να αναγκαστεί να εγκαταλείψει την άδηλη δικοματική συναίνεση σε ζητήματα διαπλοκής.

Μ' αυτήν την έννοια η παραγγελία έρευνας καλώς έχει. Άλλωστε θα έπρεπε να μας ενδιαφέρει πάντοτε το μακροπρόθεσμο κοινωνικό όφελος, όχι τόσο πολύ η τιμωρία των ενόχων όσο η συρρίκνωση, αν όχι και η εξαφάνιση, των συστημάτων διαφθοράς. Αυτό είναι κυρίως ζήτημα ευρύτερης πολιτικής παιδείας όλων των εμπλεκομένων, όχι μόνο της κυβέρνησης, της Βουλής και κρατικών λειτουργών, αλλά και των Μέσων και των πάσης φύσεως εργολάβων του Δημοσίου.

Πάντως, αν θέλει ο κ. προϊστάμενος της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών να είναι αληθινά τελεσφόρος και τάχιστα, ας μελετήσει τις σελίδες του *Αντί*. Ακόμα και μόλις πριν από λίγες μέρες, στο προηγούμενο τεύχος (5 Ιουνίου 1998) παρουσιάζεται ενδιαφέρουσα περίπτωση προστασίας του Ιατρικού Κέντρου από τον Δήμαρχο Αμαρουσίου. Είναι μια καταγγελία ασφαλώς μικρού βεληνεκούς, αλλά που θα έπρεπε να συγκινήσει τους αρμοδίους για λόγους αρχής τουλάχιστον. Εκτός αν η τοπική αυτοδιοίκηση των βορείων προαστίων έχει πετύχει την πλήρη αυτονόμησή της και είναι εκτός δικαιοδοσίας εισαγγελικών ερευνών.

Στέλιος Π. Καφαντάρης

σε ορισμένες περιπτώσεις) για να βλέπει το φως της ευρείας δημοσιότητας η διαρκής πληγή των διαπλεκομένων. Η τελευταία φορά που είχε θιγεί το θέμα «διαπλεκόμενα» ήταν λίγο πριν από το περσινό Πάσχα, όταν συγκροούσθηκαν τα συμφέροντα του Ομίλου Κοπελούζου με εκείνα των Σταύρου Ψυχάρη-Σωκράτη Κόκκαλη σχετικά με την υπόθεση της Φλώρινας, για να πάρει τη σκυτάλη ο Δημήτρης Ρίζος του *Αδέσμευτου Τύπου* και να προκληθεί άλλη

μια δημόσια σύγκρουση – μια σύγκρουση που, παρά το θόρυβο που προκάλεσε, δεν αποκάλυψε τίποτα επί της ουσίας (βλ. και *Αντί*, τχ. 633, 25.4.1997).

Ωστόσο, το πρόβλημα πήρε τις διαστάσεις χιονοστιβάδας τον περασμένο μήνα, όταν η *Ελευθεροτυπία* πρωτοσελίδα άνοιξε πόλεμο στον Σωκράτη Κόκκαλη, με αφορμή την εκ νέου ανάθεση της εργολαβίας του Ξυστού λαχείου στον επιχειρηματία. Πολλοί είπαν τότε ότι η κόντρα δεν

έγινε τόσο για καθεαυτή την ανάθεση του λαχείου στον επιχειρηματία, όσο κυρίως για την εμπλοκή του επιχειρηματία στην υπόθεση της ψηφιακής τηλεόρασης, που προωθούσε η εταιρεία Nethold, μέτοχος της οποίας είναι και η εταιρεία Τηλέτυπος, που έχει στην ιδιοκτησία της το Mega Channel, των 5 (ακόμα τότε - στην πορεία, ο κ. Αλαφούζος πώλησε τις μετοχές του και φαίνεται ότι αποχωρεί) εκδοτών. Είπαν, δηλαδή, ότι ο **Χρήστος Τεγόπουλος** και η **Ελευθεροτυπία** λειτουργεί ως πολιορκητικός κριός σε έναν πόλεμο για τη νομή και κατοχή της νέας τεχνολογίας τηλεόρασης, της ψηφιακής/συνδρομητικής, που αν τη μονοπωλούσε η Nethold προσδοκούσε κολοσσιαία κέρδη.

Στην πορεία, τα πράγματα αγρίεψαν. Από τις μεγάλες εφημερίδες, στη διαμάχη

μπήκε με σειρά δημοσιευμάτων και η **Καθημερινή**, ενώ επί εβδομάδες, στη στήλη των πολιτικών παρασκήνιων της **Ελευθεροτυπίας**, το προσφιλές ανάγνωσμα των αναγνωστών ήταν τα γεμάτα υπαινιγμούς κειμενάκια που τιτλοφορούνταν «Κοκαλίνος».

Την Κυριακή, 7 Ιουνίου, η **Ελευθεροτυπία**, και έπειτα από περίοδο ύφεσης, επανέρχεται στις σχέσεις κυβερνητικών οργανισμών και Κόκκαλη. Αυτή τη φορά, οι αποκαλύψεις της εφημερίδας αφορούν το διαγωνισμό για τα νέα, κυρίως αθλητικά, στοιχήματα του ΟΠΑΠ. Βάλλει κατά του υπουργού Πολιτισμού **Ευ. Βενιζέλου**, των υφυπουργών Οικονομικών **Ν. Χριστοδουλάκη** και Αθλητισμού **Α. Φούρα** και τους κατηγορεί ότι προώθησαν προεδρικό διάταγμα με το οποίο, χωρίς να παρίσταται αποδεδειγμένη ανάγκη, τροποποιούσε το υπάρχον από το 1958 πλαίσιο, το οποίο δεν επέτρεπε συμμετοχή ιδιωτών στις δραστηριότητες του ΟΠΑΠ. Το δημοσίευμα καταλογίζει στα κυβερνητικά στελέχη ιδιότητα, επισημαίνει ότι μόνο η INTRALOT είχε καταθέσει εμπρόθεσμα προσφορά και εκτιμά ότι τυχόν ανακήρυξη της εταιρείας ως αναδόχου στην εκτέλεση του έργου θα δημιουργήσει τεράστιο

ζήτημα αξιοπιστίας των υπό καθιέρωση στοιχημάτων. Το θέμα συντηρείται πρωτοσέλιδα και τις επόμενες μέρες. Την Τρίτη, 9 Ιουνίου, η εφημερίδα έχει τίτλο «12 έγγραφα καίνε τον ΟΠΑΠ» και αποκαλύπτει αλληλογραφία του ΟΠΑΠ με τις εταιρείες του Σ. Κόκκαλη πριν από το διαγωνισμό, με αντικείμενο τις λειτουργικές προδιαγραφές των στοιχημάτων. Η κυβέρνηση «έκοψε στα μέτρα της INTRALOT το νέο στοιχήμα», τονίζει η εφημερίδα.

Τις επόμενες μέρες, το θέμα συνεχίζει να «παίζει» πρωτοσέλιδα στην **Ελευθεροτυπία**. Την Τετάρτη, 10.6, ο τίτλος γράφει: «Χάνουν το στοιχήμα με την αλήθεια κυβέρνηση και ΟΠΑΠ. Τους εκθέτουν οι απαντήσεις τους. Στο κύριο άρθρο της ίδιας μέρας, σημειώνεται: «Οι καταγγελίες για τον ΟΠΑΠ είναι πολύ καθαρές: Οι σχετικές μελέτες έλεγαν ότι την οργάνωση του "προκαθορισμένου στοιχήματος" μπορεί να την κάνει ο ΟΠΑΠ. Μετά, όμως, την αλληλογραφία με τον ανάδοχο - που δεν δόθηκε στη δημοσιότητα - ανατράπηκε η μελέτη και αποφασίστηκε η οργάνωση να ανατεθεί σε ιδιώτη. Κατά σύμπτωση - μάλλον απλή! - ο ιδιώτης ήταν ο ίδιος που είχε συντάξει τις λειτουργικές προδιαγραφές του διαγωνισμού, στον οποίο μετέσχε μό-

ΟΙ ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ

Το ζήτημα των διαπλεκομένων στην Ελλάδα το αντιμετωπίζουμε λες και έχουμε να κάνουμε με σενάριο του Φώσκολου, λες και αυτά αφορούν κάποιους περίεργους και όχι εμάς. Μέχρι που ο εισαγγελέας κ. Κολιοκώστας αποφάσισε την περασμένη Δευτέρα να δράσει. Και ζήτησε να γίνουν έρευνες για τα διαπλεκόμενα, για όσους, δηλαδή, ελέγχοντας Μέσα Ενημέρωσης ή κρατικούς οργανισμούς κοινής ωφελείας, ληστεύουν το δημόσιο ταμείο.

Ο κ. Σωκράτης Κόκκαλης, ιδιοκτήτης της INTRAKOM, τυχερών παιχνιδιών, ραδιοφωνικών σταθμών, ποδοσφαιρικών ομάδων και άλλων, είναι το κεντρικό πρόσωπο της νέας ατμόσφαιρας σκανδάλων που υπάρχει πάλι στην Ελλάδα. Ας ξεκινήσουμε με την παραδοχή πως σε όλα είναι καθαρός, πως σε τίποτα δεν φταίει - άλλωστε εφόσον η δικαιοσύνη δεν τον εγκαλεί, τότε είναι απολύτως εντάξει. Ας μην πούμε λοιπόν πολλά. Ας παραθέσουμε απλώς τις επερωτήσεις κάποιων βουλευτών και ας αφήσουμε τον κ. Κολιοκώστα να κάνει τη δουλειά του.

1. Ο βουλευτής Πάνος Καμμένος με επερώτηση προς τους αρμόδιους υπουργούς στις 24.1.97 αναφέρει τα εξής: «Ο γερμανός αντιεισαγγελέας Μπ. Μπρόχερ κατέθεσε στην Ειδική Εξεταστική της γερμανικής Βουλής ότι πέραν της ευθείας ασκήσεως κατασκοπείας για λογαριασμό της Στάζι κατά τη δεκαετία του '60, συνεργάζονταν ακόμα κατά την τριετία 1984-1986. Λόγω της συνεχούς παράνομης δράσης της Στάζι σε σχέση με την τρομοκρατία, την εμπορία ναρκωτικών και όπλων. Λόγω του ότι ο κ. Κόκκαλης, μέσω των εταιρειών του, θα έχει πρόσβαση σε κάθε πληροφορία έμμεση

ή άμεση για κάθε έλληνα πολίτη. Λόγω της διαχείρισης απόρρητων σε σχέση με τις τηλεπικοινωνίες των εταιρειών του εν λόγω επιχειρηματία, ερωτώνται οι κ. υπουργοί τι έχουν πράξει προκειμένου να διευκολυνθεί η σοβαρότατη αυτή υπόθεση...».

Τι έχουμε, λοιπόν, εδώ; Μια ΕΠΙΣΗΜΗ καταγγελία για τη δράση του κ. Κόκκαλη. Τι έπρεπε να πράξει η δικαιοσύνη; Τα γνωστά: Άμεση άσκηση δίωξης, προφυλάκιση και παραπομπή. Μέσα σε δυο-τρεις μήνες το πολύ, έπρεπε η δικαιοσύνη να ζητήσει τα επίσημα έγγραφα της γερμανικής Βουλής και να παραπέμψει τον κ. Κόκκαλη στο δικαστήριο. Όπως, δηλαδή, θα συνέβαινε αν στη θέση του κ. Κόκκαλη βρισκόταν ο οποιοσδήποτε πολίτης. Αντ' αυτού, πληροφορούμαστε από την απάντηση του υπουργού Δικαιοσύνης στον κ. Καμμένο στις 3.2.97, πως «...ορίστηκε ειδικός Ανακριτής... και έχει ξεκινήσει η συνεργασία των ειδικών ανακριτών με τις αρμόδιες αλλοδαπές αρχές...». Ρωτάμε, λοιπόν, τον κ. Κολιοκώστα. Τι απέγινε η συνεργασία αυτή; Πέρασε ενάμιση χρόνος από τότε, ακόμα να βρούμε τις αρμόδιες αλλοδαπές αρχές; Δεν αρκεί η κατάθεση του γερμανού αντιεισαγγελέα; Πώς είναι δυνατόν ένας επιχειρηματίας να εμφανίζεται σε μια ξένη βουλή ως πράκτορας της Στάζι και εδώ να σφυρίζουμε αδιάφορα;

2. Ο βουλευτής Γιώργος Καλαντζής καταθέτει επερώτηση διά της οποίας καταγγέλλει πως μετά την ανάθεση του λαχείου «Ευστό» στον κ. Κόκκαλη οι πράκτορες αποδίδουν λογαριασμό σε 15 μέρες, ενώ ο κ. Κόκκαλης σε 60, κερδίζοντας προφανώς από τους τεράστιους τόκους.

3. Ο βουλευτής Πάνος Καμμένος, με άλλη επερώτηση, καταγγέλλει

ΕΝΤΟΛΗ να φτάσει η έρευνα ως το κόκαλο...

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ στα διαπλεκόμενα

Ελευθεροτυπία, Τρίτη 16 Ιουνίου 1998.

νος αυτός ή σχεδόν μόνος». Την Πέμπτη 10.6, πάλι πρωτοσέλιδα, η Ελευθεροτυπία ρίχνει «φως από 70 σελίδες που κρύβει ο ΟΠΑΠ». Το ίδιο εκείνο βράδυ, το θέμα φτάνει στην αρμόδια επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων της Βουλής, η οποία συνεκλήθη με πρωτοβουλία του υπουργού Πολιτισμού.

Στη συνεδρίαση εκείνη, ο κ. Βενιζέλος είπε ότι «είναι συγκοφαντικός ο ισχυρισμός». Και στη συνέχεια, χρησιμοποίησε ιδιαίτερα βαρείς φράσεις: «Πρόκειται περί αθλιότητας σε βάρος του δημόσιου βίου. Ο ανώνυμος συντάκτης του δημοσιεύματος παρασύρει τους υπευθύνους της εφημερίδας και κρύβεται πίσω από την υπογραφή του εκδότη και του διευθυντή. Εί-

ναι άνανδρος όποιος δεν υπογράφει τα κείμενά του και η ανανδρία πρέπει να εξοβελίζεται από τον δημόσιο βίο. Οι συντάκτες των δημοσιευμάτων θα έπρεπε να ντρέπονται». Όσο για την INTRAKOM, ο κ. Βενιζέλος εξήρε τη στάση της γιατί, σημείωσε, όπως προκύπτει από την πρακτική που ακολουθείται σε ανάλογες περιπτώσεις, ενώ είχε τη δυνατότητα να εμφανιστεί στο διαγωνισμό με παρένθετα πρόσωπα, επέλεξε να λάβει μέρος στο διαγωνισμό με την INTRALOT. Η οργίλη παρέμβαση του υπουργού, γνωστού για την ψυχραιμία του αλλά και για τις προσπάθειές του να τα έχει καλά με όλους, δεν δικαιολογείται. Αφενός, όλοι γνωρίζουν πως τα ανυπόγραφα κείμενα, ιδιαίτερα

ΠΗΡΕ εντολή να αρχίσει προκαταρκτικές εξετάσεις «για ανάμιξη εκδοτών δημοσιογράφων σε διαμεσολαβήσεις» και για τις κατοικίες της «Εξουσίας»

Εισαγγελέας για τα περί διαπλοκών

Ελευθεροτυπία, Μ. Τρίτη 22 Απριλίου 1998.

για θέματα στα οποία στηρίζεται η κεντρική καμπάνια οποιουδήποτε εντύπου, γράφονται από τη διεύθυνση, από τον εκδότη, τον διευθυντή, κάποιον αρχισυντάκτη... Αφετέρου, διότι τα στοιχεία που επικαλείται η εφημερίδα απαιτούν πειστικότερες και πιο σύνθετες απαντήσεις – και ο υπουργός, ως καθηγητής, γνωρίζει να κάνει συνθέσεις. Το οξύμωρον, βεβαίως, ήταν ότι την επόμενη μέρα, που η εφημερίδα δημοσίευε ρεπορτάζ από τη συνεδρίαση της επιτροπής της Βουλής και την απάντησή της (τονίζοντας τη φράση του υπουργού «με θλίψη παρακολούθω τη μείωση του κύρους της εφημερίδας»), σε άλλες σελίδες, στο ένθετο για το βιβλίο που προτυπώνεται, ο κ. Βενιζέλος αεθρογρα-

λει πως ουδέποτε ο κ. Κόκκαλης κατέθεσε για το Ξυστό εγγυητική επιστολή 2 δισ., ως όφειλε, και επομένως η σύμβαση έπρεπε να καταστεί άκυρη.

4. Ο βουλευτής Γιώργος Καρατζαφέρης καταθέτει επερώτηση, σύμφωνα με την οποία ο κ. Κόκκαλης πρόκειται να αναλάβει το νέο «στοίχημα» του ΟΠΑΠ τη στιγμή που δικές του ομάδες θα συμμετέχουν στο παιχνίδι και εντοπίζει το προφανές ασυμβίβαστο.

5. Ο βουλευτής Μανώλης Κεφαλογιάννης, με επερώτησή του, καταγγέλλει πως, ενώ ο κ. Κόκκαλης υποχρεούτο, σύμφωνα με γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, να επιτρέψει τον ανεμπόδιο έλεγχο του Δημοσίου στη λειτουργία του ΞΥΣΤΟ, αυτός αρνήθηκε να εφαρμόσει τους όρους της σύμβασης. Ταυτόχρονα, ο κ. Κεφαλογιάννης αναφέρει την εισήγηση της επιτροπής διαχείρισης κρατικών λαχείων, η οποία στις 26.8.97 ρητά έλεγε πως «η παλιά σύμβαση του ΞΥΣΤΟ δεν διασφαλίζει τα συμφέροντα ούτε των παικτών ούτε του δημοσίου και εισηγήθηκε τη μη ανανέωση της σύμβασης».

Όλα αυτά τα ελάχιστα που σταχυολογήσαμε συνέβησαν προ πολλού χρόνου. Ήταν ανάγκη να υπάρξει σωρεία δημοσιευμάτων για να κινηθεί ο εισαγγελέας και να παραγγείλει έρευνες; Ήταν ανάγκη να περιμένει ο κ. Κολιοκώστας τις συνεχείς παροτρύνσεις του κ. Καρατζαφέρη, ο οποίος έλεγε στο κοινοβούλιο πως ο ύπνος των δικαστών είναι εκκωφαντικός;

Νομίζουμε πως η πρόσφατη παραγγελία της εισαγγελίας ανοίγει μεν τον ωραίο χορό, πλην όμως ήρθε καθυστερημένα και αφήνει πολλές απορίες. Εάν με τόσο καραμπινάτες παρατυπίες, με τόσο σοβαρές καταγγελίες, απλώς παραγγέλνουμε έρευνες, τότε δικαί-

ως δημιουργούμε ερωτηματικά. Ταυτόχρονα μια περίεργη οσμή εκβιασμών πλανάται. Ο βουλευτής Πάνος Καμμένος, την επομένη μιας επερωτήσεως, δέχεται επίθεση με μαχαίρια δήθεν αναρχικών –σε ομιλία του στο ΑΠΘ– και γλιτώνει με σοβαρούς τραυματισμούς, ενώ ταυτόχρονα καταγγέλλει πως δέχεται απειλητικά τηλεφωνήματα.

Η κατάσταση ξεφεύγει πλέον από κάθε έλεγχο και είναι εξαιρετικά αμφίβολο εάν η δικαιοσύνη ή η πολιτική εξουσία μπορούν να ξετυλίξουν το κουβάρι των διαπλεκόμενων συμφερόντων ή εάν, όπως μας είπε και ο Βασίλης Κεδίκογλου, «όλα αυτά θα καταλήξουν στο κενό, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν σοβαρές υπόνοιες όσον αφορά στα κίνητρα και στην αποτελεσματικότητα».

Τώρα, δικαίως, θα αναρωτηθείτε: Μα αυτές είναι καταγγελίες νεοδημοκρατών. Αλλά κάποτε θα πρέπει να πάσουμε να ιδεολογικοποιούμε τα πάντα. Είμαστε δέκα εκατομμύρια άνθρωποι και ζούμε σε ένα συγκεκριμένο χώρο και έχουμε κάποιες συγκεκριμένες υποχρεώσεις απέναντι στον εαυτό μας και την αξιοπρέπειά μας. Τον αν ο κ. Καρατζαφέρης είναι δεξιός, αυτό καθόλου δεν μειώνει την πραγματικότητα των καταγγελιών του. Άλλωστε μην το ξεχνάμε: αυτός εισήγαγε τον όρο «διαπλεκόμενα» και προειδοποίησε από το '92 τον Μητσotάκη. Ας του αναγνωρίσουμε τουλάχιστον τη δημοσιογραφική συνδρομή στην καθιέρωση του όρου και ας ευχηθούμε στον κ. Κολιοκώστα να ανοίξει τους τροφοδότες λογαριασμούς που κατέθεσε προχθές στη Βουλή ο κ. Καμμένος. Μόνον που φοβάμαι πως μετά απ' αυτά, ο κ. Κόκκαλης απλώς θα έχει και μια επίσημη δικαίωση.

Αποστόλης Διαμαντής

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

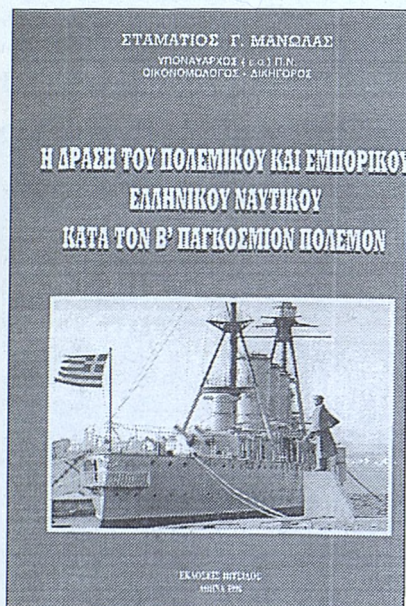
από τις εκδόσεις
ΠΙΤΣΙΛΟΣ

το βιβλίο του

ΣΤΑΜ. Γ. ΜΑΝΩΛΑ

ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΥ (ε.α.) Π.Ν.
ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΥ-ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

Η Δράση του Πολεμικού και Εμπορικού Ελληνικού Ναυτικού κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Εκδόσεις
ΠΙΤΣΙΛΟΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 4 - ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3211237

φρούσε «στη μειούμενου κύρους εφημερίδα», απαντώντας στις θέσεις του Σάμιουελ Χάντιγκτον περί Ευρώπης, Ορθοδοξίας και Ισλάμ!

Στο μεταξύ, στο χορό, έχουν μπει και άλλοι βουλευτές. Το Σάββατο, 13.6, η *Ελευθεροτυπία* επανέρχεται τονίζοντας ότι ο διαγωνισμός είχε μόνο έναν υποψήφιο, τον κ. Κόκκαλη. Σε πλαϊνή στήλη, ο συντάκτης της εφημερίδας **Χρ. Μιχαηλίδης** αρθρογραφεί περί Σ. Κόκκαλη, Ολυμπιακού και διαπλεκομένων. Τη Δευτέρα, το άρθρο αυτό υποκινεί μια ιδιαίτερα κυνική αντίδραση του δημοσιογράφου **Νίκου Κακαουνάκη**. Ο οποίος, από την πρωινή εκπομπή του στον Φλας του Κόκκαλη, επιτίθεται στον δημοσιογράφο, τον περιλούζει με χαρακτηρισμούς που παραπέμπουν σε επαγγελματική ανεπάρκεια και τον αποκαλεί άνθρωπο του αφεντικού του. Στην ίδια εκπομπή, ωστόσο, ο κ. Κακαουνάκης κάνει την εξής κυνική ομολογία: Δηλώνει στον αέρα ότι αυτός παρέδωσε στην *Ελευθεροτυπία* τα σχετικά με τις υποκλοπές του Μαυρίκη, που είχε δημοσιεύσει η εφημερίδα το 1993. Στόχος του τότε, είπε ο κ. Κακαουνάκης, ήταν να ρίξει την κυβέρνηση Μητσοτάκη.

Στο μεταξύ, αξίζει να επισημανθεί η παρέμβαση του δημοσιογράφου **Αντώνη Καγκαγιάννη** στην *Καθημερινή* της Κυριακής 14.6, όπου αποκάλυψε τη δικαιοσύνη «θεόκουφη». Την επόμενη μέρα, ο προϊστάμενος της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών **Γ. Κολιοκώστας** ρίχνει στη μάχη των διαπλεκομένων τέσσερις εισαγγελείς για να ερευνήσουν την εγκληματική δράση των διαπλεκομένων σε βάρος του δημόσιου συμφέροντος, με φερόμενους ως πρωταγωνιστές (όπως σημειώνει το έγγραφο του εισαγγελέα) «κατ'επάγγελμα απατεώνες και κλέφτες». «Εισαγγελέας στα διαπλεκόμενα. Εντολή να φτάσει η έρευνα ως το κόκαλο» τιτλοφορείται την Τρίτη, 16.6, η *Ελευθεροτυπία*.

Οι εφημερίδες ακολουθούν. Η συζήτηση για τα διαπλεκόμενα ξανά στις πρώτες σελίδες. Επισημαίνουμε δύο μόνο αντιδράσεις. Ο **Γ. Τράγκας**, στη *Βραδινή*,

αναρωτιέται αν θα μπορέσει να φτάσει στο κόκαλο η έρευνα ή η εισαγγελική παρέμβαση τελικά θα συσκοτίσει τα πράγματα, νομιμοποιώντας επί της ουσίας τα σκοτεινά παρασκήνια της διαπλοκής. Και μέσα στη σύγχυση, ο **Δημήτρης Ρίζος** καλεί πρωτοσέλιδο τον εισαγγελέα να παρέμβει και στη δική του αντιδικία με τον επιχειρηματία **Κ. Μήτση**, ο οποίος εκδίδει ομότιτλη εφημερίδα ήδη από το Πάσχα - αποκαλώντας τον πρώην συνεταίρο του απατεώνα.

Ενδιαφέρον έχει, σε όλον αυτό το φραγματάκι, η χρυσή ουδετερότητα που φαίνεται να κρατούν τα έντυπα του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη. Αραγε, δεν συμμετέχουν για να μη «λερωθούν»; Ή μήπως...

Όπως και να το δούμε, πάντως, διαβάζοντας τις εφημερίδες αυτό τον καιρό, καταλαβαίνει κανείς ότι τα εκδοτικά παιχνίδια, τα επιχειρηματικά συμφέροντα και η διαπλοκή τους με το πολιτικό παιχνίδι πηγαίνουν μαζί. Το κουβάρι είναι πολύ μπλεγμένο - και η πολιτική ζωή υποχρεωτικά βρίσκεται στη δίνη επιχειρηματικών παιχνιδιών, ιδιαίτερα μάλιστα στην κρίσιμη φάση που διανύει η χώρα ενόψει της ΟΝΕ. Αρκεί, άραγε, η εισαγγελική παρέμβαση για να ξεκαθαρίσει το τοπίο; Ή δεν θα ξεκαθαρίσει ποτέ; Ξεκινήσαμε με την οροφή να... στάξει. Και κοντεύει να πλημμυρίσει...

Σωκράτη Κόκκαλη

Είσαι Κάθαρμα,
Παλιάνθρωπος, Δειλός
και Απατεώνας!

Αυτό για σήμερα. Περισσότερα
προσεχώς αν συνεχίζεις, κρυμμένος
κάτω από τα φουστάνια της γυναίκας
σου, να συκοφαντείς αυτούς που
ελέγχουν τις δραστηριότητές σου.
Πάσσαλος, Πασσάλω εκκρούεται!

X.T.

Το «ραβασάκι» που αναδημοσιεύουμε
καταχωρίσθηκε στα Πολιτικά
Παρασκήνια της *Ελευθεροτυπίας*, την
Τρίτη, 16.6, με την υπογραφή του
εκδότη της. Την ίδια μέρα,
πρωτοσέλιδο, δημοσιεύονταν η είδηση
για την παρέμβαση του εισαγγελέα στα
διαπλεκόμενα.

Μεταμοντέρνα ήδη και πολιτικό kitsch

του Μάνου Στεφανίδη

Βαρέθηκα να μορφώνω
υπουργούς Πολιτισμού
Μάνος Χατζιδάκις

Εκουγχρονισμός για την Ελλάδα σημαίνει, φευ, την είσοδό της στη μεταμοντέρνα κατάσταση και στη μεταβιομηχανική εποχή, έστω κι αν η ίδια δεν πέρασε ποτέ από μια βιομηχανική επανάσταση. Δηλαδή, δεν γνώρισε ποτέ Μοντερνισμό. Έτσι, με ιστορικοκοινωνικά χάσματα και με ιδεολογικοπολιτικά κενά ως προς την εξέλιξή της, η χώρα πορεύεται εκούσια άκουσα στην περίοδο της παγκοσμιοποίησης. Το τρίπτυχο της προεπιναστικής Γαλλίας φαίνεται ότι ξαναϊσχύει διαφοροποιημένο: το «Une Foix, une Lois un Roi» εν προκειμένω καθίσταται **μια πίστη** (η μεταμοντέρνα ανεξιοθησκεία και η αποδοχή του ότι «όλα πηγαίνουν με όλα»), **ένας νόμος** (η παγκόσμια δικαιοδοσία και το υπερκρατικό συμφέρον των πολυεθνικών εταιρειών) και **ένας μονάρχης** (εν προκειμένω ο υπερατομικός πλανητάρχης).

Στα καθ' ημάς τώρα, ο κυρίαρχος λαός εξέλεξε τη δημοκρατική του κυβέρνηση, η οποία υπερψηφίστηκε στη Βουλή, αλλά στην πράξη κυβερνούν τόσο οι Βρυξέλλες και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα όσο οι ΗΠΑ και τα λογής συμφέροντά τους στην περιοχή. Η κυβέρνηση απλώς διεκπεραιώνει τρέχουσες εκκρεμότητες και προσπαθεί να χαράξει «αντικειμενικά» και χωρίς να χαρίζεται – τουλάχιστον κραυγαλέα – τα περίφημα πακέτα επενδύσεων, εργολαβιών και κρατικών κεφαλαίων. Τα «διαπλεκόμενα», ο διάσημος πλέον όρος του Κ. Μητσοτάκη, ασκούν εξουσία **και** τυπικά **και** ουσιαστικά. Έτσι, ο Κ. Τεγόπουλος είναι εναντίον μιν Κόκκαλη για συγκεκριμένη κρατική ανάθεση και σύμμαχος του Λαμπράκη, ο οποίος, όμως, κ. Λαμπράκης πλειστάκις έχει καταγγελλεί από την *Ελευθεροτυπία* ως ο προεξάρχων των διαπλεκομένων. Ο ιδιωτικός πλέον παράγων έχει επίσημα υποκαταστήσει το κράτος σε βασικές του λειτουργίες όπως είναι η ασφάλιση, η υγεία, η παιδεία, ο πολιτισμός, οι συγκοινωνίες, η αστυνόμευση κ.ά. Σε λίγο χρόνο τα διάφορα υπουργεία θα μοιάζουν φτωχοί συγγενείς των τερατωδώς αναπτυχθέντων ιδιωτικών φορέων, οι οποίοι θα έχουν υποκαταστήσει τα υπουργεία στις κύριες

δραστηριότητές τους. Ο Στρατός φαίνεται ότι θα παραμείνει για αρκετά ακόμη κρατικός: το πόσο είναι μόνο άγνωστο. Γιατί, όμως, είναι αρνητική εξέλιξη η ιδιωτικοποίηση των πάντων, αφού επί δεκαετίες μας δίδαξαν αριστεροί και δεξιοί – του κ. Μάνου προεξάρχοντος – ότι το κράτος είναι προβληματικό, είναι πολυδάπανο, είναι ατελέσφορο, είναι αντιπαραγωγικό, είναι ηλίθιο; Τι κι αν αυτής της ηλιθιότητας κατασκευαστές και ανάδοχοι είναι όλοι εκείνοι οι μεγαλοσχήμονες που τώρα, έτσι εύκολα, την καταγγέλλουν. Κι αυτό είναι που μ' ενοχλεί περισσότερο. Είμαι υπέρ της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, υπέρ της κατάργησης της επετηρίδας αλλά όχι μ' αυτές τις μεθόδους, μ' αυτό το είδος του σοκ που επιβάλλεται άνωθεν και αφορά μόνο στους πολίτες οι οποίοι **έτυχε** τη συγκεκριμένη στιγμή να πλήττονται και να χρησιμοποιούνται ως εξιλαστήρια θύματα του όλου νοσηνούς συστήματος. Αν φταίνει μόνο οι αδιόριστοι καθηγητές για την κατάντια της παιδείας, τότε να πληρώσουν και μάλιστα χωρίς έλεος. Αν, όμως, φταίει πρωτίστως το κράτος που παρήγαγε με βιομηχανικούς ρυθμούς, στρατιές πτυχιούχων εκπαιδευτικών μέσα από υποβαθμισμένα κομματικά πανεπιστήμια ώστε να στελεχωθούν ειρή και ως έτυχε τη λειψή, παρωχημένη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τότε γιατί δεν βγαίνει το ίδιο το κράτος να κάνει την αυτοκριτική του, να ζητήσει συγγνώμη και να προκρίνει τρόπους ώστε **σταδιακά** να λειτουργήσει η μεταλλαγή της παιδείας χωρίς να ισοπεδώνει έτσι ανάλογα χιλιάδες **ατομικές περιπτώσεις**.

Να γιατί μιλώ περί πολιτικού kitsch. Προσωπικά, επίσης σιχαίνομαι κάθε μορφής κρατικοδίαιτο, κομματικό συνδικαλισμό κι όλους αυτούς τους μαθητοπατέρες της ΟΛΜΕ που δεν έχουν – δεν είχαν ποτέ – προτάσεις, αλλά έχουν πάντα εκβιαστικά διλήμματα με υποχείριο τους μαθητές τους. Εξαιτίας τους εκατοντάδες χιλιάδες χαμένες διδακτικές ώρες της τελευταίας δεκαετίας αφιερώνονται θλιβερά στο βωμό μιας εθνικής συμφοράς που η περιρρέουσα ατμόσφαιρα αμάθειας δεν μπορεί καν να θρηνησει. Αλίμονο, η παιδεία βούλιαξε αργά στα χέρια των πιο ατάλαντων, των πιο απληροφόρων. Αυτή, όμως, δεν είναι η σημερινή εικόνα της κοινωνίας μας; Όλοι δεν σπεύδουν να επιβιώσουν ατομικά; Ο κ. Καραμ-

νός είναι η κορυφή του παγόβουνου και είναι **ένας** από μας: ίσως λίγο λιγότερο τυχερός, ίσως λίγο περισσότερο θρασύδειλος. Γιατί ποιο είναι το όνειρο των τριακοσίων βουλευτών-εκπροσώπων μας; και ημών των εκλεκτόρων τους; Μα, το τελευταίο μοντέλο Mercedes που θ' αγορασθεί φτηνά από τον ΟΔΔΥ, το πούλημα μούρης και «διευκολύνσεων» στη μικρή τοπική κοινωνία που τους εξέλεξε και στην οποία αντανακλούν κατ' απόλυτη αναλογία, η υποταγή στη δικτατορία του κόμματος, ο διαφημιστικός κλεφτοπόλεμος με τα ΜΜΕ, και η, σχεδόν μεταφυσική, άγνοια του Zeitgeist, του πνεύματος της εποχής. Θέλετε απόδειξη; Από τις εξακόσιες, τόσες, προσφυγές για άρση της βουλευτικής ασυλίας δεν έχει γίνει δεκτή ούτε μία από το σώμα της Βουλής. Και, βέβαια, ποιος θα ελέγξει τους ελέγχοντες, ποιος «λαός» θα κυβερνήσει την έωλη δημοκρατία μας; Ασφαλώς όχι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας με τις διαρκώς μειούμενες εξουσίες του, κι ούτε βέβαια το ανύπαρκτο εν Ελλάδι συνταγματικό δικαστήριο, το οποίο δεν υφίσταται ακριβώς για να επιτρέπει στους ποικίλους «συνταγματολόγους» να γνωμοδοτούν κατά το δοκούν. (Θυμηθείτε πώς αντιμετώπισε τα συνταγματικά ζητήματα ο Μακαριστός Ανδρέας και οι συν αυτώ.) Ιδού ένα παράδειγμα μεζονος κρατικού σκανδάλου που, όμως, ουδέποτε θα διωχθεί. Πρόκειται για τους 10.000.000 λόγους οι οποίοι επέβαλαν να δαπανηθούν 5 δισεκατομμύρια δραχμές προς διαφήμιση του κυβερνητικού – διάβαζε κομματικού – έργου. Απίστευτο! Το ΠΑΣΟΚ διαφημίζει το ΠΑΣΟΚ, τα έργα και τις ημέρες του μέσω τηλεοπτικών spots και αφισών που πληρώνει ο κρατικός κορβανάς – δηλαδή εσείς και εγώ – προς δόξαν της δημοκρατίας μας. Μιας δημοκρατίας που νοσεί πολλαπλά και που όταν δεν καταφεύγει στη βία για να λειτουργήσει, εκμεταλλεύεται την αργυρμία των θεσμών για να προβεί σε αυθαιρεσίες που μόνο στη Λιβύη και το Ιράκ διαπράττονται.

Και η Βουλή των Ελλήνων; Αυτόν τον καιρό το σώμα ακούει συγκινημένο τις αγορεύσεις των εφήβων ομολόγων του και δεν ευκαιρεί. Άσε που δεν συνήλθε ακόμη από το σοκ της συμπεριφοράς Καραμνιά.

Το Καραkitsch της μεταμοντέρνας πολιτικής συνθήκης, δηλαδή.

Ισορροπίες, συμβιβασμοί και εκπτώσεις οδηγούν στο αδιέξοδο

του Τάσου Παππά

Το τελευταίο διάστημα έχουν πυκνώσει τις εμφανίσεις τους οι επίδοξοι σωτήρες του ταλαιπωρημένου και άμεσα απειλούμενου με ναυάγιο πλοίου του ΠΑΣΟΚ. Βουλευτές και στελέχη επιχειρούν, άλλοι προτείνοντας κλασικές συνταγές (ανασχηματισμός, πρόωρες εκλογές, έκτακτο συνέδριο) και άλλοι εισηγούμενοι πρωτότυπα σχέδια (δημοψήφισμα για την ΟΝΕ) να συμβουλευσουν τον πρωθυπουργό. Η αγωνία για το μέλλον του κινήματος είναι προφανής και, θα λέγαμε, ειλικρινής, αν εξαιρεθούν ορισμένες, πλούσιες σκοπιμότητας, ιδέες κάπως εσκεμμένα ανησυχούντων πρωτίστως για την προσωπική τύχη τους.

Ολες αυτές οι προτάσεις πιάσουν σ' ένα σημείο: προσπαθούν να θεραπεύσουν το πρόβλημα αγνοώντας τις αιτίες. Δεν αντιμετωπίζουν μια ασθένεια επεμβαίνοντας μόνο στα συμπτώματά της. Και ο παθολογικός πυρήνας του εσωκομματικού ζητήματος είναι η ιδεολογική καθυστέρηση ενός μεγάλου μέρους του πολιτικού προσωπικού του ΠΑΣΟΚ. Οι οξείες αντιδράσεις στην απόπειρα ιδιωτικοποίησης της Ιονικής και η μαχητική αντίσταση στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση οφείλονται στις πολιτικές και ιδεολογικές αγκυλώσεις της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας που συνεπικουρείται από τους νοσταλγούς του ΠΑΣΟΚ της ηρωικής εποχής, του ΠΑΣΟΚ της φιλολαϊκής οικονομικής πολιτικής με δανεικά, του ΠΑΣΟΚ που όταν ήταν στην αντιπολίτευση υιοθετούσε αβασάνιστα όλα τα αιτήματα που κυκλοφορούσαν, του ΠΑΣΟΚ που όταν έγινε κυβέρνηση σχημάτισε έναν τεράστιο και πολυπλόκαμο πελατειακό μηχανισμό, η επιβίωση του οποίου συνδέεται ευθέως με το μεγάλο κράτος, τις δημόσιες πιστώσεις, τις κοινωνικές επιχορηγήσεις. Για τα κοινωνικά στρώματα που αναδείχθηκαν μέσω αυτών των πολιτικών οποιαδήποτε κίνηση ανατροπής των οικονομικών δεδομένων συνεπάγεται κίνδυνο για την υπόστασή τους. Γι' αυτό και πολεμούν με όλα τα μέσα τις επιλογές της κυβέρνησης.

Η ηγετική ομάδα του ΠΑΣΟΚ έκανε ένα σοβαρό λάθος: επιχείρησε να προωθήσει μια εντελώς διαφορετική πολιτική απ' αυτή που εφαρμόζοταν μέχρι τώρα, χωρίς προηγουμένως να ξεκαθαρίσει το τοπίο.

Νόμισε ότι με πλαγιοκοπήσεις και στη «ζούλα» θα μπορούσε να αποκοιμίσει τα κρατικοδίαιτα συμφέροντα, να υπονομεύσει την ισχύ τους και να αναδιοργανώσει τις κοινωνικές σταθερές. Αυτή η κουτοπόνηρη και παρελκυστική τακτική γρήγορα άγγιξε τα όριά της. **Αντί** να εγκαινιάσει έναν έντονο ιδεολογικό διάλογο στο εσωτερικό του κόμματος και να προσπαθήσει να εντάξει στην «πλατφόρμα» της τις νέες κοινωνικές δυνάμεις, που σε πολλές περιπτώσεις κατέθεσαν απλόχερα τη διαθεσιμότητά τους, αντί να οργανώσει με υπομονή και επιμονή τις συμμαχίες της, **αντί** να επιδιώξει μ' έναν ριζοσπαστικό λόγο να θρυμματίσει τις αναχρονιστικές συσπειρώσεις, προτίμησε την **πεπατημένη**: τις ισορροπίες, τους συμβιβασμούς, τις εκπτώσεις. Έχασε την ευκαιρία να επιβάλει την ιδεολογική ηγεμονία της, και σήμερα πληρώνει τα επίχειρα της άγνωστης απρονοησίας της. Αποδείχτηκε κατώτερη των περιστάσεων και των προσδοκιών. Ήδη βρίσκεται στη δυσάρεστη θέση να απολογείται συνεχώς για τις επιλογές της, παρά το γεγονός ότι οι πάσης φύσεως αντίπαλοί της δεν είναι σε θέση να αρθρώσουν μια πειστική εναλλακτική πρόταση. Απλώς αμύνονται.

ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΠΡΟ ΤΩΝ ΕΥΘΥΝΩΝ ΤΟΥ

Ο κ. **Σημίτης** και οι συν αυτό πίστεψαν ότι με την αποχώρηση του **Α. Παπανδρέου** «τελειώνει» και ο παπανδρεϊσμός. Πρόκειται για ασυνήθιστη επιπολαιότητα. Στελέχη με κυβερνητική εμπειρία, με ιδεολογική συγκρότηση και επαρκή γνώση των κοινωνικών και πολιτικών συσχετι-

σμών συμπεριφέρθηκαν σαν μαθητευόμενοι μάγοι. Ενεπλάκησαν σε μία μεζονος σημασίας αναμέτρηση χωρίς στοιχειώδη προετοιμασία και έπεσαν από τα σύννεφα όταν διαπίστωσαν πόσο ισχυρή είναι η αντίδραση των συντεχνιακών ομάδων. Έπρεπε, όμως, να την περιμένουν.

Αλήθεια, ποιος χάιδευε επί τόσα χρόνια τα αυτιά των συνδικαλιστών, εκφωνώντας αουστολώς ελκυστικές και ταυτοχρόνως εξαιρετικά δαπανηρές «λύσεις»;

Αλήθεια, ποιος επί τόσα χρόνια πριμοδότησε το καθεστώς συνδιοίκησης που είχαν «κατακτήσει» με «αγώνες» οι γραφειοκρατίες των συνδικάτων στις δημόσιες επιχειρήσεις και τις ΔΕΚΟ;

Αλήθεια, ποιος επί τόσα χρόνια τροφοδοτούσε τον ευρύτερο δημόσιο τομέα με υπεράριθμο προσωπικό και μετέφερε το κόστος της παραγραφής των ελλειμμάτων του στον κρατικό προϋπολογισμό;

Αλήθεια, ποιος επί τόσα χρόνια καλλιεργούσε την αντίληψη ότι οι ιδιωτικοποιήσεις είναι έγκλημα καθοσίωσης, τις οποίες δεν μπορεί να ευλογήσει ένα δήθεν σοσιαλιστικό κόμμα;

Αλήθεια, ποιος επί τόσα χρόνια καθάγιαζε χωρίς ενδιασμό το βόλεμα, την ήσσονα προσπάθεια, τον κομματισμό, το χρηματισμό;

Αλήθεια, ποιος επί τόσα χρόνια ευνόησε τις μετωπικές συγκρούσεις και τις συντεχνιακές κινητοποιήσεις, προσφέροντας πολιτικό άλλοθι, ιδεολογική κάλυψη και νομική προστασία;

Η απάντηση είναι προφανής: το κόμμα που σήμερα κυβερνά έστω και σε μία ελαφρώς παραλλαγμένη εκδοχή του.

Ας μην εκπλήσσονται δυσάρεστα, λοιπόν, στο ΠΑΣΟΚ όταν βλέπουν τους εργαζομένους της Ιονικής να απεργούν επί τόσες εβδομάδες, αδιαφορώντας προκλητικά για την αγωνία των χιλιάδων μικροκαταθετών.

Ας μην εκπλήσσονται όταν βλέπουν τους εκπαιδευτικούς να κατεβαίνουν στους δρόμους, απαιτώντας να διορίζονται από την επετηρίδα και αρνούμενοι να δεχθούν μια διαδικασία αξιολόγησης που θα προκρίνει τους αξιότερους.

Ας μην εκπλήσσονται από τις μορφές πάλης που επιλέγουν διάφορες ομάδες στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν τα χρυσοφόρα κεκτημένα τους. Το γιαούρτωμα, τα ξεγυμνώματα, οι προπηλακισμοί, οι ροχάλες στους αντιφρονούντες έλκουν τη νομιμοποίησή τους όχι τόσο από την υπερχειλίζουσα οργή των απειλούμενων αλλά από την ανοχή που στο παρελθόν επέδειξε το ΠΑΣΟΚ σε αντίστοιχα φαινόμενα.

Το ζητούμενο είναι τώρα με ποια πολιτική θα καταφέρει η κυβέρνηση να υπερ-

φαλαγγίσει τις αντιδράσεις. Ο ένας δρόμος είναι να συνεχίσει να πορεύεται με αλαζονική αυταρέσκεια, σαν να μην τρέχει τίποτε. Να πιστέψει, δηλαδή, ότι προϋπόθετος του χρόνου θα καμφθούν οι αντιστάσεις και θα θριαμβεύσει ο «εκσυγχρονισμός». Αυτός ο δρόμος οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην ήττα. Ο άλλος δρόμος είναι αυτός της ιδεολογικής αναμέτρησης. Θέτεις τα επίμαχα θέματα, καταθέτεις τις απόψεις σου, προβάλλεις τις προτεραιότητές σου, ζητάς τις συμβολές κομματικών στελεχών αλλά και παραγόντων που βρίσκονται εκτός ΠΑΣΟΚ και συνθέτεις ό,τι κινείται σε συμπληρωματική λογική. Υπάρχουν δύο **κίνδυνοι**. Ο ένας είναι να εγκλωβιστεί το κόμμα σε μια κατάσταση εσωστρέφειας, η οποία θα υπονομεύσει την κυβερνητική πορεία. Ο άλλος είναι, διά της αποκαλύψεως των στρατηγικών, να προκληθούν ρήγματα που θα απειλήσουν τη συνοχή του ΠΑΣΟΚ. Την ίδια στιγμή, όμως, η εξαντλητική θεωρητική επεξεργασία θα δη-

μιουργήσει τις προϋποθέσεις για να συγκροτηθούν συμμαχίες με δυνάμεις που σήμερα κινούνται εκτός κομματικών ορίων και επιπροσθέτως θα εφοδιάσει τις αμήχανες και διάσπαρτες συνιστώσες του εκσυγχρονιστικού προτάγματος με απόψεις, εμπεδώνοντας ταυτοχρόνως ένα κλίμα ιδεολογικής ασφάλειας.

ΠΟΙΟΣ ΠΕΡΙΣΣΕΥΕΙ ΣΤΟ ΠΑΣΟΚ;

Η ηγετική ομάδα του ΠΑΣΟΚ πρέπει επιτέλους να παραιτηθεί από την εγκληματικά ανόητη ιδεοληψία ότι στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια «θα πάμε με όλο το ΠΑΣΟΚ». Η συναισθηματικά φορτισμένη αντίληψη «στο ΠΑΣΟΚ κανείς δεν περισσεύει» λειτουργεί ως τροχοπέδη. Είναι αυτή η λογική που υπαγορεύει τους συμβιβασμούς και τις επισφαλείς ισορροπίες, που ακυρώνει στην πράξη τις όποιες ριζοσπαστικές επιλογές, που αφυδατώνει κάθε πρωτοβουλία και που, τελικώς, καταδικάζει στην αδράνεια την ίδια την κυβέρνηση.

«ΕΤΣΙ ΤΑΡΑΧΤΗΚΑ από μιάν άγνωστη γυναίκα, πού κατέφθα-
σε μιά μέρα από την Άθηνά στο νησί ζητώντας να συναντήσει
τη ζωγράφο Έλενη Άλταμούρα. [...] Αναρωτιώμουν ποιά από
όλες τις Έλενες πού υπήρξε έννοούσε ακριβώς, και τί άραγε θά
τής ζητούσε. [...] Έγώ τής απάντησα μόνον σέ ό,τι άφορούσε
τή ζωγράφο Έλενη, εκείνην πού επέμενε πώς ήρθε γιά να συναν-
τήσει, λές κι επρόκειτο γιά κάτι τό τόσο άπλό. [...] »

ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΗΜΑ Έλενη, ή ο Κανένas στηρίζεται σέ μιά
πραγματική ιστορία. Τό νήμα έδωσε ή ζωή τής Σπετσιώτισσας
και πρώτης σπουδασμένης Έλληνίδας ζωγράφου Έλενης Άλτα-
μούρα-Μπούκουρα, πού μεγάλωσε στην μετεπαναστατική
Έλλάδα τού 19ου αιώνα, κόρη καπετάνιου πού υπήρξε ό πρώτος
θεατρώνης τής Άθήνας. Ζωή δραματική, άγνωστη ακόμη έν
πολλούς, έλκει πρόσφατα τό ενδιαφέρον κομίζοντας νέα στοιχέα
στά ήδη δεδομένα, ότι δηλαδή εκείνη ή Έλενη ντύθηκε στην
Ιταλία σαν άντρας προκειμένου να σπουδάσει, ότι ό έρωτας και
ό γάμος της μέ τόν ζωγράφο και επαναστάτη Σαβέριο Άλταμού-
ρα γρήγορα διαλύθηκε. Ότι επέστρεψε στην Άθήνα και εργάστη-
κε, ότι πέθαναν τά δυό παιδιά πού άνέθρεψε πάνω στη νιότη τους
—μιά κόρη κι ό περίφημος ζωγράφος Ιωάννης Άλταμούρας—, ότι
κατόπιν έζησε έγκλειστη στις Σπέτσες έναν μακρόχρονο, μονή-
ρη και σχεδόν μυστηριώδη βίο.

Στό μυθιστόρημα συναρμούνται και διαλέγονται αδιάκοπα τά
φώτα τής γνώσης και ή μαγεία, ή λογική και ή τρέλα, ή άθωό-
τητα και ή ένοχή, ό χωρισμός και ή συμφιλίωση, ό άνοιχτός
δρίζοντας και ό έγκλεισμός, ή καλλιτεχνική δημιουργία και ή
καταστροφή της, ή ταυτότητα και ή ματαιότητα τής αναζήτη-
σής της, ή διαμόρφωση και ή ασάφεια τού έθνικου, ή ύπαρξη και
ή κατάργηση τού χρόνου, οί ζωντανοί και οί νεκροί.

ΡΕΑ ΓΑΛΑΝΑΚΗ ΕΛΕΝΗ, Ή Ο ΚΑΝΕΝΑΣ

Μυθιστόρημα

ΑΓΡΑ

Τα ΜΑΤ στο Χρηματιστήριο

του Δημήτρη Καϊση

«Σ' ένα πολιτισμένο νεότερο κράτος η διαπαιδαγώγηση των κατώτερων τάξεων απαιτεί μεγαλύτερη φροντίδα εκ μέρους του κράτους απ' ό,τι αυτή των ανώτερων και πλουσιότερων τάξεων».

Άνταμ Σμιθ, Έρευνα για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των εθνών

«Γιατί ο κόσμος σήμερα φωτίζεται με αστραπές. Σβήσε τα κεριά, Λάουρα. Κι έτσι γεια σας!...»
Τέννεση Ουίλλιαμς, Ο γυάλινος κόσμος

ΚΑΠΟΙΟΣ ΑΝΑΡΩΤΙΕΤΑΙ:

— Μα καλά, έχουμε τόσα πολλά ΜΑΤ σ' αυτή τη χώρα;

Κι ύστερα:

— Και μάλιστα επί ΠΑΣΟΚ που κάποτε μας είχε βεβαιώσει ότι θα τα καταργήσει: Συνεχίζοντας τον ίδιο συλλογισμό:

— Ίσως να είναι ένας τρόπος απορρόφησης της ανεργίας. Ή να ασφαλισθεί ο εκσυγχρονισμός και ο «μονόδρομος στην ΟΝΕ». Κάποιος από τους διαμαρτυρόμενους εκπαιδευτικούς ευρισκόμενος σε χιουμοριστική διάθεση και κάπως απογοητευμένος:

— Αν το υπουργείο καταφέρει να περάσει τον εκσυγχρονισμό του, θα πάω στον πατέρα μου να βρει κάποιο πολιτικό μέσο για να διορισθώ.

Ο κάμεραμαν ενός καναλιού τον οποίον διαδηλωτές προτρέπουν να δείξει κάποιες ελάχιστες εκσυγχρονιστικές δραστηριότητες των ΜΑΤ: «Και άλλα θα είχα να δείξω αν περνούσε από το χέρι μου» (τα ΜΜΕ προσπαθούν να μας πείσουν ότι τα ΜΑΤ υπερασπίζονται το δημοκρατικό δικαίωμα συμμετοχής στο διαγωνισμό μιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης: τι δουλειά έχουν τα «διαπλεκόμενα» με τις μεταρρυθμίσεις;).

Η κάμερα ζουμάρει πάνω σε 5 ρόπαλα που ανεβοκατεβαίνουν με εργώδη ρυθμό: στις άκρες τους κρέμονται ίχνη μιας μεταρρύθμισης.

Το πλάνο αργοσβήνει σε φόντο ανσαινέ: από πίσω προβάλλει η φουσκωτή μορφή του υπουργού Παιδείας που καταγγέλλει τις αντιδημοκρατικές μειοψηφίες.

ΕΝΑ ΑΛΛΟ ΠΛΑΝΟ ΑΝΟΙΓΕΙ: μια ψηλή κοπέλα τρέχει ολολύζοντας έξω από ένα εξεταστικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, κάποιος εύσωμος τη μεταφέρει βιαίως στην αγκαλιά του, αυτή του ξεφεύγει και τρέχει εκρηκτικά ανυπόταχτη προς το εξεταστικό

Οι εκπαιδευτικοί στους δρόμους – και τα ΜΑΤ ανεβαίνουν στο χρηματιστήριο των θεματοφυλάκων της τάξης.

κό: το διαφανές παρεό της ανοίγει ψηλά αποκαλύπτοντας ένα θεσπέσιο μακρύ λευκό μπουτί ενώ τα κανάλια καταγγέλλουν τη βανανυσότητα των αδιορίστων. CUT.

Προβάλλει ο πρωτοσέλιδος τίτλος σοβαρής κυριακάτικης εφημερίδας: «Έντονη πίεση των αγορών για ταχύτερη προσαρμογή».

Ο ρυθμός γίνεται πιο πυρετώδης: οι πρωταθλητές των αμοιβαίων κεφαλαίων – κέρδη έως 642% – ασύλληπτα ποσά διακινούνται καθημερινά στις διεθνείς χρηματαγορές – ολοένα και περισσότερες κυβερνήσεις αισθάνονται πλέον όμηροι. Η κάμερα πραγματοποιεί τράβελινγκ στα εξεταστικά κέντρα της χώρας: οι διάγωνιζόμενοι της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης καλούνται ν' απαντήσουν πώς κλίνεται η λέξη

ποδήλατο. Ένα παιδάκι λύνει το μαθηματικό θέμα, οι γύρω του φωνάζουν εν χορώ: «Εσύ, εσύ είσαι ο νέος καθηγητής». Σχόλιο από φωνή OFF: μέσα είναι οι «καλοί», απέξω οι «κακοί» και «απροσάρμοστοι» που θέλουν την αναχρονιστική τους ασφάλεια.

ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΤΟΥΣ ΔΙΧΑΣΟΥΝ: Στο βάθος πεδίου ακούγεται φωνή πλήθους (ειρωνικά): «Απόψε πεθαίνει η Δεξιά». Στο άκρο του πλάνου εμφανίζεται ο τίτλος μιας μικρής αριστερής εφημερίδας κι αμέσως σβήνει: **ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΙ ΚΑΙ ΕΥΛΟΚΟΠΗΣΙΜΟΙ.**

Αναγγέλλονται νέες εκπαιδευτικές μέθοδοι: τα ΜΑΤ βρίσκουν καινούργιο ρόλο στον αστερισμό του εκσυγχρονισμού.

Τα ΜΑΤ θα εισαχθούν στο Χρηματιστήριο;

(Χωρίς εμφανή λόγο ακούγεται η φράση: «Τελικά ο κόσμος τους δεν είναι και τίποτα το σπουδαίο» – από την ταινία του Άλαν Πάρκερ *Ο άνθρωπος-πουλί*).

ZOOM: τα ασιατικά χρηματιστήρια καταρρέουν, απειλείται το γεν, τα κεφάλαια των ξένων επενδυτών απομακρύνονται, οι ασιατικές πολιτιστικές αξίες δυσκολεύονται να προσαρμοσθούν στο δυτικό μοντέλο.

Έξω από ένα εξεταστικό κέντρο κάποιος φωνάζει: «Καλέ, μ' αυτά τα ψηλά τακούνια θα πας να διαγωνισθείς;». Ύστερα: ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΙΝΗΤΟ ΣΟΥ; (Είναι του ΚΟΚΚΑΛΗ.).

Από τις διπλανές πολυκατοικίες κουβαλούν κρύο νερό στους «απροσάρμοστους» καθηγητές: οι κοινωνικοί δεσμοί δεν έσπασαν εντελώς. Η κοινωνική δυσφορία δημιουργεί ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ. CUT.

Στις οθόνες προβάλλουν καθησυχαστικές εικόνες από τον όμορφο κόσμο της μόδας: αρώματα, αξεσουάρ, φίνα αραχνούφανα μεταξωτά περιτυλιγμένα σε αμέριμνα ερεθιστικά γυναικεία σώματα (ΣΧΟΛΙΟ: πώς μπορούν να συνυπάρχουν με τα ρόπαλα; Παράγουν αντίστιξη, για χάρη της πολυμορφίας; Ο αμερικανός καθηγητής επικοινωνιολογίας λέει: ο τηλεοπτικός «πολιτισμός του χάχανου» μοιάζει περισσότερο με τον χαρούμενο εφιαλτικό κόσμο του Χάξλεϋ).

Ένα μεγάλο τράβελινγκ πάνω στην 37χρονη εκπαιδευτικό: «Δεν άντεξα, ήταν προσβλητικό. Να δίνω εξετάσεις με τους μαθητές μου και με επιτηρητές τους επιστάτες του σχολείου».

ΣΤΟ ΠΛΑΝΟ ΕΙΣΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΛΛΕΣ ΦΩΝΕΣ:

«Πήραμε πτυχίο φιλολογίας και δουλεύουμε σε σουβλατζίδικα, σε βενζινάδικα». Η κάμερα κάνει μια μεγάλη περιστροφική κίνηση κατά τον τρόπο του Ντε Πάλμα ξαναδιατυπώνοντας τη σκηνή με το καροτσάκι που καταρραυλά στις σκάλες από το *Θωρηκτό Ποτέμκιν*. Η εικόνα σβήνει αργά στο μαύρο. Ανεξήγητα ακούγονται άριες του Βέρντι από το Μέγαρο Μουσικής. Αναβοσβήνουν σκηνές από τον *Πολίτη Καίην* σε κόντρο μπλονζέ. Ένας τρελαμένος οπερατέρ σε καλλιτεχνική έξαψη τρέχει στην αίθουσα μοντάζ του κινολιού και προσθέτει στα ζενερίκ τη φράση: μας ανήγγειλαν το τέλος της Ιστορίας, αλλά δεν ήρθε ακόμη.

Σε λίγο όλα τα τελειώσουν. Επαναλαμβάνονται σκηνές από τον όμορφο κόσμο της μόδας. Ακούγεται μια λεπτή άχρωμη φωνή: ο διαγωνισμός είναι έγκυρος, η μεταρρύθμιση θα προχωρήσει. Σβήνει αργά σε μαύρο φόντο.

ΤΙΣ ΠΤΑΙΕΙ;

Για να κατανοήσουμε έστω ψήγματα της αλήθειας αναφορικά με όσα είδαμε τον τελευταίο καιρό να συμβαίνουν στο χώρο της εκπαίδευσης και τις βιαιότητες, των οποίων γίναμε παθητικοί τηλεοπτικοί μάρτυρες, θα πρέπει να αναζητήσουμε στοιχεία της προϊστορίας του όλου ζητήματος.

Η επετηρίδα, ο θεσμός που επί δεκαετίες τροφοδότησε όλη την εκπαιδευτική διαδικασία και καθόρισε εν πολλοίς και τα προγράμματα των σχολών που διαμόρφωναν το εκπαιδευτικό προσωπικό του ελληνικού σχολείου, θεωρήθηκε ότι δεν ανταποκρίνεται πλέον στο στόχο της. Ένας εμφανής λόγος είναι η συσσώρευση μεγάλου αριθμού πτυχιούχων που «αχρήστευε» την επετηρίδα. Όμως, κανείς δεν αναρωτήθηκε το πώς και το γιατί αυτής της διόγκωσης. Ποιοι, δηλαδή, «αχρήστευσαν» την επετηρίδα;

Όταν διχοτομήθηκαν και τριχοτομήθηκαν οι παλιές σχολές και δεν έγινε η αντίστοιχη διχοτόμηση ή τριχοτόμηση της επετηρίδας, την ευθύνη γι' αυτό το «κατόρθωμα» την έχει, φυσικά, το υπουργείο Παιδείας. Και ας πάρουμε για παράδειγμα τη Φιλοσοφική σχολή, που παλαιά λειτουργούσε ως ενιαία σχολή με αριθμό εισακτέων περίπου 250-300: κατέληξε σε τρία τμήματα με αντίστοιχο αριθμό εισακτέων, δηλαδή τριπλασιάστηκε ο αριθμός πτυχιούχων του Φιλολογικού, του Ιστορικού-Αρχαιολογικού, και του Φιλοσοφικού-Παιδαγωγικού, που όλοι όμως, ανεξάρτητα από τα διαφορετικόμενα προγράμματα σπουδών, κατέληγαν στην ίδια ενιαία επετηρίδα. Αν σ' αυτό τον αριθμό προσθέσουμε και τον πολλαπλασιασμό των σχετικών τμημάτων ανά την Ελλάδα, καταλαβαίνουμε πώς η επετηρίδα κατέληξε δυσλειτουργική και κυρίως αντιλαμβάνομαστε τις πταίει. Αποτέλεσμα αυτής της χρονοβόρας διαδικασίας, καθώς το χρονικό διάστημα που απαιτούνταν για το διορισμό ενός πτυχιούχου άγγιζε σε αρκετές περιπτώσεις τα όρια αναμονής ολόκληρης της ζωής, αλλά και σε περιπτώσεις όπου η αναμονή μιας δεκαετίας ή δεκαπενταετίας ήταν ο κανόνας, πολλοί πτυχιούχοι άλλαζαν επαγγελματική κατεύθυνση κατά την ενδιάμεση αυτή περίοδο. Ούτε και σ' αυτή την περίπτωση το υπουργείο Παιδείας δεν θέλησε να δει το πρόβλημα στις πραγματικές του διαστάσεις και να διερευνήσει, τέλος πάντων, και να αποσαφηνίσει ποιος ακριβώς είναι ο ενεργός αριθμός πτυχιούχων που περιμένει διορισμό: αριθμός σίγουρα πολύ μικρότερος από αυτόν που εμφανίζεται στις λίστες αναμονής. [Φαντάζεστε κάποιον επαγγελματία εδώ και 20 χρόνια, στα φροντιστήρια ή αλλού, να αφήνει τη δουλειά του και το σπίτι του για ένα διορισμό στην εκπαίδευση κάπου στην ελληνική επικράτεια και με τους μισθούς που ακόμα και σήμερα κινούνται στα όρια επιβίωσης;]

Αν, λοιπόν, σήμερα η επετηρίδα δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά και προκρίνεται ένας διαφορετικός τρόπος με τον οποίο εφεξής θα διορίζεται το εκπαιδευτικό προσωπικό του ελληνικού σχολείου, η ευθύνη ανήκει στο υπουργείο και όχι βέβαια στους καθηγητές που δεν ενημερώθηκαν όταν σπούδαζαν, αλλά και μετά, όταν περίμεναν το διορισμό τους, ότι τα συστήματα αλλάζουν εν μία νυκτί. Γιατί, βέβαια, δεν νοείται σοβαρή ενημέρωση παρά μόνον όταν γίνεται εγκαίρως. Και εγκαίρως σ' αυτή την περίπτωση σημαίνει ότι μόνο οι σημερινοί υποψήφιοι και εισακτέοι στις αντίστοιχες σχολές φέτος, θα μπορούσαν λογικά να είναι αποδέκτες ενός νέου συστήματος. Με λίγα λόγια, μια τέτοια αλλαγή θα όφειλε να καλύψει όλους όσοι είναι ήδη σε αναμονή, καθώς επίσης και όσους θα αποφοιτήσουν τα επόμενα τέσσερα χρόνια. Οι μεσοβέζικες λύσεις του τύπου κάνουμε εξετάσεις και καλύπτουμε σταδιακά τους αναπληρωτές καθηγητές, δεν αναιρούν την αδικία εφαρμογής ενός νέου νόμου με αναδρομική ισχύ. Κάποτε θα πρέπει να καταλάβουν οι κυβερνώντες ότι δεν μπορούν να υποτιμούν τη νοημοσύνη και το αίσθημα δικαίου του πολίτη, εν ονόματι του όποιου σχεδιασμού τους και της πρόθεσής τους να επιδείξουν την αποτελεσματικότητά τους. Η αποτελεσματικότητά τους, στην προκειμένη περίπτωση, θα κριθεί όχι μετρώντας θύματα, αλλά μετρώντας τη δυνατότητά τους να πείσουν τους πολίτες. Και μην μου πείτε πως όλοι οι καθηγητές είναι «αριστεριστές» ή κακώς εννοούμενοι «συνδικαλιστές». Μπορεί η βιαιότητα να μην είναι η καλύτερη αντίδραση, αλλά φαίνεται πως φτάσαμε με ταχύτατους ρυθμούς στην απόγνωση του δυτικού μας κόσμου: πολύ κοντά στον εκσυχρονισμό της βίας.

Ω

Τα «πειραματόζωα» του Γ. Αρσένη

του Ανδρέα Μπελεζίνη

Στη χώρα, όταν και όπου δεν καταργείται, φαλκιδεύεται κάθε αντικειμενικό κριτήριο και κάθε αδιάβλητο σύστημα αξιολόγησης. Το φαινόμενο παρατηρείται σε όλα τα πεδία και σε όλους ανεξαιρέτως τους τομείς. Στην εκπαίδευση ιδιαίτερα ηλθώνονται και οι τελευταίοι φραγμοί που προστάτευαν μαθητές και δασκάλους, όπως ο διορισμός με βάση την επετηρίδα και οι εισαγωγικές (γενικές και πανελλήνιες) εξετάσεις των υποψηφίων για τριτοβάθμιες σπουδές με ενιαία θέματα και διόρθωση των γραπτών από βαθμολογητές άλλων περιοχών. Οι θεσμοί αυτοί, μολοντί είχαν υποστεί στρεβλώσεις και χρεώονταν αναπροσαρμογή, περιόριζαν στο μέγιστο βαθμό, με εξαίρεση κάποιες λαθροχειρίες, την πιο ύπουλη μορφή «παραδιοίκησης» (κατά το «παρακράτος»), εννώντας εκείνο που καλύπτεται από το μανδύα του κοινοβουλευτισμού και την κατ' επίφαση νομιμότητα. Μέχρι τώρα και επί δεκαετίες, η πολιτική και κυβερνητική ιεραρχία άμεσα ή έμμεσα – έμμεσα ως προς τα κοινωνικά πράγματα, ομάδες και άτομα που τη στήριζαν – έχανε πελάτες, εφόσον, για να εισαχθεί ο απόφοιτος στο πανεπιστήμιο ή να διοριστεί ο πτυχιούχος στη δημόσια εκπαίδευση, δεν χρειαζόταν να προσφύγει σε κομματικά γραφεία και σε υπουργικούς προθαλάμους ή να θέσει σε κίνηση ποικίλους μηχανισμούς πίεσης και ρουσφετιού. Μιλάμε για εκατόν σαράντα χιλιάδες άτομα το χρόνο χτέσσερα, όσα κατά μέσον όρο τα μέλη κάθε οικογένειας. Κατά τα ισχύοντα μέχρι τώρα, που ήδη ανατράπηκαν ή ανατρέπονται, ο εκπαιδευτικός που διοριζόταν, αφήνοντας βέβαια πολλούς άλλους να περιμένουν στην ατέλειωτη σειρά, ή ο έφηβος που εισαγόταν σε κάποια σχολή, κι ως έμεναν έξω συμμαθητές και φίλοι του, μπαίνανε στο δρόμο τους με ψηλά το κεφάλι και ήσυχη τη συνείδηση. Κάτι τέτοιο, το φρόνημα πρωτίστως, δεν συνέφερε καθόλου τους οπισθοβατικούς και παλαιομοδίτες... εκσυγχρονιστές μας. Αν έπρεπε – και ασφαλώς έπρεπε – να αλλάξει το σύστημα πρόσληψης των εκπαιδευτικών, όφειλαν οι κυβερνήτες μας, αυτοί οι ίδιοι που επί δώδεκα ή εικοσιτέσσερα χρόνια μετά τη μεταπολίτευση το άφησαν να φθάσει στο μη περαιτέρω, να το αντικαταστήσουν με άλλο, προειδοποιώντας και συνδυάζοντας ποικίλα, μετρήσιμα ή σταθμητά κατά το δυνατόν, στοιχεία. Σε χρονίζοντα ζητήματα, όπως η πρόσληψη των εκπαιδευτικών, όπου το δικίο της μιας μερίδας αδικεί και σπρώχνει σε απόγνωση την άλλη ή τις άλλες (εξ ου και τα έκτροπα), η λύση δεν πέφτει σαν τσεκούρι και μάλιστα από ξυλοσκίστες της πολιτικής και της παιδαγωγικής. Δεν χρειάζεται να έχει διδάξει

κανείς μια ζωή σε σχολεία για να καταλάβει ότι οι εξετάσεις στις οποίες υποβλήθηκαν οι αδιόριστοι (και οι επί δεκαετίες αναπληρωτές!), ταπεινωτικές έτσι κι αλλιώς, εφόσον έχουν στα χέρια τους πτυχία (έστω και με «καλώς»), δεν εξασφαλίζουν την επιλογή αυτών που έχουν το χάρισμα (με τη βιβλική σημασία της λέξης) της διδασκαλίας. Δεν πρόκειται μόνο για τους αρίστους ως προς την κατάρτιση και τις γνώσεις. Έχω δει λαμπρούς επιστήμονες να καταφεύγουν σε ιδιαίτερους χώρους των σχολείων και των φροντιστηρίων για να κρύψουν τα δάκρυά τους μετά την αποτυχία των πρώτων μαθημάτων. Δεν είμαι απ' τους ανθρώπους που έχουν στο τσεπάκι τους έτοιμες λύσεις. Σκέφτομαι όμως μήπως, εφόσον πολλοί επικαλούνται το παράδειγμα των ασκούμενων δικηγόρων, θα έπρεπε και οι πτυχιούχοι των καθηγητικών σχολών να ασκούνται επί ένα χρόνο στα σχολεία, προετοιμάζοντας τα μαθήματα και μπαίνοντας στις τάξεις στο πόδι των κανονικών, όχι βέβαια χωρίς ανάλογοις αμοιβή;

Η ίδια βιασύνη, η ίδια οπισθοβουλία για μοιρασιά της πίτας – όσα κομμάτια της δεν έχουν την οσμή του χρήματος, όπως η ισχύς, το γόητρο, το επιβάλλον, δεν σημαίνει καθόλου ότι είναι ανεξαργύρωτα – επιδείχτηκε και με την κατάργηση των δεσμών. Εδώ συμβαίνει κάτι το εξωφρενικό και πολιτικά ανέντιμο: οι ίδιοι, ακριβώς οι ίδιοι που λίγο-λίγο μετέφεραν την «παραπαιδεία» από την περιφέρεια στις παρυφές του Λυκείου, ώσπου την εγκατέστησαν με τις δέσμες στο κέντρο του, φωνασκούσαν στη συνέχεια για την αποτυχία του συστήματος και βάλθηκαν να το... αναπαλαιώσουν (στη θέση του Παπανούτσου ο κ. Κασσωτάκης, για όσους δεν το γνωρίζουν). Υπαινίσσομαι, βέβαια, εκτός από τους μεγαλομανείς υπουργούς, τους εξ απορρηγών συμβούλους και τους... εκρηγών ψιττακούς της παπαγαλίας, μερικοί από τους οποίους, θιασώτες του πολλαπλού βιβλίου, υποτίθεται, εισπράττουν ήδη δεκάδες εκατομμυρίων για τη συγγραφή διδακτικών βιβλίων κατ' ανάθεση. Αν ήθελαν, οι υπουργοί και τα όργανά τους, να περιστείλουν την αποτίησή εκεί που πράγματι ίσχυε και υπερέβαινε τα παιδαγωγικούς επιτρεπόμενα όρια, είχαν τρόπους και θεραπεία. Στο μάθημα των Λατινικών, έξαφνα, να μεταφράζουν οι υποψήφιοι απλουστευμένο ή αυτοσχέδιο κείμενο με βάση το λεξιλόγιο, τη γραμματική (και μορφολογία), τα συντακτικά φαινόμενα που έχουν διδαχτεί. Με το νομοθέτημα (για νομοθέτημα πρόκειται, όχι για διάταγμα – πού ήταν εδώ ή άβουλη και αράθυμη Βουλή των Εφήβων;) που καλείται να υπογράψει ο πρόεδρος της Δημοκρα-

τίας, το φροντιστήριο κατακυριεύει όλο το χώρο του Λυκείου. Η πολιτεία απροσημάτιστα, επειδή δεν θέλει ή δεν μπορεί να αμείψει κατ' αξίαν τους εκπαιδευτικούς, απεργάζεται συνθήκες και προϋποθέσεις μεγαλύτερης ή μικρότερης διαφθοράς. Συνέβη να γράψω αλλού ότι με τα νέα μέτρα «οι καθηγητές του Λυκείου εκτίθενται σε αφόρητες εξωτερικές πιέσεις και πειρασμούς και, το σπουδαιότερο, σε συνειδησιακό βάσανο, εφόσον θα ξέρουν ότι με την όποια κρίση και απόφασή τους καθίστανται κύριοι της διά βίου τύχης των παιδιών» («Η ομηρεία των μαθητών», τα Νέα, 4.6.98). Θα πρέπει να είναι θεότυφοι ή δέσμιοι του πνεύματος της παραοικονομίας και της συναλλαγής οι συντάκτες του άρθρου 20 («Γραπτές προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις των μαθητών των Β' και Γ' τάξεων») που κάτω από τις σημεινές συνθήκες υπό τις οποίες τελεί η χώρα, αναθέτουν την επιτήρηση σκληρών, κατά βάθος, εισαγωγικών εξετάσεων, σε καθηγητές του ίδιου ή γειτονικού σχολείου. Σα να μην έφθανε η ανεξέλεγκτη, ουσιαστικά, προικοδοσία της προφορικής βαθμολογίας. Και τα δυο αυτά (βαθμολογία και επιτήρηση) σε ένα εξετασιοκεντρικό και τυποποιημένο σύστημα που ένα νεύμα, έστω και από ένα σε κάθε περιφέρεια, αρκεί για να αλλοιώσει το αποτέλεσμα. Είναι προς τιμήν της ΟΛΜΕ, που, βέβαια, έχει ισχυρότερη μνήμη από τους μυστικοσύμβουλους του υπουργού – διαρροή θεμάτων στο παρελθόν, χαριστικές ομάδων βαθμολογίες κ.ά. – ότι δεν επιχαιρεί με την επικίνδυνη αυτή μεταρρύθμιση.

Οι κυβερνήτες μας, με την κάλυψη ανδρών που πρεσβεύουν τον πιο στυγνό παιδαγωγισμό, παρά τους εξορκισμούς του Ιωάννου Συκουτρή από τη δεκαετία του '30, υποσχέθηκαν ότι τουλάχιστον θα καταργήσουν ή θα περιορίσουν την παραπαιδεία. Θα επιτύχουν – και το επιδιώκουν – το ακριβώς αντίθετο. Δεν θα αποτολμήσω πρόβλεψη ως προς το ποια μορφή φροντιστηρίου θα ευνοηθεί. Ένα είναι βέβαιο, που αν διαψευστεί, τότε εις μάτην λευκάνθηκαν οι τρίχες της κεφαλής μου δεκαετίες ολόκληρες στο δασκαλίκι: δεν θα υπάρξουν ούτε κέντε στους εκατό μαθητές που δεν θα προσφύγουν σε βοήθεια εκτός και εντός του Λυκείου – και δεν εννοώ βέβαια την ενισχυτική διδασκαλία.

Παρ' όσα διαδίδουν οι ανίδεοι ή όσοι προσποιούνται τους ανήξερους, είναι οι νοήμονες, ευμαθείς και επιμελείς που θα νοιαστούν πρώτοι. Αυτό θα ισχύει περισσότερο για τους μαθητές της Β' Λυκείου, εφόσον στην τάξη αυτή θα παίζεται όλο το παιχνίδι μια κι έξω.

Με χακί ράσα

Οι «Στρατιώτες του Χριστόδουλου»

του Μ. Βασιλάκη (Γραικύλου)

«η ακραιφνής ιστορική επιλογή δεν μπορεί να είναι η ειρήνη»
†Χριστόδουλος

«Οὐκ ἦλθεν βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν» ο νέος Αρχιεπίσκοπος. Και όχι με τον τρόπον του ευαγγελικού λόγου, της ρήξεως δηλαδή με το πεφυσισμένο παρελθόν, αλλά με τον ακριβώς αντίθετο, με την διαίρεση, με τον διχασμό, με τον πόλεμο κατά των «γραικύλων», των αλλοδοξών και των οσμανιδών. Όμως εκτός του προδότηλου ότι για πρώτη φορά έχουμε έναν τόσο χονδροειδώς δημαγωγούνται και ψευδόμενο πιμμένα που φωνάζει «λύκος!» (όπως αποκαλύπτουν οι φθορείς του ιού του... γραικυλισμού), πέραν των ηθών γόητος και πλάνητος, έχει ήδη τεθεί σωρεία θεμάτων μετά την εκλογή του, λόγω των αλληπαλλήλων πολιτικών και θρησκευτικών παραβάσεών του και κυρίως λόγω της σαφούς εκδηλώσεως της προθέσεώς του να εργασθεί με μοχλό κάποιες οργανωμένες μειοψηφίες. Παρ' όλο που έχουν γραφεί τόσο πολλά, δεν έχει σχολιασθεί ακόμη αυτό το βασικό στοιχείο, η κεντρική επιλογή του να πολιτευθεί με τις έσχατες μειοψηφίες, και εκκλησιαστικά και πολιτικά και ιδεολογικά: βουλεύεται και συμβουλευεται με την μειοψηφία και παραλλήλως δημαγωγεί για να έχει οπαδούς, αλλά η στρατηγική επιλογή του είναι οι οργανωμένες μειοψηφίες.

Ο «Αρχιεπίσκοπος-Κεραυνός» φιλοδοξεί και καταφέρνει πάντα να γίνεται πρωτοσέλιδο, χειριζόμενος καταλλήλως τα media, ώστε να επιτυγχάνει –ω της ματαιότητος!– την ειρήμερη θεαματικότητα. Από την ημέρα της εκλογής του τὰ ἀρχαῖα παρήλθεν, ἰδοὺ γέγονε κενὰ τὰ πάντα. Κενά, με ἔφιλον, διότι κιανὰ ἦθη κομίζει ο φιλοδόξος Προκαθήμενος. Ομιλεῖ λαϊκιστικά φανατίζοντας τους πιστούς, μετατρέποντάς τους σε οπαδούς, ώστε παρουσιάστηκε το πρωτοφανές θέαμα χειροκροτημάτων και συνθημάτων σε ναό, ωσάν να επρόκειτο για πολιτικές συγκεντρώσεις, καταλύοντας έτσι κάθε έννοια κλίματος μυστηρίου και την παράδοση της Εκκλησίας, την οποίαν επικαλεῖται ὅμως ὅταν εἶναι επιφανειακή, ἀκίνδυνη, ἀνέξοδη, χωρίς δικό του κόστος. Μήπως δεν αποτελεί ὕβρις ἐναντίον της παραδόσεως ἡ χρήση της δημοσιοσχέσιτικής γλώσσας των *Ιη* και *Οιη* αδιαστάτως, ἔχοντας αναφανδόν υιοθετήσει την θεωρία της ἀποτελεσματικότητος και του εντυπωσιασμοῦ, την ἥδη περιγραφείσα και κρινομένη ως φασιστική; Δεν ἀποτελεῖ ἐξαπάτηση ἡ ἐκμετάλλευση της γνήσιας στροφῆς της κοινωνίας και της ευεπαγώγου και εναγώγου νεότητος πρὸς την παράδοση, στροφή για την οποίαν οὐδέποτε ηργάσθησαν ο ἴδιοι, οἱ οργανώσεις του και οἱ ἐκλεκτοὶ του σύμμαχοι, στροφή που δεν γίνεται με τις λαθροχειρίες των *Ιη* και *Οιη* ἀλλὰ με εὐλικρινή και γνήσια συγκίνηση και αγάπη; Τι χρειάζεται ἡ παράδοση, τι χρειάζονται τα ἔθιμα για να παραμείνουν ζωντανά; Τα *Ιη* και *Οιη* των υποκριτῶν ἢ ἐκεῖνο που τονίζει ο Χορκχάιμερ: «Τα παιδιά βιώνουν τα ἔθιμα των ἐνηλίκων πιο δυνατά, πιο βαθιά απ' αὐτούς. Αὐτὰ χρειάζονται τα ἔθιμα για να παραμείνουν ζωντανά. Ἡ γενιά μας ὅμως εἶναι ἑτοιμὴ να καταργήσει τα παιδιά». Με τα *Ιη* πῦει κατὰ της παραδόσεως, ἀλλὰ με την παράδοση σημαία γίνεται ο ἐμπτυσμός κατὰ των «Γραικύλων» και των «κησώρων» δανειζόμενος ἐκφράσεις ἀπὸ τους *Οιη* Λατίνους.

Ομιλεῖ ἐξ ονόματος του Ἔθνους (!) τα «συμφέροντα του οποίου εἶναι ταγμένοι να υπηρετεῖ», ἐνίοτε και του Λαοῦ («αὐτὰ που λέω εἶναι αὐτὰ που θέλει ο λαός μας»), και ὅχι της Εκκλησίας, διαδηλώνοντας ὅτι «Δεν πρόκειται να σταματήσω να διατυπώνω τις ἀπόψεις μου για ζητήματα καίρια ὅπως τα ἐθνικά. ... Δεν πρόκειται να κάνω πίσω!»: «Εμπρός για μια νέα ἐξόρμηση για την ἀνάσταση του Ἔθνους, με ἐπὶ κεφαλῆς την Εκκλησία», «το "πάλι με χρόνια με καιρούς πάλι δικά μας θα 'ναι", που ἔλεγαν κάποτε δεν ἦταν ἀπλῶς ἕνας θρύλος...». Τον ευρωπαϊκὸ προσανατολισμὸ της χώρας ἀπὸ τους γραικύλους «υπηρετές των Βρυξελλών» δεν τον ἐγκρίνει ο ἡγέτης της «ἀνίκητης ἀντιπολίτευσής», διότι «τώρα ο κίνδυνος εἶναι να υποστοῦμε μια νέα Ἀλωση», ἀπὸ τους αἰεὶ ἐπιβούλους Φράγκους.

Ἡ μεθοδολογία και οἱ τεχνικές του δεν εἶναι χριστιανικές, ὅπως θα ἀναπτύξομε παρακάτω. Ὅχι μόνον το ἔθνος δεν ἐκπροσωπεῖ, ἀλλ' οὐτε το ὀρθόδοξο πλήρωμα στο σύνολό του, πλειοψηφικά ἔστω. Ἐκπροσωπεῖ, το μὲν ἐκκλησιαστικῶς, μια ἐσχάτη μειοψηφία φανατικῶν, πὼρ ἀπέχουσα ἀπὸ το να ταυτίζεται με το ὀρθόδοξο πλήρωμα, το δε τις διαπλοκές αὐτῆς της ομάδος με ὑπόπτα πολιτικά κέντρα κι ἀκόμη πιο ὑπόπτες ιδεολογίες. Ερεῖδεται εἰς το ἰσόβιον της εκλογῆς του, το ἀπολύτως ἀντίθετο δηλαδή της δημοκρατίας της πολιτικῆς κοινωνίας, και ἐκ του ἀσφαλούς φωνασκεῖ και πολώνει. Ἐπικαλεῖται το ἀνυπόστατο ἐπιχείρημα ὅτι ἐκπροσωπεῖ το 80%, χωρίς να ἐξαιρεῖ τότε οὐτε τους «γραικύλους», τους παλαιοημερολογίτες κ.ά., ἀλλὰ στην πραγματικότητα εἶναι ἐκπρόσωπος μιας ἐσχάτης μειοψηφίας –πολιτικά, θρησκευτικά, ἐκκλησιαστικά–, μειοψηφία την οποίαν θέλει να χρησιμοποιήσει ως μοχλὸν ἀνατροπῆς καταστάσεων κι ὅχι ἐκεῖ ὅπου ἡ κοινωνία πράγματι πάσχει. Ἀντὶ της θεωρίας της ἀγάπης, σ' αὐτὴν την ἐσχάτη μειοψηφία καλλιεργείται ἡ θεωρία του μίσους. Ὅταν το ἴσον σου θρησκευτικῶς εἶναι ἡ Χρυσοπηγὴ και πολιτικῶς ἡ Χρυσανγὴ του Στόχου και του Καρτζαφέρη, τι εἶσαι, τι ἐκπροσωπεῖς παρὰ την ἐσχάτη μειοψηφία; Τόσο ἡ Χρυσοπηγὴ εἶναι μια ἐσχάτη μειοψηφία ἐκκλησιαστικῶς-θρησκευτικῶς, ὅπως και κάποιες ἄλλες παραθρησκευτικὲς οργανώσεις στους κόλπους της οργανωμένης Μεγάλης Εκκλησίας, ὅσο και οἱ ἐκλεκτοὶ του σύμμαχοι, ο ἀποκρισάριός του Καψάλης του «Στόχου» και ο Καρτζαφέρης με τον οποίον πηγαίνει χέρι-χέρι, εἶναι μια ἐσχάτη μειοψηφία πολιτικῶς. Αὐτὸ το 80%, το οποίο ἰσχυρίζεται ὅτι ἐκπροσωπεῖ, δεν εἶναι οὐτε Χρυσοπηγὴ, οὐτε Στόχος οὐτε Καρτζαφέρης. Ὅλη ἡ σοφιστεία ἐγκείται στο σαθρὸ ἐπιχείρημα ὅτι στο 80% των ταυτοτήτων γράφει Χ.Ο., στο πρόσχημα της χριστιανορθόδοξης πλειοψηφίας.

Αὐτὸ το 80% το ἀντιμετωπίζει ως πρόβατα που δεν παίζουν κανένα ρόλο ως πλήρωμα, που υποκαθίσταται («ἐκπροσωπεῖται») ἀπὸ παραθρησκευτικὲς οργανώσεις. Αὐτὸ το 80% το χρησιμοποιεῖ ἄλλοτε ως ἀριθμὸ και ἐπιχείρημα, ἄλλοτε ως πρόβατα και ποτὲ ως υποστατὸ σύνολο, ἀλλ' οἱ ἐκλεκτοὶ του παραμένουν οἱ Χρυσοπηγές κι οἱ Στόχοι. Αὐτοῦ του 80% ὅμως τις ἠθικές, πολιτικές, τις λογικὲς ἐπιλογές τις περιφρονεῖ, γιατί μόνον οἱ ἐσχάτες πλην οργανωμένες και «πεφωτισμένες» μειοψηφίες μποροῦν να λειτουργήσουν ως μοχλοὶ κατὰ τις ἐξουσιαστικὲς ἀντιλήψεις και τεχνικές του. Αὐτὸ το πλήρωμα συνεχῶς το σκανδαλίζει ο Αρχιεπίσκοπος, χωρίς να το προάγει σε κανέ-

να γόνιμο προβληματισμό. Όμως, *οὐαὶ οἱ δι' ὧν τὸ σκάνδαλον ἔρχεται...*

Στις αντιδράσεις για τα διχαστικά και μισαλλόδοξα κηρύγματά του απήντησε ανοίγοντας απροκλήτως νέα μέτωπα με την Πολιτεία, έως και με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, παριστάνοντας τον... διωκόμενο και καταγγέλλοντας –από τηλεοπτικού άμβωνος πάντα– «*απόπειρες φιμώσεώς του*», και έτσι «φιμωμένους» να απευθύνεται στο Πανελλήνιο, επιτυγχάνοντας την πρώτη θέση στα δελτία ειδήσεων, φθάνοντας έως του σημείου, «φιμωμένους», να καταγγέλλει τις δήθεν απειλές κατά της ζωής του! Και δεν μας είπε ούτε ποιοι θα τον εμποδίσουν να μιλά ούτε ποιο (ανύπαρκτο άλλωστε) θεσμικό όργανο θα μπορούσε να τον «φιμώσει». Κατά πρωτοφανή λοιπόν τρόπο, **κατά τρόπον που ουδέποτε λειτούργησε προκαθήμενος της Εκκλησίας της Ελλάδος ιδρύει προκαταβολικώς καβγάδες φοβούμενος μην τον κρίνει κανένας γι' αυτά που λέγει και θα λέγει.**

Μέχρι σήμερα ήταν αδιανόητο για έναν εκκλησιαστικό ηγέτη να ερρίζει και να προκαλεί συγκρούσεις επί της διαδικασίας, να συγκρούεται προληπτικώς μήπως του ακιραιρέσει καινείς τον λόγο! Είναι τόσο γελοίο ένας πανίσχυρος θρησκευτικός ηγέτης να παριστάνει τον αδικημένο, είναι τόσο Ολιβερό αντί να εμπέμπει ευωδία ήθους και προσφοράς να επιδιώκει τηλεοπτικό λιβάνι. Χρήση όμως του ιδίου του λόγου δεν έχει ουσιαστικά κείμεν έως σήμερα, κι όποτε άρθωσε κάποια ψήγματα λόγου, με τα γνωστά ρητορικά του σχήματα, τα ελληνοχριστιανικά συνθήματα δηλαδή, εδημιούργησε εντάσεις και πολώσεις, **πράγμα που σημαίνει ότι δεν τον ενδιαφέρει το ορθόδοξο πλήρωμα, αλλά μια οργανωμένη μειοψηφία η οποία θα θύει και θα απολλύει.**

Η αγανάκτησή του για την επίσκεψη του αρχιεπισκόπου των παλαισημερολογιτών στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, η άνευ λόγου πρόκληση θρησκευτικής εντάσεως και μάλιστα την επομένη που ο Οικουμενικός Πατριάρχης είχε υποδεχθεί στους κόλπους της Εκκλησίας τους παλαισημερολογίτες του Καναδά, αρκεί για να καταδειχθεί ο φαρισαϊσμός και η υποκρισία του. Πρόβλημα δεν έχει ο κ. Χριστόδουλος με τα εκατομμύρια των Σλάβων, Σέρβων, Ρώσων, Ουκρανών, Βουλγάρων παλαισημερολογιτών ούτε μ' αυτούς του Α. Όρους, αλλά μόνο με εκείνους εκ των εγχωρίων που αμφισβητούν ένα τμήμα της εξουσίας του. Εάν ήταν ειλικρινής και ήθελε να έχει δογματική συνέπεια ως κατήγγελλε τον Πατριάρχη, ως διεκήρυττε ότι είναι αιρετικοί οι Σλάβοι, ως μιλούσε για εκείνους του Άθωνος και να μην τα βάζει με τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο οποίος οφείλει να εκπροσωπεί το 100% και να προστατεύει τις μειοψηφίες όπως επιβάλλει η σύγχρονη αντίληψη περί δημοκρατίας. Εδώ ακόμη να σημειώσουμε ότι θα ήταν ίσως εύλογο η πολιτική ηγεσία να θέλει να χρησιμοποιεί την ορθόδοξη εκκλησία, το αντίθετο όμως είναι αδιανόητον και δεν μπορεί να λειτουργεί έτσι ένας θρησκευτικός ηγέτης. Είναι πασιδύλον ότι ο κ. Χριστόδουλος αδιαφορεί απολύτως για τον δογματικό χαρακτήρα της θρησκείας και το θρησκευτικό μέτρο του αξιώματός του· τα έχει μετατρέψει σε ακκορντεόν, πρόκειται για σκευή εκλογής που εκτείνονται ή συστέλλονται κατά περίστασιν.

Και πάνω απ' όλα το δικολαβικό επιχείρημα: *όλοι ομιλούν, δεν δικαιούνται να ομιλεί ο Αρχιεπίσκοπος*; Φυσικά και δικαιούνται ο κ. Παρισκαυαδής να εκφράζει την προσωπική του γνώμη για οτιδήποτε, φυσικά και δικαιούνται ο Αρχιεπίσκοπος να διατυπώνει τις θέσεις της Εκκλησίας –εφ' όσον την εκφράζει, διότι όλα όσα είτε μέχρι σήμερα δεν την εκφράζουν–, όμως δεν δικαιούνται να ομιλεί στο όνομα του λαού ή του έθνους. Η σοφιστεία εδώ συνίσταται στο ότι ταυτίζει αυθαίρετως τις έννοιες *έθνος, λαός, Εκκλησία* (βλ. άρθρο του στο Βήμα, 19.1.97), ώστε να νομιμοποιείται να πολιτικολογεί ασυστόλως και

Ο «ΣΤΟΧΟΣ» ΤΟΥ †ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Από αυτήν την θέση στο προηγούμενο τεύχος του Αντί, εμείς οι εκ των ελαχίστων (κατά την έννοια των ιερών κειμένων) καλέσαμε τον «*Αρχιεπίσκοπο-Κεραυνό*» να αποδοκιμάσει δημοσία τον «*Στόχο*» για τις απειλές σκληρής τιμωρίας των «*Γραικύλων*» από «*Ελληνόψυχους αξιωματούχους*». Υποτίθεται ότι ορισμένοι «*Γραικύλοι*» είναι οι ηθικοί αιτουργοί κάποιων που «*θα κινηθούν*» κατά του κ. Χριστόδουλου. Αυτά κατήγγειλε ο «*Στόχος*» στις 3 Ιουνίου. Ο «*Αρχιεπίσκοπος-Κεραυνός*», αντί να αποδοκιμάσει τις απειλές του νεοαζιτικού φύλλου, πέντε ημέρες μετά έσπευσε να επιβεβαιώσει τις «*αποκαλύψεις*». Παριστάνοντας το θύμα, ανάμεσα στις άλλες πολιτικάντικες ομετροπείες που εξετόξευσε ενώπιον του πνευματικού του πατέρα και εκ των ιδρυτών της «*Χρυσοπηγής*» Καλλινίκου Πειραιώς, επιβεβαίωσε στις 8 Ιουνίου ότι τάχα απειλείται η ζωή του! Την σκυτάλη ξαναπήρε ο φίλος του Καψάλης, ο οποίος καθυσήχασε το έθνος γράφοντας: «*ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ*» ΣΤΙΣ ΜΟΝΑΔΕΣ. ΑΞΙΠΙΔΑ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ. ΕΘΝΑΡΧΗΣ Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΕΡΑΥΝΟΣ. («*Στόχος*», 10.6.98). Όσο για το ότι δεν φιλοδοξεί να γίνει εθνάρχης, ο τρίτος της «*Χρυσοπηγής*», ο μητροπολίτης Καλαβρύτων Αμβρόσιος έγραψε: «*Ο μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος ενσαρκώνει το όραμα ενός ακεραίου εκκλησιαστικού Ηγέτη και συγχρόνως ενός Εθνάρχη! ... Έρχεται ως δώρο Θεού όχι μόνο για την Εκκλησία, αλλά και για την Ελλάδα!*».

Στις 8 Ιουνίου, αμέσως μετά τις αιτιάσεις του γενναίου Ελληνόψυχου Αρχιεπισκόπου ότι τάχα απειλήθηκε η ζωή του, επικοινωνήσαμε με τον εκπρόσωπο Τύπου της Αρχιεπισκοπής κ. Ιγνάτιο, ζητώντας ορισμένες διευκρινίσεις. Συμφωνήσαμε στην γραπτή διατύπωσή τους και του αποστείλαμε το παρακάτω fax:

«Μετά την τηλεφωνική επικοινωνία μας σας στέλνω με fax τις ακόλουθες ερωτήσεις στις οποίες θα επιθυμούσα να απαντήσει ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος.

1. Επειδή ο Μακαριώτατος κ. Χριστόδουλος έπλεξε το εγκώμιο του «*γνωστού Ελληνοκεντρικού και Ελληνόψυχου και, ταυτόχρονα, Χριστιανοκεντρικού και Ορθόδοξου*» κ. Καψάλη, εκδόχη του «*Στόχου*», κρίνοντας ότι «*Επιτέλους έχουμε ανάγκη από τέτοιους ανθρώπους*», και επειδή ο Καψάλης κατονομάζει στο φύλλο της 3ης Ιουνίου '98 τους «*γραικύλους που εννοούσε ο Αρχιεπίσκοπος*», θα θέλαμε να μας πληροφορήσει εάν εγκρίνει τέτοια δημοσιεύματα. Και αν όχι, γιατί δεν τα αποδοκιμάζει;

2. Επειδή ο Καψάλης απειλεί όσους «*γραικύλους*» ασκούν κριτική στον «*Αρχιεπίσκοπο-Κεραυνό*» ότι θα τους «*εξαφανίσουν Ελληνόψυχου αξιωματούχοι*», ότι «*στρατιωτικοί θα (τους) τιμωρήσουν σκληρά*» κ.λπ., νομίζω ότι επιβάλλεται η δημόσια καταδίκη του «*Στόχου*» από τον ίδιο τον Αρχιεπίσκοπο. **Πρόκειται να προβεί σε τέτοια δημόσια αποδοκιμασία και καταγγελία ο Αρχιεπίσκοπος;**

3. Ο Μακαριώτατος απεκάλυψε τις «*απειλές κατά της ζωής του*» στις 8 Ιουνίου. Όμως ο «*Στόχος*» τις κατασκεύαζε ή τις «*απεκάλυπτε*» 5 ημέρες νωρίτερα. Ο Αρχιεπίσκοπος, από τον «*Στόχο*» πληροφορήθηκε ότι υπάρχουν απειλές κατά της ζωής του ή εκείνος (είτε το περιβάλλον του) πληροφορήσαν τον Καψάλη;

4. Ο Μακαριώτατος φιλοδοξεί να είναι αρχιεπίσκοπος όλων ανεξαιρέτως των ορθόδοξων Ελλήνων ή μόνον όσων συμφωνούν σε όλα μαζί του; **Με άλλα λόγια, επιμένει στον όχι και τόσο μεγαλόψυχο και χριστιανικό, στον διχαστικό χαρακτήρισμό όσων δεν συμφωνούν μαζί του σαν «γραικύλων»;**

Με την προσήκουσα τιμή.

Δύο ημέρες μετά ο εκπρόσωπος Τύπου της Αρχιεπισκοπής μάς μετέφερε ευγενικά την άρνηση του Αρχιεπισκόπου να απαντήσει... Έτσι παραμένει ημιπίσημο όργανο του Αρχιεπισκόπου ο «*Στόχος*» των αρίων, της «*φυλής*» των Ελληνόψυχων, αυτό το στίγμα της ελληνικής κοινωνίας. Ούτε καν τον άστοχο διαχωρισμό των πολιτών σε *Γραικύλους* και *Ελληνόψυχους* δεν αισθάνθηκε την ανάγκη να ανακαλέσει ο Ελληνόστοχος ιεράρχης. Εμείς όμως που βιώσαμε τον χωρισμό των Ελλήνων σε μιάσματα και εθνικόφρονες, μπορούμε να απευθυνθούμε στον Αρχιεπίσκοπο με το «*οὐκ ἐνὶ Γραικύλῳ οὐδὲ Ἑλλήνι, οὐκ ἐνὶ (Χριστῷ)δούλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ πολίτῃς...*».

«Να δημιουργήσουμε δετική εικόνα για τα Βαλκάνια...»

Η συνέντευξη με τον Αντρέι Πλέσου, υπουργό Εξωτερικών της Ρουμανίας, που δημοσιεύουμε σήμερα είναι η δεύτερη που παραχωρεί στο περιοδικό. Πρωτοείχαμε συζητήσει όταν ήταν υπουργός Πολιτισμού στην πρώτη δημοκρατική κυβέρνηση της Ρουμανίας (1990-91). Ο πενήντάχρονος, σήμερα, Αντρέι Πλέσου μιλάει για τους προσανατολισμούς της εξωτερικής πολιτικής της χώρας του και, συγχρόνως, καταθέτει τις απόψεις του για τα προβλήματα των βαλκανικών χωρών μεταξύ τους. Μιλάει, επίσης, για το ρόλο του τουρκικού παράγοντα στην περιοχή. Δρων διανοούμενος, καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης αλλά και μελίχιος Βαλκάνιος, ο Αντρέι Πλέσου έχει πολλά και ενδιαφέροντα να μας πει.

• Το έργο ενός υπουργού Εξωτερικών είναι βέβαια πολύ δύσκολο. Έχω, ωστόσο, την εντύπωση ότι η Ρουμανία δεν έχει τόσο μεγάλα εξωτερικά προβλήματα όσο η Ελλάδα: εμείς έχουμε προβλήματα με την Τουρκία, με την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, έχουμε κάποιες δυσκολίες με τη Βουλγαρία, προβλήματα με την Αλβανία, με τους Αμερικανούς, με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πάντα έχουμε προβλήματα. Θα μπορούσατε να μας περιγράψετε τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ρουμανία στην εξωτερική της πολιτική και κυρίως σε ό,τι αφορά τις σχέσεις της με την Ευρώπη;

— Πράγματι, οι σχέσεις μας με τα κράτη της περιοχής είναι ομαλές: δεν υπάρχουν συγκεκριμένα προβλήματα που να δημιουργούν ένταση ή προστριβές στις σχέσεις μας με τα κράτη της περιοχής μας. Δεν έχουμε προβλήματα με τη Βουλγαρία. Έχουμε καλές σχέσεις με τη Γιουγκοσλαβία, με την Ελλάδα και την Τουρκία. Θα έλεγα πως είμαστε η Σκανδιναβία των Βαλκανίων, διότι δεν ανήκουμε σ' αυτή την περιοχή. Είμαστε πολύ κοντά σ' αυτήν την περιοχή, αλλά δεν εμπλεκόμαστε άμεσα στις διαφορές που υπάρχουν σε αυτή. Αυτό μας εξασφαλίζει μια αρκετά καλή θέση. Τα πιο δύσκολα, ωστόσο, θέματα της εξωτερικής πολιτικής της Ρουμανίας αφορούν την εσωτερική της πολιτική: δηλαδή, τα προβλήματα υπάρχουν μέσα στη χώρα. Η μεταβατική αυτή περίοδος διαρ-

χεί πολύ. Οι μεταρρυθμίσεις δεν προχωρούν με το ρυθμό που χρειάζεται να προχωρήσουν, οι θεσμοί δεν είναι ακόμη αρκετά ισχυροί. Η μικροπολιτική είναι μεγαλύτερη, ηχηρή και, όπως είπε ένας γεροισιαστής, ο πολυκομματισμός στη Ρουμανία προκάλεσε ένα είδος πολλαπλασιασμού του κομμουνιστικού κόμματος: κάθε κόμμα θεωρεί τον εαυτό του μοναδικό και θα επιθυμούσε ει δυνατόν την εξαφάνιση

**«Στη σύγχρονη διπλωματία
κινδυνεύουμε να
υιοθετήσουμε μια
κωδικοποιημένη, άψυχη
γλώσσα. Η παράδοση, όμως,
της επικοινωνίας και των
ανθρώπινων ρυθμών υπάρχει
ακόμα στα Βαλκάνια».**

των άλλων κομμάτων και γενικότερα τα εσωτερικά προβλήματα των κομμάτων είναι για τους πολιτικούς μας πιο σημαντικά από τα προβλήματα της χώρας. Το πρώτο θέμα στην ατζέντα ενός ρουμάνου πολιτικού είναι η κομματική ζωή — η κομματική ισορροπία, οι αντιπαραθέσεις στο εσωτε-

ρικό του κόμματός του. Όσο για τις μεταρρυθμίσεις και τους θεσμούς, τα ζητήματα αυτά δυστυχώς κατέχουν την τελευταία θέση. Αυτό δημιουργεί ανασφάλεια στη χώρα: όλα μοιάζουν να είναι προσωρινά.

Η ΡΟΥΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΝΑΤΟ

• Ποια είναι η πρώτη σας προτεραιότητα, η ένταξή σας στο ΝΑΤΟ ή στην Ε.Ε.;
— Προτεραιότητα της εξωτερικής μας πολιτικής θεωρούμε το θέμα της ένταξής μας στην Ε.Ε. και το ΝΑΤΟ. Όμως, δεν τίθεται ζήτημα επιλογής ή προτεραιότητας. Πρόκειται για δύο εντελώς διαφορετικές διαδικασίες. Η ένταξη στην Ε.Ε. απαιτεί χρόνο και αφορά κατά κύριο λόγο την οικονομία. Τα κριτήρια για την ένταξη στην Ε.Ε. είναι κυρίως οικονομικά, δημοσιονομικά και νομικά, ενώ τα κριτήρια για την ένταξη στο ΝΑΤΟ θα έπρεπε να είναι πρωτίστως πολιτικά και στρατηγικά. Κατά τη γνώμη μου, όμως, δεν είναι πια πολιτικά και στρατηγικά, διότι εάν πραγματικά ήταν τέτοια θα είχαμε ήδη ενταχθεί στο ΝΑΤΟ, εφόσον δεν υπάρχουν προβλήματα στην περιοχή: δεν υπάρχουν προβλήματα στην Ανατολική Ευρώπη, δεν υπάρχουν προβλήματα στην Κεντρική Ευρώπη. Προβλήματα υπάρχουν στην Νότια Ευρώπη: στο Κοσσυφοπέδιο, τη Βοσνία, την Αλβανία. Εάν το ΝΑΤΟ ήταν μια καθαρά στρατιωτική συμμαχία, θα επιθυμούσε να ενισχύσει την πτέρυγιά της αυτή. Δεν το κάνουν όμως αυτό: ζητούν, αντίθετα, μεταρρυθμίσεις και οικονομική και πολιτική σταθερότητα.

Θα ήθελα εδώ να προσθέσω δύο πράγματα σε σχέση με αυτό: Πρώτον, ένα από τα προβλήματα είναι οι ίδιοι οι Ρουμάνοι. Δεν φαίνεται, δηλαδή, να συνειδητοποιούν ότι οι μεταρρυθμίσεις πρέπει να γίνουν και γίνονται προς όφελός τους. Νομίζουν γενικά ότι οι μεταρρυθμίσεις γίνονται για να μπορέσουμε να ενταχθούμε στο NATO, δεν είναι, δηλαδή, αναγκαίες αυτές καθεαυτές, δεν ωφελούν, αλλά πρέπει να πραγματοποιηθούν: ειδικά δεν θα ενταχθούμε στο NATO. Το θέμα αυτό είναι πολύ σημαντικό, τα κίνητρά μας δηλαδή. Έχει διαφορά το να μην τρως κρέας για θρησκευτικούς λόγους από το να μην τρως κρέας γιατί κάνεις δίαιτα. Αυτό συμβαίνει και με την ένταξή μας στο NATO – δεν υπάρχουν πραγματικά κίνητρα. Το ίδιο ισχύει και για την ένταξή μας στην Ε.Ε. Σε μια συζήτηση που είχα με την πρόσβειρα της Ε.Ε., μου είπε ότι αδυνατεί να καταλάβει τους Ρουμάνους: συμπεριφέρονται σαν να τους επιβάλλονται κάποια περιεργα κριτήρια ένταξης και αξιώσεις. Αν, όμως, πραγματοποιήσουν όσα τους ζητούνται η δική τους η θέση θα βελτιωθεί, ανεξαρτήτως από το αν θα ενταχθούν ή όχι στην Ε.Ε. Η νοοτροπία μας είναι ανταγωνιστική, όπως στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Πρέπει να έχουμε έναν καλό δρομέα, να κάνουμε έναν καλό χρόνο και να ενταχθούμε στο NATO. Αν όμως αυτό ήταν δυνατό χωρίς αλλαγές στο εσωτερικό, θα ήταν καλύτερα.

Το δεύτερο πρόβλημα αφορά τη Συμμαχία αυτή καθεαυτή. Τολμώ να πω ότι η Συμμαχία περνά σήμερα κρίση ταυτότητας. Το NATO δεν γνωρίζει ακριβώς τι ρόλο να παίξει. Η κυριότερη, λοιπόν, δραστηριότητα της Συμμαχίας είναι να επαναπροσδιορίσει τη στρατηγική έννοια του NATO. Ελπίζω ότι αυτό θα γίνει τον Απρίλιο στην Ουάσινγκτον. Θα δώσουν ένα νέο ορισμό στο NATO. Είναι προφανές ότι το NATO της δεκαετίας του '50 δεν μπορεί να είναι το ίδιο με το NATO του τέλους της χιλιετίας. Το NATO ήταν μια στρατιωτική συμμαχία, μια αμυντική συμμαχία. Ο άξονας του NATO είναι το περίφημο πέμπτο άρθρο του οργανισμού του – δηλαδή, αυτό όπου γίνεται λόγος για την άμυνα. Αν, λοιπόν, διακηρύσσεις ότι δεν υπάρχει εχθρός, αν υπάρχει συνεργασία –όπως την ονομάζουν– με τον εχθρό–υπάρχει μια συμφωνία μεταξύ της Ρωσικής Ομοσπονδίας και του NATO– τότε τι είναι το NATO; Όσο για τα κριτήρια της ένταξης, νομίζω ότι η εσωτερική πολιτική των ΗΠΑ μετρά περισσότερο από οποιοδήποτε κριτήριο ένταξης. Αν, δηλαδή, δεν ψηφισθεί η πρόταση της ένταξης

από τη Γερουσία, κανένα από τα κριτήρια δεν θα ληφθεί υπόψιν. Ας πάρουμε, για παράδειγμα, την Πορτογαλία: η Πορτογαλία εντάχθηκε στο NATO ενώ βρισκόταν σε άθλια οικονομική κατάσταση και υπό καθεστώς στρατιωτικής δικτατορίας. Η δικτατορία όμως και τα κακά οικονομικά δεν χρησιμοποιήθηκαν ως επιχείρημα κατά της ένταξης της Πορτογαλίας. Είμαστε, λοιπόν, κάπως μπερδεμένοι σε ό,τι αφορά τα κριτήρια. Νομίζω, όμως, ότι θα πρέπει να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να πραγματοποιήσουμε τους στόχους των πολιτικών και οικονομικών αυτών κριτηρίων διότι αυτό είναι κάτι που θα ωφελήσει εμάς τους ίδιους. Αν τελικά ενταχθούμε στο NATO, αυτό θα είναι επίσης καλό. Γιατί όμως επιθυμούμε την ένταξή μας στο NATO; Είχα πει, όταν βρέθηκα στις ΗΠΑ, ότι πρόκειται για θέμα συμβολικό κατά κύριο λόγο. Αποχωρήσαμε από το κομμουνιστικό μπλοκ διότι δεν υπάρχει κομμουνιστικό μπλοκ. Δεν είμαστε πλέον εκεί, ούτε όμως και με την άλλη πλευρά. Κινδυνεύουμε να βρεθούμε στη θέση τού να μην ανήκουμε πουθενά...

• *Εσείς, αλλά και η Βουλγαρία...*

– Πραγματικά έχουμε, θα έλεγα, το σύνδρομο του πουθενά.

• *Μήπως διαμορφώνεται μια γκριζα περιοχή;*

– Πιστεύω ότι αυτό είναι πολύ επικίνδυνο: να μην έχεις προβλήματα με κανέναν, από την άλλη, όμως, πλευρά να μην συμμαχείς και με κανέναν. Η κοινή γνώμη επιθυμεί τη στροφή προς τη Δύση διότι στο παρελθόν ήμασταν στενά συνδεδεμένοι με την Ανατολή. Υπάρχουν σήμερα στη χώρα αντιρωσικά αισθήματα. Εγώ διασκεδάω πολύ όταν βλέπω τους Αμερικανούς να προτεί-

Ο υπουργός Εξωτερικών της Ρουμανίας Αντρέι Πλέσου.

νουν στους Ρώσους να ενταχθούν στο NATO. Αν οι Ρουμάνοι, το 80% των οποίων ψηφίζει υπέρ της ένταξης στο NATO, συνειδητοποιήσουν ότι εισερχόμενοι θα βρουν εκεί και τη Ρωσία, θα ξαφνιαστούν πολύ. Πιστεύω, όμως, ότι το NATO σύντομα θα είναι πολύ διαφορετικό.

ΤΑ ΑΝΤΙΡΩΣΙΚΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

• *Μιλήσατε προηγουμένως για κρίση ταυτότητας. Αν, όμως, δεχθούμε ότι το NATO στο παρελθόν ήταν ένα είδος αντισοβιετικού-αντιρωσικού μπλοκ, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στη χώρα σας δεν επικρατεί τόσο αυτό που ονομάσατε «σύνδρομο του πουθενά» αλλά ένα «αντιρωσικό σύνδρομο». Θα επιθυμούσατε, δηλαδή, να ενταχθείτε σε ένα αντιρωσικό μπλοκ...*

– Θα σας πω δυο πράγματα. Φοβόμαστε το σιδηρούν παραπέτασμα, φοβόμαστε την ιδέα ότι μια νέα διαίρεση του κόσμου θα λάβει χώρα και θα βρεθούμε πάλι στην

ίδια πλευρά. Ο κίνδυνος αυτός είναι υπαρκτός, ιδίως μετά την ένταξη της Πολωνίας, της Τσεχίας και της Ουγγαρίας στο ΝΑΤΟ. Όταν αυτό συμβεί και με την Ε.Ε., τα πράγματα θα είναι ακόμη χειρότερα, διότι ο μέσος πολίτης δεν αντιλαμβάνεται από την πρώτη μέρα την ένταξη της χώρας του στο ΝΑΤΟ, αντιλαμβάνεται όμως αμέσως την ένταξη της χώρας του στην Ε.Ε., γιατί όλα αλλάζουν πολύ γρήγορα στον τομέα της οικονομίας. Φοβούμαστε, λοιπόν, τη δημιουργία ενός είδους νέου σιδηρού παραπετάσματος που θα μας αποκλείσει στην άλλη πλευρά. Τα ανθρωπικά αισθήματα οφείλονται βεβαίως στα τελευταία πενήντα χρόνια κομμουνιστικού καθεστώτος που θεωρήθηκαν ρωσική κατοχή. Δεν συμφωνώ με την άποψη αυτή. Δεν θα πρέπει να συγχέουμε τον κομμουνισμό με τη Ρωσία. Κατά τα χρόνια, μάλιστα, του κομμουνιστικού καθεστώτος μία από τις πηγές της πολιτιστικής και πνευματικής μας επιβίωσης ήταν ο ρωσικός κινηματογράφος, τα ρωσικά τραγούδια, η ρωσική λογοτεχνία και νομίζω ότι σιγά-σιγά θα πρέπει να σκεφθούμε ξανά το θέμα αυτό με νηφαισιότητα και να πάψουμε να πολεμούμε πλέον το φάντασμα της Ρωσίας. Οικονομικά εξαρτώμαστε από την περιοχή αυτή, δεν μπορούμε να συμπεριφερόμαστε σαν να βρισκόμαστε στην Ολλανδία. Βρισκόμαστε δίπλα στη Ρωσία, απέχουμε χίλια χιλιόμετρα από τα ρωσικά σύνορα (αν δεν θεωρήσουμε ότι η Ουκρανία και η Μολδαβία ανήκουν σ' εκείνο το κράτος). Επομένως, δεν μπορούμε να αποκοπούμε από την περιοχή αυτή ούτε γεωγραφικά, ούτε οικονομικά, ούτε πολιτικά, ούτε ιστορικά. Επιθυμούμε να έχουμε ομαλές σχέσεις, προστατευόμενοι όμως από κάποιες ισχυρές συμμαχίες με τη Δύση. Αυτό είναι το πρόβλημα. Είναι, όμως, γεγονός ότι η Ρωσία αντιτίθεται στην ένταξή μας στο ΝΑΤΟ.

• Όχι, όμως, τόσο σθεναρά...

— Όχι τόσο σθεναρά όσο στην ένταξη των χωρών της Βαλτικής... Σε μια συνομιλία μου με τον Πριμακώφ πριν από τρεις εβδομάδες συνειδητοποίησα ότι είναι αντίθετος στην ιδέα της ένταξής μας στο ΝΑΤΟ. Θα πρέπει, λοιπόν, να έχουν τους λόγους τους για να αντιτίθενται στην ένταξή μας. Το πρόβλημα είναι δύσκολο. Δεν πιστεύω ότι θα ενταχθούμε στο ΝΑΤΟ τον Απρίλιο του '99. Κατά τη γνώμη μου καμία χώρα δεν θα ενταχθεί τότε στη Συμμαχία. Θα καθυστερήσουν, θα εξετάσουν τα έξοδα που συνεπάγεται η ένταξη κάθε μίας από τις χώρες, θα υπάρξουν ψηφοφορίες... κι αν ο Κλίντον τερματίσει την πολιτική του

σταδιοδρομία, ίσως και να ξεχαστεί ή να αναβληθεί το ζήτημα. Λέγεται, όμως, ότι το ΝΑΤΟ θα είναι διαφορετικό. Δεν έχω ακριβή ιδέα για το πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα.

ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

• Αυτά αφορούν μακροπρόθεσμα τη ρουμανική εξωτερική πολιτική. Μιλήστε μας, όμως, για τα πιο επίκαιρα θέματα, για το θέμα των Βαλκανίων. Πώς βλέπετε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και ποια η στάση της Ρουμανίας στο πρόβλημα αυτό; Κατά τη γνώμη μου, το μεγάλο πρόβλημα της Τουρκίας είναι το πολιτικό: πρόκειται για ένα κράτος που μοιάζει με το δικό σας, το παλιό κομμουνιστικό κράτος. Σύμφωνα με το τουρκικό σύνταγμα ο στρατός συμμετέχει στην πολιτική ζωή. Έτσι, ένα

**«Επιθυμούμε να έχουμε
ομαλές σχέσεις,
προστατευόμενοι, όμως, από
κάποιες ισχυρές συμμαχίες
με τη Δύση. Αυτό είναι
το πρόβλημα. Είναι, όμως,
γεγονός ότι η Ρωσία
αντιτίθεται στην ένταξή μας
στο ΝΑΤΟ».**

σώμα μη εκλεγόμενο, όπως ο στρατός, σύμφωνα με το Σύνταγμα παίζει σημαντικό ρόλο στην πολιτική ζωή της Τουρκίας. Είδατε, π.χ., πώς έθεσαν το κόμμα του Ερπιζακάν εκτός νόμου. Για το λόγο αυτό πιστεύω πως το σημαντικότερο πρόβλημα της Τουρκίας είναι το εσωτερικό, πολιτικό της πρόβλημα και δεύτερο είναι το κουρδικό.

— Όσον αφορά την περιοχή των Βαλκανίων, εμφανίστηκε πριν από λίγους μήνες στις ΗΠΑ ένα πολύ καλό βιβλίο μιας βουλγάρας καθηγήτριας πανεπιστημίου που ζει στην Αμερική, της Τοντόροβα. Ο τίτλος του είναι *Imagining the Balkans*. Είναι ένα πολύ καλό βιβλίο που μιλά για τις προκαταλήψεις και τις εσφαλμένες αντιλήψεις που υπάρχουν στη Δυτική Ευρώπη και στην Αμερική γύρω από τα Βαλκάνια. Πιστεύω ότι τα Βαλκάνια και η Νοτιοανατολική Ευρώπη

γενικότερα πρέπει να βελτιώσουν την εικόνα που παρουσιάζουν προς τα έξω. Επικρατεί η άποψη ότι τα Βαλκάνια είναι η πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης. Αυτό είναι λάθος...

• Βεβαίως και υπάρχουν πολλές λανθασμένες αντιλήψεις γύρω από τα Βαλκάνια. Οι λαοί των Βαλκανίων είναι ειρηνικοί, έχουν πολλά κοινά στοιχεία και η ανθρώπινη συμπεριφορά εδώ διαφέρει αρκετά από εκείνη στον δυτικό κόσμο...

— Αυτό ακριβώς πιστεύω κι εγώ. Ωστόσο, μου συμβαίνει συχνά να ακούω στα διεθνή συνέδρια όπου παρευρίσκομαι ότι τα Βαλκάνια είναι χαμένη υπόθεση· δεν υπάρχουν εκεί δημοκρατικές παραδόσεις, οι δημοκρατικοί θεσμοί δεν έχουν ιστορία στις χώρες αυτές, η περιοχή βρίσκεται διακόσια χρόνια πίσω, δεν μπορεί κανείς να διαπραγματευθεί με τους Βαλκάνιους, δεν είναι λογικοί κ.λπ. Αυτό είναι κάτι που πρέπει να προσπαθήσουμε να αλλάξουμε με κάθε μέσο. Θα πρέπει να δημιουργήσουμε μια θετική εικόνα για τα Βαλκάνια, να αναδείξουμε τις επιτυχίες μας —διότι βέβαια πολλά είναι τα σπουδαία επιτεύγματα για τα οποία μπορεί να καυχηθεί η περιοχή πέρα από τη γέννηση της δημοκρατίας στο έδαφος των Βαλκανίων. Ο Αριστοτέλης, π.χ., ήταν Βαλκάνιος, στην περιοχή αναπτύχθηκαν μεγάλοι πολιτισμοί και μάλιστα σε πρόωμη χρονική περίοδο.

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

Λόγω της ιδιότητάς μου έχω ταξιδεύει πολύ. Η σημερινή διπλωματία διαφέρει πολύ από τη διπλωματία της εποχής του Τιτουλέσκου ή τη διπλωματία του τέλους του 19ου αι. Έχει έναν δικό της ρυθμό. Συναντά κανείς περί τους οκτώ ανθρώπους κάθε μέρα: τον πρωθυπουργό, τον υπουργό των Εξωτερικών, προέδρους, κοινοβουλευτικές επιτροπές, δημοσιογράφους, ομογενείς από τη διασπορά, πρέσβεις, όλους μέσα σε μια μέρα. Δεν υπάρχει λοιπόν επικοινωνία. Δεν υπάρχει διάλογος. Ένας κανονικός άνθρωπος δεν μπορεί να αντεπεξέλθει με το ρυθμό αυτό στα καθήκοντά του. Οι διενθές συναντήσεις είναι προγραμματισμένες και το περιεχόμενό τους γνωστό. Τα κείμενα που υπογράφονται μετά τη λήξη τους έχουν ήδη γραφεί πριν από την έναρξή τους. Γνωρίζεις κάθε φορά τι πηγαίνεις να πεις και τι θα ακούσεις. Είναι κάτι σαν χορογραφία. Δεν μπορείς να κάνεις τίποτε, παίζεις απλώς ένα ρόλο. Όταν όμως επι-

*Μεγάλος ρουμάνος πολιτικός που είχε χρηματίσει υπουργός Εξωτερικών στο Μεσοπόλεμο.

σκέπτομαι χώρες του Νότου, όπως η Τουρκία ή η Ελλάδα, με αντιμετωπίζουν πιο ανθρώπινα. Γνωρίζουν ότι δεν μπορείς να πραγματοποιήσεις είκοσι συναντήσεις σε μία ημέρα. Προγραμματίζουν δύο συναντήσεις. Ένα καλό γεύμα και ξεκούραση. Κατόπιν σε ξεναγούν λίγοι, σου δείχνουν τη φύση, τις εξοχές και πιθανόν να ακολουθήσει μία ακόμη συνάντηση. Το βράδυ θα ακούσεις λίγη μουσική, χωρίς τρέξιμο, χωρίς βιασύνη... Αυτό είναι κάτι που θα έπρεπε να διδάξουμε στον πολιτισμένο κόσμο έτσι ώστε να το καταλάβουν και να το εφαρμόσουν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Ειδικά, θα έχουμε ένα είδος «διπλωματίας - Mac Donald's», «Fast food - διπλωματία». Θα πρέπει να διδάξουμε τον κόσμο το «slow-food», αυτό θα είναι η συνεισφορά μας. Όταν μιλώ για «slow-food»: αναφέρομαι βέβαια στη συζήτηση, στην επικοινωνία, στον τρόπο με τον οποίο μιλάμε στη γλώσσα που χρησιμοποιούμε και που θα πρέπει να είναι απλή και όχι κωδικοποιημένη. Ως υπουργός, χρειάστηκε να μάθω μια «άλλη» γλώσσα. Η διεθνής διπλωματία χρησιμοποιεί σήμερα μια άλλη γλώσσα, μια γλώσσα που κατά τη γνώμη μου είναι μια παραλλαγή της ξύλινης γλώσσας του κομμουνισμού: αντί να πούμε: «ατενίζουμε το χρυσό μέλλον του κομμουνισμού», λέμε «ατενίζουμε το χρυσό μέλλον της Ευρώπης», αντί να πούμε «το διεθνές προλεταριάτο» μιλούμε για το «κοινό ευρωπαϊκό σπίτι». Κινδυνεύουμε, λοιπόν, να υιοθετήσουμε αυτή την κωδικοποιημένη άφιξη γλώσσα. Η παράδοση, όμως, της επικοινωνίας και των ανθρώπων ρυθμών υπάρχει ακόμη στα Βαλκάνια. Στη σύσκεψη των υπουργών Εξωτερικών των βαλκανικών χωρών στην Κωνσταντινούπολη μετά τις συνομιλίες και αφού παρουσιάσαμε ο καθένας τις θέσεις μας και τις διαφορές μας, συγκεντρωθήκαμε γύρω από το τραπέζι: τρώγαμε όλοι με τον ίδιο τρόπο. Υπήρχε και μουσική από διάφορες χώρες. Σε μια στιγμή, ο αλβανός υπουργός των Εξωτερικών άρχισε να κτυπά τα χέρια του με το ρυθμό του τραγουδιού αναφωνώντας: «για αυτό είναι αλβανικό». Δυο δευτερόλεπτα αργότερα σταμάτησε απότομα λέγοντας: «όχι, όχι, συγγνώμη, σέρβικο είναι».

Συνοψίζοντας, θα ήθελα να πω ότι η εικόνα που παρουσιάζουν τα Βαλκάνια προς τα έξω, θα πρέπει να διαφοροποιηθεί. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι δεν πρόκειται απλώς για μια περιοχή με πολέμους και εθνικά προβλήματα, φτώχεια κ.λπ. Τα Βαλκάνια δεν είναι η πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης, είναι ο καθρέφτης της

Ευρώπης, ο σειсмоγράφος της Ευρώπης. Ότι συμβαίνει στα Βαλκάνια είναι το αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης ευρωπαϊκής πολιτικής που πολλές φορές παίζει με την περιοχή αυτή με ανάρμοστο τρόπο.

• Όπως στην περίπτωση της

Γιουγκοσλαβίας...

— Ακριβώς.

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

• Αλλά δεν αναφερθήκατε στα ελληνο-τουρκικά θέματα...

— Όσο για τις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας, η αρχική μου εντύπωση μετά τα πρώτα ταξίδια μου στις χώρες αυτές ήταν παρόμοια με τη δική σας. Επισκεφθήκα κάποτε με τον πρόεδρο της χώρας μου την Τουρκία και συναντηθήκαμε βεβαίως και με τον Ντεμιρέλ. Έβλεπα λοιπόν πως ο απλός κόσμος τον πλησίαζε στο δρόμο, τον φιλούσε το χέρι κι ακουμπούσε επάνω του το μέτωπο, πράγμα που ξενίζει τον ευρωπαϊκό πολιτικό. Θυμήθηκα τότε τα λόγια του Πάγκαλου που είχε πει: «μην αγωνίζεσθε να εντάξετε την Τουρκία στην Ε.Ε. Δεν έχει ακόμη φτάσει σε τέτοιο σημείο, υπάρχουν πολιτικά και συνταγματικά προβλήματα... κ.λπ.». Αυτό είναι αλήθεια. Σκέφθηκα, όμως, ότι πρόκειται για δύο διαφορετικούς πολιτισμούς, για διαφορετικά πολιτισμικά πρόσωπα. Τα πολιτιστικά αυτά δεν οφείλονται μόνον στο γεγονός ότι οι Τούρκοι δεν είναι ακόμη αρκετά δημοκράτες. Ο πολιτισμός τους είναι πολύ διαφορετικός, ο πρόεδρος είναι γι' αυτούς περισσότερο πατρική φιγούρα απ' όσο για τις δικές μας χώρες. Αυτό είναι θέμα παράδοσης, θέμα θρησκείας. Θέμα πολύπλοκο τέλος πάντων. Ένα μέρος του τουρκικού λαού και μάλιστα η ελίτ πιστεύει ότι θα πρέπει να προσδεύσουν, να εκδημοκρατιστούν, να εξευρωπαϊστούν. Διάβαζα κάποτε το κείμενο ενός τούρκου πασά από τις αρχές του 19ου αι., συγκεκριμένα από το 1823, που έλεγε τα εξής: «Εάν δεν στραφούμε προς την Ευρώπη, θα μας καταπιεί η Ασία». Αυτά είναι τα λόγια ενός Τούρκου το 1823. Ακολούθησε ο Ατατούρκ κ.λπ. Αν εμείς δεν βοηθήσουμε και δεν ενθαρρύνουμε αυτό το τμήμα του τουρκικού λαού, αυτό θα χαθεί. Για το λόγο αυτό πιστεύω ότι θα πρέπει να είμαστε ανοικτοί και να παρακινήσουμε το προοδευτικό τμήμα της τουρκικής κοινωνίας που είναι υπαρκτό. Ειδικά, το τμήμα αυτό θα το καταπιεί το άλλο τμήμα της τουρκικής κοινωνίας.

Όσο για τα Βαλκάνια γενικότερα, το

πρόβλημα είναι ότι όλοι μας έχουμε μια ανταγωνιστική νοοτροπία. Καθένας από τους λαούς των Βαλκανίων σκέπτεται αποκλειστικά τον εαυτό του — και των Ρουμάνων συμπεριλαμβανομένων. Κατά τη γνώμη του Αλβανού, η Αλβανία είναι το κέντρο του κόσμου, όλα είναι Αλβανία. Ο Βούλγαρος —π.χ. η Ναντιέζντα Μιχαήλοβνα— προσπαθεί να αποδείξει ότι όλοι οι εμπορικοί δρόμοι της Υψηλίου —ανεξάρτητα από το πού θέλεις να πας— περνούν από τη Σόφια. Αν θέλεις, δηλαδή, να πας στην Αυστραλία, το καλύτερο που έχεις να κάνεις είναι να περάσεις από τη Σόφια και μετά να πας στην Αυστραλία. Οι Ρουμάνοι μιλάνε για τη Ρουμανία ως αν να μιλάνε για το κέντρο του κόσμου: εδώ υπάρχει λατινισμός, ορθοδοξία, πολεμήσαμε τους Τούρκους, βοηθήσαμε την Ευρώπη να χτίσει τους καθεδρικούς της ναούς, πολεμώντας εδώ με τους Τούρκους και εμποδίζοντας την προέλασή τους... Εάν δεν παραμερίσουμε τον μεταξύ μας ανταγωνισμό για το ποιος θα πρωτομπεί στο ΝΑΤΟ, η Βουλγαρία, η Σλοβενία ή η Ρουμανία ή όλες μαζί ή δύο από αυτές, δεν θα μπορέσουμε να αλλάξουμε την εικόνα που παρουσιάζουμε προς τα έξω. Θα πρέπει να γνωρίζουμε επακριβώς τι μας ενώνει και ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ μας. Πολλές φορές υπερτονίζουμε αυτές τις διαφορές: μιλούμε διαρκώς για διαφορές μεταξύ Μακεδόνων και Βουλγάρων, Μακεδόνων και Ελλήνων... Θα πρέπει να μιλήσουμε περισσότερο για τα κοινά μας πράγματα, διότι αυτά είναι πάρα πολλά: οικιακές συνήθειες, τροφικές συνήθειες, πολιτικές παραδόσεις, ιστορικές και πολιτισμικές παραδόσεις. Θα πρέπει να έχουμε ένα είδος υπερηφάνειας για την περιοχή μας, όχι μόνον εθνική υπερηφάνεια αλλά και υπερηφάνεια για την περιοχή μας — που είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα περιοχή του κόσμου. Θα πρέπει να σκεφτόμαστε την περιοχή μας ως μια ενότητα, να μην σκεπτόμαστε μόνο τις διμερείς σχέσεις και συγκρούσεις. Αυτή είναι η κατεύθυνση που θα έπρεπε να ακολουθήσουμε. Η εποχή του Τιτουλέσκου, όπου κανείς μπορούσε να συστήσει ένα Βαλκανικό Σύμφωνο, έχει πια περάσει. Σήμερα επικρατούν οι μεγάλοι διεθνείς οργανισμοί και οργανώσεις, όπως π.χ. ΟΟΣΑ, Ε.Ε., Black Sea European Cooperation κ.ά. Μπορεί στο μέλλον, ύστερα από 50 χρόνια, να επιστρέψουμε και πάλι στο σχήμα των διμερών σχέσεων, των σχέσεων μεταξύ δύο μεμονωμένων κρατών.

Σ Ε Λ Α Ν Α – Γυναίκες συγγραφείς του κόσμου

Νέα σειρά λογοτεχνίας

Διεύθυνση: Κατερίνα Σχινά

Ελίζαμπεθ Μπούουεν

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

(μυθιστόρημα)

Η ιστορία της ορφανής Πόρσια που αναγκάζεται να συμβιώσει με τους ψυχρούς, υπεροπτικούς συγγενείς της –τυπικούς εκπροσώπους της ανώτερης τάξης– και να γνωρίσει τον εαυτό της μέσα από απανωτές διαψεύσεις. Η ιστορία ενός εφηβικού έρωτα και η δύσκολη πορεία προς την ενηλικίωση μιας νεαρής κοπέλας, καταδικασμένης να αισθάνεται παντού και πάντα ξένη και μόνη. Μια σπουδή στην προδοσία, αλλά και την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης καρδιάς.

Ένα μυθιστόρημα γεμάτο γοητεία. Το πάθος, η ακατανόησι, η συναισθηματική ατροφία των ενηλίκων και η πίκρα της προδομένης αθωότητας υφαίνονται αριστοτεχνικά με την εξαιρετική αίσθηση του κωμικού που διαθέτει η συγγραφέας.

Μια νέα λογοτεχνική σειρά από τη ΝΕΦΕΛΗ, όπου γυναίκες συγγραφείς μιλούν για τις γυναίκες, εισάγοντας τον αναγνώστη σ' έναν πλούσιο και εν πολλοίς μυστικό κόσμο.

Μάργκαρετ Ντραμπλ

ΦΩΤΕΙΝΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

(μυθιστόρημα)

Ένα πρωτοχρονιάτικο πάρτι, την τελευταία μέρα του 1979, φέρνει και πάλι κοντά τρεις φίλες, την Λιζ, την Άλιξ και την Έσθερ, ταλαντούχες και φιλόδοξες, απόφοιτες ενός από τα πιο σπουδαία βρετανικά πανεπιστήμια στα τέλη της δεκαετίας του '50, γεμάτες πόθο για ζωή, που τους έχει προσφερθεί γεμάτη υποσχέσεις. Τι επιφυλάσσει, όμως, το μέλλον, στην αυγή μιας νέας δεκαετίας, για τη Λιζ, καταξιωμένη ψυχοθεραπεύτρια, σύζυγο και μητέρα, για την καλοπροαίρετη και δοτική Άλιξ, που διδάσκει αγγλική λογοτεχνία σε νεαρές κρατούμενες και για την Έσθερ, εκκεντρική φιλότεχνη και αμετανόητη εργένισσα; Το εκπληκτικό μυθιστόρημα της Μάργκαρετ Ντραμπλ παρακολουθεί τις ζωές τριών γυναικών και, μιλώντας για τις αγάπες και τις απώλειές τους, τις ελπίδες και τους φόβους τους, συνθέτει ένα μοναδικό πανόραμα της τόσο μεταβλητής και απρόβλεπτης εποχής μας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ...η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744, 36.39.962 - FAX: 36.23.093

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Κοσσυφοπέδιο και Ελλάδα

Στο Κοσσυφοπέδιο, μπορεί το κύμα προσφύγων να μειώθηκε, ωστόσο όλο και πληθαίνουν οι προτροπές προς το ΝΑΤΟ για άμεση στρατιωτική επέμβαση στην περιοχή. Ακόμη και παραδοσιακοί σύμμαχοι του Βελιγραδίου ζητούν την άμεση εξεύρεση λύσης. Ενδεικτική του κλίματος «απομόνωσης» που αντιμετωπίζει η Γιουγκοσλαβία ήταν η πρόσφατη συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που πραγματοποιήθηκε στις 8 και 9 Ιουνίου στην Κωνσταντινούπολη. Μπορεί το κοινό ανακοινωθέν των επτά υπουργών Εξωτερικών να μην περιέλαβε καμιά αναφορά για το Κοσσυφοπέδιο μετά το βέτο του γιουγκοσλάβου υπουργού, όμως το θέμα αυτό καταγράφεται τόσο στο κείμενο της πορείας των εργασιών που επεξεργάστηκε η τουρκική προεδρία, όσο και στο ξεχωριστό κείμενο που επεξεργάστηκαν οι πολιτικοί διευθυντές των ΥΠΕΞ των έξι χωρών, πλην της Γιουγκοσλαβίας.

Στην κοινή τους θέση για το Κοσσυφοπέδιο, που κυκλοφόρησε ως ξεχωριστή διακήρυξη, οι υπουργοί Εξωτερικών της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Τουρκίας, της Ρουμανίας, της ΠΓΔΜ και της Αλβανίας:

- τονίζουν την ανάγκη επανάληψης του διαλόγου μεταξύ των δύο πλευρών,

- καταδικάζουν την κλιμάκωση της βίας,
- επισημαίνουν ότι οι συνέπειες θα είναι αρνητικές στις προσπάθειες των χωρών της περιοχής για ενσωμάτωσή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι έξι υπουργοί Εξωτερικών καταλήγουν στο κείμενό τους ότι «ενόψει της εμπειρίας του πρόσφατου παρελθόντος, οι έγκαιρες ενέργειες της διεθνούς κοινότητας είναι κρίσιμες σε τέτοιες κλιμακούμενες κρίσεις».

Σε άλλο κείμενο, η γιουγκοσλαβική πλευρά επαναλαμβάνει τη θέση της ότι το Κοσσυφοπέδιο αποτελεί αποκλειστικά εσωτερική υπόθεση της χώρας και ότι η λύση του προβλήματος είναι «εσωτερικός, άμεσος και χωρίς όρους διάλογος». Η στάση του υπουργού Εξωτερικών της Γιουγκοσλαβίας **Ζ. Γιοβάνοβιτς** ανάγκασε

την ελληνική πλευρά να σημειώσει ότι το θέμα της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί ως «εσωτερικό ζήτημα» της Γιουγκοσλαβίας, όπως επιθυμεί το Βελιγράδι. Ο **Θ. Πάγκαλος** ξεκαθάρισε στη γιουγκοσλαβική πλευρά ότι η μη εποικοδομητική στάση της στο θέμα του Κοσσυφοπεδίου οδηγεί σε αδιέξοδο.

«Καθένας είναι υπεύθυνος για την τύχη του», είπε ο έλληνας υπουργός Εξωτερικών, σχολιάζοντας τη στάση του Βελιγραδίου. Μάλιστα, τούρκοι αναλυτές σχολίασαν θετικά τις θέσεις του Θ. Πάγκαλου, τονίζοντας ότι η στάση του απέδειξε πως το ελληνικό ενδιαφέρον για τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι ένα απλό πρόσχημα για την απομόνωση της Τουρκίας από την Ευρώπη.

Στο θέμα του Κοσσυφοπεδίου η Δύση φαίνεται αποφασισμένη να προχωρήσει σε συντονισμένες διπλωματικές πιέσεις σε μια προσπάθεια αποκλιμάκωσης της κρίσης στην περιοχή. Τόσο σε επίπεδο υπουργών Άμυνας του ΝΑΤΟ, όπου συζητείται και η ενδεχόμενη στρατιωτική επέμβαση (ο υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ **Ουίλιαμ Κόεν** υποστήριξε ότι δεν απαιτείται σχετική απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας), όσο και σε επίπεδο «Ομάδας Επαφής», οι Δυτικοί δείχνουν αποφασισμένοι να χρησιμοποιήσουν την απειλή της ανάληψης στρατιωτικής δράσης ως μέσο πίεσης προς το Βελιγράδι.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και η απόφαση των υπουργών Άμυνας του ΝΑΤΟ, η οποία περιλαμβάνει τη δυνατότητα μιας αεροπορικής επιχείρησης πάνω από την Αλβανία και την ΠΓΔΜ με τη σύμφωνη γνώμη των δύο αυτών χωρών.

Όμως, στο παιχνίδι φαίνεται να μπαίνει και η Ρωσία, η οποία με μια πρωτοβουλία που θυμίζει έντονα την αντίστοιχη ρωσική παρέμβαση για την αποφυγή βομβαρδισμού του Ιράκ τον περασμένο Νοέμβριο, αναζητεί μια προσωρινή λύση που θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποκλιμάκωση της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η συνάντηση **Γέλτσιν-Μιλόσεβιτς** στη Μόσχα.

«Ενόψει της εμπειρίας του πρόσφατου παρελθόντος, οι έγκαιρες ενέργειες της διεθνούς κοινότητας είναι κρίσιμες σε τέτοιες κλιμακούμενες κρίσεις».

Ασκήσεις διεθνών ισορροπιών

της Ελένης Κολλιοπούλου

Πόσο συνεπής θα φανεί ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς όσον αφορά στην υλοποίηση των πρόσφατων υποσχέσεών του για νέο γύρο διαπραγματεύσεων ειρήνης με τους αυτονομιστές του Κοσσυφοπεδίου; Μπορεί οι Δυτικοί να θέλουν να κρατούν αποστάσεις και να διατυπώνουν τις επιφυλάξεις ως προς την τήρηση αυτών των υποσχέσεων, ωστόσο φέρονται μάλλον ικανοποιημένοι, προς το παρόν, από τις εξελίξεις.

Οι διαφωνίες που προέκυψαν μεταξύ των κρατών-μελών του ΝΑΤΟ ως προς τη νομιμοποίηση ή μη ενδεχόμενης στρατιωτικής επέμβασης στην περιοχή ανέδειξαν και πάλι τα σημαντικά προβλήματα του βορειοατλαντικού στρατιωτικού συνασπισμού των 16 χωρών: τον παραγκωνισμό του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ και τη δύσκολη θέση της Ευρώπης να αποδεχτεί αυτήν την μονοκρατορία.

Όσο αποφασιστικές και απειλητικές και αν ήταν οι νατοϊκές πτήσεις την περασμένη Δευτέρα, στους αιθέρες της Αλβανίας και της γειτονικής Μακεδονίας, ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, μετά την καλοστημένη συνάντησή του με τον Μπορίς Γέλτσιν στο Κρεμλίνο, επιστρέφει και πάλι ως κύριος ρυθμιστής της κατάστασης. Υπόσχεται διαπραγματεύσεις και παύση των αντιποίνων στους αλβανόφωνους κατοίκους του Κοσσυφοπεδίου και ελεύθερη κυκλοφορία σε όλη την περιοχή. Παράλληλα, όμως, αρνείται να ικανοποιήσει το αίτημα των Δυτικών και της Ρωσίας για απόσυρση των στρατιωτικών σερβικών δυνάμεων από το Νότο «όσο η δράση των τρομοκρατών θα συνεχίζεται».

Στην Πρίστινα, ο παρόνομος Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσσυφοπεδίου, που αγωνίζεται για την ανεξαρτησία της επαρχίας, δήλωσε «ότι είναι έτοιμος για διαπραγματεύσεις με το Βελιγράδι υπό τον όρο να αποχωρήσουν όλες οι σερβικές δυνάμεις από την περιοχή.»

Στο μεταξύ, οι νεκροί από τις συγκρούσεις στο Κοσσυφοπέδιο έχουν διπλασια-

στεί τον τελευταίο μήνα σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Συνολικά, ο αριθμός των θυμάτων ξεπερνά τους 250 από την αρχή των επεισοδίων τον περασμένο Φεβρουάριο. Οι πρόσφυγες, κατά πολ-λούς, εκτιμάται ότι ξεπερνούν τις πενήντα χιλιάδες.

Ο εκφοβισμός της σερβικής αστυνομίας και του στρατού και η διαρκής παρουσία των σερβικών αρμάτων στους δρόμους των πόλεων του Κοσσυφοπεδίου σπέρνει τον πανικό στους κατοίκους. Αυτόπτης μάρτυρας καταγράφει στην πρώτη σελίδα της εβδομαδιαίας βρετανικής εφημερίδας *Guardian* (14.6) το βομβαρδισμό χωριών, τη μαζική έξοδο κατοίκων από το δυτικό Κοσσυφοπέδιο κάτω από την απειλή ενός «serial killer» που οργώνει την περιοχή και την εικόνα των εκατοντάδων ερειπωμένων σπιτιών. Στην ίδια εφημερίδα τονίζεται η ελλιπής πληροφόρηση για ό,τι συμβαίνει στην περιοχή λόγω του περιορισμού εισόδου δημοσιογράφων.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, 13.000 πρόσφυγες έχουν καταφύγει μέχρι τώρα στην Αλβανία και 10.000 στο Μαυροβούνιο. Στην πλειοψηφία του πρόκειται για γέροντες, γυναίκες και παιδιά. Ο διεθνής οργανισμός έκανε έκκληση για 18 εκατ. δολάρια, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες στα στρατόπεδα προσφύγων που έχουν στηθεί και να υποστηριχτεί ο ντόπιος πληθυσμός που δέχεται τους χιλιάδες πρόσφυγες.

ΠΟΣΟ ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟ ΗΤΑΝ ΤΟ «ΓΕΡΑΚΙ»

Οι εντυπωσιακοί σχηματισμοί 80 αεροπλάνων των 13 από τις συνολικά 16 χώρες-

μέλη του ΝΑΤΟ, στην αρχή της εβδομάδας, δεν ήταν παρά μια επίδειξη δύναμης. Η νατοϊκή άσκηση με το χαρακτηριστικό τίτλο «Αποφασισμένο Γεράκι» (*Determined Falcon*), συνδυάστηκε την επόμενη μέρα με τη συνάντηση Μιλόσεβιτς-Γέλτσιν στο Κρεμλίνο. Παραδοσιακός σύμμαχος της Σερβίας, η Ρωσία αντιτίθεται σε οποιαδήποτε στρατιωτική επέμβαση στην περιοχή για διευθέτηση της κρίσης». Εκμεταλλευόμενη το βέτο που διατηρεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, η Μόσχα επιδιώκει να είναι το αντίβαρο στις νατοϊκές αποφάσεις, προκειμένου να συντηρεί την εικόνα της στον πάνθεον των μεγάλων δυνάμεων. Αυτό, βέβαια, δεν εμποδίζει τον ρώσο πρόεδρο Μπορίς Γέλτσιν να συνδιαλέγεται τηλεφωνικά, λίγες μόνο ώρες πριν από τη συνάντησή του με τον Μιλόσεβιτς, με τον αμερικανό ομόλογό του Μπιλ Κλίντον. Και οι δύο συμφωνούν στην ανάγκη «να εργαστούν από κοινού» προκειμένου να πείσουν τον Μιλόσεβιτς να αλλάξει στάση.

Το ΝΑΤΟ, θέλοντας να αποφύγει το ενδεχόμενο βέτο της Κίνας ή της Ρωσίας στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ανυπομονεί να βρει τη νομική βάση για να επέμβει ως λυτρωτής για μία ακόμα φορά στα Βαλκάνια. Ο Χαβιέ Σολάνας που πρόκειται να συναντήσει αυτές τις μέρες τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα στις Βρυξέλλες, εμφανίζεται επιφυλακτικός. Μόνο «η παύση της στρατιωτικής δράσης των Σέρβων στην περιοχή και η αποδοχή διεθνούς διαμεσολάβησης στις διαπραγματεύσεις» θα αποτελέσουν για το ΝΑΤΟ θετικό σημάδι μείωσης της αδιαλλαξίας του Μιλόσεβιτς. Εξάλλου, οι

Ιταλικό ελικόπτερο κατά την άσκηση του ΝΑΤΟ στα σύνορα Αλβανίας - Κοσσυφοπέδιου.

συμμετοχές θα παραμείνουν στα Βαλκάνια «έτοιμες για ενδεχόμενη στρατιωτική δράση», διαβεβαιώνει ο υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, **Γουίλιαμ Κόεν**.

Στην πρόσφατη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Κάρντιφ, οι 15 ευρωπαίοι ηγέτες επανέλαβαν και αυτοί με τη σειρά τους τις απειλές προς το Βελιγράδι για στρατιωτική νατοϊκή επέμβαση σε περίπτωση που συνεχιστεί η αδιαλλαξία των Σέρβων. Ωστόσο, σε μια τέτοια περίπτωση, οι ευρωπαίοι ηγέτες αφήνουν ένα παράθυρο για ενεργοποίηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ προκειμένου να δώσει τη σχετική άδεια.

Η Γαλλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο είχαν προβάλει σφοδρές αντιρρήσεις για ενδεχόμενη στρατιωτική παρέμβαση στα Βαλκάνια, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η Γερμανία φάνηκε διχασμένη σε αυτό το ζήτημα μετά τη διαφωνία που προέκυψε μεταξύ του υπουργού Εξωτερικών, που ήταν υπέρ της ενεργοποίησης του Συμβουλίου Ασφαλεί-

ας, και του υπουργού Άμυνας που δεν το θεωρεί αναγκαίο.

Η Γαλλία επιδιώκει να ενισχύσει τη διεθνή της παρουσία και να περιορίσει την πλανητική υπερδύναμη. Υποστηρίζει την ενίσχυση της ευρωπαϊκής άμυνας, η οποία όμως μέχρι τώρα δεν αποδείχτηκε αποτελεσματική. Η πρόσφατη κατηγορηματική εναντίωση της Γαλλίας για στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ ήταν ακόμα ένα πλήγμα στις αμερικανο-γαλλικές σχέσεις. Η τετραήμερη επίσκεψη του γάλλου πρωθυπουργού **Λιονέλ Ζοσπέν** και του κυβερνητικού του κλιμακίου στις ΗΠΑ αυτήν την εβδομάδα έχει στόχο τη βελτίωση αυτών των σχέσεων και την αναγκαία επαναδιατύπωση της ενίσχυσης της ευρωπαϊκής εικόνας στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ.

Ο γραμματέας του ΟΗΕ **Κόφφι Αννάν** προειδοποίησε με τη σειρά του τη διεθνή κοινότητα να μην επιτρέψει το Κοσσυφοπέδιο να γίνει ένας καινούργιος τόπος σφαγών γιατί «θα διαψευστούν όλες μας οι αποφάσεις που αφορούν την παρεμπόδιση

μιας νέας Βοσνίας».

Ο Μιλόσεβιτς, με τη νέα επίδειξη δύναμης στα νότια σύνορα Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και του Μαυροβουνίου, θέλει να κερδίσει χρόνο και να ενισχύσει την ήδη φθαρμένη εικόνα του. Ο πολυδύναμος «αρχιτέκτονας της Μεγάλης Σερβίας» επιστρέφει στον τόπο του εγκλήματος, στο Κοσσυφοπέδιο, όπου πριν από εννέα χρόνια προκάλεσε τις πρώτες εκρήξεις που οδήγησαν στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και τον τριετή καταστροφικό πόλεμο. Η αστάθεια που καλλιεργεί στην περιοχή θέτει σε κίνδυνο τους εκατοντάδες χιλιάδες κατοίκους της και, παράλληλα, ενισχύει τις εθνικιστικές τάσεις τους. Καμία ευκαιρία δεν αφήνεται στους λαούς της Βαλκανικής για ομαλή κοινωνική εξέλιξη χωρίς τη νομιμοποίηση ξένων παρεμβάσεων. Η Αλβανία δεν παύει να καλεί τη διεθνή κοινότητα να αναλάβει «ενεργητική δράση, προκειμένου να αποφευχθεί μία δεύτερη βοσνιακή τραγωδία στα Βαλκάνια».

Ο πόλεμος των συμμάχων

του Αστέρη Χουλιάρρα

Ιταλική αποικία από το 1885 έως το 1941, η Ερυθραία ενσωματώθηκε –παρά τη θέληση του πληθυσμού της– στην Αιθιοπία το 1962. Την ίδια χρονιά οι Ερυθραίοι εξεγέρθηκαν κατά των Αιθίοπων. Συνεργαζόμενο με ένοπλες ομάδες στο εσωτερικό της Αιθιοπίας, το Απελευθερωτικό Μέτωπο της Ερυθραίας (ELF) εξήλθε νικητής από τον τριαντάχρονο πόλεμο που ακολούθησε. Το 1991, τη χρονιά που η Ασμάρα, η πρωτεύουσα της Ερυθραίας, έπεφτε στα χέρια των ανταρτών, στην Αντίς Αμπέμπα εισέρχονταν οι στρατιώτες της «αδελφής» οργάνωσης του ELF, του Επαναστατικού Δημοκρατικού Μετώπου του Αιθιοπικού Λαού (EPRDF). Η Ερυθραία απέκτησε και τυπικά την ανεξαρτησία της, ύστερα από ένα δημοψήφισμα, το 1993¹.

Οι σχέσεις των δύο κρατών θεωρούνταν μέχρι πρόσφατα «υποδειγματικές». Μετά την υπογραφή μιας «Συμφωνίας Φιλίας και Συνεργασίας», διάφοροι αναλυτές μιλούσαν για τη «στενή φιλία» των δύο ηγετών, του Meles Zenawi της Αιθιοπίας και του Issaias Afewerki της Ερυθραίας. Ακόμη και δύο εβδομάδες πριν ξεσπάσουν οι συγκρούσεις, ερυθραίοι αξιωματούχοι συνεργάζονταν στενά με τους αιθίοπες ομολόγους τους.

Οι μάχες ανάμεσα στην Αιθιοπία και την Ερυθραία, που εκδηλώθηκαν για πρώτη φορά στις 6 Μαΐου, εξέπληξαν τους πάντες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, στενού συμμάχου και των δύο κρατών. Αντικείμενο των συγκρούσεων, μια περιοχή έκτασης 403 τ.χ. στα σύνορα των δύο χωρών, απ' όπου περνά ο δρόμος που συνδέει τις δύο πρωτεύουσες. Σύμφωνα οι αρχικές αφηγήσεις εξελίχθηκαν σε αεροπορικούς βομβαρδισμούς, τους οποίους ακολούθησαν επίγειες επιχειρήσεις με βαρύ πυροβολικό και άρματα μάχης. Εκατοντάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους και δυτικές κυβερνήσεις απομάκρυναν εσπευσμένα 1.500 υπηκόους τους από την Ερυθραία. Απόπειρες διαιεσολάβησης του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας, της

Ρουάντας και των ΗΠΑ κατέληξαν σε αποτυχία. Η κάθε πλευρά θεωρεί την άλλη επιτιθέμενη². Ένας μήνας συγκρούσεων έχει ήδη συμπληρωθεί και ο ακήρυχτος πόλεμος έχει επεκταθεί και σε δύο άλλα τμήματα των συνόρων.

Η περιοχή όπου ξέσπασαν οι συγκρούσεις δεν είναι και η μόνη αμφισβητούμενη από τις δύο χώρες. Σε δεκάδες σημεία η μήκους 1.000 χιλιομέτρων ερυθροαιθιοπική συνοριακή γραμμή είναι ασαφής και στις περισσότερες περιπτώσεις η ασάφεια αυτή χρονολογείται από την εποχή της αποικιοκρατίας. Βέβαια, τα σύνορα στην ευρύτερη περιοχή του Κέρατος της Αφρικής είναι συχνά ασαφή. Η Αιθιοπία και η Σομαλία, για παράδειγμα, δεν έχουν ακόμη προσδιορίσει τα μεταξύ τους σύνορα. Αλλά και η Ερυθραία έχει συνοριακές διαφορές τόσο με την Υεμένη (για τα νησιά Hanish στην Ερυθρά Θάλασσα)³ όσο και με το Τζιμπουτί (για μια περιοχή έκτασης 420 τ.χ.)⁴. Εντούτοις, η συνοριακή διαμάχη με την Αιθιοπία αποδείχθηκε πολύ πιο σοβαρή, καθώς επηρεάζεται από άλλες εξελίξεις στις σχέσεις των δύο κρατών.

Η ανεξαρτησία της Ερυθραίας μετέτρεψε την Αιθιοπία σε «περικλειστή» (landlocked) χώρα. Το εξωτερικό εμπόριο της Αιθιοπίας εξαρτάται πλέον σε μεγάλο βαθμό από την πρόσβαση στα λιμάνια της Ερυθραίας. Πέρυσι, η Ασμάρα αποφάσισε μονομερώς να διακόψει τη χρήση του

αιθιοπικού birr και να εισαγάγει το δικό της νόμισμα, το nakfa. Η Αντίς Αμπέμπα απάντησε ζητώντας τη διεξαγωγή του εμπορίου με την Ερυθραία σε δολάρια⁵. Η τελευταία δεν μπορούσε να ανταποκριθεί, λόγω των μικρών συναλλαγματικών της διαθεσίμων. Ο οικονομικός πόλεμος που ακολούθησε έγινε εντονότερος όταν η Ερυθραία ζήτησε μεγαλύτερα ποσά από την Αιθιοπία για τη χρήση των λιμενικών της διευκολύνσεων.

Ο οικονομικός πόλεμος ήλθε να προστεθεί στην πικρία πολλών Αιθίοπων για την απόσχιση της Ερυθραίας και την εδαφική συρρίκνωση της χώρας τους. Αμέσως μετά την ανεξαρτησία, η Ερυθραία απομάκρυνε όλους τους Αιθίοπες από το έδαφός της. Αντίθετα, πάνω από 400.000 άτομα ερυθραϊκής καταγωγής συνεχίζουν να εργάζονται στην Αιθιοπία⁶. Έτσι, πολύ δύσκολα οι Αιθίοπες θα ήταν πρόθυμοι να δεχτούν μια «νέα ταπεινώση» από ένα κράτος που έχει έναν πληθυσμό μόλις 3,5 εκατομμυρίων κατοίκων (σε σχέση με τα 58 εκατομμύρια της Αιθιοπίας). Ακόμη περισσότερο, η κυβέρνηση της Αιθιοπίας κυριαρχείται από μέλη της εθνότητας των Tigre, που αποτελούν μόλις το 6% του συνολικού πληθυσμού της χώρας και οι οποίοι είναι εθνοτικά συγγενείς με πολλούς Ερυθραίους. Έτσι, η κυβέρνηση της Αιθιοπίας δεν μπορεί να διακινδυνεύσει μια στάση η οποία θα μπορούσε να την εμφα-

Ο Αστέρης Χουλιάρρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

ΕΡΥΘΡΑΙΑ-ΑΙΘΙΟΠΙΑ

νίσει ως «υποχωρητική» στα μάτια Αιθίοπων άλλων εθνοτικών ομάδων και θα απειλούσε να θέσει σε κίνδυνο ακόμη και την ίδια την επιβίωσή της. Από την άλλη πλευρά, οι Ερυθραίοι κέρδισαν την ανεξαρτησία τους ενάντια σε όλες τις προβλέψεις, πολεμώντας με ελάχιστη διεθνή υποστήριξη εναντίον του μεγαλύτερου στρατού της Αφρικής που ελάμβανε, μάλιστα, και σημαντική στρατιωτική βοήθεια από την ΕΣΣΔ. Οι Ερυθραίοι είναι ένας πολύ περήφανος λαός. Πολύ δύσκολα θα δεχόταν να κάνουν υποχωρήσεις.

Η σύγκρουση Αιθιοπίας και Ερυθραίας αποκτά μεγάλη σημασία γιατί επηρεάζει τη δυναμική των ισορροπιών στην ευρύτερη περιοχή της βορειοανατολικής Αφρικής. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στις δύο χώρες κλόνισαν το αμερικανικό πιστεύω περί νέων πεφωτισμένων ηγεσιών στην Αφρική που μπορούν να οδηγήσουν την ήττειρο στην «αναγέννηση»⁷. Η αντισουδανική συμμαχία που η Ουάσινγκτον είχε καταφέρει να οικοδομήσει στην Ανατολική Αφρική απειλείται πλέον με κατάρρευση. Η Αιθιοπία και η Ερυθραία, από κοινού με την Ουγκάντα, είναι τα κράτη που, σύμφωνα με τα σχέδια του Στέιτ Νηπάρτιμεντ, θα μπορούσαν να αποτρέψουν την επέκταση του ισλαμισμού προς το Νότο. Τώρα η Αιθιοπία και η Ερυθραία, από τους πιο πιστούς συμμάχους των ΗΠΑ στην Αφρική, δείχνουν περισσότερο απασχολημένες με τις μεταξύ τους συνοριακές διαφορές παρά με την αντιμετώπιση της «σουδανικής απειλής». Στο Χαρτούμ, η κυβέρνηση του Σουδάν δεν έχει λόγους να κρύψει την ικανοποίησή της. Ο ισχυρός άνδρας του ισλαμικού καθεστώτος **Hassan Abdullah el Turabi** δήλωσε ότι, χάρη στην επέμβαση του Αλλάχ, Αιθίοπες και Ερυθραίοι έστρεψαν μεταξύ τους τα όπλα που τους είχαν στείλει οι ΗΠΑ για να καταστρέψουν το Σουδάν⁸.

Στην περίπτωση που ο πόλεμος συνεχιστεί, είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς τον «νικητή». Το μέγεθος είναι υπέρ της Αιθιοπίας (120.000 άνδρες υπό τα όπλα έναντι 25.000 της Ερυθραίας) αλλά η ιστορία υπέρ της Ερυθραίας. Πάντως, ασχέτως κατάληξης, η σύγκρουση Ερυθραίας και Αιθιοπίας απειλεί τα προγράμματα ανοικοδόμησης που εφαρμόζουν και τα δύο κράτη ύστερα από τριάντα χρόνια πολέμου. Με κατά κεφαλήν εισόδημα 200 και 100 δολλαρίων αντιστοίχως, οι δύο χώρες

είναι σήμερα ανάμεσα στις φτωχότερες του πλανήτη. Ακόμη κι αν οι ξένοι διαμεσολαβητές επιτύχουν κάποια ανακωχή κι ακόμη κι αν οι δύο αντιμαχόμενοι αποδεχθούν κάποιας μορφής διεθνή διαιτησία (οι πιο πρόσφατες προσπάθειες γίνονται από τη Ρώμη)⁹, η σύγκρουση ανάμεσα στην Αιθιοπία και την Ερυθραία θα έχει μακροχρόνιες αρνητικές επιπτώσεις τόσο για το διεθνές κύρος των δύο χωρών όσο και για τις προσπάθειές τους για την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για μια σύντομη ιστορία της πορείας της Ερυθραίας προς την ανεξαρτησία βλ. Στ. Γεωργούλης - Α. Χουλιάρας, *Κράτη και Εθνότητες στο Κέρασ της Αφρικής*, Αθήνα: Γνώση, 1995, σελ. 57-74.
2. «Both Ethiopia and Eritrea Hurl Blame For New Fight», *International Herald Tribune*, June 10, 1998: «Ethiopia Says Rival Started

Fight», *International Herald Tribune*, June 9, 1998; «Neighbours die in futile border war», *The Guardian Weekly*, June 14, 1998.

3. Οι δύο χώρες ύστερα από συγκρούσεις το 1996 κατέφυγαν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.
4. Amare Tekle: «International Relations in the Horn of Africa», *Review of African Political Economy*, No 70, 1996, p. 508.
5. Jon Swain, «Allies fall out over a patch of dirt», *The Sunday Times* (Australia), 8 June 1998.
6. *Ibid.*
7. Michela Wrong, «Eritrea likely to reject border peace plan», *Financial Times*, 5 June 1998.
8. «Eritrea / Ethiopia: Murder in the family», *Africa Confidential*, Vol. 39 (11), 29 May 1998.
9. Ήδη οι Ιταλοί εξασφάλισαν τη συναίνεση των Ερυθραίων για απευθείας διάλογο («Eritrea Accepts Talks to End Border War», *International Herald Tribune*, June 15, 1998.

Το τέλος μιας εποχής

της Μαίρης Μπόση

«Η μάχη αντάρτικου πόλεων της RAF αποτελεί πλέον ιστορία.

Η RAF ήταν μία επαναστατική απόπειρα μιας μειοψηφίας να συμβάλει στην ανατροπή των καπιταλιστικών σχέσεων... το τέλος αυτού του σχεδίου δείχνει ότι δεν καταφέραμε να επιβληθούμε μ' αυτόν τον τρόπο. Αλλά αυτό δεν έρχεται σε αντίφαση με την αναγκαιότητα και τη νομιμοποίηση της επανάστασης. Η RAF ήταν το αποτέλεσμα της απόφασής μας να αγωνιστούμε στο πλευρό αυτών που ανά τον κόσμο μάχονται για την απελευθέρωσή τους».

Η επιστολή-ανακοίνωση της διάλυσης της επαναστατικής γερμανικής οργάνωσης, δίχως να ξενίζει με το περιεχόμενό της, ξαφνιάζει με την απόφαση των εναπομεινώντων μελών της να θέσουν οριστικό τέλος, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα το μάταιο των πράξεών τους.

Η ουσιαστική διάλυση της RAF ιστορικά οριοθετείται από την εποχή των «αυτοκτονιών» στα λευκά κελιά, ενώ από το 1992 η ίδια η οργάνωση είχε αναγγείλει την πρόθεση να διακόψει τη δράση της.

Η RAF δημιουργήθηκε το 1971 και είναι η οργάνωση που απασχόλησε το γερμανικό κράτος πολύ περισσότερο από την ταυτόχρονη εμφάνιση και άνοδο ακροδεξιών οργανώσεων. Η ιδεολογία της RAF μπορεί να συνοψισθεί, μέσα από τα δικά της λόγια στο εξής: «Το κέντρο της παγκόσμιας σύγκρουσης έχει μετατοπιστεί στον Τρίτο Κόσμο. Στις ιμπεριαλιστικές μητροπόλεις και ιδιαίτερα στη Γερμανία, δεν μπορεί να γίνει τίποτα άλλο εκτός από την έμπρακτη υποστήριξη στις επαναστάσεις του Τρίτου Κόσμου, με το χτύπημα των ιμπεριαλιστικών εγχειρημάτων».

Η ιδεολογία της οργάνωσης διαπνεύταν

από τις αρχές του Μάη του '68 την –σε παγκόσμιο επίπεδο– γενικότερη κοινωνική ένταση και την επαναστατικότητα που κυριαρχούσε στη νεολαία στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και καθ' όλη τη δεκαετία του 1970. Η Γερμανία δεν ήταν, βέβαια, η μόνη χώρα στην οποία δημιουργήθηκε «επαναστατικό» κίνημα. Οι νεολαίες της Γαλλίας, της Ιταλίας και του Βελγίου δήλωσαν, σχεδόν ταυτόχρονα, συμμετοχή σε μία ένταση κοινωνικών οραμάτων, με συγκεκριμένο ιδεολογικό περιεχόμενο, στην οποία συμμετείχε το σύνολο των νέων ανθρώπων που συνειδησιακά αντιστάθηκαν στον βρώμικο πόλεμο του Βιετνάμ, στη χούντα του Πινοσέτ, στις επεμβάσεις των δυτικών δυνάμεων στον τρίτο κόσμο. Από αυτό το σύνολο των ιδεολογικά επαναστατημένων νέων, ένα τμήμα αποφάσισε να «αλλάξει τον κόσμο». Με την ουτοπική πίστη ότι το κοινωνικό σύνολο των κρατών που ανήκαν θα ακολουθούσε την ιδεολογικοπολιτική τους άποψη για το μέλλον και, τελικά, η επαναστατική άποψη θα έβρισκε αποδοχή και δικαίωση προσχώρησαν με συνοπτικές διαδικασίες στην πολύμορφη και διαφορετική κατά περίπτωση ένοπλη πάλη.

Ένα εγχείρημα που, αφενός είχε στόχους την «εθνική» καθεστηκία τάξη και τους εκπροσώπους της, αλλά αφετέρου, που επιθυμούσε ταυτόχρονα να εκφράσει και τη συμπαράστασή του στα κινήματα της Λατινικής Αμερικής, της Μέσης Ανα-

τολής, στους Βάσκους, τον IRA, τους Κούρδους και όπου πίστευαν ότι, θεωρητικά, η συμπαράστασή τους θα ενδυνάμωνε τα επαναστατικά λαϊκά-εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα αντάρτικα κινήματα.

Η προσπάθεια για διάδοση της ένοπλης πάλης δεν απέδωσε τα αναμενόμενα. Μ' άλλα λόγια δεν δημιουργήθηκε ένα διεθνές επαναστατικό κίνημα, το οποίο σε συνδυασμό με το σύνολο των «ευαίσθητοποιημένων» κοινωνιών θα έφερνε την παγκόσμια αλλαγή.

Η γαλλική Action Directé, η ιταλική Brigade Rosse και η βελγική CCC είχαν το ίδιο άδοξο τέλος, είτε με συλλήψεις είτε με το ιδιαίτερα προσβλητικό, για τους ίδιους τους τρομοκράτες, καθεστώς των «μετανοημένων». Μάλιστα, οι ανανήψαντες τέως ιταλοί «τρομοκράτες» έχουν πρόσφατα επιδοθεί σε συγγραφική κατάθεση των εμπειριών τους, εξορκίζοντας τα «μολυβένια χρόνια» μέσω των κειμένων τους.

Από την πλευρά τους, τα κινήματα της Λατινικής Αμερικής, λαϊκά-αντιιμπεριαλιστικά και κατά συνέπεια εθνικοαπελευθερωτικά, αποτελέσματα της αποικιοκρατίας και των δικτατορικών καθεστώτων της αμερικανικής ηπείρου είχαν –και έχουν– όλα περίπου την ίδια μοίρα. Τα εμπνευσμένα από τον Τσε Γκεβάρα αντάρτικα δεν αφομοιώσαν και τα αντίστοιχα μαθήματα από την αποτυχία της τακτικής του αγώνα του ίδιου του Τσε στη

Η Μαίρη Μπόση είναι Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων και συγγραφέας του βιβλίου Ελλάδα και τρομοκρατία - Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις, εκδ. Α. Σάκκουλα 1996.

Λατινική Αμερική.

Τα ανταρτικά καθεστώτα της περιοχής, διαθέτοντας υλικά μέσα και θεσμικά όργανα και συνεπικουρούμενα πάντα από μηχανισμούς τρίτων κρατών, διέλυσαν και εξόντωσαν τους πυρήνες ή τις ηγεσίες των κινημάτων. Η σύλληψη του ηγέτη της οργάνωσης Φωτεινό Μονοπάτι Δρ. Αμπιμαέλ Γκουζμάν το 1992 στο Περού, και η απελπισμένη και τελικά αποτυχημένη προσπάθεια των μελών της οργάνωσης MRTA στην πρεσβεία της Ιαπωνίας στη Λίμα, με τη γνωστή αιματηρή κατάληξη το 1997, μπορεί να έτυχαν κάποιας μορφής συμπάθειας σε διεθνές επίπεδο (προσπάθεια του Κάστρο να τους δεχθεί στην Κούβα), δεν είχαν όμως τη διεθνή υποστήριξη σε επίπεδο πολιτικής πίεσης για την προστασία των μελών των οργανώσεών τους.

Εξάλλου, η ειρηνευτική προσέγγιση μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων με τη μεσολάβηση των ΗΠΑ, το 1993, έδωσε μία υποτυπώδη μορφή κρατικής οντότητας-πατριδας στους Παλαιστίνιους, βάζοντας τέλος στη δράση των περισσότερων ενόπλων οργανώσεων (πλην των ακραίων ισλαμικών) που, δρώντας σε μεσανατολικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, προσπαθούσαν να αφυπνίσουν τη διεθνή κοινή γνώμη για να κερδίσουν διεθνή υποστήριξη για τον αγώνα τους.

Ακόμη, η ειρηνευτική συμφωνία στη Βόρεια Ιρλανδία, μεταξύ πολιτικών εκπροσώπων των προτεσταντών και καθολικών της Βόρειας Ιρλανδίας, της κυβέρνησης της Ιρλανδικής Δημοκρατίας, της βρετανικής κυβέρνησης μετά τη μεσολάβηση των Αμερικανών το 1998, αύξησε σημαντικά την πιθανότητα για την επίτευξη ειρήνης στην περιοχή και την παύση της δράσης του IRA.

Τέλος, η βασική ETA υπέστη σοβαρό πλήγμα με τη δολοφονία ενός απλού δημοτικού συμβούλου το 1997 και τη σαρωτική

εναντίον της πορεία από μεγάλο τμήμα Ισπανών που παρέμεναν έως τότε απαθείς με τη δράση της.

Σήμερα γίνεται δεκτό ότι ένα μεγάλο τμήμα των εκπροσώπων της λεγόμενης «αριστερής τρομοκρατίας» άλλαξε μέθοδο δράσης ή ενσωματώθηκε κοινωνικά. Ουσιαστικά, όμως, τα κοινωνικά και ιδεολογικοπολιτικά αδιέξοδα της εποχής είναι περισσότερα

ρισσότερα από τα οποία είχαν επιδείξει ιδιαίτερη ευαισθησία οι οργανώσεις της δεκαετίας του '70.

Το ερώτημα που φυσιολογικά προκαλείται είναι γιατί, εφόσον τα θέματα που υπάρχουν είναι μεγάλα και σοβαρά, η γερμανική οργάνωση RAF δηλώνει το τέλος της, δίχως να αφήνει αντικαταστάτες και συνεχιστές;

Αν λάβουμε υπόψη την απόλυτη απομόνωση της γερμανικής οργάνωσης από το σύνολο του γερμανικού λαού, την αποποίηση ως μάταιου του αγώνα της από το σύνολο των συντρόφων του χώρου προέλευσής της, την έλλειψη χώρων στρατολόγησης, τη μοναξιά της ύπαρξής της, τότε μπορούμε, ίσως, να καταλάβουμε την ηθελημένη «συνταξιοδότησή» της. Αν προσθέσουμε και τη γιγαντιαία αντιτρομοκρατική εκστρατεία του γερμανικού κράτους (με θεμιτά και αθέμιτα μέσα), γεγονός πάντως που δεν φαίνεται να είχε ποιήσει τη RAF έως το 1992, την αδιαφορία της νεολαίας, τα ιδεολογικά κενά που άφησε η πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», την ανταπόκριση της αριστεράς σε κόμματα τύπου «Πρασίνων», ή την εν γένει ανάπτυξη οικολογικών και εναλλακτικού τύπου κινήμάτων, τότε η χρήση βίας από μικρές ομάδες «ανταρ-

Ένσλιν (αριστερά), Μάινχοφ (πάνω), Μπάντερ (κάτω δεξιά): Θύματα του ανταρτικού γερμανικού κράτους, έπαψαν πλέον να εμπνέουν τα μέλη της RAF, που δηλώνουν ότι η οργάνωση αυτοδιαλύεται.

ρο ή εξίσου σοβαρά με αυτά των περασμένων δεκαετιών: από την αλλαγή στην τέως Σοβιετική Ένωση και τις πρώην σοσιαλιστικές δημοκρατίες την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, το αυξημένο μεταναστευτικό ρεύμα από τις πρώην αποικίες στις μητροπόλεις της Δύσης, την άνοδο του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, τις ανεξέλεγκτες διαστάσεις του οργανωμένου εγκλήματος, τους συνεχείς ανεξέλεγκτους θανάτους από τα ναρκωτικά, την καλπάζουσα άνοδο της ακροδεξιότητας και του νεοφασισμού, αλλά και από μια σειρά άλλων κοινωνικών, πολιτικοοικονομικών ζητημάτων που απασχολούν τη διεθνή κοινή γνώμη, ζητήματα για τα πε-

δικου πόλεων» περιττεύει. Τα κινήματα μερικής αμφισβήτησης δείχνουν να υποκαθιστούν ή, έστω, να απορροφούν τους κλειστούς -αυστηρά οριοθετημένους ιδεολογικά- πολιτικούς σχηματισμούς, πόσο μάλλον τις «στρατιωτικού» χαρακτήρα επαναστατικές οργανώσεις τύπου RAF.

Η απόφαση της RAF υποδηλώνει όμως και γενναιότητα στο μέτρο που αφορά την αποδοχή της αποτυχίας μιας πολυετούς δράσης με θεωρητικά αξιοσημείωτες «επιτυχίες», σημαντική παραγωγή πολιτικής ανάλυσης και τακτική αξιώσεων. Σε κάθε περίπτωση χαρακτηρίζει με μοναδικό τρόπο το τέλος μιας εποχής.

Σχεδιάζοντας και πάλι την Ευρώπη

του Σωτήρη Ντάλη

Η Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης που πραγματοποιήθηκε στις 15 και 16 Ιουνίου στο Κάρντιφ της Ουαλίας, σε κλίμα πολύ πιο ήρεμο απ' ό,τι η προηγούμενη στις Βρυξέλλες, απασχολήθηκε με τέσσερα μεγάλα ζητήματα που προβληματίζουν έντονα τους 15 εταίρους τα τελευταία χρόνια:

Η οικονομική μεταρρύθμιση, οι διαρθρωτικές αλλαγές σε θέματα εσωτερικής αγοράς και τα προγράμματα για την αντιμετώπιση της ανεργίας ήταν το πρώτο επίπεδο διαβουλεύσεων στο Κάρντιφ.

Η περίφημη «Ατζέντα 2000 - Για μια ισχυρότερη και διευρυμένη Ένωση», η οποία ως γνωστόν αντικατοπτρίζει τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον 21ο αιώνα, ήταν το δεύτερο σημαντικό θέμα στην ημερήσια διάταξη της Συνόδου Κορυφής. Στο κατώφλι του επόμενου αιώνα η Ε.Ε. καλείται να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα τις ιστορικές προκλήσεις της διεύρυνσης και της εμβάθυνσης.

Το «Πρόγραμμα Δράσης 2000» (Ατζέντα), με τις διαρθρωτικές αλλαγές που προτείνει, επιχειρεί να εντάξει την πολιτική βούληση για διεύρυνση της Ε.Ε. στο κατάλληλο πλαίσιο μεταρρυθμιστικής διαδικασίας που θα εξασφαλίζει την οικονομική και κοινωνική συνοχή. Εξάλλου, οι προκλήσεις της αυξανόμενης ανεργίας και η μεγάλη αναπτυξιακή καθυστέρηση ορισμένων περιφερειών των υποψηφίων κρατών-μελών δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν με παραδοσιακές οικονομικές μεθόδους, κάτι που είχε επισημάνει και ο **Ζακ Ντελόρ** στη Λευκή Βίβλο για την ανάπτυξη, τον ανταγωνισμό και την απασχόληση.

Οι κατευθυντήριες γραμμές που προωθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτελούν και σημαντικό σημείο τριβής στους κόλπους της Ε.Ε. Για παράδειγμα, η Ελλάδα δεν συμφωνεί με το «όριο» 1,27% των διαθέσιμων πόρων για τις ανάγκες των «15» και της διεύρυνσης, ένα ποσοστό σαφώς μικρότερο από εκείνο που είχε συμφωνηθεί στην προηγούμενη δημοσιονομική περίοδο. Επίσης, το κόστος της διεύρυνσης, οι λεγόμενες διαπεριφερειακές επιπτώσεις της ΟΝΕ και η αναμόρφωση της κοινής Αγροτικής Πολιτικής φαίνεται να προβληματίζουν σοβαρά πολλές χώρες της Ε.Ε. - κυρίως αυτές του Νότου. Τέλος, το ζήτημα της διεύρυνσης περιλαμβάνει και το «πρό-

βλημα Τουρκία», το οποίο εμφανίζεται ως εμμονή κάποιων χωρών (Γαλλία-Βρετανία) να ικανοποιήσουν την Άγκυρα «εδώ και τώρα», παρακάμπτοντας τις αποφάσεις του Λουξεμβούργου, κι αυτό ίσως να ήταν και η βασική προτεραιότητα της βρετανικής προεδρίας.

Η πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τρίτο βασικό θέμα του Κάρντιφ), αποτελεί ίσως το μείζον πρόβλημα, το οποίο καλείται να επιλύσει στο άμεσο μέλλον η Ε.Ε. Μετά την υιοθέτηση της Συνθήκης του Άμστερνταμ, την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη νέων κρατών-μελών και, κυρίως, τη δρομολόγηση του ενιαίου νομίσματος, θα υπάρξουν τεράστιες συνέπειες όχι μόνο σε οικονομικό αλλά και σε πολιτικό επίπεδο.

Η νέα αυτή πραγματικότητα συνεπάγεται μεταρρυθμίσεις και περισσότερη αποτελεσματικότητα και ικανότητα δράσης. Αυτή τη νέα «τάξη πραγμάτων» στην Ε.Ε. επιχείρησαν να επισημάνουν με την κοινή επιστολή τους προς τον προεδρεύοντα του Συμβουλίου της Ε.Ε. **Τόνυ Μπλαιρ**, οι **Χέλμουτ Κολ** και **Ζακ Σιράκ**. Με την πρωτοβουλία αυτή οι δύο ευρωπαίοι ηγέτες αναγνωρίζουν ρητά την ανάγκη να αρχίσει θεσμική μεταρρύθμιση πριν από την προσεχή διεύρυνση, αλλά και εισηγούνται τον καθορισμό συγκεκριμένου σχετικού χρονοδιαγράμματος, που θα γεφυρώσει το βαθύ χάσμα ανάμεσα στους πολίτες και στη γραφειοκρατία των Βρυξελλών. Στο ίδιο μήκος κύματος και ο **Ζ. Ντελόρ**, προτείνει μια πιο πολιτική Ε.Ε., που θα εκλέγει τον πρόεδρο της Επιτροπής στις Ευρωεκλογές, μια πρόταση την οποία μόνο ο **Μιχ. Παπαγιαννάκης** έχει επισημάνει από ελληνικής πλευράς με εύστοχο άρθρο του στην *Αυγή* της 21ης Μαΐου.

Ο τέταρτος βασικός άξονας διαβουλεύσεων στο Κάρντιφ ήταν το έλλειμμα στην ΚΕΠΠΑ (Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτικής Ασφάλειας) και η ανάγκη εμπέδωσης της ασφάλειας και σταθερότητας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Μια σειρά από τρέχοντα κρίσιμα ζητή-

ματα όπως η Βοσνία, το Κόσσοβο, το Μεσανατολικό, τα πυρηνικά του Πακιστάν και της Ινδίας, αλλά και η κατάσταση στον Περσικό Κόλπο, απασχόλησαν τους «15», δίχως, όμως, να υιοθετήσουν κάποια πρωτοβουλία. Ο βρετανός πρωθυπουργός **Τόνυ Μπλαιρ**, παρουσιάζοντας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο Στρασβούργο τα συμπεράσματα της βρετανικής προεδρίας, αρκέστηκε να υπογραμμίσει την ανάγκη να γίνει η Ε.Ε. μια δύναμη που θα ενισχύσει την κοινή μας ασφάλεια στο εσωτερικό κάθε χώρας αλλά και στο εξωτερικό.

Πιο σαφής στις απόψεις του, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου **Χ. Ρόμπλες**, παρουσιάζοντας στις 15 Ιουνίου στο Κάρντιφ τις θέσεις του Κοινοβουλίου, συμφώνησε με τη διαπίστωση της επιστολής Κολ-Σιράκ, ότι απαιτείται να προχωρήσει η ολοκλήρωση στα θέματα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και της Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ).

«Η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο αποτελεί το νιοστό παράδειγμα ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι ακόμη εις θέσιν να ενεργήσει με πλήρη ανεξαρτησία και αποτελεσματικότητα για την αντιμετώπιση τόσο σοβαρών καταστάσεων και οι οποίες επιπρόσθετως εξελίσσονται τόσο κοντά στην Ευρώπη», σημείωσε ο ισπανός πρόεδρος του Ε.Κ. και υπενθύμισε ότι με ψήφισμά του της 12ης Μαρτίου 1998, το Ε.Κ. ζήτησε από την Ε.Ε. να προχωρήσει στην αποστολή δυνάμεων πρόληψης στην περιοχή.

Η Σύνοδος Κορυφής του Κάρντιφ ασχολήθηκε με τις τέσσερις βασικές θεματικές που αναπτύξαμε παραπάνω, και όχι μόνο με τις ελληνοτουρκικές και ευρωτουρκικές σχέσεις, όπως μεταφέρθηκε από μεγάλο μέρος την ελληνικών ΜΜΕ. Εν κατακλείδι, θα σημειώναμε ότι η Σύνοδος του Κάρντιφ επιβεβαίωσε αυτό που εύστοχα έχει επισημανθεί σχετικά με τη νέα Συνθήκη της Ε.Ε., ότι πρόκειται για μια ενδιάμεση Συνθήκη, η οποία δεν δημιουργεί καν το πλαίσιο για να μπορεί σε κάποιο βαθμό να λειτουργεί η Ε.Ε. μετά τη διεύρυνση προς Ανατολάς με 20 ή 25 μέλη.

Ο Κλίντον στην Κίνα

της Έλενας Πολυχρονιάδου

Ο Κλίντον, στις 26 του μηνός, θα επισκεφθεί την Κίνα. Για την αξιολόγηση αυτού του ταξιδιού ερίζουν τόσο το επιτελείο του προέδρου όσο και η εφημερίδα *Νιου Γιορκ Τάιμς*.

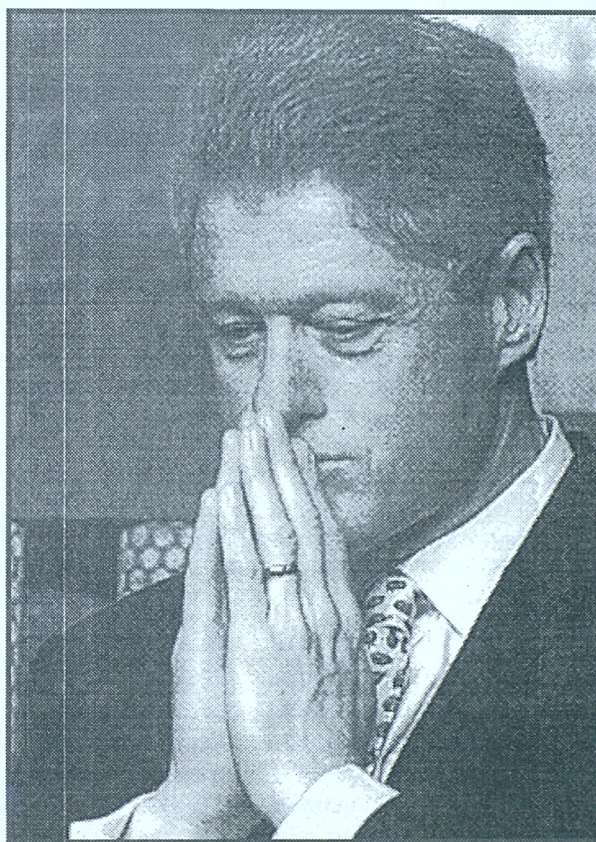
Οι μιν υπερθεματίζουν για τη λυσιτελεία του ταξιδιού. Μετά τις πυρηνικές δοκιμές της Ινδίας και του Πακιστάν, ειδικά με τις σωφρονιστικές νουθεσίες της προς το Πακιστάν να αποφύγει την επαπειλούμενη πυρηνική ανταπάντησή, η Κίνα απεδείχθη φρόνιμος δυτικόστροφος εταίρος και ώριμη να προσδεθεί στο άρμα της Αμερικής. Η επίσκεψη του Κλίντον θα επιστραγίσει τη στρατηγική σύμπλευση των δύο χωρών, αλλά και τη διεύρυνση των σφαιρών επιρροής, καθώς και τους άξονες της συνεργασίας τους.

Η άλλη πλευρά αποδοκιμάζει την επίσκεψη γιατί, καθώς συμπίπτει με την επέτειο της βίαιης κατάπνιξης της φοιτητικής εξέγερσης στην πλατεία Τιεν Ανμέν, συμβολικά επικροτεί το καταπιεστικό καθεστώς της Κίνας. Ο αμερικανός πρόεδρος, πάντως, θα θίξει το ακανθώδες θέμα της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εγχώριοι πρώην πολιτικοί κρατούμενοι βλέπουν με αισιοδοξία την αμερικανική εμπλοκή στο θέμα της μεταστροφής των συνθηκών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επί τω βελτίω. Συνηγορούν υπέρ των οικονομικοπολιτικών δεσμών ΗΠΑ-Κίνας, ευελπιστώντας σε μια πολιτική μεταρρύθμιση με περισσότερες πολιτικές ελευθερίες. Κατά τη γνώμη τους, η Αμερική πρέπει να δώσει έμφαση στα ηθικά κριτήρια και να αποφύγει τις υπερβολές.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ

Ενδιαφέρον προκαλεί αυτό το καθυστερημένο ενδιαφέρον για τα καταπατημένα ανθρωπίνια δικαιώματα. Πρόκειται, άραγε, για γνήσια δυτικοανατραφείσα κοινω-

Τα ανθρωπίνια δικαιώματα επικαλείται συχνά ο πρόεδρος Κλίντον, ωστόσο όμως εμφανίζεται ελαστικός ως προς την τήρησή τους στην Κίνα.

νική ευαισθησία ή ένα ακόμα άθυρμα πολιτικών εντυπωσιοθηρικών στοχεύσεων, και προκάλυμμα συγκλινόμενων συμφερόντων;

Μιλώντας για συμφέροντα... Υποκρύπτει ειρωνεία το γεγονός ότι επί Κλίντον, υποθάλπονταν αμφιλεγόμενες οικονομικές συναλλαγές με τον επονομαζόμενο λαϊκό απελευθερωτικό στρατό της Κίνας. Ο στρατός αυτός, που αποτελεί τη μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη στον κόσμο, ευθύνεται για την αιματηρή καταστολή των διαδηλωθέντων φοιτητών το '89 στην κόκ-

κινη πλατεία, για το εμπόριο πυρηνικών και πυραυλικών εξαρτημάτων στο Πακιστάν και άλλες χώρες... Τον στρατιωτικό αυτό μηχανισμό κινούν μεγαλόσχημοι στρατιωτικοί με αλληλοεπικαλυπτόμενους ρόλους στην πολιτική-κομματική ηγεσία και στις επιχειρήσεις.

Μια από τις επιχειρηματικές ενέργειες του στρατού ήταν η αγορά σημαντικής τεχνογνωσίας στο θέμα της καθοδήγησης των πυραύλων και τα συστήματα κρυπτογράφησης. Η διαρροή της ευαίσθητης αυτής τεχνολογίας έγινε από τις αμερικανικές αεροδιαστημικές εταιρείες: Loral corp και Hughen electronics.

ΠΑΡΕ-ΔΩΣΕ ΜΕ ΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟ ΣΤΡΑΤΟ

Μέρος των χρημάτων δόθηκε ως δωρεά στο κόμμα των δημοκρατικών για την άρση των ενστάσεων. Ο Λευκός Οίκος αρνείται την οποιαδήποτε ανάμειξη στο αλισβερίσι, αλλά κινέζος μεσάζων αποκάλυψε ότι 100.000 δολάρια που κατέβαλε ως δωρεά στο κόμμα το '96 προήλθαν από τον κινέζο συνταγματάρχη Γιν Τσάινγκ.

Προσφάτως, ο Λευκός Οίκος αποφάσισε να γίνει πιο άτεγκτος στις απαγορεύσεις που αφορούν τη διαρ-

ροή πυρηνικής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας. Στο εξής, το Πεντάγωνο και όχι εμπορικές επιχειρήσεις θα αποφασίζουν για τη χορήγηση δορυφορικών και άλλων αδειών.

Καλύτερη η κατηγορηματική απαγόρευση από τους χαλαρούς επιβεβλημένους κανόνες. Ωστόσο, εάν ο Κλίντον κόπτεται για τα ανθρωπίνια δικαιώματα και ο Λευκός Οίκος επιδιώκει δημόσιο έρεισμα για τις βελτιωμένες σχέσεις του με την Κίνα, πρέπει να ξανασκεφθούν τις δοσοληψίες τους με τον κινεζικό στρατό.

ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ

Ο ΑΚΗΡΥΧΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΟ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΟ ΚΕΡΑΣ

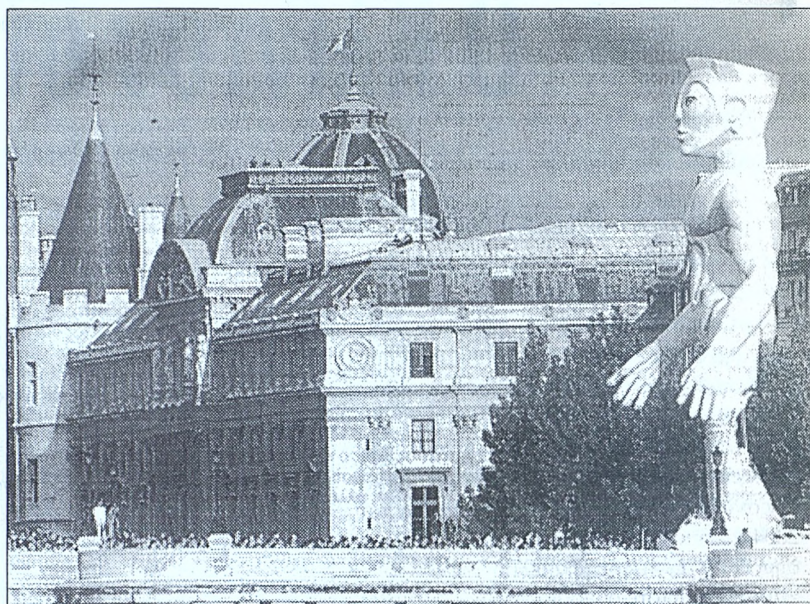
Αιθιοπία και Ερυθραία έχουν εμπλακεί από τις αρχές Ιουνίου σε έναν ακήρυχτο πόλεμο γοήτρου για μια διαμφισβητούμενη περιοχή στα σύνορά τους. Η εδαφική αυτή διαφορά εκκρεμεί από το 1993, οπότε η Ερυθραία απέκτησε ειρηνικά την ανεξαρτησία της ύστερα από 30 χρόνια αιθιοπικής κυριαρχίας. Οι δύο χώρες αγωνίστηκαν από κοινού για την ανατροπή, το 1991, του καθεστώτος του Μεγκίστου Χαϊλέ Μαριάμ, και δεδομένης της συγγένειας αίματος των δύο ηγέτων τους τίποτα δεν φαινόταν να απειλεί τα τελευταία χρόνια την ειρηνική τους συμβίωση. Δεδομένου, μάλιστα, ότι η Αιθιοπία δεν έχει έχει άμεση πρόσβαση στην Ερυθρά Θάλασσα, οι δύο χώρες είχαν συμφωνήσει το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου της Αιθιοπίας να διεξάγεται μέσω των λιμανιών της Ερυθραίας. Οι προστριβές άρχισαν με την απόφαση της Ερυθραίας, πέρυσι, να κυκλοφορήσει το δικό της νόμισμα. Ακόμα και αυτό το γεγονός, όμως, δεν είναι αρκετό για να εξηγήσει την αιφνίδια έκρηξη στο αφρικανικό κέρασ που έχει στοιχίσει τη ζωή ήδη σε δεκάδες ανθρώπους και έχει αναγκάσει χιλιάδες άλλους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, από τις περιοχές όπου οι δύο λαοί συμβίωναν αρμονικά πριν από λίγες μέρες.

Τραγική ειρωνεία, οι δύο χώρες έχουν στρέψει η μία εναντίον της άλλης τα όπλα που χρησιμοποιή-

σαν όλα αυτά τα χρόνια εναντίον του κοινού αγώνα κατά του Μεγκίστου και που τους προμήθευσε αφειδώς η πρώην Σοβιετική Ένωση στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Τώρα και οι δύο χώρες ανανεώνουν τα οπλικά τους συστήματα και τα στρατιωτικά εκπαιδευτικά τους προγράμματα με τη συνδρομή των ΗΠΑ και του Ισραήλ. Μένει να δούμε προς τι ο καυγάς.

ΑΛΛΑΓΗ ΦΡΟΥΡΑΣ ΣΤΗ ΝΙΓΗΡΙΑ

Ο αιφνίδιος θάνατος του δικτάτορα Σ. Αμπάτσα στη Νιγηρία που γιορτάστηκε με ξέφρενους πανηγυρισμούς από τους Νιγηριανούς στην πρωτεύουσα Λάγκος δεν έφερε την επιθυμητή αλλαγή. Με συνοπτικές διαδικασίες, η εξουσία της πλουσιότερης σε κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου αφρικανικής χώρας πέρασε στα χέρια του στρατηγού Αμπουμπακάρ. Η Δύση ενέκρινε το νέο ηγέτη της χώρας με χλιαρές παραινέσεις για αλλαγή και εκδημοκρατισμό. Ανάλογη στάση κράτησε και ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας στην πρόσφατη ετήσια σύνοδό του. Η αλήθεια είναι ότι όσο διασφαλίζεται η απρόσκοπτη εφαρμογή των συμβολαίων για την εκμετάλλευση του νιγηριανού πετρελαίου και φυσικού αερίου κανένας στη Δύση δεν έχει πρόθεση να διαμαρτυρηθεί για την πολιτική κατάσταση στη χώρα. Ο λαός, βέβαια, της Νιγηρίας, το κατά κεφαλήν εισόδημα του οποίου είναι από τα χαμηλότερα της Αφρικής, πίστεψε προς στιγμήν ότι ο

θάνατος του Αμπάτσα θα επέφερε κάποια αλλαγή προς το δημοκρατικότερον. Ο στρατηγός, όμως, Αμπουμπακάρ, πέρα από γενικόλογες δεσμεύσεις για προάσπιση της δημοκρατίας, δεν φαίνεται να προτίθεται να προκηρύξει δημοκρατικές εκλογές. Επιχειρεί, βέβαια, με διάφορους τρόπους να ρίξει στάχτη στα μάτια του κόσμου, απελευθερώνοντας κάποιους πολιτικούς κρατούμενους του καθεστώτος Αμπάτσα. Από τη διαδικασία εξαιρέθηκε, βέβαια, επιδεικτικά ένας από τους πλέον γνωστούς και δημοφιλείς κρατουμένους, ο Μοσούντ Αμπιόλα, ο άνθρωπος που κέρδισε τις εκλογές του '93 και κατέληξε στις φυλακές όταν αυτοανακηρύχθηκε πρόεδρος της Νιγηρίας το 1994.

ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Πρόκειται για το πρώτο μόνιμο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που θα τιμω-

ρεί τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα εγκλήματα πολέμου όταν αυτά διαπράττονται. Η δημιουργία του νέου θεσμού αποτελεί την πραγμάτωση ενός μεγαλεπήβολου σχεδίου που δεν φαίνεται όμως να μπορεί να αποδειχθεί αντάξιος των προσδοκιών που δημιουργεί. Αν κρίνουμε από τις αντιπαραθέσεις που ανέκυψαν στη Διάσκεψη της Ρώμης, κατά τη διάρκεια της οποίας κυοφορήθηκε το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, η λειτουργία του δεν αναμένεται απρόσκοπτη. Από τις ΗΠΑ, τη Γαλλία πρωτίστως έχει εκφραστεί η επιθυμία το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο να υπάγεται και να ελέγχεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, γεγονός που θα επέτρεπε στις δύο χώρες-μέλη να έχουν λόγο για τη λειτουργία του. Η Βρετανία, αν και αρχικά είχε εκφράσει αντιρρήσεις, συναίνεσε τελικά. Δύσπιστες παραμένουν η Ινδία, η Κίνα και το Μεξικό.

Ήταν σίγουρα η εντυπωσιακότερη γιορτή στην ιστορία του Παγκοσμίου Κυπέλλου Ποδοσφαίρου οι εκδηλώσεις στο Παρίσι για την έναρξη του 16ου Μουντιάλ. Τέσσερις Γίγαντες, που συμβόλιζαν τις αντίστοιχες ηπείρους (πλην Ωκεανίας), συναντήθηκαν στην πλατεία Κονκόρντ με ηχητικό φόντο από το μέλλον. Στη φωτογραφία, ο Χο, ο Γίγαντας που εκπροσώπησε τους πολιτισμούς της Ασίας.

ΔΙΔΑΛΟΥΟΣ

2004 ΚΑΙ ΤΕΕ

Την εμπλοκή του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος στη διοργάνωση της Ολυμπιάδας του 2004 εισημαίνεται η Πρωτοβουλία Πολιτών, στο κείμενο που έστειλε στα γραφεία μας.

1. Η Διοίκηση του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας (ΤΕΕ), σε όλη την περίοδο πριν την ανάληψη των Ολυμπιακών αγώνων του 2004 από την Αθήνα, σκοπίμως απέφυγε τη δημοσιοποίηση του φαινομένου διεκδίκησης και οποιαδήποτε δημόσια συζήτηση επί αυτού, συμπλέοντας με την Επιτροπή Διεκδίκησης της Ολυμπιάδας του 2004 και εφαρμόζοντας την τακτική των «κεκλεισμένων θυρών».

2. Μετά την ανάληψη, το κύριο άρθρο του Δελτίου Τ.Ε.Ε. Νο 1970 (15.9.97) έγραφε επί λέξει:

«... Οι γιορτές και οι πανηγυρισμοί για την ανάληψη της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, τελείωσαν ή πρέπει να τελειώνουν εδώ. (...)»

«Τώρα είναι η ώρα που θα πρέπει να τεθούν στο τραπέζι όλες οι παράμετροι και ιδίως οι αντίθετες απόψεις που έχουν διατυπωθεί –ή οφείλουμε να διατυπώσουμε– με σκοπό να επωφεληθούμε και από αυτές...».

3. Στην Ημερίδα που διοργάνωσε το ΤΕΕ στις 7 Οκτωβρίου 1997 στο Χίλτον, με θέμα «Οι Ολυμπιακοί αγώνες του 2004 - Η δουλειά των Ελλήνων Τεχνικών», οι εισηγητές ήταν επιλεγμένοι (από ποιον άραγε;). Έτσι αποκλείστηκε η δυνατότητα «να τεθούν στο τραπέζι όλες οι παράμετροι» για τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004 και να διατυπωθούν οι αντίθετες απόψεις, παρά μόνο με τη μορφή ερωτήσεων προς τους εισηγητές στο τέλος της Ημερίδας και ενώπιον κενών καθισμάτων...

4. Στο «Διεθνές Συμπόσιο» που οργανώνει το ΤΕΕ με την Υ.Ι.Α. στις 23-25 Ιουνίου, με τίτλο «Ολυμπιακοί αγώνες και πόλη - Η επόμενη μέρα», τα πράγματα είναι ακόμα χειρότερα.

Ενώ, σύμφωνα με τους οργανωτές, «το βασικό θέμα του συμποσίου είναι αναμφισβή-

τητα το ζήτημα των επιπτώσεων των Ολυμπιακών αγώνων του 2004 και ιδιαίτερα η μεταολυμπιακή χρήση των εγκαταστάσεων που θα γίνουν στην Αττική», δεν δίνεται καθόλου η δυνατότητα να «τεθούν στο τραπέζι όλες οι παράμετροι» και ιδίως κάποιες αντίθετες απόψεις, μεταξύ των οποίων και της «Πρωτοβουλίας Πολιτών». Κι αυτό γιατί ως «άποψη του ΤΕΕ», θα εμφανισθούν οι εισηγήσεις κάποιων Ομάδων Εργασίας της Οργανωτικής Επιτροπής του Συμποσίου, από τις οποίες ωστόσο έχουν αποκλειστεί μέλη του ΤΕΕ με αντίθετες απόψεις από αυτές της ευκαιριακής «Επιτροπής» που διοργανώνει το «Συμπόσιο».

Έτσι, στο «Συμπόσιο», αποκλείεται η δυνατότητα να ακουστούν οι απόψεις τόσο της «Πρωτοβουλίας Πολιτών» όσο και άλλων φορέων που έχουν εκφράσει αντίθετες απόψεις για τις επιπτώσεις των ολυμπιακών εγκαταστάσεων στην Αττική, και ιδιαίτερα οι απόψεις τους για το μεγάλο φαγοπότη που προβλέπεται από τη μεταολυμπιακή χρήση τους (Ολυμπιακό Χωριό, χώρος παλιού και νέου Ιπποδρόμου, μαρίνα 2.000 σκαφών στον Άγιο Κοσμά, εγκαταστάσεις Σχοινιά κ.ά.). Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και για τη συμμετοχή στο Συμπόσιο απαιτείται «ειδική κάρτα συνεδρίου», σε μια προφανή προσπάθεια να αποκλειστούν οι «ανεπιθύμητοι».

Εξάλλου, χαρακτηριστικό δείγμα της «σφαιρικής ενημέρωσης» καθ' οδόν προς το 2004 είναι τα «ειδικά αφιερώματα» του Δελτίου του ΤΕΕ, από τα οποία απουσιάζουν προκλητικά οι ειδήσεις που αφορούν εκδηλώσεις και δραστηριότητες με τις οποίες δεν συμφωνεί η «Οργανωτική Επιτροπή» του Συμποσίου.

5. Από όσα αναφέρονται παραπάνω γίνεται νομίζουμε προφανής η αναντιστοιχία των αρχικών διακηρύξεων της κυρίαρχης ομάδας στο ΤΕΕ για δυνατότητα δημόσιας διατύπωσης των διαφορετικών απόψεων, με τη σημερινή πρακτική της. Αποδεικνύεται έτσι ότι το ΤΕΕ, υπό την σημερινή του «ηγεσία», δεν αποτελεί έναν θεσμό ελεύθερο και δημοκρατικό στην υπηρεσία των ελ-

λήνων μηχανικών και της ελληνικής κοινωνίας συνολικά, αλλά ένα θεσμό που, λειτουργώντας αντιδημοκρατικά, στηρίζει συγκεκριμένα διαπλεκόμενα οικονομικά συμφέροντα, και προωθεί τις πολιτικές φιλοδοξίες συγκεκριμένων προσώπων, και μάλιστα δαπανώντας τις εισφορές στο ΤΕΕ όλων των μηχανικών, σε κατευθυνόμενη προπαγάνδα υπέρ των συμφερόντων εκείνων που έχουν ήδη επιτέσει στο «μεγάλο φαγοπότη» των έργων και των προμηθειών του 2004.

Με αυτή την έννοια, η κυρίαρχη ομάδα του ΤΕΕ δεν μπορεί να μιλά εξ ονόματος του συνόλου των ελλήνων μηχανικών, αλλά ούτε μπορεί φυσικά να εκφράζει τις διαθέσεις της ελληνικής κοινωνίας, ιδιαίτερα για ένα τόσο σημαντικό ζήτημα όπως οι Ολυμπιακοί αγώνες του 2004, οι αρνητικές επιπτώσεις των οποίων θα επιβαρύνουν ακόμα περισσότερο τις συνθήκες ζωής των κατοίκων της Αττικής και την οικονομία της χώρας, δίνοντας ένα μεγάλο πλήγμα στην περιφερειακή ανάπτυξη και ενισχύοντας τον υδροκεφαλισμό, την πληθυσμιακή συγκέντρωση, την επέκταση υπηρεσιών και δραστηριοτήτων στην πρωτεύουσα.

6. Το «όραμα» της κυρίαρχης ομάδας του ΤΕΕ για την Αθήνα δεν αποτελεί παρά μια προσαρμογή ενός διεθνούς μοντέλου «ανάπτυξης» στις ελληνικές συνθήκες. Η δημιουργία μιας «μεγάπολης» στην Αττική, ενταγμένης σε ένα παγκόσμιο ανταγωνιστικό δίκτυο μεγαλοπόλεων, δεν μπορεί παρά να προωθεί τα «οράματα» για την αναδιάρθρωση του καπιταλισμού και της αναδιανομής του χώρου της Αττικής, προς όφελος των διαπλεκόμενων συμφερόντων τραπεζιτών, βιομηχάνων, εφοπλιστών, ξενοδόχων, μεγαλοκατασκευαστών, μεγαλοεκδοτών κ.λπ.

Το ερώτημα που, για μια ακόμα φορά τίθεται, είναι αν θα υπάρξουν κοινωνικές δυνάμεις που θα συσπειρωθούν και θα αντιδράσουν σ' αυτή την προοπτική.

Πρωτοβουλία πολιτών ενάντια στην διεξαγωγή των Ολυμπιακών αγώνων του 2004 στην Αθήνα

«ΓΡΑΙΚΥΛΟΙ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

«Είμαστε όλοι γραϊκύλοι», συμφωνεί με το Αντί ο γνωστός δημοσιογράφος Αθανάσιος Χ. Παπανδρόπουλος – και θέτει μερικούς ακόμα προβληματισμούς.

Αγαπητέ κύριε διευθυντά,

Υπό την ιδιότητά μου του μέλους της νέας κοινωνικής ομάδας των «γραϊκύλων» (καθ' όσον υπέγραψα το γνωστό κείμενο για τον διαχωρισμό κράτους και εκκλησίας), οφείλω να σας συγχαρώ για την τελευταία έκδοση του Αντί, με τίτλο εξωφύλλου «Είμαστε όλοι γραϊκύλοι».

Πράγματι, το περιοδικό σας φέρνει στο προσκήνιο ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας, το οποίο έχει ποικίλες και όχι πολύ ευχάριστες προεκτάσεις. Υπό αυτή την έννοια, νομίζω ότι το Αντί θα πρέπει να προχωρήσει και σε μια πιο διεξοδική πολυφωνική ανάλυση της σημερινής ελληνικής πραγματικότητας, η οποία γεννά τα ακόλουθα ερωτήματα:

– Γιατί σταλινικοί και ακροδεξιοί συ-

μπλέουν;

– Γιατί δικτάτορες και σφαγείς τύπου Μιλόσεβιτς, που κάποτε ήσαν άθεοι, σήμερα επικαλούνται τον ορθόδοξο χριστιανισμό;

– Ποια είναι η σχέση της ορθοδοξίας με τον ολοκληρωτισμό;

– Γιατί ο Ζιρινόφσκι αποτελεί ίνδαλμα πολλών Νεοελλήνων;

– Σε τι διαφέρουν οι απόψεις εκπροσώπων του πατριωτικού ΠΑΣΟΚ από θέσεις και απόψεις των ευρωπαϊκών ακροδεξιών κομμάτων;

– Από πού πηγάζει η σλαβολαγνεία των ελλήνων ακροδεξιών και των πρώην εχθρών τους της σταλινικής αριστεράς;

– Γιατί ο πάλοι ποτέ διεθνισμός της αριστεράς μετατράπηκε σε σκοταδιστικό σοβινισμό και σε θρησκευτικό ιντεγκρισμό;

Αυτά, και άλλα ακόμη, είναι μερικά ερωτήματα γύρω από τα οποία θα άξιζε τον κόπο να ξεκινήσει ένας ευρύτερος προβληματισμός από τις στήλες του περιοδικού σας.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία,

Αθαν. Χ. Παπανδρόπουλος,
δημοσιογράφος-οικονομολόγος

ΠΟΛΥ ΞΥΛΟ

Μια διμοιρία ΜΑΤ τον έδερνε, καταγγέλλει ο αναγνώστης μας.

Αγαπητό Αντί,

Καταγγέλλω τη βάρβαρη και δολοφονική επίθεση που δέχτηκα από ολόκληρη διμοιρία(!) ΜΑΤ το Σάββατο 13.6 στις 6.30' το πρωί μέσα στον περιβάλλοντα χώρο του Κρατικού Νοσοκομείου της Κοζάνης, δύο μόλις μέτρα πριν από την εσωτερική είσοδό του, στην οποία επεδίωξα να καταφύγω.

Συγκεκριμένα, 10 περίπου «άνδρες» των ΜΑΤ με πρωτοφανή αγριότητα και λύσσα με χτυπούσαν ανελέητα αναφερόμενοι, όση ώρα με έδερναν, στην αγωνιστική στάση και συνθηματολογία που κράτησα τις προηγούμενες μέρες. (...) Δηλώνω πως θα συνεχίσω να αγωνίζομαι ενάντια στα «κλούβια» ιδανικά και τις κούφιες αξίες αυτής της κοινωνίας, της κοινωνίας της ρουφιανιάς, του γλειψίματος και της υποταγής.

Χαράλαμπος Ουσουλτζόγλου

Δάσκαλος με 18 χρόνια προϋπηρεσία
(μόνιμος)

ΤΟ ΒΙΒΑΙΟ ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΚΑΛΟ "Όσα δέν πῆρε ὁ ἄνεμος - Ἡ αὐτοβιογραφία μιᾶς θεατρίνας εἶναι μιὰ συναρπαστική σειρά περιπετειῶν, ἐμπειριῶν καὶ προσωπικῶν τραγωδιῶν ποὺ ὀδήγησαν τὴ μεγάλη θεατρίνα ἀπὸ τὰ βρεφικὰ τῆς χρόνια στὴ σκηνή - τριῶν ἐτῶν πλὴν στὴ Μαρίκα Κοτοπούλη, πέντε ἐτῶν στὸ "Ὁ μπαμπὰς ἐκπαιδεύεται μὲ τὸν Λογοθετὶδῆ, μὲ ρόλο γραμμένο ἀπὸ τὸν Σπύρο Μελά· εἰδικὰ γι' αὐτήν, ἔξι ἐτῶν στὴ «Μάντρα» τοῦ Ἀττίκ - κι ἀργότερα στὰ πρῶτα θαριετῆ, στὰ μπουλουκία, στὶς περιodes καὶ στὶς μεγάλες ἐπιθεωρήσεις μέχρι τὸ θέατρο πρόζας καὶ τὸ Κ.Θ.Β.Ε. - περνώντας ἀπὸ τὸ στρατόπεδο πολιτικῶν ἐξορίστων τῆς Ἰκαρίας ὡς τὴ βασιλικὴ αὐλὴ τῆς Αἰγύπτου.

Γύρω τῆς τὰ πιὸ λαμπρὰ ὀνόματα-ἀστέρια τοῦ θεάτρου - Λογοθετὶδης, Χριστόφορος Νέζερ, Καλουτᾶ, Σταυρίδης, Μαυρέας, Κοκκίνης, Μακρῆς, Λειβαδίτης, Ρένα Ντόρ, Ἡρώ Χαντᾶ, Μαρίκα Κρεβάτᾶ, Αὐλωνίτης, Χατζηχρήστος, Σμαρούλα Γιούλη, Τάκης Μηλιάδης, Βλαχοπούλου.

Ἡ ἐκδοστὴ εἰκονογραφεῖται μὲ μεγάλο ἀριθμὸ φωτογραφιῶν ἐποχῆς, ποὺ ἀποτελοῦν ἕνα ἐξαιρετικὸ ντοκουμέντο γιὰ ἕναν ὁλόκληρο κόσμον καὶ μιὰ ἐποχὴ τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου. Προλογίζουν οἱ Κ. Γεωργουσόπουλος, Φ. Ἡλιάδης καὶ Δ. Μαυρίκιος.

«Ἡ Καλὴ Καλὸ γράφει μὲ πάθος, μὲ ἀφοπλιστικὴ εὐκρίνεια, μὲ εὐθύτητα, χωρὶς νὰ κρατᾷ προσχήματα. [...] Εἶναι μιὰ μαρτυρία καὶ ἕνας μάρτυρας (μ' ὅλες τὶς σημασίες) τῆς ἐπώδυνης πορείας τοῦ θεάτρου. Ἀφηγεῖται τὴν ἱστορία τῆς θεατρικῆς φιλίας μὲ τὰ πάθη τῆς, τὶς ζήλιες τῆς, τὶς προσδοκίες τῆς, τὴ μίζερια τῆς ἀλλὰ καὶ τὶς χαρὲς τῆς, τὶς χάρες τῆς, τὶς συγκινήσεις τῆς, τὶς τιμὲς καὶ τὴν θριαμβικὴν τῆς. [...] Γιὰ τὸν ἱστορικὸ τοῦ θεάτρου, τὸν κοινωνιολόγο τοῦ θεάματος, τὸν λογογράφου τῆς σκηνῆς, τὸν ἱστορικὸ τῶν οἰκονομικῶν ἡθῶν στὸν ἐπαγγελματικὸ χῶρον, οἱ ἀναμνήσεις τῆς εἶναι πολὺτιμα ὕλινὰ μελέτης. - Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΛΗ ΚΑΛΟ

ΟΣΑ ΔΕΝ ΠΗΡΕ Ο ΑΝΕΜΟΣ

Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΙΑΣ ΘΕΑΤΡΙΝΑΣ

ΑΓΡΑ

— ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ —

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΤΟΝ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ: ΟΙ «ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΚΟΙ»

Κάποτε, μια παρέα δεκαοχτάχρονων, καμιά δεκαριά αγόρια και κορίτσια, ανακάλυψαν τη «Ρωμαϊκή Αγορά» του Μάνου Χατζιδάκι. Η ανακάλυψη αυτή προκάλεσε σοκ, το οποίο ταχύτατα εξελίχθηκε σε αμόκ. Σαν να τους τραβούσε μια ακατανίκητη δύναμη, οι δεκαοχτάχρονοι φίλοι μας άκουγαν μέρα νύχτα τη «Ρωμαϊκή Αγορά», στο σπίτι, στο δρόμο, στην παραλία, ακόμη και στα πάρτυ, που κάποια στιγμή διακόπτονταν από την ιαχή «κλείστε επιτέλους το ντάπα ντούπα να βάλουμε λίγο Χατζιδάκι».

Παρ' όλο που δεν σκάμπαζαν και πολλά πράγματα από τέχνη, οι φίλοι μας είχαν ψυλλιαστεί ότι τα τραγούδια του Χατζιδάκι ξεχώριζαν από αυτά που είχαν συνηθίσει ν' ακούν μέχρι τότε. Είχαν κατιτί μυστηριώδες και ανεξερεύνητο, που μετέτρεπε την ακρόασή τους σε σχεδόν μυστικιστική εμπειρία. Για να λέμε όμως και τη μαύρη αλήθεια, αυτό που κυρίως τους σαγήνευε ήταν ο ανεξάντλητος ερωτισμός ο οποίος ξεχυνόταν από τα λόγια και τις μουσικές τους. Ένας ερωτισμός ανοίκειος και ταυτοχρόνως οικείος, ενοχογόνος και ταυτοχρόνως αθώος σαν πάλλευκη περιστέρα. Κάποτε οι φίλοι μας αποφάνθηκαν ότι είναι «χατζιδακικοί». Δεν είχαν σαφή αντίληψη σε τι ακριβώς έγκειται ο «χατζιδακισμός», ήταν πάντως βέβαιοι ότι αφορά κάτι εξαιρετικά σημαντικό, στη χειρότερη περίπτωση μια ανεξέλεγκτη έκλυση ευαισθησίας. Ως «χατζιδακικοί», απέκτησαν γρήγορα χαρακτηριστικά μυστικής εταιρείας, με ειδικούς κανόνες επικοινωνίας και συμπεριφοράς, λες και είχαν υπογράψει ένα αόρατο συμβόλαιο τιμής που κανόνιζε το τι λεν, το τι κάνουν, το τι είναι. Ένωσαν οι αφελείς, ότι ήταν ξεχωριστοί από τους άλλους, οι μοναδικοί στον κόσμο όλο που είχαν πρόσβαση στην Αγία Τράπεζα της χατζιδακικής τέχνης. Αργότερα γνώρισαν τον «Μεγάλο Ερωτικό», τη «Μυθολογία», τα «Παράλογα», το «Χωρίον ο Πόθος». Ανακάλυψαν τότε ότι το έργο του Χατζιδάκι δεν είναι μόνο μια αστείρευτη πηγή ερωτισμού, αλλά και ένα χέρι που τραβάει, συχνά με βίαιο τρόπο, το σεντόνι που βρίσκεται μπροστά στα μάτια τους και τους εμποδίζει να αντικρίσουν τη μέσα και έξω τους πραγματικότητα. Ανακάλυψαν ακόμη ότι ο «χατζιδακισμός» τους, αυτό δηλαδή που εννοούσαν ως «χατζιδακισμό», είχε παρακλάδια στη λογοτεχνία, στην ποίηση, στον κινηματογράφο, στην πολιτική. Είχαν να κάνουν πλέον με ένα ολόκληρο αισθητικό, διανοητικό και ηθικό σύστημα που επηρέαζε το πώς μιλάνε, το πώς οδηγούν, το τι ψηφίζουν, το πώς και ποιους ερωτεύονται.

Δώδεκα χρόνια μετά...

Σήμερα, δεν υπάρχει πια ούτε ο Μάνος Χατζιδάκις ούτε η παρέα των φίλων μας. Τριαντάρηδες και, πλέον, σκόρπισαν στους πέντε ανέμους της επαγγελματικής και οικογενειακής αποκατάστασης. Λιγότερο αθώοι, καταλαβαίνουν ότι ο «χατζιδακισμός» τους δεν είναι πια το συμβόλαιο τιμής της «Φιλικής Εταιρείας» των εφηβικών τους χρόνων, ίσως ούτε καν ο κοινός τους μύθος. Έχει μεταλλαχθεί πλέον σε έναν ιδιότυπο αμυντικό μηχανισμό που αντιδρά αυτομάτως σε κάθε εξωτερική επίθεση κακογουστιάς, ασχήμιας, μικροπρέπειας, γελοιότητας· σ' ένα αόρατο χέρι που, κάθε φορά που κινδυνεύουν να βυθιστούν στην κινούμενη άμμο της καθημερινότητας, τους τραβάει έξω με δύναμη.

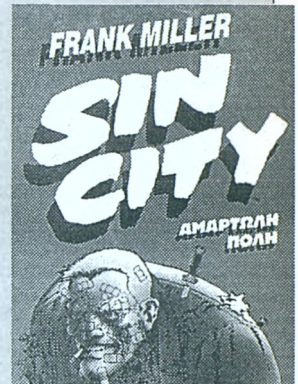
Έτσι, παραμένουν, έστω και κατά μόνας, «χατζιδακικοί»...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΑΝΔΡΑΝΙΣΤΑΚΗΣ

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• Διαβάστε:

Την πιο ώριμη δουλειά ενός από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες των κόμικς στην Αμερική, το *Sin City* του Φρανκ Μίλλερ. Ο Μίλλερ, για χρόνια εργά-

στηκε στην εταιρεία Marvel, όπου διέπρεψε στη σειρά Daredevil. Αργότερα άλλαξε τη ρότα του Μπάτμαν, κάνοντας ένα φουτουριστικό αριστούργημα. Τώρα, ώριμος πια, κάνει μόνος του μια σκληρή και ιδιότυπη προσωπική δουλειά σε ασπρόμαυρο. Το πρώτο βιβλίο της σειράς κυκλοφόρησε από την Μαμούθ.

• **Ακούστε:** Τη συναυλία με τσιγγάνικη μουσική και τραγούδια από την Ινδία αλλά και από την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, καθώς επίσης και το τσιγγάνικο συγκρότημα Tatar de Haidauks από τη Ρουμανία. Την επόμενη Πέμπτη, 25 Ιουνίου, στο Λυκαβηττό.

• **Ακούστε:** Ηπειρώτικα πολυφωνικά τραγούδια από την ομάδα Χαονία, τη Δευτέρα 22 Ιουνίου, στις 9.30, στον κήπο του παλαιού Πανεπιστημίου, οδός Θόλου 5, στην Πλάκα. Ο πλούτος της ηπειρωτικής μουσικής, πέρα από τις έθνικ εκδοχές του: γνήσιος και αυθεντικός.

• **Δείτε:** Την έκθεση «Από τα πορτραίτα του Φαγιούμ στις απαρχές της τέχνης των βυζαντινών εικόνων», που έρχεται από την Κρήτη στην Αθήνα στις 24 Ιουνίου, στο Μουσείο Μπενάκη. Η έκθεση διοργανώθηκε από τον ακριβό μας φίλο Νίκο Γιανναδάκη και το *Αντί* έχει κατ' επανάληψιν αναφερθεί στη σημασία της...

• **Δείτε:** Την έκθεση της Μαρίας Σεβαστάκη, στην γκαλερί της Όλγας Γεωργαντέα, στη Βούλα. Η καλλιτέχνης διερωτάται αν με το έργο της ανοίγει πόλεμο. «Πόλεμος κατά της αισθητικής; Μάχη απέναντι στην κατασκευασμένη ομοιομορφία της καθημερινότητάς μας; Ίσως, τελικά, η μόνη κοινή μας αναφορά να μην είναι η γέννηση, ο έρωτας κι ο θάνατος», λέει χαρακτηριστικά η ζωγράφος. Ως τις 30 Ιουνίου.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥ; ΣΙΩΠΗΣΕ

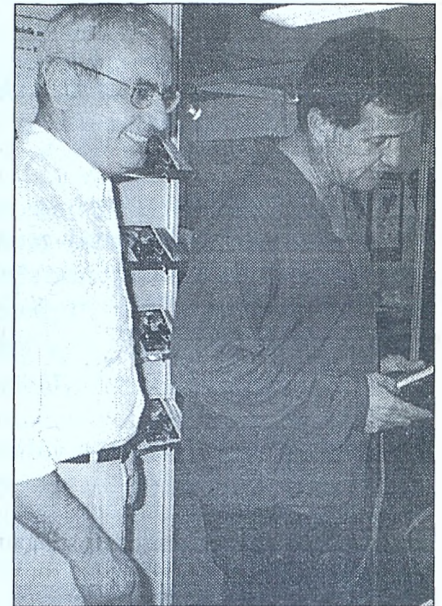
ΤΗΝ ΑΝΟΔΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ του ταλαντούχου μουσικού **Θανάση Στεργίου**, που λάτρεψε τη μουσική της Ανατολής με τις ιδιαίτερες ποιικιλίες της, σταμάτησε ο ξαφνικός θάνατός του πριν δέκα μέρες. Στα σαράντα του χρόνια, ο Θανάσης Στεργίου είχε γίνει γνωστός τόσο για τη δεξιοτεχνία του στο κανονάκι, όσο και για την αγάπη στην τόσο παρεξηγημένη μουσική μας παράδοση με τους βυζαντινούς, πέρσικους και τουρκικούς ήχους, έτσι όπως αυτά πέ- ρασαν και διαμόρφωσαν τα τραγούδια και τα ορχηστρικά των Ελλήνων της Μικρασίας και της Πόλης.

Γεννημένος στην Άρτα από οικογένεια γνωστών μου- σικών, μεγάλωσε με τα ακούσματα της παραδοσιακής μουσικής. Οι σπουδές του στα τμήματα κλασικής κιθά- ρας και θεωρητικών στο Ελληνικό Ωδείο, βυζαντινής μουσικής στο Ωδείο Νίκος Σκαλκώτας με τον Λυκούρ- γο Αγγελόπουλο και στη συνέχεια στο κανονάκι και στη θεωρία της ανατολικής μουσικής με την Ανιές Αγκοπιάν, αποδεικνύουν την πλούσια μουσική παι- δεία του αλλά και το ενδιαφέρον του για το συγκεκρι- μένο είδος μουσικής.

Το πάθος του για την έρευνα και την αποκωδικοποίη- ση της ανατολικής μουσικής είχε στόχο κυρίως τη διά- δοσή της. Γι' αυτό και, παράλληλα με τις πολυάριθμες εμφανίσεις του σε συναυλίες σε όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό με επώνυμους καλλιτέχνες, τις ηχογρα- φήσεις και τις ραδιοτηλεοπτικές εμφανίσεις του, αφο-

σιώθηκε στην διδασκαλία της θεωρίας της ανατολικής μουσικής και σε μαθήματα τεχνικής για κανονάκι. Προόρτασε να ολοκληρώσει την συγγραφή μιας μεθόδου ελληνικής μουσικής για κανονάκι, την οποία και σχεδίαζε να εκδώσει. Οι συνεργάτες του έχουν ήδη εκφράσει την επιθυμία να υλοποιήσουν αυτή την τόσο πολύτιμη έκδοση. Τα τελευταία τρία χρόνια δι- δασκε κανονάκι και θεωρία παραδοσιακής μουσικής στο Ωδείο Φίλιππος Νάκας. Καρπός της αγάπης του για τους μαθητές του και της επιμονής του στη μετάδοση της συγκεντρωμέ- νης γνώσης του γύρω από τους δρόμους (μακάμια) της ανατολικής μουσικής ήταν η εξαιρε- τικά επιτυχημένη εμφάνισή του συνόλου των μαθητών του στο πλαίσιο της εαρινής συναν- λίας του Ωδείου Φίλιππος Νάκας, στις 27 του περασμένου Μαΐου, στο Θέατρο του Κολλεγί- ου Αθηνών. Το ραστ, το ουσάκ, το χιτζάζ, η σεγκιά, το μπουσελίμ μπήκαν στις καρδιές των μαθητών του οι οποίοι με τη σειρά τους τον λάτρεψαν τόσο για τους μαγικούς κόσμους που τους άνοιξε όσο και για τη σεμνότητα και τη γνήσια καλλιτεχνική του αξία.

Μια επιλογή ποιημάτων από τις τέσσερις πρώτες ποιητικές συλλογές του Νάσου Βαγενά, σε ρουμανική μετάφραση του Βίκτορ Ιβάνοβιτς και με τον τίτλο **Περιπλάνηση ενός μη ταξιδιώτη**, κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο «Σεάρα» του Βουκουρεστίου. Το βιβλίο παρουσίασε την 5η Ιουνίου στην ετήσια έκθεση βιβλίου του Βουκουρεστίου ο ποιητής Μίρτσεα Ντινέσκου (στη φωτογραφία, με τον Νάσο Βαγενά).

Ε.Κ.

BOMBIDIA ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

• **Global Vision-Local Restaurant.**

• Φεστιβάλ πάνε στην **Πάτρα** - πάει και ο **Φρανκ Σινάτρα!**

• Η **Φόνισσα**, η **Νύχτα της Κονκουβιάς** και η **Ιφιγένεια στη Χώρα των Ταύρων**, οι μεγάλες παραστάσεις της περασμένης άνοιξης.

• Τα **Ελγίνεια** -λέει- τα «συντήρησαν» οι τεχνικοί του **Βρετανικού Μουσείου** ερήμην των επιμελητών του· **εξ ου και η ζημία τους.**

• Τι θα έλεγε ο υπουργός

Πολιτισμού αν τον πληροφορούσατε ότι, και σήμερα εν Αθήναις πίνακες συντηρούνται **χωρίς** την παραμικρή συνεργασία των χρεωμένων μ' αυτούς επιμελητών;

• Τελικά ο **Μανωλάκης** υπέκυψε... **Είδε τον Τιτανικό.**

• Και ενώ ο **Βαρθολομαίος** μεριμνά για

την οικολογική σωτηρία του Ευξείνου, ο **δικός μας** ζήτησε τον αποχαρκτηρισμό δασικών εκτάσεων της Αττικής.

• **Ασχετο:** Το 'χετε συνειδητοποιήσει ότι στους κρίσιμους κόμβους εξουσίας βρίσκονται, σχεδόν πάντα, **πρώην κνίτες;**

• Δεν επέσατε θύματα **ξαδέλφια** εσείς...

• Άλλο **επετηρίδα**, άλλο **ε-πιτυρίδα.**

• Ο «**Τρίτος Κόσμος**» σκίζει στο **Μουντιάλ.**

Μανωλάκης ο Βομβιστής

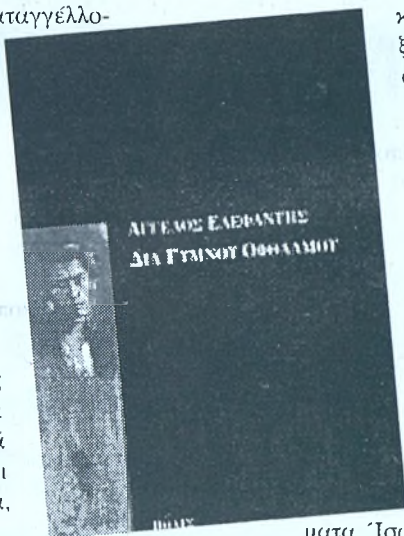
ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟ ΚΑΙ ΤΟ (ΕΝΑ ΑΚΟΜΗ, ΕΥΤΥΧΩΣ) ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ

ΓΙΑ ΚΑΜΠΟΣΑ ΧΡΟΝΙΑ κείμενά μας συνυπήρχαν στον Πολίτη χωρίς, νομίζω, να κονταροχτυπιούνται, τουλάχιστον όχι συστηματικά. Ήταν καλά και δημιουργικά χρόνια, με πολλές κοινές αντιδράσεις απέναντι στα δρώμενα τόσο στην πολιτική σκηνή όσο και κυρίως στον κοινωνικό και πολιτιστικό χώρο. Αποκλίναμε σημαντικά ως προς το (κομματικό...) δέον γενέσθαι στην πρώτη, δεν νόμιζα ότι στα υπόλοιπα πάψαμε να συναντιόμαστε. Τόσο πολύ μάλιστα που σε κάποια από τις περιπτώσεις όπου για άλλη μια φορά ολιγάριθμοι βρεθήκαμε να διαδηλώνουμε καταγγέλλοντας τους, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, τελευταίους σφαδασμούς του καθεστώτος Τσαουσέσκου και την αμήχανη έως και αισχυνηλή σιωπή μεγάλου μέρους της αριστεράς, μου απηύθυνε ένα μάλλον πικρό «να μίστε πάλι», και ασφαλώς υπαινισσόταν τις παλιότερες κινητοποιήσεις, την εποχή της δικτατορίας του Γιαρουζέλσκι. Προφανώς όμως για να μη βρεθούμε στο ίδιο τμήμα του γηπέδου, φρόντισε αμέσως να με χαρακτηρίσει «τον πιο ενδιαφέροντα σοσιαλδημοκράτη που γνωρίζω», αυτός ο «ιδεαλγός επαναστάτης» όπως τον χαρακτηρίζω εγώ όταν δεν είναι μπροστά για να ακούσει, και για να αποφυγώ καμιά έκρηξη θυμού από εκείνες που και οι καλύτεροι φίλοι του, ιδίως αυτοί, υφίστανται αγόγγυστα, συνήθως!

Τι σχέση έχουν όλα αυτά με το νέο βιβλίο του Άγγελου Ελεφάντη, *Διά γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ* (κυκλοφορεῖ από τις εκδόσεις Πόλις); Μα, πολύ μεγάλη! Τα γραφτά του Άγγελου, αυτά που περιλαμβάνονται στο βιβλίο, και τα άλλα που έμειναν απεξώ, και είναι πολλά, έχουν πάντοτε τα ίδια γενικά χαρακτηριστικά που σχετικά

κόντρα σε όλους και στο ρεύμα), ένα πάντοτε απροσδόκητο πάντρεμα παραδόσεων και μοντερνισμού, για να μην πω εκσυγχρονισμού και θυμώσει. Επαναλαμβάνω, όλα αυτά εύκολα αναγνωρίζονται και εύλογα ερεθίζουν τον αναγνώστη. Ωστόσο, κάτω από όλα αυτά ρέει αδιάκοπα μια συνεχής παρέμβαση, επιμελημένα συνεκτική και εναγωνίως αποφεύγουσα τις ενδεχόμενες αντιφάσεις, προσανατολισμένη και προσανατολίζοντας όλα τα υπόλοιπα προς την ίδια κατεύθυνση, τη διαφύλαξη, τη συντήρηση και την ανάπτυξη της δυνατότητας να υπάρξει ξανά μια αυτόνομη, διακριτή, εναλλακτική, αντι-συστημική, με λίγα λόγια αντικαπιταλιστική πολιτική στην οποία να συσπειρώνεται ένα «εμείς» που συχνά επανέρχεται σαν ζητούμενο και σαν κλειδί, στα γραφτά του. Μια τέτοια αναζήτηση επιβάλλει και την ανάγκη να απευθυνθείς στους άλλους και να πείσεις (και ο Άγγελος έχει αυτό που οι Γάλλοι αποκαλούν τη «λύσσα τού να πείσεις»), μαζί με μια συνεχή επαγρύπνηση μην και διαχυθούν αυτά που λες, χάσουν τη συνεκτικότητά τους και την κατεύθυνσή τους, θρέψουν άλλες, αδιέξοδες (;) κατευθύνσεις, γίνουν άλλοθι για άλλα ιστορικά σχέδια.

Μα, θα μου πείτε, έτσι σκέφτονται ή και δρουν και άλλοι, άτομα και συλλογικά σχήματα. Ίσως, αλλά ο Άγγελος δεν κάνει καμιά από τις εκπτώσεις που σε άλλους και αλλού υπηρετούν είτε την επικοινωνία είτε τη διακριτικότητα των όσων προβάλλουν. Δεν καταδέχεται (είναι το σωστό ρήμα) να στρεψοδικήσει με την πραγματικότητα, με τον αντίπαλο, με τα απρόβλεπτα, με τις αθλιότητες που κατά τεκμήριον γειτονικοί του και «σύμμαχοι» χώροι παράγουν. Περιφρονεί τα ιδεολογήματα και τους χρήστες τους. Προσπαθεί να παράγει έννοιες του πραγματικού και της ανάγκης να το ανατρέψει, και σε αυτό το επίπεδο πρέπει να κρίνεται, σε αυτό το επίπεδο μπορεί κανείς να διαλεχθεί και να τσακωθεί μαζί του. Είναι κάτι πολύ διαφορετικό από τη μιξέρια και την φτήνεια του όλο και πιο συνήθους «διαλόγου» που αναπτύσσεται στην τρέχουσα πολιτική συγκυρία και τις αντιπαραθέσεις της, συνήθως χωρίς επαύριον. Γι' αυτό, όσο και ο ίδιος να υποκύπτει κατά καιρούς στον πειρασμό να γίνει άμεσα μέρος της τρέχουσας πολιτικής και κομματικής ζωής και των σχετικών διαμαχών, θεωρώ ότι τα γραφτά του δεν πρέπει με τέτοια κριτήρια να διαβαστούν και να αξιολογηθούν. Ας είναι εναντίον των τάσεων στα αριστερά κόμματα και υπέρ ενός «δημοκρατικού συγκεντρωτισμού» που δεν υπήρξε ποτέ, ας υπερβάλλει και με υψηλής ποιότητας σαρκασμό στα αντικυγχρονιστικά του και τα αντι-μεταρρυθμιστικά του. Όσοι διαβάζουν με συνέχεια τα κείμενά του, κρατούν μέσα στο χρόνο την ακρίβεια και το αδογμάτιστο της ανάλυσης, την ανιδιοτέλεια της κριτικής με όλη της την οξύτητα, το νηφάλιο πάθος της στράτευσης σε αξίες όπως η ελευθερία, η ισότητα και η αδελφσύνη. Αλλά δεν θα συνεχίσω γιατί ήδη τον βλέπω να εξεγείρεται ότι έτσι πάω να τον συνδέσω με τις μεγάλες δημοκρατικές παραδόσεις που φούντωσαν στη Γαλλική Επανάσταση, να τον διακρίνω ίσως από εκείνες της λενινιστικής τομής στο σοσιαλιστικό και σοσιαλδημοκρατικό κίνημα. Και τότε, ποιος τον ακούει...

ΥΠΟΤΡΟΦΙΑ

ΤΟ NATIONAL TRUST FOR GREECE προκηρύσσει μια υποτροφία για μεταπτυχιακές σπουδές διάρκειας 1 έτους για το ακαδημαϊκό έτος 1998-1999 στο Centre for Conservation του Πανεπιστημίου York (Αγγλία) σε θέματα συντήρησης μνημείων.

Δεκτοί για τη θέση είναι Έλληνες, Ελληνοκύπριοι και ελληνικής καταγωγής αρχιτέκτονες ή πολιτικοί μηχανικοί που πρέπει να γνωρίζουν πολύ καλά την αγγλική γλώσσα και, στην περίπτωση που είναι υπάλληλοι (Δημοσίου, Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ΝΠΔΔ ή ιδιωτικό), να μπορούν να εξασφαλίσουν άδεια απουσίας ή εκπαιδευτική ενός πλήρους έτους, η οποία να αρχίζει την 1.9.1998.

Πληροφορίες στα τηλ. 3225245, 3226693.

εύκολα αναγνωρίζονται, εννοώ πράγματα που σχεδόν ντρεπόμαστε πια να προσφέρουμε: ευρύτατη και βαθύτατη κουλτούρα, πεισματική αναζήτηση της καλύτερης δυνατής τεκμηρίωσης, εμμονή στη συνέχεια και στη συσώρευση, να τολμήσω να πω τη σωρευτικότητα, των επιχειρημάτων και των συνεισφορών στη γνώση και στη συνεισφορά σε αυτό που ο ίδιος θα ήθελε να γίνεται συλλογικό κεκτημένο, υψηλή ποιότητα γλώσσας και γραφής (πολυτονικής,

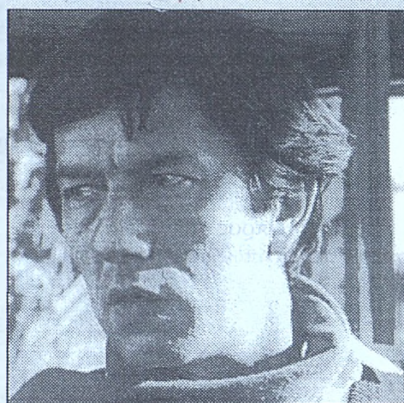
Μιχάλης Παπαγιαννάκης

Ανέσυρε ζωντανά βιώματα

του Δημήτρη Φιλippiδης

Στις 15 Ιουνίου αποχαιρέτισαμε τον **Κυριάκο Κρόκο**, τον «πιο σημαντικό αρχιτέκτονα της γενιάς του», όπως ειπώθηκε σε έναν από τους λόγους που ακούστηκαν μέσα στη γαλήνη του πρωινού κοιμητηρίου. Όλοι γνώριζαν ότι είχε σκληρά δοκιμαστεί τα τελευταία δύο χρόνια, ώσπου στο τέλος νικήθηκε. Όλοι ήξεραν ότι όταν τον χτύπησε η αρρώστια, μόλις είχε προλάβει να γευθεί την επιβράβευση της σταδιοδρομίας του, με την έκθεση έργου του στην Biennale Βενετίας το 1996. Για το σπουδαιότερο αρχιτεκτόνημά του, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη, ένας συγκινημένος συγγενής του ανέφερε ότι, όπως ο ίδιος έλεγε, «Το κουβαλούσε μέσα του 17 χρόνια...». Και πρόσθεσε ότι, άρρωστος πια, ομολογούσε την αγωνία του για όσα είχε μέσα του και δεν θα πρόφτανε ποτέ να πραγματοποιήσει. Σκληρή μοίρα, όταν σου αρπάζουν το στεφάνι μέσα από τα χέρια σου.

Όμως θα ήθελα να επιστρέψω στις αρχικές εκείνες εικόνες που ο ίδιος ο Κυριάκος, ο τόσο ερμητικά κλειστός και κάποτε σκοτεινός, πρότεινε στα αρχέτυπά του. Σε μια διάλεξη για το έργο του στο Τεχνικό Επιμελητήριο η πρώτη διαφάνεια που έδειξε ήταν ένα νεοκλασικό διδακτήριο, εκεί όπου ο ίδιος φοίτησε. Η αναφορά του σε εκείνο το κτίσμα θα μείνει βαθιά αποτυπωμένη μέσα μου – δεν φανταζόμουν πο-

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΡΟΚΟΣ

Γεννήθηκε στη Σάμο το 1941. Φοίτησε στην Αρχιτεκτονική Σχολή του ΕΜΠ και πήρε το δίπλωμά του το 1967. Από το 1964, παράλληλα με τις σπουδές του, και ως το 1969 εργάστηκε στο αρχιτεκτονικό γραφείο του καθηγητή Ι. Λιάπη. Μετά τη στρατιωτική του θητεία ταξίδεψε για ένα χρόνο στο Παρίσι, κάνοντας αυτοσπουδή και μαθητεύοντας για ένα χρονικό διάστημα κοντά στον Γ. Τσαρούχη, που ζούσε τότε εκεί. Γυρίζοντας στην Ελλάδα, παράλληλα με την αρχιτεκτονική του εργασία, συνέχισε να ζωγραφίζει κάνοντας κυρίως σχέδια που πίστευε ότι εμπλούτιζαν την αρχιτεκτονική του παιδεία. Από το 1976 είχε δικό του εργαστήριο. Παράλληλα με τα ιδιωτικά έργα συμμετείχε με επιτυχία σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς. Μία από τις βραβευμένες εργασίες του ήταν το Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης (1978-93), του οποίου η μελέτη είχε παρουσιαστεί, εκπροσωπώντας την Ελλάδα, στην τρίτη Biennale «Αρχιτεκτονική δημοσίων κτιρίων» στο Κέντρο Pompidou (Παρίσι, 1990). Έργα του έχουν δημοσιευτεί σε ελληνικά και ξένα αρχιτεκτονικά περιοδικά.

Ο Κυριάκος Κρόκος είχε επιλεγεί και εκπροσώπησε την Ελλάδα στην Biennale Αρχιτεκτονικής της Βενετίας τον Σεπτέμβριο 1996.

τέ ότι ένας «σύγχρονος» αρχιτέκτονας στην Ελλάδα θα μπορούσε να κάνει μια τόσο βαθιά κατάδυση στα έγκατα της μνήμης, για να ανασύρει ένα τόσο σπαραχτικά ζωντανό βίωμα, πηγή της έμπνευσής του. Και κυρίως, να το δηλώσει δημόσια, προσφέροντας μια ριζοσπαστική αντιπρόταση σε μια εποχή αμφιβολίας και σύγχυσης.

Τον θυμάμαι επίσης στο ακροατήριο

μιας διάλεξης για τον Κωνσταντινίδη στο Πολυτεχνείο, όταν στο τέλος πήρε το λόγο για να δηλώσει με εκείνο τον ήρεμο, αλλά τόσο ασφαλή τρόπο του ότι ο ίδιος δεν θα μπορούσε ποτέ να ξεχωρίσει τον Κωνσταντινίδη από τον Πικιώνη, ότι και οι δύο τους ήταν τα θεμέλια, ο καθένας με τον τρόπο του. Ότι θα του ήταν αδιανόητο να λειτουργήσει ως αρχιτέκτονας στην Ελλάδα χωρίς να συνδιαλέγεται συνεχώς μαζί τους – θέτοντας τέρμα έτσι σε κάθε απόπειρα μισαλλοδοξίας.

Αλλά πιο σπουδαία, ίσως, εικόνα από όσες θα ήταν δυνατό εμείς να θυμηθούμε, ήταν εκείνη που πάλι ο ίδιος συγγενής του πρότεινε έτσι απλά στο κοιμητήριο: ο Κυριάκος να παίρνει το άλογο του πατέρα του στο Μαραθόκαμπο Σάμου για να πάει να δει στο σινεμά του διπλανού χωριού τα *Φώτα της ράμπας* του Τοάπλιν. Έτσι και τώρα, τον βλέπω να απομακρύνεται τυλιγμένος μέσα σε μια μυθική δύση, γεμάτος όνειρα και προσδοκίες για το μέλλον. Ας τον θυμόμαστε να χάνεται έτσι στον ορίζοντα, βαδίζοντας στα τόσο γνώριμα, χλιοπατημένα χνάρια του τόπου.

Σκίτσο του αιδρίου στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη, από τον Κυριάκο Κρόκο.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΤΟΥ

Αν, ας πούμε, πριν από δέκα χρόνια, ακουγόταν ότι θα γίνει πρώτη προβολή ταινίας του Κλωντ Σαμπρόλ σε δερινούς κινηματογράφους, θα έμοιαζε –και θα ήταν– απίστευτο. Σήμερα, ναι, όλα γίνονται. Πέρσι

Εξευγενισμένοι απατεώνες...

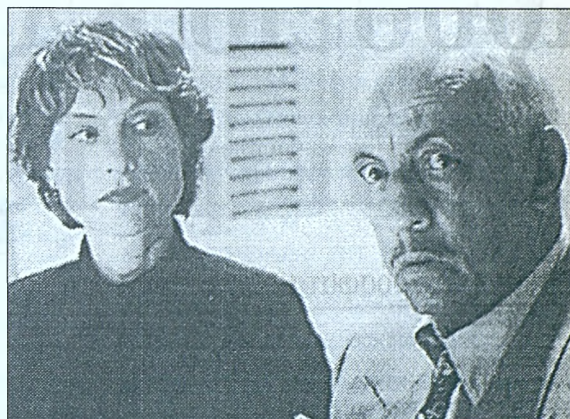
άνοιξε τη δερινή σαιζόν ένας Ερίκ Ρομέρ, φέτος ο τελευταίος, πεντηκοσιοστός, Κλωντ Σαμπρόλ. Άλλοι καιροί, άλλα (κινηματογραφικά) ήδη. Και ασφαλώς ευπρόσδεκτα σε τέτοιες εκδοχές.

Κατά κανόνα σεναριογράφος ή συν-σεναριογράφος των ταινιών του, ο 68χρονος σήμερα γάλλος σκηνοθέτης, βασικό μέλος της συντακτικής επιτροπής των *Cahiers du Cinema* και συνιδρυτής της πάλαι ποτέ *Nouvelle Vogue*, εξακολουθεί να διαθέτει το χάρισμα του αιφνιδιασμού με την επιλογή των σεναριακών του θεμάτων και τον κινηματογραφικό τους χειρισμό. Με την εξαίρεση ελάχιστων αποτυχιών, όλο το μέχρι σήμερα έργο του είναι η συνεχής ροή μιας πλούσιας, συνήθως αστικής θεματογραφίας, της οποίας το περιεχόμενο κατάγεται από και οδηγείται προς το απροσδόκητο και τον αιφνιδιασμό, σαν φυσική καταληκτική συμπεριφορά που παράγουν τα κοινωνικά αδιέξοδα και οι ανθρώπινες συμπεριφορές.

Εκείνο δε που χαρακτηρίζει το έργο αυτού του αντιπροσωπευτικού αφηγητή είναι η καθαρή, ευανάγνωστη κινηματογραφική του γραφή. Κλασικός ψυχαγωγός, περισσότερο συγγενής με τον Τρυφύ παρά με τον Γκοντάρ, εντούτοις συχνά κοινωνικά οξύς, ανατρεπτικός και ρεαλιστικός αναλυτής εγγύτερα προς τον δεύτερο. Άλλοτε πάλι, όπως σε τούτη την πρόσφατη ταινία του *Τέρμα τ' αστεία*, γίνεται ανάλαφρα φιλοπαίγμονας. Κλείνει το μάτι στον θεατή, ανακαλώντας του (συμπτωματικά) ανάλογα προηγούμενα ταινιών π.χ. του Νταϊήνιντ Μάμετ. Εδώ, όμως, δεν αυτονομούνται

ούτε γίνονται σεναριακός αυτοσκοπός το «κόλπο» και η τεχνική της «απάτης». Προεξάρχει το σκισάρισμα των ανθρώπινων χαρακτήρων τότε στις λεπτομέρειες της καθημερινότητας και τότε στο γκροτέσκο ενός επιδερμικού κοσμοπολιτισμού.

Ζευγάρι μικροαπατεώνων, περιορισμένης εμβέλειας αλλά και ηθικοποιημένης αντίληψης των ασχολιών τους. Εκείνος (*Μισέλ Σερώ*) στα πρόθυρα της τρίτης ηλικίας. Εκείνη (*Ιζαμπέλ Υππέρ*), χαριτωμένη και αισθητά νεότερή του. Σπίτι τους-καταφύγιο ένα διασκευασμένο βαν. Χώρος δράσης τους τα μεγάλα ξενοδοχεία, τα καζίνο, τα επαγγελματικά συνέδρια. Τα οικονομικά αποτελέσματα συγκρατημένα, «λογικά». «Rien ne va plus», που αναφωνεί και ο γκρουπιέρης στη ρουλέττα πριν η μπίλια μπει στην τελική φάση της περιστροφής της. Αυτός είναι, άλλωστε, και ο γαλλικός τίτλος της ταινίας. Κάποτε θα μπουν αθέλητα σ' ένα μεγάλο κόλπο 5.000.000 ελβετικών φράγκων. Πρωταγωνιστής του επεισοδίου, η ηλιθιότητα. Ο Μωρίς, λοιπόν, χαριτωμένος βλαξ, συνεργάτης ομάδας που ξεπλένει –μέσω Ελβετίας– βρώμικο χρήμα, προσπαθεί να εξαγάγει το μεγάλο αυτό ποσόν, με κρυφή πρόθεση να βάλει ο ίδιος χέρι στα λεφτά. Συνεργάζεται, τυχαία, με το δικό μας ζευγάρι των απατεώνων, οι οποίοι αντιλαμβάνονται αμέσως το μέγεθος της

Η Ιζαμπέλ Υππέρ και ο Μισέλ Σερώ, ιδανικό ζευγάρι μικροαπατεώνων.

ευφύιας του. Η «ρουλέττα» των γεγονότων γυρίζει και η κατάληξη της μπίλιας είναι απροσδόκητη.

Κυρίαρχος των εκφραστικών του τρόπων, ο Σαμπρόλ, μ' αυτό το «δροσερό» φιμνουάρ, χωρίς... «νουάρ», μπουρλέσκ που δεν προσφέρεται σε εύκολο γέλιο, παζλ που δεν ενδιαφέρει αν θα συμπληρωθούν όλα τα κενά, κάποτε-κάποτε αφελούτσικο, ταξιδιωτικά φολκλορικό, συγκρατημένα αισθηματικό αλλά πάντοτε ανθρώπινο. Η σχέση του ζεύγους είναι βαθύτατα αισθηματική αλλά ποτέ ερωτική. Η διαφορά της ηλικίας «σέβεται» την αισθητική. Εκείνος είναι κοιλιόδουλος ενώ εκείνη του το σκάει τότε τότε, για χάρη κάποιων «ανομολόγητων» αναγκών της. Εκείνος ζηλεύει. Εκείνη το ξέρει και κολακευμένη το κατανοεί. Συνυπάρχουν πολύ πιο ουσιαστικά απ' ό,τι ο «συνεταιρισμός» τους απαιτεί. Και είναι εκεί που ρίχνει το βάρος της η ταινία. Ακόμα και στις αμοιβαίες μικροπροδοσίες, η επανένωση αντλεί υλικό από το ευγενές ήθος και την αισθηματική τους ταύτιση.

Ερμηνείες χωρίς υπερβολές, καθαρά-οματά χωρίς τίποτα το περιττό, ροή του μοντάζ άνετη. Το σωστό στο μέτρο του ξεκούραστου που συντηρεί αμείωτο ένα ενδιαφέρον χωρίς σασπένς. Μια ταινία, όντως καλοκαιρινή, αλλά διαμετρικά αντίθετη από τη συγκλονιστική εκείνη *Τελετή*, την αμέσως, δηλαδή, προηγούμενή του (1995). Αυτή την υδραργυρική ικανότητα είναι που θαυμάζει κανείς στον Κλωντ Σαμπρόλ.

Η τυμβωρυχία της πατρότητας

της Ελένης Βερυκίου

Σε άλλες, απομακρυσμένες από μας εποχές, οι άνθρωποι είχαν την πεποίθηση ότι ο ύπνος είναι μια ήσυχη και ειρηνική υπόθεση.

Τόσο πολύ κυριαρχούσε αυτή η αίσθηση της γαλήνης, ώστε ο Όμηρος τον αναφέρει ως δίδυμο αδερφό του θανάτου.

Τώρα, είναι σ' όλους μας γνωστό ότι δεν είναι πια εκείνη η γλυκιά

αγκαλιά του Μορφέα με

τις χαλαρωτικές ιδιότητες και τις χνουδωτές απολαύσεις.

Χιλιάδες διαταραχές δεν τον αφήνουν να φορέσει το νεγκλιζέ του και χιλιάδες ψυχοτρόπα και ηρεμιστικά προσπαθούν να

κουράρουν την απέραντη νευρωτική αγρύπνια του. Εκείνο,

όμως, που δεν μπορούσε να φανταστεί, ο κατά τα άλλα

συγκλονιστικά ευφάνταστος ποιητής, είναι ότι

οι φουτουριστικές αϋπνίες

της ανθρωπότητας θα

συμπεριλάμβαναν και αυτόν τον ίδιο τον θάνατο. Εδώ, όμως, δεν

πρόκειται για τις σεσημασμένες αιτίες αφύπνισής του,

δηλαδή, αρχαιοκάπηλοι

τυμβωρύχοι, ο Λεπέν,

οι τούρκοι φανατικοί κ.ά.

Το περιστατικό της καινούργιας **επιθανάτιας διαταραχής** αφορά σε μία περίπου **οικογενειακή υπόθεση**. Αστυνομικοί, φωτογράφοι, τεράστια παραβάν που έστησαν οι πρώτοι γύρω από τον κάθε άλλο νεκρό τάφο του γνωστού ηθοποιού **Υβ Μοντάν**, για να τον προστατεύσουν από τους δεύτερους, περιπολικά, φωταιφίες. Και μετά, νεκροτομεία και εργαστήρια που ακονίζουν ερευνητικές μεθόδους. Το σκηνικό δεν θύμιζε επιτάφιας σπονδές παρά μόνο παρείσκατες πρακτικές στην ερεβώδη νύκτα της ανυπαρξίας, όπου κανένας ιδιοσμός δεν διαταράσσει την ασάλευτη εθιμοτυπία της αιώνιας σιωπής. Απ' αυτήν ακριβώς την αιώνια σιωπή αποσπάστηκε ο νεκρός ηθοποιός και σύρθηκε για εξακρίβωση στοιχείων.

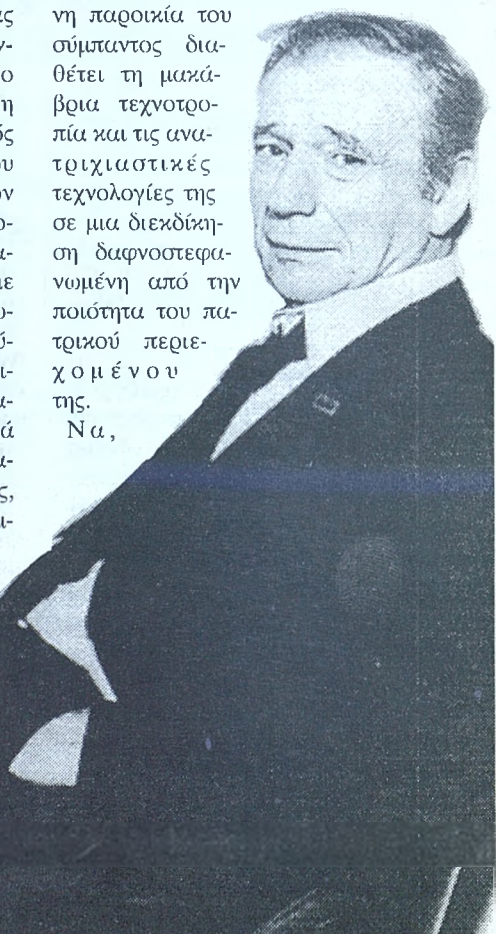
Ένα δόντι του αρκεί, όπως γράφτηκε, για να αποφανθεί αν είναι πράγματι ο πατέρας της **Ορόρ**, κόρης της άσημης ηθοποιού **Ανν-Ζιλμπέρ Ντροσάρ** με την οποία, όπως ο ίδιος είχε ομολογήσει, είχε μια εφήμερη ερωτική ιστορία. Ο μοιραίος πατρικός ιστός έχει αποκολληθεί από το σώμα του θανάτου και βρίσκεται πια στα χέρια των ιατροδικαστών. Θα ανιχνευθεί με τη μέθοδο του DNA. Αυτό, εξάλλου, ξέρει να κρατά καλά τα μυστικά μας. Τα ταριχεύει με την ανθεκτική του χημεία. Είναι το πρωταρχικό μας συστατικό που μας αποκαλύπτει τις καινούργιες εκφάνσεις του γενετικού μας μεγαλείου. Ένα γενετικό μεγαλείο που κυμαίνεται από τη δυνατότητά μας να δημιουργήσουμε ζωή μέχρι τη μεταθανάτια εξακρίβωση της προέλευσής μας, κάτι –δηλαδή– μεταξύ της γενετικά εκθαμβωτικής Ντόλλυ και της κάθετης ετυμολογίας ενός αποβιώσαντος δοντιού.

Οι πιθανότητες λάθους είναι μία

στο εκατομμύριο όπως έχει αναφερθεί. Δεν ξέρουμε αν την ίδια επιτυχία θα είχε και η ανίχνευση του DNA του κινήτρου μιας τέτοιας εκπαφής.

Ο ηθοποιός δεν είναι ζωντανός, είναι όμως ζωτικός για τις κυρίες Ντροσάρ, κόρη και μητέρα, που θέλουν –όπως φαίνεται– να σταματήσει η εκκρεμοδικία μιας αναγνώρισης, αντλώντας τα επιχειρήματά τους από τη δυνατότητα του θανάτου να μην είναι πάντα μια εξαύλωμένη υπόθεση, αλλά, εξαιτίας ακριβώς αυτής της υλικής του ευχέρειας, να μπορεί να υποθάλλει τις επιθυμίες του ρεαλιστικού. Γιατί αν οι αλήθειες ή τα ψέματα του νεκρού είναι πλέον στη δικαιοδοσία των αιώνων, η διαιώνιση της οικογενειακής ασάφειας δεν αρμόζει **στις προσδοκίες μιας συνοπτικής υπόθεσης, που είναι η ζωή πάνω στη γη**. Και η υπαρκτή ανθρωπινή παροικία του σύμπαντος διαθέτει τη μακάβρια τεχνοτροπία και τις ανατριχιαστικές τεχνολογίες της σε μια διεκδίκηση διαφνοστεφανωμένη από την ποιότητα του πατρικού περιεχομένου της.

Να,

λοιπόν, που οι μικρές ερωτικές ιστορίες μπορούν, σε μερικές περιπτώσεις, να πάρουν κάτι από την ανθεκτικότητα των όρκων για αιώνια αγάπη. Αφήνουν πίσω τους τα ίχνη μιας άφθαρτης τεκμηρίωσης, το γενετικό υλικό που στις παρυφές του εφήμερου συνθέτει την αδιάσειστη επιχειρηματολογία της αυθεντικής καταγωγής. Αυτή που επιζητεί η Ορόρ. Και σαν ένα αυθεντικό material girl του καιρού της, αναμοχλεύει τα γονίδια του παρελθόντος, ξαγρυπνά τους εκλιπόντες ιστούς, αναξωπυρώνει το παγερό πρόσωπο του θανάτου και εκμαιεύει με νύχια και με δόντια, όπως είπαμε, το πολυπόθητο μυστικό. Και η Δικαιοσύνη θα εξετάσει, θα κρίνει, θα διανέμει, θα συνδέσει με την αμεσότητα της εντολής της το βασίλειο των νεκρών με εκείνο των ζωντανών. **Τα πράγματα είναι ανταλλάξιμα.** Η ακαμψία της ελεύθερης βούλησης του ηθοποιού, που εν ζωή αντέταξε σθεναρά το δικαίωμα να μην υποβληθεί σε τεστ πατρότητας, παρβαβιάζεται και η νεκρική του ακαμψία γίνεται μια ασθενής συνθήκη κάτω από την οποία διαδραματίζεται μια ιστορία φρίκης.

Το μοιραίο τέλος, ο έσχατος διαχωρισμός, δεν ακυρώνει την εξουσία μας να επισύρουμε τις συνέπειες των κοσμικών μας διατάξεων στις μεταφυσικές περιοχές της αιώνιας γαλήνης. Η ζωή επιβάλλει τις εμμονές της, ενισχύει αυτό που η ίδια θεωρεί έννομη ουσία της και βάζει μερικές φορές τα πράγματα στη θέση τους. Η ζωντανή ανθρωπίνη κοινότητα διαχειρίζεται τους νεκρούς της, απλώνει την κυριαρχία των νόμων της στις φιλήσυχες τάξεις τους, αφήνει τα δικαιώματά της να διαμεσολαβήσουν τη μακαρία ανάπαυση και το οικογενειακό της δίκαιο να ασκήσει «την καθ' ύλην» αρμοδιότητά του, προβάλλοντας βέτο στην αθανασία της ψυχής. Και αυτή την ύλη, σαν ένα άλλο βαμπίρ που χτυπά αν όχι μεσάνυχτα και κάτι, αλλά τη σκοτεινή ακόμη ώρα που είναι η εβδομή μιας εσπέρας του περασμένου Μαρτίου, τη συλλέγει σαν αποδεικτικό υλικό.

Το φυσικό πρόσωπο, μια έννοια που λήγει με το θάνατο, άφησε εδώ τα φοβερά ντοκουμέντα της εγκόσμιας υπόστασής του, της οποίας η **αμετανόητη ιστορικότητα**, αυτή η διαχρονική αλαζονική τοιμπίδα αρνείται να εκπνεύσει. Το υποκείμενο δικαίον «υπόκειται» γενικώς και στον αιώνα τον άπαντα, ένας υποτακτικός του κοσμικού μοιραίου. Το **υποκείμενο δικαίον**, καλωδιωμένο με κάθε απειροελάχιστο μύριο του **έννομου συμφέροντος**, αφήνει στην κοινωνία τα περιθώρια ν' ασκήσει τις ψυχεδελικές τελετουργίες της στις μεταθανάτιες εκ-

φράσεις της αστικής δικαιοσύνης. Έτσι, το έννομο συμφέρον εκπονεί εδώ την επιχείρηση «αναζητήστε τον πατέρα» και οι λειτουργοί του, στο πλαίσιο της επιχείρησης αυτής, αποσπούν με τα δικαιικά τους νυστέρια αυτό που απώθησε ο ηθοποιός στην ομιχλώδη περιοχή της βούλησής του.

ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑΖΗΤΟΥΜΕΝΗ

Μια πατρότητα καταζητείται σε αγωνιώδεις δικογραφίες μέσα στην αδρεναλίνη επιθανάτιων μηχανισμών, όταν χιλιάδες μωρά έρχονται σ' αυτό τον κόσμο από ασαφείς ανδρικές συμμετοχές, τώρα που η ανδρική φυσιογνωμία έχει χάσει τα αδρά χαρακτηριστικά της και η νεωτερικιστική προοπτική τη βρίσκει να φυλλορροεί σε ασταθείς προσδιορισμούς. Στην συγκυρία της καινούργιας χιλιετίας όλοι οι δείκτες ομολογούν ότι η θνησιμότητα της πατερναλιστικής σιβαρότητας αυξάνεται και η περιφέρμη πυρηνική οικογένεια χάνει τις σκληροπυρηνικές δάφνες της ανδρείας της. Παρ' όλες όμως αυτές τις πατροκτονίες που διαπράττονται τις τελευταίες δεκαετίες σε **απόπειρες ζωής για μονόκλι- νες οικογενειακές διευθετήσεις, το τέλος του πατέρα δεν έρχεται.** Γιατί πια κανείς δεν μπορεί να μείνει ο **τελευταίος** ούτε ακόμη και αυτός των Μοϊκανών. Ούτε η **ιδεολογία** ούτε η **ιστορία** τα κατάφεραν να έχουν **ένα τέλος.** Ακόμη και ο ίδιος ο θάνατος, που έχει την πρωτοκαθεδρία του **τετελεσμένου το τέλος**, δεν το έχει πλήρως εξασφαλισμένο. Επανερχονται σ' αυτόν τα ατελεύτητα **αιτήματα θνητών** για αστικές ευθύνες, αποκαταστάσεις, κληρονομίες και αρπάζουν ό,τι εχέγγυο μπορεί να προσφέρει η ημιθανής –όπως αποδεικνύεται– φύση του. Και φυσικά το πλοίο δεν βυθίζεται αυτόανδρο. Αντίθετα, όλα τα είδη επιζούν στη μεταμοντέρνα κιβωτό. Μητριαρχίες, πατριαρχίες, παιδιαρχίες με τσαλακωμένη την ιδεολογική τους ικμάδα, με τα αυστηρά τους ιδιώματα κοιμένα και χλωμά από την αναταραχή, παρμένουν σ' αυτό, χάρις σ' εκείνη τη διορθωτική ικανότητα, τη μαθουσαλική αρετή του κοινωνικού μας οικοσυστήματος να ανακυκλώνει απώλειες και να αποκαθιστά τα κεντρικά του σημεία που κλονίζονται από έριδες και διαξιφισμούς. Και μας, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, μας στροβιλίζει σε μια αένη περιδίνηση από θολές ενάρξεις και ημιτελείς τερματισμούς.

Ε la nave va με συνεχείς ιδεολογικές πλαγιοκοπήσεις, με συναισθηματικές πλαγιόδρομίες και ψυχικές νοθείες. Η μικρή Ορόρ, όμως, δεν κάθεται να κλαίει. Ξέρει από πλεύσεις στους μοντέρνους καιρούς. Ξέρει ότι τα δάκρυα από τις σκληροτράχη-

λες διαδρομές της πρωτογενούς απόρριψης αφορούν σε δεσποινίδες με κρινολίνα και παρασώλ. Γνωρίζει την ηθικοκοινωνική αχρωματοψία της έννοιας του «**νόθου τέκνου**» και αδιαφορεί για τη βαθιά αξιακή της ρυτίδα, την οποία ανακαινίζει και ανακινεί μαζί της αυτούσιο το πρόταγμα της φυσικής προέλευσης μαζί με όλα τα προαιώνια παρακολουθήματά του, και πρώτο και καλύτερο εκείνο το θρυλικό απαράβατο δικαίωμα στην **πατρική περιουσία** και στο **μύθο και τη φήμη.** Ίσως σηκώνει αδιάφορα τους ώμους της τώρα που ο πατρικός ιστός σπαρταρά κάτω από ανακριτικές τακτικές μέχρι τον Ιούνιο, που αναμένεται το τελικό πόρισμα. Μέχρι τότε και η Θεία Δίκη θα διακόψει τις συνεδριάσεις της, αναρμόδια στις «αιματηρές» υποθέσεις των ζωντανών, αναγνωρίζοντας στην επίγεια διαιοδοσία την εξουσία να ανιχνεύει την εξ αίματος συγγένεια των μελών της.

Η Ορόρ λοιπόν περιμένει τον πατέρα, αυτόν τον πεισματάρη αντίδικο που οι υπεκφυγές και οι αρνήσεις του τον ανάγκασαν στην πλέον κατάφωρη ερημοδικία του, αφήνοντας μόνο τη φρίκη να εκπροσωπήσει τις θέσεις του και τη δύσμορφη ετυμγορία να πριμοδοτήσει τους απογόνους με γενεαλογικές αλήθειες.

Και εμείς θα συνεχίσουμε να στήνουμε επιτύμβιες στήλες σε πεσόντες πόθους, θα ταριχεύουμε επιθυμίες και όνειρα, και στα κενοτάφια του εφήμερου θα καταρκαυλούν οι ένδοξες ματαιωτήτες μας σαν κι αυτές που η υστεροφημία του συλημένου, πλέον, θρύλου δεν μπόρεσε ν' αποστηθίσει.

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΑ

του ΜΑΝΟΥ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ

Ας υποθέσουμε ότι ο κόσμος της τέχνης –δημιουργοί, δεσμοί, κριτικοί, φιλότεχνοι– είναι μια ιδεατή μηχανή, η αποδοτικότητα της οποίας εξαρτάται από την καλή λειτουργία των επιμέρους εξαρτημάτων τους. Ε, στον τόπο μας αυτή η μηχανή,

Αρπαχτές

υπολειτουργεί συστηματικά, ενώ υπάρχουν φορές που μπλοκάρει εντελώς. Τότε είναι που ο κάθε εμπλεκόμενος αισθάνεται αυτό το ζοφερό αίσθημα ασφυξίας καιιώδει εγκλωβισμένος σε αόρατα γρανάζια κρατικής αυδαιρεσίας...

Πρόσεχε... είναι κολλητικό. Τα πράγματα είναι μεταδοτικά. Είναι στιγμές που η εμφάνειά τους είναι ασήκωτη, τα παραμορφώνει.
Έκτωρ Κακναβάτος

Με άλλα λόγια, η τέχνη αποτελεί ένα σύνολο λειτουργιών και ως τέτοιο, μόνο, αποδίδει. Όλα τ' άλλα αφορούν στην κρατική προπαγάνδα και στον πολιτικό-κομματικό παρεμβatismό. Το μεγάλο, επίσης, πρόβλημα της τέχνης σήμερα έγκειται στο ότι πολλοί την επιθυμούν κρατικοδίαιτη και εξαρτημένη, όπως ακριβώς συμβαίνει και στο χώρο των μεγαλοεπιχειρηματιών και των εργολάβων του Δημοσίου. Έτσι, καθίσταται απολύτως φυσικό για κάθε θέμα ή πρόβλημα

της τέχνης, από τη συμμετοχή σε μια Biennale ως το περιλάλητο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και από τα Ελγίνεια μάρμαρα ως το ζήτημα της υπολειτουργίας της Εθνικής Πινακοθήκης, να μην έχουν λόγο οι φυσικώς εμπλεκόμενοι, οι γνωρίζοντες, οι ειδικοί επιστήμονες, αλλά πάντα ο αρμόδιος πολιτικός τους προϊστάμενος· και μάλιστα με δεδομένη την απαγόρευση της διαφωνίας, με επιβεβλημένο τον εξοβελισμό κάθε κριτικής. Κι εδώ ακριβώς εντοπίζεται το έλκος της τέχνης. Η πολιτική βούληση ισοπεδώνει

κάθε άλλη συλλογική ή ατομική άποψη, κάθε διάλογο, κάθε επισημονική ή καλλιτεχνική αντίθεση: κάθε δικαίωμα για το «άλλο», το αλλότριο, το διαφορετικό. Έτσι, η αλλοτρίωση προσώπων, ιδεών και θεσμών είναι κομμάτι της «επίσημης» πολιτιστικής πολιτικής: Θυμηθείτε τους «διαλόγους» που έλαβαν χώρα σχετικά με το Μουσείο Γουλανδρή, ή με τις επιλογές και τον ιδεολογικό χαρακτήρα της «πολιτιστικής», ή με το αισθητικό στίγμα και με τον εμπλουτισμό των δύο υπό ίδρυσιν μουσείων τέχνης· αυτών που ο Κερασάνης προσφυώς στα προηγούμενα ΝΕΑ της ΤΕΧΝΗΣ αποκάλεσε, παρωδώντας τον Ζντάνοφ, «Μουσείο Σύγχρονης Κρατικής Τέχνης». Το ότι οι ενέργειες είναι ασυντόνιστες ή σπασμωδικές και στοχεύουν απλώς στο «θέαμα» και στον εντυπωσιασμό εκ του θεάματος –ή στη βραχυπρόθεση κομματική απόδοσή του– τεκμαίρεται και από τις καυστικές δηλώσεις στις οποίες προέβη πριν από λίγες μέρες ο Χρήστος Ιωακειμίδης, διεθνούς φήμης οργανωτής εκθέσεων και παράγων της παγκόσμιας τέχνης, καταγγέλλοντας προχειρότητες, έλλειψη προγραμματισμού και παλινωδίες. Και να σκεφθεί κανείς ότι ο Ιωακειμίδης προαιφρόταν για διευθυντής στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Αθηνών, σύμφωνα με τις δηλώσεις του υπουργείου (λεπτομέρεια: ο κ. Χρ. Ιωακειμίδης δεν έχει το διδακτορικό που εκ του νόμου απαιτείται για την κατάληψη μιας τέτοιας θέσης, πράγμα που ισχύει και για τον έτερο διεθνή κριτικό μας τον κ. Ντένη Ζαχαρόπουλο). Εξ όσων γνωρίζω πάντως και οι δύο είναι πλέ-

Εκθέσεις φύρδην-μίγδην· η λύση;

ον απρόθυμοι να εμπλακούν σε μιαν ιστορία κατευθυνόμενων δραστηριοτήτων, παρότι λόγω της εμπειρίας τους θα μπορούσαν να προσφέρουν πολλά. Αντίθετα, τα εντόπια διδακτορικά είναι άπμπολλα και διαθέσιμα ώστε να γεμίσουν καρέκλες έστω και αν δεν έχουν αντίκρισμα στο εξωτερικό. Και μια και ο λόγος για διδακτορικά, υπενθυμίζεται ότι έχει επαναπροκηρυχθεί η έδρα φωτογραφίας για την ΑΣΚΤ, η πλήρωση της οποίας είχε κηρυχθεί άγονη πριν από δύο περίπου χρόνια. Και τότε και τώρα ζητείται διδακτορικό για τους υποψηφίους ασχέτως αν πρόκειται για καλλιτέχνες-φωτογράφους ή ιστορικούς της φωτογραφίας. Έτσι, εκ των πραγμάτων αποκλείονται ή δεν συμμετέχουν ιστορικές προσωπικότητες του φωτογραφικού χώρου, όπως ο Πλάτων Ριβέλλης, ή ταλαντούχοι διεθνείς δημιουργοί, όπως ο Νίκος Οικονομόπουλος ή εικαστικοί φωτογράφοι όπως ο Μανώλης Μπαμπούσης. Και σημειώνεται το παράδοξο να μπορούν να είναι υποψήφιοι μαθητές του Ριβέλλη αλλά όχι ο δάσκαλος, ενώ βεβαίως κανείς ποτέ δεν διανοήθηκε να ζητήσει διδακτορικά από τους τακτικούς καθηγητές-ζωγράφους της Σχολής, όπως ήταν, λ.χ., ο Τέσης, ή είναι ο Μυταράς. Προσωπικά διαπιστώνω για μιαν ακόμη φορά την έλλειψη φωτογραφικής κουλτούρας που υπάρχει στον τόπο μας, γεγονός που αποδεικνύεται απ' το ότι ακόμη ο φωτογράφος δεν θεωρείται δημιουργός και τα έργα του με δυσκολία

–και σπανιότατα– μετέχουν σε εικαστικές εκθέσεις. Κι όμως, υπάρχει καλλιτεχνική φωτογραφία στην Ελλάδα: η έκθεση για τα δέκα χρόνια του «Φωτογραφικού Κύκλου» στο Σπίτι της Κύπρου το αποδεικνύει. Εκεί ο θεατής μπορεί να δει σε μιαν υποδειγματική παρουσίαση –ως το τέλος Ιουνίου– φωτογραφίες του Βασ. Βούκλιζα, της Κατ. Κανταντζόγλου, του Ν. Τσιφόρου, του Λεων. Δημακόπουλου, της Λίλας Σωτηρίου, του Ανδρέα Σχοινά κ.ά. σε συνθέσεις στις οποίες ανιχνεύεται η ποιητική ή η μεταφυσική διάσταση της πραγματικότητας. Το «τι», το «γιατί» και το «πού», μ' άλλα λόγια, του τόπου που ζούμε. Αντίθετα, οι απόφοιτοι της ΑΣΚΤ μοιάζουν –όπως έγραφε χαρακτηριστικά ο Χάρης Καμπουριδής στα ΝΕΑ της 10.6.98– «έτοιμοι μεν για διεθνή καριέρα, αγνοώντας όμως τις αγάπες και τις λύπες αυτού του τόπου». Και διερωτάται: «Ποιος θα βρει το σφυγμό της ψυχής των υπόλοιπων νεοελλήνων; Μήπως οι φιλέλληνες καλλιτέχνες της υπόλοιπης Ευρώπης; Λέτε να ήλθε η ώρα να εισάγουμε και ζωγράφους, όπως φέρνουμε μπασκετμπολίστες».

Αλλά και ώριμοι εικαστικοί μας φαίνονται εγκλωβισμένοι σ' ένα ναρκισσιστικό παιχνίδι ψευδαισθητικών εντυπώσεων, στο οποίο κυριαρχεί ο εικονογραφικός ευσεβισμός και τα συνακόλουθα, τα πρόσφορα, κερδιά, καντήλια, –πραγματικά ή ζωγραφισμένα–, κι ένας ελεγειακός χαρακτηρισμός που απευθύνεται μάλλον στο ευσυνγίγνωτο του μελλοντικού συλλέκτη-αγοραστή παρά στη νόσή του. Όπως δραματικά υπογράμμισε ο Κύριλλος Σαρρής στην καταληκτική στρογγυλή τράπεζα του ΕΛΛΗΝΟΜΟΥΣΕΙΟΥ στο ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν με θέμα το μέλλον της ελληνικής τέχνης ... «κάποιοι πεισματικά επιμένουν ακόμη και τώρα στην αναπαγωγή του τρισδιάστατου αναγεννησιακού χώρου, δηλαδή, στη χρήση μιας κορεσμένης ιστορικής μεθόδου που αποδεικνύει ότι η κοινωνία μας, μη έχοντας γνωρίσει την ανατροπή του μοντέρνου, βολεύεται απευθείας στον εφησυχασμό των μεταμοντέρνων μορφών...».

Εντέλει, αφού παραδεχθούμε ότι το κράτος, σε σχέση με την αληθινή δημιουργία, είναι και αδαές και αναποτελεσματικό, πρέπει ν' αποταθούμε απευθείας στους δημιουργούς και ν' αναζητήσουμε τις ευθύνες τους. Κι εδώ, δυστυχώς, μας περιμένει απογοήτευση... Γράφει ο Μίλιαν Ράι σχολιάζοντας κείμενα του Νόαμ Τσόμσκυ: «Ο διανοούμενος έχει παραδοσιακά εγκλωβιστεί μεταξύ των αντιμαχόμενων

απαιτήσεων της αλήθειας και της εξουσίας. Θα ήθελε να δει τον εαυτό του ως κάποιον που επιδιώκει να διακρίνει την αλήθεια, να λέει την αλήθεια... να εναντιώνεται στην αδικία και την καταπίεση, να βοηθά στη δημιουργία μιας καλύτερης κοινωνικής τάξης πραγμάτων. Αν επιλέξει αυτό το μονοπάτι... θα είναι ένα μοναχικό ον, περιφρονημένο ή διασυρμένο. Αν, από την άλλη πλευρά, προσφέρει τα talenta του στην υπηρεσία της εξουσίας, μπορεί ν' αποκτήσει κύρος και υλική αφθονία. Ίσως μάλιστα πείσει τον ίδιο του τον εαυτό... ότι μπορεί να εξανθρωπίσει την άσκηση της εξουσίας».

Τι συμβαίνει όμως στα καθ' ημάς;

– Μεγαλόσχημοι κριτικοί γράφουν για όλους και για όλα έναντι αδράς αμοιβής, εκποιώντας την «αντικειμενική» τους άποψη σε διατεταγμένους προλόγους. Απ' την άλλη πλευρά, επωφελούνται των καινουργιών «θεσμών» που έχει στήσει το κράτος για ν' αναπαράγει άκριτα το κυρίαρχο μοντέλο πολιτισμού, ώστε οι ίδιοι ελεύθερα να κάνουν «αρπαχτές» στην επαρχία, όπως ακριβώς κάνουν τα τηλεοπτικά μολούκια ή οι λαϊκοί αοιδοί τελευταίας εσοδείας.

Έτσι διαπιστώσαμε πως υπάρχουν χρήματα –και μάλιστα πολλά– στο εικαστικό κέντρο σύγχρονης τέχνης Λάρισας, ώστε να διοργανώνονται εκθέσεις φύρδην-μήγδην –όπως οι πρόσφατες «Εστίες Βλέμματος - Νεοπαραστατικοί Έλληνες ζωγράφοι»– και να τυπώνονται πολυτελέστατοι design κατάλογοι, οι οποίοι παρότι περιλαμβάνουν φωτογραφικά πορτραίτα του δημάρχου, του προέδρου και του διευθυντή του Κέντρου (γιατί άραγε;) δεν δίνουν στοιχειώδεις πληροφορίες για τα εκτιθέμενα έργα, ούτε δημοσιεύουν βιογραφικά των καλλιτεχνών. Να γιατί μίλησα για αρπαχτές. Και πάλι προσωπικά δεν αιτιώμαι τη συγκεκριμένη τεχνοκριτική ή τις λοιπές Νερούλιτες του κρατικοδίαιτου πολιτισμού μας για το αποτέλεσμα. **Τόσα μπορούν, τόσα κάνουν.** Θα έλεγα ακόμη «πες μου τον τεχνοκριτικό που εμπιστεύσαι, φρε – όχι αδαπώντας, για να σου πω, ποιος είσαι». Σαφώς όμως αιτιώμαι τους καλλιτέχνες, οι οποίοι δέχονται να συνυπάρχουν ως «νεοπαραστατικοί» σε μιαν έκθεση, η οποία κυριαρχείται από την κρεμονινική εικονογραφία και τα ερζάτς της που εδώ και χρόνια διαθέτουν οι γκαλερί του Κολωνακίου.

–Αλήθεια, τι γύρευαν, όμως, στις «Εστίες Βλέμματος» οι Χαρβαλιάς, Χαραλάμπους, Σπηλιόπουλος και Χανδρής;

–Όπως τι γύρευαν στην έκθεση της Εθνι-

κής Πινακοθήκης στο Ισραήλ οι αστέρες της γενιάς του '60, τη στιγμή μάλιστα που έχουν δημοσίως διαφωνήσει με μερικούς νεότερους μελοδραματικούς συνεκθέτες τους; –Πού είναι η συνέπειά τους και πώς διασφαλίζεται η στοιχειώδης συλλογική αλληλεγγύη του χώρου; Γιατί πρέπει όλα να πηγαίνουν με όλα σ' ένα ατελέσφορο παιχνίδι νομιμοποιήσεων;

–Φθάνει, διερωτώμαι, ένα δωρεάν ταξίδι στη Λάρισα ή το Τελ-Αβίβ για να ξεχασθούν θέσεις και στάσεις;

–Γιατί ο Κανιάρης είτε όχι και στην «Πολιτιστική» και στο Ισραήλ;

Όσο κι αν μας ενοχλεί η λογική της αγοράς που προπαγανδίζουν οι έμποροι, ακόμη πιο πολύ μας πονά η στάση των δημιουργών που κρίνεται ως ανάξιά τους. Η φοβερή λειψανδρία που μαστίζει τον τόπο φαίνεται εκτός των άλλων από την αμηχανία περί τα ονόματα που θ' αντικαταστήσουν στις κενές έδρες, τους αποχωρήσαντες καθηγητές της ΑΣΚΤ. Ποιοι θα είναι οι διάδοχοι του Κεσσανλή και του Κοκκινίδη; Ποιες πνευματικές προσωπικότητες, ποια ηθικά μεγέθη, ποιοι καλλιτέχνες με διεθνή δράση και με εντόπια προσφορά; Μελαγχολία. Κι όμως, υπάρχουν παραδείγματα που αντιτίθενται στην ισοπέδωση, που διεκδικούν το διάλογο και δεν στέργουν στη λογοκρισία των λογής κέντρων ή παράκεντρων εξουσίας. Για παράδειγμα, ο Θανάσης Χονδρός και η Αλεξάνδρα Κατσιάνη στο φυλλάδιό τους με τίτλο *Η ευτυχία είναι ένας επικοινωνιακός κώδικας*, που εξέδωσε το «Κέντρο Ερευνών για τον προσδιορισμό της ευτυχίας», δοκιμάζουν, όπως γράφουν: «“την αντοχή” της τεχνοσυντεχνίας... Ο σχολιασμός ή η αποσιώπηση της έκδοσης αυτής θα το δείξουν». Πιστεύω ότι το ερώτημα των δύο θεσσαλονικέων ακτιβιστών καλλιτεχνών θέτει το δάχτυλο επί των τύπων των ήλων και, προσωπικά, αποδέχομαι το δικό μου μερίδιο ευθύνης και δεν το... αποσιωπώ.

–Αλήθεια, πόσο επικοινωνιακός και παρεμβατικός είναι σήμερα ο κριτικός λόγος; Φοβάμαι, ελάχιστα. Αντίθετα, επιτολάζει η δημοσιογραφική φλυαρία και η «δημοκρατική» ισοπέδωση, που αναγνωρίζει μεν σε όλους το δικαίωμα της έκφρασης, αλλά δεν αναλαμβάνει την ευθύνη να ξεχωρίζει όσους αναμετρώνται με την ιστορία, υποθηκεύοντας τον εαυτό τους τον ίδιο. Ας αναλάβουμε λοιπόν, επιτέλους, τις ευθύνες μας κάνοντας πράξη το σύνθημα στους τοίχους των Εξαρχείων: **Ξυπνήστε αυτούς που κοιμούνται.** Αφήστε αυτούς που ονειρεύονται.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Η έκθεση *Global Vision: New Art from the 90s* με πρόσφατα αποκτήματα της συλλογής του

Υβριδικοί πολιτισμοί και πολυπολιτισμικότητα

Δάκη Ιωάννου εγκαινιάζει τη λειτουργία του νέου Κέντρου Σύγχρονης Τέχνης του Ιδρύματος ΔΕΣΤΕ.

Αν και πρόκειται απλώς για μια παρουσίαση νέων αποκτημάτων μιας ιδιωτικής συλλογής και είναι αρκετά μικρή (6 καλλιτέχνες), η έκθεση και concept έχει και θέτει μια σειρά από καίρια ερωτήματα. Η συλλογή του **Δάκη Ιωάννου** έχει παρουσιάσει (σε τμήματα) στην Ελλάδα με διάφορες ευκαιρίες, συνήθως με τη φροντίδα του επιδραστικού επιμελητή **Jeffrey Deitch**. Πιο σημαντικοί σταθμοί πιθανότατα, οι εκθέσεις *Artificial Nature*, *Post Human* και *Everything that's New is Interesting*. Όλες ανεξαιρέτως αντικείμενα έντονων συζητήσεων και στόχος κατηγοριών ότι προωθούν επιθετικά την αμερικανική τέχνη. Ανεξάρτητα αν κάτι τέτοιο ήταν σωστό ή όχι, η νέα έκθεση μοιάζει να απαντάει στις προηγούμενες κατηγορίες προβάλλοντας ένα μοντέλο έντονα πολυπολιτισμικό. Πολλοί από τους καλλιτέχνες που συμμετέχουν σε αυτή και στις δύο αναμενόμενες συνέχειες είναι μη δυτικής προέλευσης και έχουν δημιουργήσει ο καθένας το δικό του προσωπικό ύφος, παίρνοντας στοιχεία τόσο από τις τοπικές παραδόσεις όσο και από την

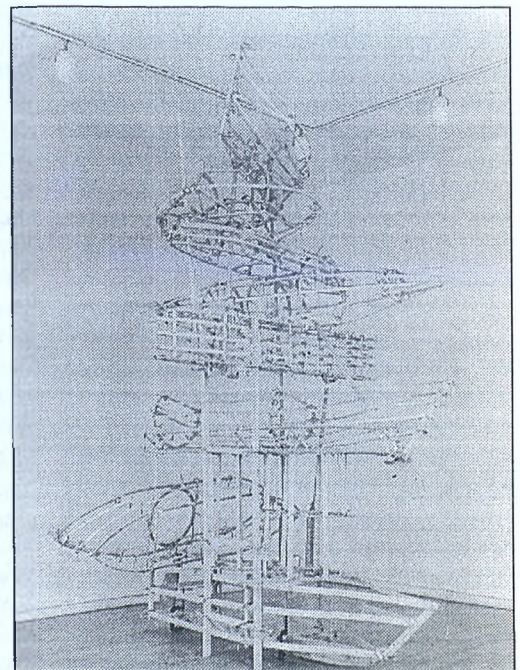
παγκόσμια κουλτούρα, εδραιώνοντας έτσι μια γέφυρα μεταξύ του ατόμου και του κόσμου – μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου. Η **Κατερίνα Γρέγου**, διευθύντρια του κέντρου είχε την επιμέλεια του *Global Vision: New Art from the 90s* (αλήθεια σ' αυτή την περίπτωση γιατί ήταν απαραίτητο ο

τίτλος της έκθεσης να είναι στα αγγλικά; Η πολυπολιτισμικότητα έχει και όρια τελικά;). Το κοινό σημείο μεταξύ των καλλιτεχνών

Kara Walker, Joselyn Taylor, Kcho, Νίκου Χαραλαμπίδη, Yinka Shonibare και Chris Ofili μοιάζει να είναι η μετέωρη θέση τους μέσα σε έναν κυκεώνα πολιτισμικών αναφορών και αναμειξέων. Πρόκειται σε όλες τις περιπτώσεις για υβριδικές κουλτούρες, στις οποίες η έννοια της ταυτότητας βρίσκεται υπό διαρκή επαναπροσδιορισμό. Η επιμελήτρια γράφει στον κατάλογο: «Στα περισσότερα από τα έργα διακρίνει κανείς ένα πλήθος από παράλληλα αφηγηματικά στρώματα και θέματα: διεθνισμός έναντι τοπικισμού, παράδοση/νεωτερικότητα, κέντρο/περιφέρεια, τοπική παράδοση/αστισμός... Όλα αυτά αντιπαρά τίθενται αλλά και διαπλέκονται και τέμνονται μέσα σε ένα παραδόξο παιχνίδι ιδεών και αναφορών. Το ερώτημα που προκύπτει είναι κοινό σε όλους: Πώς μπορεί ένας καλλιτέχνης σήμερα να ορίσει το χώρο του πέρα από τα γεωγραφικά σύνορα αλλά και να διατηρήσει την ταυτότητά του χωρίς να πέσει στην παγίδα φολκλόρ ή της εξωτικής υπερβολής; Να αντιμετωπίσει την υπό κατάρρευση έννοια του τοπικού αλλά και να διατηρήσει την αίσθηση της αυθεντικότητας; Να ανακαλέσει μνήμες και παρελθόν χωρίς να περιπέσει σε νοσταλγία;». Τα θέματα που θέτει, λοιπόν, η έκθεση είναι από τα πιο σημαντικά που απασχολούν σήμερα την τέχνη. Μοντερνισμός ή εντοπιότητα, Ο Πρώτος Κόσμος απέναντι στον Τρίτο, Υβριδικότητα και πολυπολιτισμικότητα, εθνικότητα και ταυτότητα σε μια εποχή κατάρρευσης μιας σειράς από βεβαιότη-

τες. Η έκθεση *Global Vision* έχει τα φόντα να δημιουργήσει έναν πολύ πιο ήπιο και ισότιμο διάλογο με τους έλληνες καλλιτέχνες από την προκάτοχό (;) της *Everything is New...* Στην πραγματικότητα, πέρα από τον Νίκο Χαραλαμπίδη, ο οποίος προβάλλει ως εξαιρετικά λογική επιλογή εδώ, μια σειρά από άλλους εικαστικούς, νεότερους και όχι μόνον, στη χώρα μας εδώ και καιρό καταγράφουν ακριβώς τα ίδια ζητούμενα. Θα ήταν μια εξαιρετική ευκαιρία αν το Κέντρο με αυτή την αφορμή άνοιγε έναν δημόσιο διάλογο γι' αυτά τα θέματα. Με μεγάλη σεμνότητα, η επιμελήτρια σπεύδει να διευκρινίσει ότι η έκθεση αυτή δεν επιθυμεί να κάνει βαρυσήμαντες δηλώσεις περί «μετα-αποικιοκρατισμού» και εθνικής ταυτότητας, θέματα πολύ περίπλοκα για μια έκθεση έργων που προέρχονται από μια ιδιωτική συλλογή. Τέλος, θέτει ένα μέτρο σύγκρισης των σημερινών τάσεων με τις αμέσως προηγούμενες. Στη θέση των στιλπνών επιφανειών του cool φορμαλισμού και της καλογουλισμένης εταιρικής αισθητικής της δεκαετίας του '80, βλέπουμε πλέον έργα πιο χαμηλής τεχνολογίας, πιο «τραχιά», με μια έμφαση στο χειροποίητο και τη χειρωνακτική εργασία.

Η **Kara Walker** είναι μια αфро-αμερικανίδα καλλιτέχνης από τις νότιες πολιτείες της χώρας, περιοχές όπου ο ρατσισμός και οι φυλετικές εντάσεις εξακολουθούν να είναι πραγματικότητα. Τα έργα της είναι ιδιαίτερα ευμνημόνευτα: Σιλουέττες από ντε-

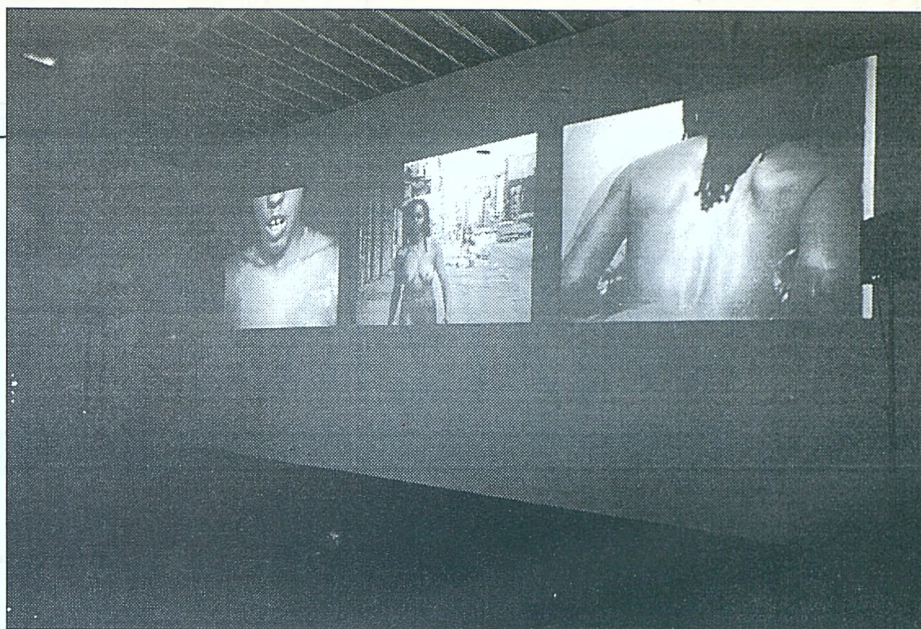

Kcho: *La Columna Infinita*, 1996.

Ψύλο 396,2x304,8x228,6 εκ.

κουπαρισμένο μαύρο χαρτί – θυμίζουν φιγούρες του θεάτρου σκιών. Η θεματολογία των συχνά οργιαστικών παραστάσεων αντλείται από τη ζωή στις φυτείες του νότου του παρελθόντος – πριν από τον αμερικανικό εμφύλιο. Μοιάζουν παράλληλα με ελλειπτικές εικονογραφήσεις μυθιστορημάτων του 19ου αιώνα (τύπου *Όσα Παίρνει ο Άνεμος*). Εκδικητικές φαντασιώσεις, βιαιότητα και αφάνταστα χυδαίες πράξεις μόλις που διαβάζονται στο σκληρό ντεκουπάζ των μορφών. Βιασμός, σαδισμός, βωμολοχία, σεξουαλική κυριαρχία και πάνω απ' όλα ένα σχόλιο πάνω στα φυλετικά στερεότυπα του υποτελούς σκλάβου και του έκφυλου αφέντη. Κάτι σαν κράμα του Μπαρμπα-Θωμά με πορνοταϊνία σε *contre lumière*. Η επίσης μαύρη **Joselyn Taylor** καυτηριάζει με τη σειρά της τα φυλετικά στερεότυπα για τη μαύρη γυναίκα μέσα από μια βιντεο-εγκατάσταση. Χρησιμοποιεί το ίδιο της το σώμα απέναντι στις μειωτικές εικόνες του εξωτισμού, του φρενιχτικού αντικειμένου του πόθου ή του συμβόλου της μητριαρχίας τύπου χοντρή Big Mama που επιφυλάσσουν οι (αρσενικοί) λευκοί για τις αфро-αμερικανίδες. Το βίντεο *Alien at Rest* τη δείχνει να περπατάει γυμνή στους δρόμους της Νέας Υόρκης. Η εικόνα αντιπαράκειται με σκηνές που τη δείχνουν να αιωρείται βυθισμένη μέσα σε νερό με τις σωματικές της λειτουργίες φαινομενικά στάματημένες. Το γυναικείο σώμα χωρίς ίχνος καλλωπισμού ή ωραιοποίησης εμφανίζεται ως μια εμβληματική εικόνα διαφορετικότητας και χειραφέτησης.

Ο κουβανός καλλιτέχνης **Kcho** κατασκευάζει μια χειροποίητη lo-tech (χαμηλής τεχνολογίας) Κιβωτό του Νώε στο έργο *Columna Infinita II* που εκθέτει εδώ. Ένας πύργος από ξύλο, αποτελούμενος από σχήματα που θυμίζουν βάρκες, κανό, κουπιά ή σωσίβια, θίγει το πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης από την πατρίδα του προς την εχθρική γείτονα, τις ΗΠΑ. Ένας σαρκασμός για τις ουτοπικές επιδιώξεις και τα τσακισμένα όνειρα. Το έργο αποτελεί ευθεία αναφορά στην **Αένα** του Βρανκούσι, όμως εδώ η γενικότερη εμφάνιση του έργου είναι τόσο προχειρή, μπαλωμένη, πανάθλια, «τριτοκοσμική» και απογυμνωμένη που μετατρέπεται ένα μνημείο του καθαρού μοντερνισμού σε παράγκα του Καραγκιόζη. Μιλώντας για Καραγκιόζη, η περίπτωση του **Νίκου Χααραλαμπίδη** είναι σχεδόν ταυτισμένη με αυτόν στα νεότερα εικαστικά. Η γενιά του Χααραλαμπίδη (γ. 1964) είναι η κατ' εξοχήν

Jocelyn Taylor, *Alien at Rest*, 1996. Βιντεο-εγκατάσταση. Διάρκεια: μισή ώρα η καθεμία.

γενιά των πολιτικών αλλά και πολιτιστικών αντιφάσεων. Εξησε το διχασμένο Βερολίνο, τη μοιρασμένη Ευρώπη. Πρόλαβε το ελληνοκεντρικό pulp fiction, τον *Μικρό Ήρωα*, όμως στις πίσω σελίδες ενός κόμικ ιταλικής προέλευσης. Όμως τον πρόλαβε. Και αυτό τη συνδέει με την προηγούμενη γενιά. Θυμάται (λίγο) το κάποτε δημοφιλές περιοδεύον θέατρο σκιών. Θεωρεί τη σχέση με τα αρχαία κείμενα κάπως πιο δεδομένη απ' ό,τι η διάδοχη γενιά. Λόγω διαφορετικής σχέσης των media στην ελληνική κοινωνία αλλά και λόγω μιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, η οποία άλλαξε πολύ τα δεδομένα στη σχέση των μαθητών με τα αρχαία ελληνικά. Όμως έχει (και αυτή) ζήσει στο πετσί της την ποπ κουλτούρα ως το κύριο οπτικό λεξιλόγιο της εποχής. Τις εκπομπές της (ασπρόμαυρης ακόμη) τηλεόρασης και τα πλαστικά κουνκλάκια του Disney. Ένα άλογο για τον Χααραλαμπίδη είναι ταυτόχρονα το άλογο του Νικηταρά (ήρωα της επανάστασης του 1821) αλλά και μια καταγραφή σε ακαδημαϊκό περιβάλλον ενός παιχνιδιού για παιδιά.

Ο **Yinka Shonibare** γεννήθηκε στη Βρετανία από νιγηριανούς γονείς και το έργο του θίγει το πρόβλημα της διχασμένης ταυτότητας, της κληρονομιάς της αποικιοκρατίας και της αναπαράστασής τους. Το έργο *Dressing Down* είναι ένα περίτεχνο, εντυπωσιακό βικτωριανό φόρεμα φτιαγμένο με αφρικανικό σταμπωτό ύφασμα. Το ύφασμα από μόνο του λειτουργεί ως ένδειξη φυλετικής ταυτότητας που επικάθεται πάνω στον «δυτικό» σχεδιασμό του ρούχου. Όμως η καταγωγή του υφάσματος δεν είναι τελικά τόσο αυθεντική όσο θα περίμενε κανείς: τα σταμπωτά υφάσματα δεν προέρχονται κατ' ευθείαν από την Αφρική αλλά από την Ινδονησία απ' όπου

τα αντέγραψαν και τα κατασκεύαζαν οι Ολλανδοί και κατόπιν οι Βρετανοί που στη συνέχεια επανασχεδίασαν και επανεξήγαγαν το προϊόν στη Δυτική Αφρική. Ο Shonibare ξεσκεπάζει και γελοιοποιεί τη θολή ιδεολογία περί «αυθεντικότητας». Το *Dressing Down* είναι ένα υβριδικό κατασκευάσμα, ένα αντικείμενο «χωρίς Πατρίδα». Ο **Chris Ofili** γεννήθηκε στη Βρετανία από νιγηριανούς γονείς. Το έργο του –εκ πρώτης όψης μοιάζει με ζωγραφική– ακροβατεί μεταξύ αφαίρεσης και αναπαράστασης, δυτικής και αφρικανικής τέχνης, μοντερνισμού και φολκλόρ. Τα ίδια τα υλικά που χρησιμοποιεί αγγίζουν το εξωφρενικό: «κοπριά ελέφαντα(!) καλυμμένη με ρητίνη, χρυσόσκονη, μπογιά και αποκόμματα περιοδικών». Το στοιχείο του «χειροποίητου», το οποίο τα τελευταία χρόνια κυνηγήθηκε αγρίως στις εικαστικές Μητροπόλεις, στη δουλειά του κυριαρχεί –όπως και στον Χααραλαμπίδη. Αρχαία παγανιστικά μοτίβα μπλέκονται εδώ με πορνογραφικές παραστάσεις. Η δουλειά του Ofili ακροβατεί σε έναν μη ορισμένο Τόπο. Ούτε παραδοσιακή ούτε μοντέρνα, προτείνει αντ' αυτών ένα κράμα εθνικής ψυχεδέλειας και αστικού εξωτισμού.

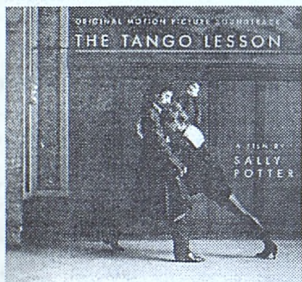
Από μια άποψη όλα τα παραπάνω είναι φυσικά και αναμενόμενα. Μετά (;) το μοντέρνο, η αξία της καθαρολογίας έχει πάψει να αποτελεί τα Άγια των Αγίων της εικαστικής (και όχι μόνο) πρωτοπορίας. Το νοθευμένο ή ακόμη και μπάσταρδο υβρίδιο προβάλλει σήμερα ως η καταλληλότερη γλώσσα επικοινωνίας για την κοινωνία της (πολιτιστικής πρωταρχικά) κρίσης. Ταυτόχρονα, το αλφαβητάριο της μετά βιομηχανικής κουλτούρας δεν έχει (πλέον) ταμπού. Ούτε και διακατέχεται από τον οπτικό πορριτανισμό του μινιμαλισμού. Κανένα πρόβλημα.

ΜΟΥΣΙΚΗ

του ΒΑΣΙΛΗ ΡΟΥΒΑΛΗ

Εισερχομένου του Ιουνίου, οι στήλες στα έντυπα αρχίζουν να σημειώνουν τις εκδηλώσεις του θερινού τετραμήνου. Με ενδιαφέρον αναμένεται το φετινό φεστιβάλ Πάτρας, σε μια εκ νέου γενναία προσπάθεια ενδυνάμωσης του θεσμού. Τα του Φεστιβάλ Αθηνών είναι πάνω-κάτω αναμενόμενα, με το θέατρο Λυκαβηττού να καλύπτει μονάχα εν μέρει τις τεράστιες συναυλιακές δυνατότητες της περιόδου, το νεανικό κοινό θα απολαύσει ένα τετραήμερο συναυλιακού πυρετού στο Rockwave Festival, ενώ δεκάδες άλλες εκδηλώσεις προγραμματίζονται στην υπόλοιπη Ελλάδα καλύπτοντας όλα τα γούστα.

THE TANGO LESSON OST

«Το τάνγκο είναι μια απευθείας έκφραση αυτού ακριβώς που οι ποιητές έχουν συχνά απο-

πειραθεί να διατυπώσουν με λέξεις: η πεποίθησή ότι ο πόλεμος μπορεί να είναι και γιορτή», είναι τα λόγια του Χ. Α. Μπόρχες για τον περίφημο είδος χορού που γνωρίζει ξανά δόξα και φανατικούς μύστες ανά τον κόσμο. Η ταινία της Σάλλυ Πόττερ διαπραγματεύεται τη μαγεία του τάνγκο, συνάμα και του έρωτα, στο πλαίσιο της απρόσωπης - εξατομικευμένης σύγχρονης εποχής. Γιατί είναι ο χορός που κατ' εξοχήν ξεδιπλώνει τις πτυχές του σώματος στη πιο φωτειρή και ερωτική διάστασή του, που επιτρέπει στα σώματα να αφεθούν σε άμεση και υπερβατική επικοινωνία, στην άκρη της εξαύλωσης και της σαρκικής θέρμης. Η ταινία δεν έχει διανεμηθεί ακόμη στις ελληνικές αίθουσες, τουλάχιστον το σάουντρακ, ως προπομπός, καλύπτει την απουσία του φιλμ ενδελεχώς. Προνομιούχος και «χορευταστική» συλλογή με κορυφαία κομμάτια του τάνγκο ρεπερτορίου, όπου οι ηχογραφήσεις, παλιότερες και πρόσφατες,

προέρχονται από εκτελέσεις γνωστών συνθετών (μεταξύ των οποίων ο Astor Piazzola, ο Hugo Diaz, ο Osvaldo Pugliese) δημιουργώντας εν τέλει ένα best of αργεντινικής μουσικής πανδαισίας. Το καλαίσθητο πακετάρισμα του άλμπουμ συγκαταλέγεται στα συν καθώς, εκτός του άφθονου και ενδιαφέροντος φωτογραφικού υλικού (που ξυπνάει την όρεξη στους σινεφίλ), στο ένθετο περιέχονται αρκετές πληροφορίες τόσο για τα τραγούδια όσο και για την ιστορία και τη διάδοση του τάνγκο ως του πλέον αναμφισβήτητου ερωτικού χορού.

ΠΟΙΗΤΕΣ ΑΥΤΟΑΝΘΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ

Ποιητές της Θεσσαλονίκης (1900 - 1944)

Η συνεργασία της Πολιτιστικής Εταιρείας «Εν χορδαί-ας» με το ραδιοφωνικό σταθμό 9,58 της ΕΡΤ Θεσσαλονίκης απέφερε ως καρπό αυτό το σπουδαίο ηχητικό ντοκουμέντο - όχι καινοφανές αλλά επιβεβλημένο και ευπρόσδεκτο βάσει του σκεπτικού περί τρόπων διάσωσης και ευρύτερης προβολής του corpus poetarum του βορειοελλαδικού χώρου. Η σύλληψη της ιδέας αλλά και η συγκέντρωση του αρχειακού υλικού επιτελέστηκε από τους ιθύνοντες με ιδιαίτερο μεράκι και θέρμη στην

ποιητική δημιουργία. Τα ποιήματα που επιλέχθηκαν για τη δημιουργία αυτού του ψηφιακού δίσκου, απολαμβάνουν ιδιαίτερη, προνομιακή εκφορά από τους ίδιους τους δημιουργούς τους, πιστοποιώντας παράλληλα τη δυναμική σχέση που δύναται να αναπτυχθεί (εάν τούτο δεν υπήρξε επαρκές έως τώρα) μεταξύ ραδιοφώνου και λογοτεχνικού λόγου. Ακούγονται οι φωνές 29 ποιητών και ποιητριών απαγγέλλοντας αντιπροσωπευτικά έργα τους, όλοι γεννημένοι στην περίοδο του πρώτου μισού του αιώνα.

RYUICHI SAKAMOTO

Discord

Αποδεικνύοντας ποικιλοτρόπως τη συνθετική ιδιοφυΐα του τα προηγούμενα χρόνια, είτε με τους φημισμένους Yellow Magic Orchestra είτε στις σόλο δουλειές του, ο Σακαμότο εστιάζει τη μαεστρία του στη δεινότητα με την οποία «απορροφά» και προσπορίζεται φόρμες από το τάστο της παγκόσμιας μουσικής δημιουργίας εγκατασπείροντας σ' όλα αυτά προσωπικά εκφραστικά στοιχεία. Τα αποτελέσματα, απτά. Και αξίζει να αναφερθεί η μουσική για ταινίες που έγραψε, όπως τα *Ψηλά τακούνια*, *Καλά Χριστούγεννα*, *κύριε Λόρενς*, ο *Τελευταίος αυτοκράτορας* (με Όσκαρ μουσικής), αλλά και οι συνεργασίες του με αστέρες της παγκόσμιας ποπ κουλτούρας (David Bowie, Robbie Robertson, David Byrne, Youssou N' Dour, David Sylvian, William Burroughs - William Gibson κ.ά.). Κατόπιν εντρυφώντας στους διαύλους της ποπ, των μουσικών του κόσμου, της ηλεκτρονικής, της αβάντ τζαζ, αποπειράθηκε κλασικές συνθέσεις (τέσσερα κομμάτια) με διάθεση συγκερασμού και επανατοποθέτησης στα στεγανά του είδους. Το *Discord* διαθέτει περίτρανα αυτή την αίσθηση, γονιμοποιώντας το κλασικό έργο με μοντέρνα ορχήστρα, ηλεκτρονικούς υπολογιστές αλλά και φυσικά όργανα. Έργο χαμηλότονο, ουδόλως αντιφατικό κι απορρέον εικόνες τού σήμερα υπό το πρίσμα του απόφιου και αισθαντικού παρελθόντος. Για ακροατές κλασικής μουσικής και όχι μόνο, καθότι ο φημισμένος γιαπωνέζος δημιουργός προκαλεί το ενδιαφέρον με κάθε νέα -αρκούντως ανατρεπτική- δισκογραφική παρουσία του. (Αξίζει να σημειωθεί ότι οι διαθέτοντες ηλεκτρονικό υπολογιστή έχουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν το έργο του οπτικοακουστικά, αφού προσφέρεται και ως CD-Rom).

ΜΟΥΣΙΚΗ

του Γ. ΑΝΑΝΔΡΑΝΙΣΤΑΚΗ

Αφού ξεμπέρδεψε με τον Ιωάννη και τον Αλέξανδρο, ο μουσικοσυνθέτης Σταμάτης Σπανουδάκης αποφάσισε να καταπιαστεί με τον Κωνσταντίνο Δραγάτη Παλαιολόγο, τον

Η Μεγάλη Ιδέα στο Top 10

Μαρμαρωμένο Βασιλιά. Αποτέλεσμα: ένα έργο αποκάλυψη, μια ζωντανή απόδειξη των άρρηκτων δεσμών αίματος που συνδέουν τον μεγαλοϊδεατισμό με το κιτς.

Ο Στ. Σπανουδάκης έχει την «πειριά» του ιεροκήρυκα. Αταλάντευτος έλληνας Χριστιανός Ορθόδοξος, όπως ο ίδιος με κάθε ευκαιρία δηλώνει, έχει βαλθεί εδώ και χρόνια να μεταγγίσει, μέσω της μουσικής και του στίχου, τις δοξασίες του στο χριστεπώνυμο πλήθος, καταφεύγοντας τότε σε ηθικοφιλοσοφικά αποφθέγματα του στυλ «Ζωή που δεν μοιράζεται είναι ζωή κλεμμένη» και τότε σε προτροπές για δήθεν ουτοπικές υπερβασίες της καθημερινότητας, όπως «πάμε γι' άλλες πολιτείες αναρχικές/να βρεθούμε σε πορείες ατομικές».

Αναζητώντας λοιπόν υλικό για το διά της τέχνης κήρυγμά του, ο Στ. Σπανουδάκης αποφάσισε να ανασύρει από τα κιτάπια της ιστορίας το εθνικό δράμα της άλωσης της Κωνσταντινούπολης και, κυ-

ρίως, το προσωπικό δράμα της άλωσης της Κωνσταντινούπολης και, κυρίως, το προσωπικό δράμα του τελευταίου αυτοκράτορά της, του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Το συλλογικό και το προσωπικό πάθος αποτελούν άριστες προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός πραγματικά σημαντικού έργου, που, εννοούμενο πέρα από τους περιορισμούς της ιστορικής αφήγησης, θα μπορούσε να αναπαραστήσει με μέσα αμιγώς καλλιτεχνικά το υπαρκτικό λάθος των γεγονότων. Ο Σπανουδάκης όμως κλείνει τ' αυτιά του στις σειρήνες της καλλιτεχνίας και, επιμένοντας στην αποστολή του ιεροκήρυκα, προσπαθεί να μεταδώσει ντε και καλά στους «νήπιους» ακροατές τις ιδεοληπτικές εμμονές του περί Χαμένων Πατρίδων, Κόκκινης Σπηλιάς και Μαρμαρωμένου Βασιλιά. Ο Έλληνας Χριστιανός Ορθόδοξος Στ. Σπανουδάκης εξοστρακίζει τον καλλιτέχνη Στ. Σπανουδάκη. Κι ο Έλληνας Χριστιανός Ορθόδοξος Στ. Σπανουδάκης χάνει κάθε μέτρο, σπάει κάθε αισθητικό φράγμα, εγγίζει τα όρια της φαιδρότητας φτάνοντας σε στιχουργικά παραληρήματα όπως «Τέσσερα Βήτα, έλεος, έλεος, Μαριμαράς, Βόσπορος και Μαύρη Τρίτη/Φορίζον ήλιε, στέναξον γη, Εάλω η πόλη, Εάλω η πόλη / Βασιλεύουσα, πύλη χρυσή κι ο πορφυρογέννητος στην κόκκινη σπηλιά».

Αν ρωτάτε δε για την ποιότητα της μουσικής του Μαρμαρωμένου Βασιλιά, την απάντηση δίνει ο συνθέτης και μουσικοκριτικός Γ. Παπαδάκης που, σχολιάζοντας το δίσκο από τη στήλη του στο περιοδικό *Δίφωνο*, διαπιστώνει τα εξής: «Η όλη ιδέα –που μοιάζει θαμνητή κόπια της πάλαι ποτέ Μεγάλης Ιδέας– αποτυπώνεται σε μια μουσική που κορυβαντιά με θλίψη και καταγιστική συναισθηματολογία με τρόπο που θυμίζει περισσότερο σάουντρακ αμερικανικού γουέστερν και λιγότερο την Κωνσταντινούπολη την ώρα που τα στίφη των Τούρκων έκαναν τα ιστορικά τους γιουρούσια. Τα συνθεσάιζερ, σε όλο το μεγαλείο τους, γεμίζουν το αυτί με τα εφρέ και τα τεχνάσματά τους, παραστώντας απλές μελωδίες δυτικού τύπου σ'

ένα πλήθος συνεκδοχών του μινόρε».

Χάρη σ' αυτές του τις χάρες, ο Μαρμαρωμένος Βασιλιάς έχει θρονιασθεί εδώ και εβδομάδες στο δισκογραφικό Top 10, επιτυγχάνοντας πωλήσεις εξωπραγματικές για έργο οργανικής, κυρίως, μουσικής. Η επιτυχία αυτή είναι, κατά τη γνώμη μου, απολύτως δικαιολογημένη, καθώς ο Μ.Β. παρέχει στους ακροατές του τις εξής δύο πολυτιμότητες υπηρεσίες: α) Ικανοποιεί την ανταρσκειά τους πείθοντάς τους ότι κατανalώνουν ένα σπουδαίο έργο τέχνης (ο Σπανουδάκης έχει καταφέρει, υπό αδιευκρίνιστες μέχρι στιγμής συνθήκες, να πείσει κοινό και «ειδικούς» ότι οι ανιαρές συνθέσεις του αποτελούν υπόδειγμα άρτιας και σοβαρής μουσικής), και β) Τους προσφέρει τα κατάλληλα ερεθίσματα ώστε να αισθανθούν εθνικώς υπερήφανοι για την ένδοξη καταγωγή του και συγχρόνως να πλημμυρίσουν από εθνική οργή που ο Ελληνισμός δεν κατέχει τη θέση που εκ φύσεως δικαιούται.

Έχω την εντύπωση ότι το κοινό που σαγηνεύεται από το έργο του Σπανουδάκη είναι πάνω κάτω το ίδιο κοινό που σαγηνεύεται από το λόγο που αρθρώνουν διανοητές όπως ο Ζουράρις και ο Γιανναράς, έναν λόγο που κάτω από τόνους καλλιέπειας και εντυπωσιακών τοιμάτων κρύβει μια βαθύτατα αντιδραστική αντίληψη για τη ζωή. Θα μπορούσα ακόμη να πω ότι ο Σπανουδάκης έχει, τηρουμένων των αναλογιών, μεταφέρει στο πεδίο της μουσικής κάποιες από τις βασικές αρχές της νεοορθοδοξίας: την αφεληή ελληνολατρεία, την αποθέωση του ανορθολογισμού και την καταστροφικότητα του ορθού λόγου, τη μυστικιστική γνωσιολογία, και γενικώς ό,τι είναι απαραίτητο για να συμπληρωθεί το παζλ μιας κακογουστιάς που έχει Μεγάλη Ιδέα για τον εαυτό της.

ΘΕΑΤΡΟ

της ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΤΑΘΗ

Για να στεριώσει το γεφύρι που, παρ' όλες τις προσπάθειες των μαστόρων, «το βράδυ γκρεμιζόταν», αποφασίζεται, ύστερα από υπόδειξη υπερφυσική, να χτισθεί, να εντοιχισθεί, στην πρώτη καμάρα η γυναίκα του πρωτομάστορα,

Η γυναίκα του πρωτομάστορα

αφοσιωμένη σύζυγος και στοργική αδελφή. Η ψυχή με τις υπερφυσικές δυνάμεις και ιδιότητες, που αποκτά μετά θάνατον, προφυλάσσει το κτίσμα, μέσα στο οποίο, άλλωστε, υπάρχει το γήινο σώμα της.

Το δημοτικής έμπνευσης θέατρο του Γιώργου Θεοτοκά αποτελεί ένα από τα αξιολογότερα δείγματα στον τομέα αυτό. Το Γεφύρι της Άρτας δεν είναι το μόνο θεατρικό του Θεοτοκά που εμπνέεται από τη δημοτική ποίηση και τις παραλογές. Βασισμένη στην παραλογή του Μαυριανού και της αδελφής του είναι η κωμωδία του Το παιχνίδι της τρέλας και της φρονιμάδας, ενώ Το τίμημα της λευτεριάς-Κατσαντώνης βασίζεται στο δημοτικό ποίημα Το Κάστρο της Ωριάς. Η επικολυρική αφήγηση, τα άφθονα δραματικά στοιχεία, η έντονη θεατρικότητα και ο παραμυθιακός χαρακτήρας των παραλογών και μιας πλειάδας δημοτικών τραγουδιών γίνονται εύ-

φορο έδαφος για δραματική ανάπτυξη.

Ο Θεοτοκάς διατηρεί τον βασικό κορμό του θρύλου, τονίζοντας ιδιαίτερα τα δραματικά στοιχεία. Αναπτύσσει τα πρόσωπα και τα μεταμορφώνει σε ρόλους, ενώ βασική παρέμβαση αποτελεί η προσθήκη προσώπων που αντλούνται από το ποίημα (η σκιά του δαίμονα στη θέση του πουλιού, ο διαβάτης). Με την παρέμβαση αυτή δίνεται μια διάσταση δαιμονοποίησης της πλοκής. Με τον παραμερισμό της παραδοσιακής υπερφυσικής, παρα-

μυθιακής μορφής του θρύλου, όπου τα ανθρωπόμορφα πουλιά, για παράδειγμα, γίνονται μεσολαβητές ανάμεσα στον πραγματικό και τον υπερφυσικό κόσμο, η νεωτερική ανάγνωση του Θεοτοκά, που δέχεται τις επιρροές της από τη δυτική γραφή, επιτρέπει την αντικατάσταση του πουλιού με τον δαίμονα (με αυτόν θα κλεισθεί η μακάβρια συμφωνία) και την ανάπτυξη του ψυχολογισμού του ποιήματος.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε ο σκηνοθέτης Γιάννης Κοντραφούρης, που δίνει το μεγαλύτερο βάρος της παράστασης στην εικονοποίηση των πέντε σκηνών του έργου και στην προσωποποίηση των λανθάνοντων προσώπων του έργου, χωρίς να διεισδύει στον αλλόκοτο κόσμο των στοιχειωμένων οικοδομημάτων. Τα πρόσωπα κινούνται χορευτικά σε έναν χώρο πλημμυρισμένο από μουσική και ήχους, απαμακρυσμένους από τα λαϊκά ακούσματα και δημιουργείται μια ατμόσφαιρα παραίσθησης και ψυχολογισμού. Η ερμηνευτική αυτή στάση αναδείχθηκε θετικά μέσα σε ένα χώρο, όπου η σκηνογραφική ιδέα του Γιώργου Γαβαλά ήταν να υπερισχύσουν οι αντιθέσεις του φωτός και να καταγράφεται διαρκώς η εντύπωση της ροής του ποταμού με τον ψίθυρο του νερού.

Στιγμιότυπο από την παράσταση.

Τα κοστούμια της Μαρίας Κοκκίνη δεν παραπέμπουν, παρά μόνο κατά προσέγγιση, σε συγκεκριμένες εποχές και τονίζουν περισσότερο τον χορευτικό χαρακτήρα της ερμηνείας των ρόλων, ολοκληρώνοντας το παραισθητικό κλίμα της συνολικής παράστασης.

Οι ηθοποιοί της Ομάδας Υψηλού Κινδύνου (Δημήτρης Γεωργιάδης, Ίρις Χατζηαντωνίου, Μαρία Πρωτόπαππα, Χρίστος Λίγκας, Νέστορας Κοψίδας, Ζέτα Πασπαράκη) ενσαρκώνουν τα δρώμενα του γεφυριού της Άρτας, αποδεικνύοντας ότι το πνεύμα συνεργασίας δημιουργεί συνθήκες άριστες για τέτοιου είδους παραστάσεις. Η αίσθηση σκιών που μας άφησαν αυτές οι φιγούρες μάς θύμιζαν κάτι από τα λείψανα των δοξασιών που βρίθουν στη δημοτική μας ποίηση. Ως σκιές του αλλόκοτου κόσμου και του πάθους της λαϊκής παράδοσης, εικονοποίησαν έναν από τους αρχαιότερους μύθους της μοιραϊκής μαγείας, αναπαρέστησαν τις δραματουργικές προεκτάσεις του θρύλου και προσέγγισαν αισθητικά πολλά επιμέρους στοιχεία που συνδέουν μια σειρά από πανάρχαιους μύθους που ψυχολογικά πλησιάζουν.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ

Όταν η αρχιτεκτονική προπηλακίζεται, παύουν τα αστεία. Παύουν οι κοσμικότητες και οι χαριεντισμοί, τα φιλικά

Δημόσια αρχιτεκτονική στην Ελλάδα

χτυπήματα στην πλάτη, το κλείσιμο του ματιού και εκείνο το «Ίερέτε, έτσι έχουν εδώ τα πράγματα – Τι να κάνουμε;».

Πολλές φορές ξεχνιόμαστε μέσα στην αντάρση και ναρκισσευόμενη ατμόσφαιρα θερμοκηπίου, όπου αρκετοί από μας ζούμε. Μπορεί να γκρινιάζουμε και λιγάκι, έτσι, για την τιμή των όπλων. Ή να σχολιάζουμε την «απουσία του κοινού» στις τελετές και τις παραστάσεις μας. Αλλά πιστεύουμε ακράδαντα ότι όλο και πλησιάζουμε στην περιπόθητη αναγνώριση της αρχιτεκτονικής προσφοράς στην κοινωνία. Μπορεί να μην μας παίρνουν και πολύ στα σοβαρά, αλλά εμείς όλο και ελπίζουμε. Κάποτε θα δουν το φως.

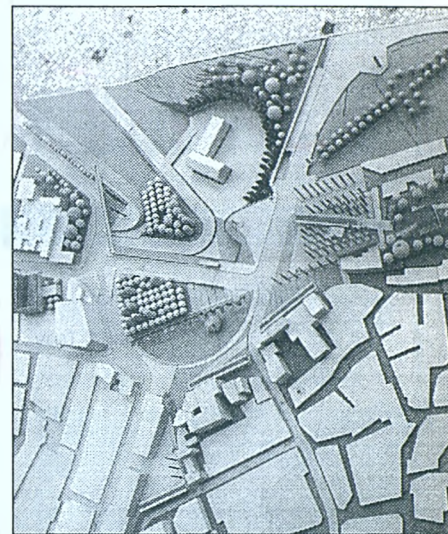
Και όσο πληθαίνουν οι εκδηλώσεις για αρχιτεκτονική στον τόπο (συνέδρια, εκθέσεις, δημοσιεύσεις), και όσο στρώνει μια σχετική ειδησεογραφία στον Τύπο, όλο και η μεταφυσική εκείνη πίστη μοιάζει να αποκτά σάρκα και οστά.

Μέσα σε μια τέτοια ατμόσφαιρα καλλιεργημένης ευφορίας και ψευδαίσθησης, έρχονται μερικές φορές (συχνότερα από ό,τι θα θέλαμε) τα ίδια τα γεγονότα να μας προσγειώσουν σε μια πραγματικότητα, που δεν έπαψε ποτέ να είναι η ίδια και η αυτή. Γιατί ποτέ δεν έγινε σεβαστή η αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, πέ-

ρα από τον καθαρά ωφελμιστικό της χαρακτήρα. Η «κοινωνία» αγνοεί επιδεικτικά τον βαθύτατο κοινωνικό της χαρακτήρα, την πολιτική της σημασία, το ιδεολογικό-συμβολικό της βάρος, το ρόλο της στη μορφοποίηση της συλλογικής μυθολογίας. Ακόμα και αν φορτώσουμε την ευθύνη σε όσους αρχιτέκτονες ξεπούλησαν την ψυχή τους πολύ νωρίς και χωρίς αντίσταση, η συμβολή τους ήταν σχετικά μικρή.

Η ίδια η κοινωνία, ιδίως μάλιστα μέσα από τους πολιτικούς της εκπροσώπους, είναι που στην καθημερινή της πρακτική έρχεται να διαψεύσει όλες μας τις ελπίδες. Τις μαύρες αυτές σκέψεις καταγράφω εδώ με αφορητή τις τύχες της διαμόρφωσης της **πλατείας Ελευθερίας στο Ηράκλειο**. Η πρόσφατη αυτή οδυνηρή ιστορία βαδίζει προς το αναπόφευκτα θλιβερό τέλος της. Ένας ακόμα σύγχρονος δημόσιος χώρος τραυματισμένος, ακρωτηριασμένος, αδικαιολόγητα διαμελισμένος από τις παρεμβάσεις και τα απαράδεκτα καπρίτσια των δημοτικών συμβούλων της πόλης. Και όχι μόνο: το φαρμάκι τους έριξαν (και ρίχνουν καθημερινά) ορισμένες τοπικές εφημερίδες, δημοσιεύοντας λίβελλους, δίδον εκφράζοντας την «αγανάκτηση της κοινής γνώμης». Και το θεάρεστο έργο των παραπάνω έρχονται να συμπληρώσουν οι «περίοικοι» (μαγαζάτορες), οι «σημειώνοντες πολίτες» (τουριστικοί πράκτορες) και οι «ανώνυμοι» (βανδαλιστές). Ένας άνισος και ύπουλος κλεφτοπόλεμος, με όλες τις αποχρώσεις της τυφλής βίας ενάντια σε ένα κορυφαίο έργο της σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Η ιστορία ξεκίνησε το 1993, όταν η πρόταση των **Ν. Σκουτέλη** και **Φλ. Ζανόν** πήρε το πρώτο βραβείο στο σχετικό πανελλήνιο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για τη διαμόρφωση της πλατείας. Ενστάσεις υπήρξαν και τότε, αλλά ευτυχώς η επιτροπή κρίσης (προς τιμήν της) είχε το θάρρος να αντισταθεί και να βραβεύσει μια μελέτη που εξέφραζε με τολμηρή καθαρότητα ένα νεωτερικό πνεύμα σχεδιασμού του δημόσιου χώρου, ενώ συνάμα έλυνε τα χρόνια προβλήματα κυ-

Η μακέτα της βραβευθείσας λύσης.

κλοφορίας και (κυρίως) ταυτότητας του μοναδικού κεντρικού χώρου της πόλης, δίπλα στα βενετσιάνικα τείχη και σε επαφή με το σπουδαίο αρχαιολογικό μουσείο του Πάτροκλου Καραντινού.

Η πρόταση δεν περιοριζόταν στην τυπική διαμόρφωση της πλατείας αλλά προέβλεπε τις απόλυτα απαραίτητες διασυνδέσεις της με τον ιστό της πόλης. Από εκεί άρχισε το κουτσούρεμα της πρότασης. Η επιφάνεια επέμβασης κόβεται στο μισό, από 54 σε 25 χιλιάδες τετρ. μέτρα. Ακολουθούν αυθαίρετες αλλαγές σε ό,τι απέμεινε (υλικά, μορφολογικά στοιχεία), με αποτέλεσμα πολλές εργασίες να μένουν μισοτελειωμένες, να γίνονται αδέξιες προσθήκες ή σκόπιμες παραλείψεις. Έτσι, η πλατεία Ελευθερίας νομοτελειακά βαδίζει προς το άδοξο τέλος που έχουν τα περισσότερα δημόσια έργα στην Ελλάδα, θύμα καιροσκοπισμού και μισαλλοδοξίας.

Και όμως, θα μπορούσε κάλλιστα να είχε γίνει η πιο σημαντική πλατεία σε ολόκληρη την Ελλάδα, ένα έργο που θα μπορούσε να σταθεί επάξια πλάι στις ευτυχέστερες στιγμές της αρχιτεκτονικής δημοσίον χώρων στη σύγχρονη Ευρώπη (εκεί που καμαρώνουμε ότι ανήκουμε...). Στο μεταξύ, η αξία της πρότασης είχε ήδη αναγνωριστεί, εκτέθηκε και δημοσιεύτηκε, θα εκτεθεί σύντομα και στο εξωτερικό εκπροσωπώντας (ω της ειρωνείας) την Ελλάδα. Ίσως πάλι να είναι καλύτερα έτσι: να μείνει αλώβητη στα χαρτιά, απρόσιτη για τα «καθαρά χέρια» των μεγαλόσχημων βιαστών της. Κρυφή παρηγοριά για όσους αγωνίζονται για το κοινό καλό.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

της ΕΛΕΝΗΣ ΤΖΙΡΤΖΙΑΚΗ

Στις 12 Απριλίου 1998 στου Ψυρρή σ' έναν κενό χώρο που βρίσκεται μεταξύ των οδών Λεπενιώτου, Τάκη και Αγαθάρχου, ομάδα που αποτελείται από αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες με την προσωνυμία «Αστικό Κενό», πραγματοποίησε την πρώτη της δράση που ήταν συγχρόνως διεκδίκηση του κενού χώρου τής

Δράσεις στην πόλη

πόλης και είχε στόχο να καταδείξει την αξία του καθώς και ν' αποκαλύψει στον κάτοικο-χρήστη και στον περιπατητή τις πολλαπλές δυνατότητες και αναγνώσεις του αστικού κενού όπως, επίσης, και να προτείνει έναν άλλο τρόπο σκέψης για την πόλη και τους χώρους της.

Ιδού μια κατακερματισμένη καθημερινή ζωή, εργασία, μεταφορά, ιδιωτική ζωή, ελεύθερος χρόνος. Ιδού η καθημερινότητα και η ετοιμοθάνατη γιορτή. Είναι ολοφάνερο, είναι επειγόντως αναγκαίο, αδύνατο να μείνουμε πια εδώ.

Α.Λεφέβρ, Δικαίωμα στην πόλη.

Η δράση πραγματοποιήθηκε ημέρα Κυριακή και νύχτα Πανσελήνου, λίγες μέρες προ της άρσης της αναστολής αδειών, και την αποτελούσαν συγκεκριμένα δρώμενα, τα

οποία λειτουργούσαν ξεχωριστά και συνολικά, δημιουργώντας μια νέα κατάσταση του κενού χώρου, στην οποία συμμετείχαν οι παρευρισκόμενοι, δηλαδή, οι περαστικοί, οι κάτοικοι, οι προσκεκλημένοι και οι συμμετέχοντες.

Μια κατάδυση στην έννοια της εσωτερικότητας του κενού χώρου ήταν η κατασκευή παιχνίδι των Δημοσθένη Αναστασιάδη, Νίκου Καζέρου, Ανδρέα Λυμπεράτου, Θανάση Μουτσόπουλου. Την προσωρινή δέσμευση των κενών χώρων πρότειναν με ιπτάμενες κατασκευές που αγκυρώνουν στα κτίρια που περιβάλλουν τους κενούς χώρους και τις οποίες παρουσίασαν σε διαφάνειες πάνω στους τυφλούς τοίχους των πολυκατοικιών

οι Πετούνια Εξακουστού, Ελένη Κωστήκα, Μίλτος Παπαδημητρώπουλος, Σπύρος Σπυρόπουλος. Η

Χριστίνα Παρακεντέ σφηνώνει μια κατασκευή ανάμεσα στα όρια του κενού χώρου, η Βάσω Μανιδάκη αντιμετωπίζει το κενό ως ανοιχτό δημόσιο δωμάτιο, ο Μάνθος Σαντοριναίος προτείνει μια εγκατάσταση που παρουσιάζει ο χορευτής Κώστας Ρήγος σ' ένα εγκαταλειμμένο χώρο του κενού. Οκτώ τηλεοράσεις περιφράσσουν το χώρο με κινούμενες εικόνες της υπογράφουσας και των Λένας Τζιώρα, Γιώργου Παπαδάτου που καταγράφουν τρεις διαφορετικές καταστάσεις του κενού χώρου, την πόλη, την εγκατάλειψη, τη φύση, η Χαρίλεια Χάρη επιχειρεί να δώσει έναν ορισμό του κενού και η Ελένη Σφαντού που καταγράφει μια θεατρική δράση βασισμένη σ' ένα κείμενο του Χάινερ Μίλλερ. Παράλληλα, η χορογράφος Μαίρη Τσούτη και οι μαθητές του θεάτρου Εμπρός γεμίζουν το κενό με τη ροή της κίνησής τους, ενώ οι Αριστείδης Αντωνάς, Κατερίνα Βαρδάκα, Φοίβη Γιαννίση, Ζήσης Κοτιώνης και Ζάφρος Ξαγοράρης διερευνούν την παγίωση κενών χώρων μέσα στην πόλη με τη διατύπωση της ιδέας του [αδέσποτου χώρου] στην πολιτική και νομική του διάσταση και ο Τζίμης Ευθυμίου δημιουργεί μια αόρατη όπερα για τα κενά.

Σχεδιάγραμμα που απεικονίζει τους είκοσι κενούς χώρους που υπάρχουν στην περιοχή του Ψυρρή.

Είναι αδύνατο να πεις σε τι χρησιμεύουν. Μπορεί να μη χρησιμεύουν σε τίποτα κι αυτό είναι που τα κάνει τόσο ευχάριστα... θεωρώ ότι το επίπεδο ζωής σε μια πόλη, βρίσκεται σε ευθεία συνάρτηση με τη δυνατότητα ύπαρξης τέτοιων κενών χώρων στον πολεοδομικό σχεδιασμό. Wim Wenders - Hans Kolhoff, Μια συζήτηση για την πόλη.

Στην Αθήνα, πόλη κλειστοφοβική, το βλέμμα και το σώμα αναζητεί απεγνωσμένα τον κενό χώρο και κάθε σκέψη για τα κενά ξεκινά από το ασφυκτικό που δημιουργεί το πλήρες.

Οι κενοί χώροι της πόλης, τοπία infiniti, έχουν προκύψει από την απο-δόμησή της, από την ερείπωση και στη συνέχεια την καταστροφή των κτιρίων, έχουν ανορθόδοξα σχήματα και όψεις τους τις μεσοτοιχίες των κτιρίων. Με εμφανή τα ίχνη των προϋπαρχόντων κτιρίων, και ενώ έχουν μια εσωτε-

Στον κενό αυτό χώρο, σε μια γειτονιά του Ψυρρή, η ομάδα «Αστικό Κενό» πραγματοποίησε την πρώτη της δράση για διεκδίκηση του χώρου, καταδεικνύοντας την αξία του και προτείνοντας έναν άλλο τρόπο για την πόλη και τους χώρους της.

ρικότητα και μια οικειότητα αποτελούν συγχρόνως τη φυγή, τα τοπία περιπλάνησης μέσα στην πόλη. Χώροι αποσπασματικοί, ανολοκλήρωτοι, αχρονικοί, στους οποίους δεν υπάρχει καμιά μόνιμη χρήση ή κατοίκηση. Αποτελούν τα γαλήνια κρηφύγετα, τις (άγριες) περιοχές της πόλης.

Είναι οι τρύπες που μπορούν να γίνουν φωλιές όπως μας είτε ο Αριστομένης Προβεγγίος. Βρίσκονται σε περιοχές όπως η Ομόνοια, τα Εξάρχεια, ο Ψυρρή. Χρήστες τους, οι ιδιοκτήτες πάρκινγκ, οι περιθωριακοί, τα παιδιά, οι μικροπωλητές, οι περαστικοί. Προσωρινοί κάτοικοι, οι άστεγοι, οι μετανάστες.

Κάθε απόπειρα μετατροπής του κενού χώρου σε πάρκο ή πλατεία μοιάζει να είναι αποτυχημένη όταν μετατρέπει έναν «ελεύθερο χώρο» με εφήμερες χρήσεις και κατοίκηση σ' ένα χώρο αυστηρά καθορισμένο. Η σχεδιαστική προσέγγιση του κενού χώρου της πόλης αποτελεί μια πρόκληση για τους αρχιτέκτονες. Μπορεί να σχεδιαστεί ο κενός χώρος, ποιες θα είναι οι νέες χρήσεις του και πώς θα αντιμετωπισθούν οι υπάρχουσες;

Στου Ψυρρή υπάρχουν περίπου είκοσι κενοί χώροι, στη δημιουργία των οποίων βοήθησε η –για αρκετά χρόνια– ισχύουσα αναστολή αδειών, η οποία έληξε πρόσφατα (η δράση πραγματοποιήθηκε συμβολικά λίγο πριν από τη λήξη της αναστολής). Οι κενοί χώροι είναι διάσπαρτοι μέσα στον ιστό, και δημιουργούν μια ροή κίνησης και διαδρομών, είναι χώροι στους

οποίους εισχωρεί το φως και ο αέρας σε μια περιοχή ιδιαίτερα κλειστή και σκοτεινή, εξαιτίας του πολύπλοκου ιστού των στενών δρόμων και των πολυκατοικιών. Μετά την έκδοση του διατάγματος χρήσεων γης και ειδικών όρων δόμησης στην περιοχή του Ψυρρή (Αρ. Φύλλου 233), οι κενοί χώροι μπορούν πλέον να κτιστούν, το διάταγμα αγνοεί τη σημασία τους, και δίνει τη δυνατότητα στους ιδιοκτήτες των οικοπέδων να οικοδομήσουν με συντελεστές 2,9, 2,4, 2 και 1,8. Μια τάση που παρατηρείται είναι να (καλλωπιστούν) και να μετατραπούν και αυτοί, σύμφωνα με την ισχύουσα τάση στην περιοχή, σε μπαρ.

Η ομάδα Αστικό Κενό προγραμματίζει μια δεύτερη δράση σ' έναν κενό χώρο στην περιοχή του Ψυρρή, στην οδό Κατσιογιάννη δίπλα στο θέατρο Εμπρός την Πέμπτη 2 Ιουλίου, από το απόγευμα έως το βράδυ. Επιμένει στην αρχική της θέση στη σημασία που έχουν οι κενοί χώροι και εκφράζει την αποδοκιμασία της ως προς το διάταγμα. Σ' αυτή τη δράση η ομάδα θα δράσει συλλογικά, θα κλείσει ερμητικά το κενό, μετατρέποντάς το σε μια εγκατάσταση και σε μια προσωρινή διαμονή των παρευρισκομένων. Η ανίχνευση αυτή του κενού καταδεικνύει ακριβώς τη σημασία του. Η δράση αυτή αποτελεί μια χειρονομία της ομάδας Αστικό Κενό προς την πόλη, η οποία κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο διεκδικεί τους κενούς χώρους της πόλης, μεταλλάσσεται, προτείνει και δρα στο μεταίχμιο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Λαοί και Πολιτισμοί

Jacques Heurgon

Καθηγητής Πανεπιστημίου, Αρχαιολόγος

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΕΤΡΟΥΣΚΩΝ

ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Η
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ
Τ Ω Ν
ΕΤΡΟΥΣΚΩΝ

JACQUES HEURGON

Μετάφραση:
Σταύρος Βλοντάκης
Φιλολόγος

Με 502 σελίδες, 65 εικόνες,
2 χάρτες, 10 σχεδιαγράμματα

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Η σκέψη του πρόσφυγα

Για την έκδοση του *Κρητικού Πολέμου*¹

του Λάμψη Καφετάκη

*Όπως αυτός που με λαχανιασμένη ανάσα
βγαίνοντας στ' ακρογιάλι απ' την τρικυμισμένη θάλασσα
γυρνάει τα μάτια του και τα πελώρια κύματα αγναντεύει.*

(Από το πρώτο άσμα της *Κόλασης* του **Dante**, σε μετάφραση Τάκη Σινόπουλου)²

Γράφοντας ο Σαββίδης, το 1972, για τον τύπο του ποιητή-φιλόλογου, ρωτούσε για το «ποιος θα σταθμίσει το πλούτος της επίδρασης» του Σεφέρη «πάνω στις φιλολογικές είτε γραμματολογικές εργασίες του Κ. Θ. Δημαρά, του Λίνου Πολίτη, του Φ. Μ. Ποντάνι ή του Στυλιανού Αλεξίου και τόσων νεότερων φιλόλογων»³. Ξέραμε από τον Σεφέρη, ότι *Ο Κρητικός Πόλεμος*, ήταν έργο μιας «από τις πιο αξιαγάπητες φυσιογνωμίες της Κρήτης», του **Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή**, ενός πρόσφυγα «μετά την άλωση της Κρήτης», «που είδε από κοντά τον πόλεμο και έπειτα μοιράστηκε το ψωμί της ξενιτιάς με τους άλλους συμπατριώτες του»⁴. Ξέραμε το ενδιαφέρον του Σεφέρη, δεν γνωρίζουμε όμως αν βρήκε να διαβάσει ολόκληρο το έργο, την έκδοση Ξηρουχάκη (Τεργέστη 1908), τη μόνη έκδοση που θα μπορούσε να έχει στη διάθεσή του ο ποιητής⁵: μάθαμε πάντως ότι το ποίημα, στην παραπάνω έκδοση (ο τύπος της οποίας μπορεί να είναι σημαδιακός⁶), υπήρξε αγαπητό ανάγνωσμα του Καβάφη, από όπου είχε αντιγράψει πολλούς στίχους, μελετώντας τα φαινόμενα της έκθλιψης και της συνίξης⁷.

Ο Κρητικός Πόλεμος είναι ένα ιστορικό ποίημα. «Αν δεν καταλάβαινα από ποίηση, δεν θα έκανα ποτέ μου ιστορία», φέρεται να είπε ο Νίκος Σβορώνος⁸. Η σύζευξη ποίησης και ιστορίας μάς πηγαίνει στον Σολωμό, τον Καβάφη, τον Σεφέρη, τον Πάουντ και τον Σινόπουλο. Αν ο Σεφέρης, αντίστοιχα προς τον Καβάφη, αναφέρεται στον *Κρητικό Πόλεμο* μονάχα με το δοκιμιακό έργο του, δίνει μιαν εξέχουσα θέση με την ποίησή του στη «σκέψη του πρόσφυγα» και σε ένα παράλληλο έργο, το *Χρονικό του Λεοντίου Μαχαιρά*⁹. Ο ποιητής που γίνεται χρονικογράφος. Ο Σεφέρης ενδιαφέρεται για το ποίημα ενός αναγκαστικά

εκπατρισμένου, όπως ήταν και ο ίδιος. Εκπατρισμένοι ήσαν, ωστόσο, με τον τρόπο τους, και ορισμένοι από τους ποιητές του μοντερνισμού. Τι να όφειλε, άραγε, το ενδιαφέρον του Σεφέρη για το κρητικό ποίημα, στην ποίηση του Καβάφη και του Πάουντ, στην ποίηση γενικώς του μοντερνισμού;

Το ερώτημα θα μπορούσε να τεθεί πιο συγκεκριμένα: πώς διαβάζεται σήμερα, πώς έρχεται ως εμάς *Ο Κρητικός Πόλεμος*, με ποιον κειμενικό διάπλου; Αν δεν μπορούμε παρά να διαβάζουμε τον *Κρητικό Πόλεμο* με τη μεσολάβηση της μοντερνιστικής ποίησης, σε ποια σημεία βγαίνει κερδισμένος ο σημερινός αναγνώστης; Αν με τον *Ερωτόκριτο* ο αναγνώστης συνδεόταν με την παράδοση του ερωτικού ποιητικού μυθιστορήματος, με τον *Κρητικό Πόλεμο* σημειώθηκε η διεύρυνση των λογοτεχνικών ενδιαφερόντων του προς την παράδοση του «ποιητικού χρονικού», επισημαίνει ο Αλεξίου. Καθώς όμως ήταν δύσκολο, μέχρι στιγμής, να υποστηρίξει κανείς ότι *Ο Κρητικός Πόλεμος* είναι λογοτεχνία — ακόμα και η στιχουργία του κατακρίθηκε —, δεν ήταν δυνατό να προβληθούν τα στοιχεία εκείνα που κάνουν το συγκεκριμένο έργο απολαυστικό¹⁰. Γι' αυτό τα πιο ενδιαφέροντα μέρη από την εισαγωγή στο έργο είναι αυτά που αφορούν την αξιολόγηση του *Κρητικού Πολέμου* και ιδιαίτερα τη λογοτεχνική αξιολόγησή του (σ. 107-113). Ο σημερινός αναγνώστης του έργου μπορεί, επομένως, να βγει κερδισμένος πολύ περισσότερο από τον αναγνώστη του παρελθόντος, επειδή μπορεί πλέον να διαβάσει και ως λογοτεχνία τον *Κρητικό Πόλεμο*. Τη δυνατότητα αυτή δεν την είχε ο αναγνώστης του παρελθόντος, επειδή δεν διέθετε αυτή τη συνείδηση¹¹ και οι εκδόσεις του έργου ήταν λανθασμένες.

Εντάσσοντας τη νέα έκδοση του *Κρητι-*

κού Πολέμου στα φιλολογικά και λογοτεχνικά συμφραζόμενα, θα πρέπει ακόμη να γίνει αναφορά στη νέα λογοτεχνική αξιολόγηση και εκδοτική αποκατάσταση του Δαπόντε από τον Σαββίδη, στην περίπτωση του οποίου απαντάται μία αντίστοιχη παραγνώριση της λογοτεχνικής αξίας του έργου του¹². Θα πρέπει ακόμη να γίνει αναφορά στην εργασία που γίνεται από τον Μιχάλη Πιερή για τη νέα έκδοση του *Χρονικού του Λεοντίου Μαχαιρά*, η οποία, εν μέρει, έχει ως αφετηρία τη σπουδή της μοντερνιστικής ποιητικής χρονογραφίας¹³. Η κρητική λογοτεχνία, είναι αξιοσημείωτο, την ώρα που χάνεται, ανοίγει παρτίδες με την ιστορία. Το έργο του Μπουνιαλή είχε τη μοίρα του τελευταίου έργου¹⁴. (Κάτι ανάλογο θεματοποιείται στην ποίηση της γενιάς του Τριάντα και της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς¹⁵). Από την άλλη, «Ο Κρητικός» του Σολωμού μοιάζει, με το ιστορικό θέμα του, με τον ήρωά του, να αναφέρεται στο ιστορικό ποίημα του Μπουνιαλή και να θέλει να είναι το επόμενο του. Ο Σεφέρης τον Μπουνιαλή, αυτόν τον τελευταίο ποιητή της κρητικής λογοτεχνίας, θα πρέπει να τον αισθανόταν, όπως τον αναφέρει στον επίλογο της δοκιμής «Ερωτόκριτος»¹⁶, σαν άλλο Δαπόντε, που γεφυρώνει την ποίηση και τον κόσμο του *Ερωτόκριτου* με την ποίηση και τον κόσμο του Σολωμού. Ο ήρωας του Σολωμού στον «Κρητικό» είναι ένας ακόμη κρητικός πρόσφυγας στην πάνω Ελλάδα, με ό,τι φέρνει μαζί του και όπως το φέρνει. Πάντως κάτι «απιθώνει» στο ακρογιάλι της, κι ας είναι νεκρό. Την «ακριβή αλήθεια»; Έστω. «Υπάρχουν και άλλες ενδείξεις ότι ο Τζάνεσ δεν ήταν άγνωστος στον Σολωμό», έγραφε πολύ πρόσφατα ο Αλεξίου για «κάποια πιθανότητα ότι ο Σολωμός [...] δεν αγνοούσε τον Τζάνε», γράφει και πάλι στην εισαγωγή της παρούσας έκδοσης¹⁷.

ναισθηματικό φορτίο, από τη ζωνή συμμετοχή του αφηγητή στα περιστατικά που εξιστορεί. Και συμπληρώνει ο Αλεξίου ότι «από τη στιγμή που ο Τζάνες περνά από τις αδρές γραμμές των γεγονότων σε λεπτομέρειες²⁷ (που φυσικά pláθονται από τη φαντασία του), σε μονολόγους και διαλόγους, σε απόδοση χαρακτήρων, σε ειρωνικές μνείες, σε προσωποποιήσεις πόλεων και σε αναδρομές στη φύση [...], από τη στιγμή αυτή ο συγγραφέας βρίσκεται σαφώς στο χώρο της λογοτεχνίας: γύρω από τα γεγονότα του "χρονικού" δημιουργεί μια "ατμόσφαιρα" που λειτουργεί λογοτεχνικά» (σ. 111). (5) «Το ίδιο ισχύει», πάλι κατά τον Αλεξίου, «για τους αντίρροπα ζυγισμένους θρήνους που κάνουν οι μουσουλμάνες γυναίκες στην Πόλη και στην Μπαρμπάρα ύστερα από ήττες του τουρκικού και μπαρμπάρεσκου στόλου» (σ. 111). Εδώ ως σταθεί κανείς και ως δει παράλληλα το θρήνο στους Πέρσες του Αισχύλου και στο ένα από τα δύο αισχυλικά ποιήματα του Καβάφη. Και ακόμη ότι, κατά τον Αλεξίου, «η γιορτή στο τουρκικό στρατόπεδο» και «η χαρά της Βενετίας», είναι μέλη του ποιήματος τα οποία «αντιστοιχούν σε χορικά», «είναι λογοτεχνικοί τρόποι και ειρημικά» (σ. 112). (6) Επιπλέον, κατά τον Αλεξίου, «λογοτεχνικά λειτουργεί στον Τζάνε ακόμη και η απλή μακριά απαριθμηση των διαδοχικά καταλαμβανόμενων χωριών του Ρεθύμνου (233-235) και η απαριθμηση των επιβλητικών τουρκικών αξιωματών (264, 17-18)». Προφανώς ο Αλεξίου έχει υπόψη του τη λογοτεχνική ιστορία των καταλόγων²⁸, από τον Όμηρο στον Δημήτρη Δημητριάδη, σταθμεύοντας στον κατάλογο του Δαπόντε (*Κανών περιεκτικός*) και του Πεντζίκη (*Ο Πεθαμένος και η Ανάσταση*)²⁹, στις συχνές εμφανίσεις του καταλόγου στον Ελύτη («Δοξαστικόν» του Άξιον Εστί) και στον Σινόπουλο (*Νεκρόδειπνος*). Οι «τελευταίες εκφράσεις ενός λογοτεχνικού τύπου που ξεκινάει από τον κατάλογο νηών της *Ιλιάδας*» — με το μοντερνισμό είτε με άλλη ευκαιρία — καθιστούν ενίοτε τους νεότερους πρόθυμους, και αρκετούς, όχι μόνο να επανεκτιμήσουν αλλά και να δημιουργήσουν ως κριτικοί, κατά τον Βαγενά, το λογοτεχνικό παρελθόν του³⁰. (7) «Όλα καταξιώνονται μεταβαλλόμενα σε εικόνες, δηλαδή σε λογοτεχνία», συμπεριφέρει ο Αλεξίου (σ. 112). (8) «Συχνά», γράφει ακόμη, «ο στίχος φτάνει σε μεγάλη εκφραστική ακρίβεια και πληρότητα». Ανάλογη παρατήρηση είχε κάνει ο Σεφέρης για τον *Ερωτόκριτο*. (9) Η κορυφαία παρατήρηση για τη λογοτε-

χνικότητα του Κρητικού Πολέμου γίνεται με το ενδεχόμενο μιας σύγκρισης του Μπουνιαλή με τον Χορτάση και τον Κορνάρο: «η σύγκριση», γράφει ο Αλεξίου, «θα αδικούσε τον Τζάνε», εξαιτίας του μη συγκρίσιμου των έργων: η ποιητικότητα των έργων του Χορτάση και του Κορνάρου υποστηρίζεται και από το είδος τους, από τη συμβατικότητα «της ερωτικής μυθιστορίας, του θεάτρου και του ειδυλλίου», ενώ ο Τζάνες περνάει «σ' ένα άλλο είδος, στον ρεαλισμό του ποιητικού χρονικού» (σ. 112). Με την ανάγνωση του έργου δίνεται η ευκαιρία να αναπτυχθούν περαιτέρω οι παρατηρήσεις για τα ποιητικά στοιχεία στο έργο του Τζάνε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή του Ρεθυμναίου *Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669)*. Επιμέλεια: Στυλιανός Αλεξίου, Μάρθα Αποσκήτη, Στιγμή 1995.
2. Μιχάλης Πιερής, *Ο ποιητής-χρονικογράφος*, Ερμής 1988, 17.
3. Γ. Π. Σαββίδης, Πάνω νερά, Ερμής 1973, 82.
4. Γιώργος Σεφέρης, *Δοκιμές*, Α', Ίκαρος 1984, 313, 297, 313.
5. Ο Σεφέρης, όπως σημειώνει στις *Δοκιμές* (Α', 509), παίρνει τις περικοπές που αναφέρει από το «Διάλεξις περί του Κρητικού Πολέμου (1645-1669)» του Γ. Ν. Χατζηδάκι, Αθήνα 1910. Το έργο πάντως, στην έκδοση Ξηρουχάκη, δεν βρέθηκε στη βιβλιοθήκη του (Νίκος Χ. Γιανναδάκης, Κατάλογος Βιβλιοθήκης Γιώργου και Μαρούς Σεφέρη, Βικελαία Βιβλιοθήκη Δήμου Ηρακλείου, Ηράκλειο 1989).
6. Πόσοι εκπατρισμένοι Κρητικοί ζουν στην Τεργέστη του 1908; Ένας από τους τόπους αυτοεξορίας του James Joyce ήταν η Τεργέστη, η «πολιτεία που θα γίνει το σπίτι τους για παραπάνω από δέκα χρόνια» (1905-1915), «εκεί που για πρώτη φορά συνέλαβε την ιδέα του "Οδυσσέα", εκεί που συνειδητοποίησε πως ήταν εξόριστος, εκεί που γεννήθηκαν τα παιδιά τους» (Μαντώ Αρσεναντινού, *Τα ελληνικά του James Joyce*, Ερμής 1977, 65-107: 65).
7. Μιχάλης Πιερής, «Περί της στιχουργίας του Καβάφη» (*Η ελευθέρωση των μορφών*, Π.Ε.Κ. 1996, 130). Βλέπε και Καβάφη Πεζά, Φέξης 1963, 131.
8. Ρένα Πατριζίου, «Εισαγωγή» στο βιβλίο του Ζωρζ Ντυμπύ *Η ιστορία συνεχίζεται*, Ολκός 1995, 13.
9. Γιώργος Σεφέρης, *Ποιήματα*, Ίκαρος 1974, 214, 247-9, 256-7.
10. Μιχάλης Πιερής, «Για τη δραματική υφή του κειμένου του Χρονικού του Λεοντίου Μαχαιρά», περ. *Μολυβδο-κονδυλο-πελεκητής*, τ. 5, 1995/96, 231-234.
11. Άλκης Αγγέλου, «Το διαφυγόν μυθιστόρημα», περ. *Λόγου χάριν*, τχ. 4,

- Καλοκαίρι 1996, 15-39: 15-19.
12. Κωνσταντίνου Δαπόντε, *Κανών περιεκτικός πολλών εξαιρέτων πραγμάτων*. Φιλολογική επιμέλεια: Γ. Π. Σαββίδης. Λέσχη 1991.
 13. Μιχάλης Πιερής, *Ο ποιητής-χρονικογράφος*, Ερμής 1988.
 14. Βλέπε την παράγραφο με τη θεματική περίοδο «Η απήχηση του Τζάνε στη νεοελληνική λογοτεχνία δεν είναι μεγάλη», από την «Εισαγωγή» Αλεξίου (σ. 112-3).
 15. Βλέπε, για παράδειγμα, το «Θάνατος και Ανάστασις του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου» του Οδυσσέα Ελύτη (*Τα Ετεροβαλή*, Ίκαρος 1974, 41-43) και το «Ο Επιζών» του Τάκη Σινόπουλου (*Συλλογή Ι*, Ερμής 1986, 185-194).
 16. *Δοκιμές*, Α', 319.
 17. Διονυσίου Σολωμού *Ποιήματα και Πεζά*. Επιμέλεια - Εισαγωγές: Στυλιανός Αλεξίου. Στιγμή 1994, 255. Βλέπε και «Εισαγωγή» στον *Κρητικό Πόλεμο*, το συμπέρασμα του Αλεξίου (σ. 113).
 18. Βλέπε εσωτερική σελίδα εξωφύλλου του *Κρητικού Πολέμου*.
 19. Βλέπε «Σημείωση του επιμελητή» στο *Κανών περιεκτικός*, 57-59. Βλέπε και ενότητα μελετών Νάσου Βαγενά «Για την ποίηση του 18ου αιώνα» (*Η ειρωνική γλώσσα*, Στιγμή 1994, 157-184).
 20. Βλέπε στο «Επίμετρο» το «Είδησις» και το «Επιτιμητικό στίχοι από την ανέκδοτη "Βίβλο Βασιλείων" (*Κανών περιεκτικός*, 39-44).
 21. Βλέπε ημερολογιακή εγγραφή Σεφέρη (11 Φεβρ. 1941), την οποία επισημαίνει ο Σαββίδης στην ομιλία του «Ο Σεφέρης, η Κρήτη και τα βιβλία του» (περ. *Παλίμψηστον*, τχ. 5, «Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη» Ηρακλείου, Δεκέμβριος 1987, 5-20: 16).
 22. Βλέπε «Σημείωση του επιμελητή» στο *Κανών περιεκτικός*, 74· βλέπε και *Η ειρωνική γλώσσα*, 173.
 23. Βλέπε «Σημείωση του επιμελητή» στο *Κανών περιεκτικός*, 58.
 24. Βλέπε «Σημείωση του επιμελητή» στο *Κανών περιεκτικός*, 58.
 25. *Η ειρωνική γλώσσα*, 166.
 26. *Δοκιμές*, Γ', 322-3.
 27. Παράβαλε το καθαφικό «μα τι άλλο είναι η τέχνη παρά λεπτομέρειες» και την προτίμηση του Δαπόντε για τα πράγματα.
 28. Βλέπε «Σημείωση του επιμελητή» στο *Κανών περιεκτικός*, 64-65, 85 (σημ. 2)· βλέπε και το «Καισάριος Δαπόντες» (*Η ειρωνική γλώσσα*, 172-6)· επίσης το λήμμα «CATALOG» στο *The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*, των Alex Preminger & T. V. F. Brogan, Princeton University Press 1993, 174-5.
 29. Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκη, *Ο Πεθαμένος και η Ανάσταση*, Άγρα 1982, σ. 120 κε.
 30. *Η ειρωνική γλώσσα*, 172.

Ο Θεός, η φυσική και οι πόλεμοι των δύο φύλων

Margaret Wertheim,
Το παντελόνι του Πυθαγόρα,
μτφ. Φώντας Κονδύλης,
εκδ. Π. Τραυλός -
Ε. Κωσταράκη, Αθήνα 1998

Στις 16 Ιανουαρίου 1850, οι αναγνώστες του περιοδικού *Ευτέρπη* θα διάβασαν, μεταξύ άλλων, το άρθρο «Περί κορασίων ανατροφής». Ο συντάκτης (ή μεταφραστής), που υπέγραφε απλώς με το αρχικό Η., υποστήριζε ότι αν οι γονείς έδιδαν την κατάλληλη μόρφωση στις θυγατέρες τους, θα μπορούσαν να τις δουν να διαπρέπουν σε οποιονδήποτε τομέα της γνώσης. Για να ενισχύσει την άποψή του, μάλιστα, ανέφερε αρκετά ιστορικά παραδείγματα: ανάμεσά τους, η αλεξανδρινή φιλόσοφος Υπατία, η αστρονόμος Μαρία Κούνιτς, και η αστρονόμος Καρολίνα Χέρσελ. Τα ονόματα αυτά θα συναντήσει ο αναγνώστης του 1998 στις σελίδες του βιβλίου *Το παντελόνι του Πυθαγόρα*, ενός βιβλίου που εν πολλοίς υποστηρίζει την ίδια θέση.

Αν θέλουμε να δώσουμε έναν σύντομο χαρακτηρισμό, θα λέγαμε ότι *Το παντελόνι του Πυθαγόρα* είναι, κατ' αρχάς, ένα βιβλίο για την ιστορία των επιστημών από την αρχαιότητα ως

τις μέρες μας. Ο αρχικός στόχος της Wertheim ήταν να γράψει ένα κατανοητό βιβλίο για τη φυσική, εκλαϊκευτικό αλλά και πρωτότυπο. Μελετώντας την ιστορία της επιστήμης, η συγγραφέας έδωσε στο εγχείρημά της μια νέα προοπτική που αφορά τον μακραίωνα αποκλεισμό των γυναικών από το επιστημονικό πεδίο της φυσικής. Έτσι, συσχετίζει την ανάπτυξη της επιστήμης με τις κοινωνικές δομές και τις νοοτροπίες, γεγονός που προσθέτει στο έργο ιδιαίτερο ενδιαφέρον και διευρύνει το πεδίο αναφοράς του.

Η θέση της Wertheim μπορεί να συνοψιστεί ως εξής: οι γυναίκες δεν κατόρθωσαν να διαπρέψουν στο πεδίο της φυσικής, επειδή αυτή η επιστήμη, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη, προσέλαβε και διατήρησε θεολογικές διαστάσεις. Αυτή η προκλητική και ενδιαφέρουσα υπόθεση παρουσιάζεται και αναλύεται στα δέκα κεφάλαια του βιβλίου.

Ξεκινώντας από την εποχή του Πυθαγόρα, η συγγραφέας δείχνει με τρόπο κατανοητό και ικανοποιητικό, πως ο αποκλεισμός των γυναικών, που μπορεί εν μέρει να αποδοθεί σε αντιλήψεις για τον κοινωνικό τους ρόλο, στηρίχτηκε επίσης, και ίσως κατά κύριο λόγο, σε φιλοσοφικές και θεολογικές θεωρίες. Έτσι, ακόμη και ο

Πυθαγόρας, η σχολή του οποίου ήταν κατά τη Wertheim η «πλέον φεμινιστική» στην ιστορία της επιστήμης, υποστήριζε απόψεις διόλου κολακευτικές για τις γυναίκες (λ.χ., ότι το θηλυκό στοιχείο συνδέεται με το γήινο και το υλικό, ενώ το αρσενικό με το ουράνιο και το πνευματικό, ή ότι οι ζυγοί αριθμοί, που θεωρούνται «θηλυκοί», αντιπροσωπεύουν το κακό).

Αποφασιστικός παράγοντας για τη διατήρηση του αντιφεμινιστικού πνεύματος στην επιστήμη, υπήρξε η οργάνωση της εκπαίδευσης από την Καθολική Εκκλησία. Το ενδιαφέρον της Αγίας Έδρας για τη μόρφωση των κληρικών και η αποστροφή της πλειονότητας των καθολικών θεολόγων του Μεσαίωνα για τις γυναίκες (ενίοτε θεμελιωμένη σε βιβλικά χωρία), καταδίκασε τις τελευταίες σε μόνιμη κατάσταση αμάθειας, εντός και εκτός των γυναικείων μοναστηριών. Η νοοτροπία που διαμορφώθηκε εκείνη την εποχή, διατήρησε την ισχύ της ακόμη και όταν τα δεδομένα άλλαξαν. Έτσι, η οργάνωση των μεγάλων ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων κατά το πρότυπο των μοναστικών ταγμάτων, εξακολούθησε να κρατά κλειστές τις πόρτες της ανώτατης εκπαίδευσης στις γυναίκες μέχρι τον προηγούμενο αιώνα. Ωστόσο, η φρόνηση των

Υφος και κυρίως γλώσσα διακηρυγμένα «μεικτή» μας εξηγεί ο Δημήτρης Κιτσίκης στο βιβλίο του *Η τρίτη ιδεολογία και η ορθοδοξία* (εκδ. Βιβλιοπωλείο της «Εστίας», 1998) πως «Κοραής και Ψυχάρης υπήρξαν νεκροθάφτες της γλώσσας γιατί με το ρατσιοναλιστικό δυτικό τους ολοκληρωτικό πνεύμα θέλησαν να καλουπώσουν τον Έλληνα και να του αφαιρέσουν την ελευθερία να βιώνει τη γλώσσα που σε όλα της τα μέρη και τα πλάτη» ... Τι άλλο θ' ακούσουμε για τους «κουτόφραγκους», αδυνατώ να σκεφτώ. Ωστόσο, το βιβλίο αξίζει να διαβαστεί, ειδικά μάλιστα από τον νέο προκαθήμενο της ελληνικής εκκλησίας, ο οποίος απευθύνεται στους νέους με *in* και *oui* πολιτικολογία. Οι συλλήψεις του συγγραφέα ξεπερνούν κάθε γνωστό όριο «πρωτοτυπίας», όταν προτείνει «μια θεοκρατική κυβέρνηση (που) θα έχει υπουργούς και πρωθυπουργό, οι οποίοι θα παίρνουν πολιτικές αποφάσεις κατόπιν εξαγνισμού με προσευχές και πνευματική καθοδήγηση από γέροντες μοναχούς του Αγίου Όρους». Κάτι, φαίνεται, ήξερε ο Ψυχάρης, όχι ο δυτικοπληκτος αλλά ο άλλος ο σύγχρονός μας, «ο δικός μας».

Φούγκα του Εμπενέξερ Πράουτ (μετάφραση: Γιώργος Πλουμπίδης, εκδ. Γαβριηλίδης, 1998): ένα

βιβλίο μουσικής παιδείας που έρχεται να συνεισφέρει στην, ούτως ή άλλως, ισχυρή μουσική βιβλιογραφία στην ελληνική γλώσσα. Το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε ένα ειδικό κοινό σπουδαστών μουσικής αλλά και μουσικών και θεωρείται κλασικό στο είδος του, καθώς είναι το αποτέλεσμα συστηματικής μελέτης όχι μόνο του πατριάρχη της φούγκας Μπαχ, αλλά και ενός συνόλου από 1.000 φούγκες των Χαίντελ, Μότσαρτ, Μπετόβεν, Μέντελσον και Σούμαν. Ο παραδειγματικός τρόπος με τον οποίο είναι γραμμένο αυτό το βιβλίο του δίνει το χαρακτήρα ενός ουσιαστικού βοηθήματος. Η αξιοσημείωτη αυτή πρωτοβουλία προαναγγέλλει, επίσης, και σειρά ανάλογων εκδόσεων. Ίδωμεν...

Χαρακτηριστικός τίτλος:
Βία στο σχολείο ... Βία του σχολείου (επιμέλεια: **Λουκία Μπεζέ**, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1998).
μία ενδιαφέρουσα έκδοση που συγκεντρώνει σε ένα τόμο άρθρα που έχουν ως κοινό στοιχείο την προσέγγιση ειδικών όψεων της επιθετικότητας και της βίας που εκδηλώνονται από εφήβους, αλλά και της επιθετικότητας και της βίας τις οποίες εισπράττουν παιδιά και έφηβοι.

Ψηλαφητά φτάνει κανείς και σε μικρά αλλά ενδιαφέροντα έντυπα, όπως οι Πειραματικές

γυναικών στα Πανεπιστήμια δεν εσήμανε αυτομάτως και την αποδοχή τους ως επιστημόνων από τους άνδρες συναδέλφους τους. Η Wertheim παρατηρεί ότι, ακόμη και σήμερα, μια γυναίκα φυσικός δύσκολα μπορεί να επιβάλει την αξία και την παρουσία της σ' αυτήν την «ανδροκρατούμενη» επιστήμη, επειδή στο συλλογικό ασυνείδητο της επιστημονικής κοινότητας επιβιώνουν οι θεολογικού τύπου νοοτροπίες των προηγούμενων αιώνων.

Διαπιστώνοντας ότι οι γυναίκες συναντούν τέτοιου είδους δυσκολίες μόνο στον τομέα της φυσικής, και όχι και στους τομείς των μαθηματικών, της ιατρικής, κ.λπ., η Wertheim υπέθεσε ότι το αίτιο βρίσκεται αφενός στις γνωστές αντιλήψεις για τον κοινωνικό ρόλο των γυναικών, και αφετέρου στις λιγότερο γνωστές αντιλήψεις για το ρόλο της ίδιας της φυσικής, τις οποίες επιχειρεί να περιγράψει. Αποτέλεσμα αυτής της απόπειρας δεν είναι μόνο η γνωστική ωφέλεια, αλλά κάτι πολύ πιο σημαντικό κατά την άποψή μου, η ανατροπή των ενδόξων για τη σχέση επιστήμης και κοινωνίας. Σε αντίθεση με ό,τι πιστεύουμε για άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες (λ.χ., εκπαίδευση, τέχνη, κ.ά.), οι περισσότεροι συνηθίζουμε να θεωρούμε την επιστήμη υπεράνω ιδεολογικών και πολιτικών δεσμεύσεων. Ο επιστήμονας, συχνά, αντιμετωπίζεται ως ένας άνθρωπος αποκομμένος από το περιβάλλον του· κλεισμένος στον *tour d'ivoire* του εργαστηρίου του, ενδιαφέρεται μόνο για την ανακάλυψη των φυσικών νόμων και για τη δημιουργία «θαυμαστών μηχανών» που θα επιτρέψουν στην ανθρωπότητα να προοδεύσει. Βεβαίως, η αξιοποίηση των επιστημονικών ανακαλύψεων για τη βελτίωση των όρων της ανθρώπινης ζωής, συνδέει αναπόφευκτα την επιστήμη με την κοινωνία, κι αυτό γίνεται αντιληπτό από τους προβληματισμούς που

εγείρονται κατά καιρούς σχετικά με τις καταστρεπτικές συνέπειες ορισμένων επιστημονικών επιτευγμάτων. Ακόμη και τότε, όμως, το ενδιαφέρον εστιάζεται στο *αποτέλεσμα* των επιστημονικών ερευνών, στο λεγόμενο «επιστημονικό προϊόν», το οποίο συχνά θεωρείται ανεξάρτητα από τον παραγωγό του, καθώς η παραγωγή διαχωρίζεται από τη χρήση. Η Wertheim, ωστόσο, δείχνει ότι η σχέση επιστήμης και κοινωνίας θα πρέπει να ανιχνεύεται και στις *προϋποθέσεις* της επιστημονικής έρευνας. Διαβάζοντας *Το παντέλονι του Πυθαγόρα*, ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται ότι οι επιστημονικές ανακαλύψεις όχι μόνο χρησιμοποιήθηκαν για να ενισχύσουν συγκεκριμένες θεολογικές και κοινωνικές αντιλήψεις και ανάγκες, αλλά σχεδόν υπαγορεύτηκαν από αυτές· η κυριαρχία της πίστης σε έναν τέλει Θεό, λάτρη και δημιουργό της αρμονίας, καθόρισε τη ζητούμενη επιστημονική εικόνα ενός τέλειου και αρμονικά σχεδιασμένου κόσμου, ενός κόσμου που στη συνέχεια θα προεβόλετο ως λαμπρή απόδειξη της ύπαρξης του Θεού μέσω του τελεολογικού επιχειρήματος (κατά βάθος, όλη αυτή η διαδικασία καταλήγει απλώς σε κυκλικό επιχειρήμα).

Η συγγραφέας επιχειρεί να ανατρέψει ένα ακόμα ένδοξο, την αντίληψη για την εχθρότητα θρησκείας και επιστήμης. Επισημαίνει, λοιπόν, ότι η ουσιαστική ρήξη ανάμεσα στους δύο αυτούς τομείς δεν συμβαίνει ενωρίτερα από την εποχή του Δαρβίνου· μέχρι τότε, επιστήμονες και θεολόγοι, «ιερείς» της επιστήμης και ιερείς της Εκκλησίας, συνεργάζονται αρμονικά για την εξήγηση του θαυμαστού έργου του Θεού. Έτσι, κοντά στις κατά το μάλλον ή ήττον οικείες πληροφορίες περί της στάσης κορυφαίων επιστημόνων απέναντι στη θρησκεία (είναι γνωστή, λ.χ., η ευλάβεια του Νεύτωνα), έρχονται να προστεθούν στοιχεία

που ως τώρα προσλαμβάνονταν διαφορετικά (λ.χ., η περίφημη δίκη του Γαλιλαίου). Στο σημείο αυτό, όμως, θεωρώ αναγκαία μια διάκριση, χωρίς την οποία είναι πολύ πιθανό να δημιουργηθούν συγχύσεις και παρανοήσεις. Η Wertheim επαναλαμβάνει αρκετές φορές τη θέση ότι η θρησκεία (ειδικότερα, ο χριστιανισμός) και η φυσική «δεν ήταν από τη φύση τους *ασυμβίβαστα* μεταξύ τους» (σ. 162). Στην πραγματικότητα, κι αυτό φαίνεται από την ανάγνωση του βιβλίου, εννοεί πως η *Εκκλησία*, ως κοινωνικός σχηματισμός, δεν πολέμησε την επιστήμη μέχρι τη διάλυση της δαρβινικής θεωρίας. Η θρησκεία και η επιστήμη, *από τη φύση τους*, δεν μπορούν παρά να είναι ασυμβίβαστες μεταξύ τους (για τα επίτευτα σύγκρουσής των, βλ. Δ.Ι. Χατζόπουλος, «Θρησκεία και Επιστήμη», *Αντί*, τχ. 699, 26.9.1997, σ. 58-59). Στη θρησκεία κυριαρχεί η πίστη και η εξ αποκαλύψεως γνώση, ενώ στην επιστήμη η γνώση αποκτάται με λογικές διαδικασίες, στηρίζεται στην απόδειξη και χωρίς αυτήν δεν μπορεί να έχει κανένα κύρος· ένας επιστήμονας μπορεί να ξεκινά από μία *πίστη*, την αλήθεια της οποίας ο ίδιος αποδέχεται βασισμένος στην ενόραση ή ακόμη και σε ένα είδος θείας αποκάλυψης, θα πρέπει όμως να την *αποδείξει*, αν θέλει να τη μετατρέψει σε επιστημονική γνώση. Ακόμη κι αν υποστηριχθεί ότι η επιστήμη βασίζεται σε αναπόδεικτες πίστεις (λ.χ., στην πίστη για την ομοιομορφία της φύσης), οι προϋποθέσεις αυτές δεν έρχονται σε σύγκρουση με τα καθ' έακστον. Αν ορισμένες επιστημονικές γνώσεις συμφωνούν με τις θρησκευτικές αλήθειες, είναι εντελώς συμπτωματικό, στο βαθμό που υπάρχουν άλλες επιστημονικές γνώσεις οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με τα λεγόμενα της θρησκείας. Είναι, άλλωστε, ενδεικτικό ότι αρκετά από τα περιστατικά που αναφέρει η συγγραφέας

επιβεβαιώνουν ακριβώς την εγγενή σύγκρουση θρησκείας και επιστήμης: λ.χ., η υπόδειξη του Γαλιλαίου για τη μεταφορική ερμηνεία των βιβλικών χωρίων που συγκρούονταν με τη θεωρία του Κοπέρνικου (σ. 160), η άρνηση του Νεύτωνα να αποδεχτεί το δόγμα της Αγίας Τριάδος (σ. 176), αλλά και η ίδια η θεωρία του Δαρβίνου είναι ίσως τα πιο χαρακτηριστικά. Το γεγονός, λοιπόν, ότι οι μεγάλες επιστημονικές ανακαλύψεις του 17ου αιώνα δεν θορύβησαν την Εκκλησία, οφείλεται στο είδος των ανακαλύψεων που δεν έθιγαν βασικά θρησκευτικά δόγματα: το γεγονός ότι η θεωρία του Δαρβίνου προκάλεσε αναταραχή στους εκκλησιαστικούς κύκλους, οφείλεται στο ότι η δύναμη σύγκρουση μεταξύ θρησκείας και επιστήμης έγινε πλέον σύγκρουση εν ενεργεία. Για να είμαστε ακριβείς, η σύγκρουση αυτή ξεκινά σχεδόν τέσσερις δεκαετίες πριν από την έκδοση του δαρβινικού έργου, στοιχείο που η Wertheim δεν λαμβάνει υπόψιν. Στην Αγγλία του 19ου αι., τα πορίσματα της γεωλογίας για την ηλικία του κόσμου προκαλούν την οργισμένη αντίδραση των θεολόγων, που βλέπουν να αμφισβητούνται οι σχετικές βιβλικές μαρτυρίες. Κορυφαίος υπερασπιστής της επιστήμης και πολέμιος των θρησκευτικών αντιλήψεων την εποχή εκείνη, υπήρξε ο Richard Carlile, εκδότης του περιοδικού *Republican*: ο Cain του Byron (1819) ενσωματώνει σε μεγάλο βαθμό τις ριζοσπαστικές γεωλογικές θεωρίες αλλά και τις απόψεις του ίδιου του Carlile.

Το γεγονός ότι η διάκριση θρησκείας-εκκλησίας δεν διατυπώνεται ρητά, θα μπορούσε να αποδοθεί σε ένα είδος «άγχους», εκ μέρους της Wertheim, να μην θεωρηθεί εχθρική προς το χριστιανισμό. Αυτή ήταν η δική μου εντύπωση, η οποία ενισχύθηκε από παρατηρήσεις όπως, «Δεν ήταν

οι χριστιανοί που κατέπνιξαν την ελληνική επιστήμη. Απλώς, τα ενδιαφέροντά τους ήταν αλλού [...] Η ελληνική επιστήμη πέθανε στη Δύση όχι λόγω διωγμού, αλλά επειδή δεν υπήρχαν αρκετοί ένθερμοι υποστηρικτές για να κρατήσουν ζωντανή την παράδοση» (σ. 59). Βεβαίως, εύλογα δημιουργείται το ερώτημα γιατί δεν υπήρχαν αρκετοί υποστηρικτές, ενώ αβίαστα συνάγεται το συμπέρασμα ότι αυτή ακριβώς η έλλειψη ενδιαφέροντος εκ μέρους του χριστιανισμού οδήγησε στο μαρασμό της ελληνικής επιστήμης. Η ειρωνεία είναι ότι μετά τις παραπάνω φράσεις, ακολουθεί η ιστορία της Υπατίας, η οποία διαμελίστηκε καθ' οδόν από ένα πλήθος φανατικών χριστιανών στην Αλεξάνδρεια του 4ου αιώνα. Ας προστεθεί εδώ μια ακόμα παρατήρηση της Wertheim, παρόμοιας ιδεολογικής φόρτισης, σύμφωνα με την οποία η ελληνική επιστημονική γνώση πέρασε στον ισλαμικό κόσμο, όπου «κρατήθηκε δέσμια έως ότου αναζωπυρώθηκε το ενδιαφέρον της Δύσης» (σ. 59). Φαντάζομαι ότι οι αραβολόγοι θα είχαν κάθε λόγο να αντιδράσουν σε μια τέτοια εκτίμηση, η οποία βεβαίως διαμορφώνεται υπό το πρίσμα των τυπικών αμερικανικών προκαταλήψεων για τον αραβικό κόσμο.

Θα τελειώσω με ορισμένα σχόλια για τη μετάφραση. Παρόλο που, σε γενικές γραμμές, ο αναγνώστης δεν δυσκολεύεται να παρακολουθήσει το νήμα της αφήγησης από κεφάλαιο σε κεφάλαιο, αρκετές φορές ο μεταφραστής φαίνεται να παρασύρεται από τη γλώσσα του πρωτοτύπου (λ.χ., «φοιτητές θηλυκού γένους» στη σ. 307, «η πρώτη γυναίκα που έγινε [...] τελικά καθηγητής» στη σ. 310), εις βάρος των κανόνων της ελληνικής γλώσσας (βλ. λ.χ., σ. 254: «Τα άπειρα βάθη του διαστήματος μπορεί ίσως να έκαναν...», και σ. 295: «Κοιτάζοντας κανείς την εξέλιξη

αυτής της διαδικασίας, βλέπουμε σήμερα...»). Επιπλέον, παραμένει αδιευκρίνιστο γιατί, ενώ μεταφράστηκε ο αγγλικός τίτλος *Pythagoras' Trousers*, οι επιμελητές της έκδοσης παρέλειψαν τον υπότιτλο *God, Physics, and the Gender Wars* (Ο Θεός, η Φυσική, και οι Πόλεμοι των Φύλων). Τέλος, θεωρώ αυτονόητο ότι όταν πρόκειται να μεταφραστούν συγκεκριμένοι φιλοσοφικοί όροι, θα πρέπει να διερρευνάται κατά πόσον αυτοί αποδίδονται σωστά. Είναι προφανές από τα συμφραζόμενα ότι ο όρος «θεϊσμός» επιλέγεται ως ελληνικό αντίστοιχο του αγγλ. όρου «deism»: ωστόσο, ο όρος αυτός αντιστοιχεί στον αγγλ. όρο «theism». Ο όρος «deism» έχει αποδοθεί στα ελληνικά με τις λέξεις «ντεϊσμός» και «δεϊσμός» (τη δεύτερη προτιμά ο Παναγιώτης Κονδύλης: βλ. ενδεικτικά και την ερμηνεία του αγγλοελληνικού λεξικού της Penguin). Η διαφορά των δύο όρων («theism» και «deism») εξηγείται στα αντίστοιχα λήμματα της *Encyclopedia of Philosophy* (εκδ. Paul Edwards, Νέα Υόρκη: Macmillan 21972). Βεβαίως, αν στο πρωτότυπο χρησιμοποιείται ο όρος «theism», τότε η παρατήρησή μου, ως επίκριση πλέον, αφορά τη λανθασμένη επιλογή της Wertheim.

Παρά τις κριτικές μου επισημάνσεις, θεωρώ ότι *Το παντελόνι του Πυθαγόρα* είναι ένα καλό βιβλίο. Λέγοντας «καλό», δεν εκφράζω απλώς τα θετικά μου συναισθήματα γι' αυτό, αλλά, όπως εσημείωσε ο R.M. Hare, συγχρόνως το προτείνω: θεωρώ ότι πρέπει να το διαβάσουν (και μπορούν να το διαβάσουν) όσο το δυνατόν περισσότεροι αναγνώστες. Είναι βέβαιο ότι θα το βρουν ενδιαφέρον, ακόμη και εκείνοι που θα διαφωνήσουν τελικά με τη βασική θέση της Wertheim.

Λίτσα Χατζοπούλου
Ειδική Επιστήμων
Νεοελ. Φιλολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σελίδες, μια περιοδική μαθητική έκδοση για τη λογοτεχνία. Για την ακρίβεια, στο «χειροποίητο περιοδικό» (τχ. 2, Άνοιξη '98), στο οποίο οι μαθητές του πρώτου πειραματικού γυμνασίου Θεσσαλονίκης (τμήμα Γ' 1) επέλεξαν λογοτεχνικά αποσπάσματα γνωστών συγγραφέων που αναφέρονται στο τρίπτυχο μαθητής-δάσκαλος-σχολείο και εν συνεχεία τα σχολίασαν. Έξυπνες παρατηρήσεις και γουστόζικα σχόλια συνοδεύουν αναγνώσεις, όπως, λ.χ., διαβάζοντας το βιβλίο του Μανόλη Αναγνωστάκη, *Ο ποιητής Μανούσος Φάσσης. Η ζωή και το έργο του*, οι Ελένη Κυρίμη και Τάλιν Μαρδικιάν γράφουν ευθαρσώς αυτά που όλοι αποσιωπούμε: «Ο Μανούσος Φάσσης δεν είχε σκοπό να προσβάλει τους ήρωες της επανάστασης του 1821, αλλά ήθελε μέσα από ένα διασκεδαστικό ποίημα να "χτυπήσει" την ανία των συνηθισμένων, παραδοσιακών σχολικών εορτών (είναι μάλλον βέβαιο ότι τα άτομα εφηβικής ηλικίας έναν συνηθισμένο βαρετό λόγο ούτε τότε τον πρόσεχαν ούτε σήμερα τον προσέχουν)».

«Ω, παρατεταμένη Άνοιξη / τη ζωή μας αναστάτωσης / απρόσμενη / νά 'το, θερμό το καλοκαίρι ξεπροβάλλει»: Χαράλαμπος Μπακιρτζής, *Τετράστιχα* (εκδ. Νέας Πορείας, Θεσσαλονίκη 1997).

ο χαρτοκόπτης

Παλιννόστηση

Η ΒΙΟΛΕΤΑ ΤΗΣ ΤΕΧΕΡΑΝΗΣ αναρωτιέται πότε θ' ανακαλυφθούν ειδικές τρόμπες ενθάρρυνσης, για ν' ανεβάζουν το ηθικό των ανθρώπων.

Ο πρώτος αιγύπτιος λογιστής της Μελβούρνης με συμβουλεύει να μη στενοχωριέμαι. Χαμογελάω πάντα, λέει ο Αλφόνς. Τα πράγματα τα βλέπω άσπρα και μου βγαίνουν άσπρα.

Ο Πέταρ που έφτασε στο Σύννεϋ το 1959, από κροατικό χωριό της Βοσνίας, αναφωνεί με θαυμασμό: «I'm bloody sixty years old Kostas, but the body still demands...»! Ιρλανδοαυστραλοί σύντροφοι θυμούνται τους παππούδες τους πίνοντας σαμπάνια. Σαν ήρωες του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα ενάντια στους Άγγλους τους παρουσίαζαν οι οικογενειακοί θρύλοι τους παππούδες... Σα μετανάστες στην Αυστραλία επειδή κλέβονταν με δεκαεξάχρονες αστές, τους ανακάλυπταν τα εγγόνια!

Παλιννόστηση...

ΣΤΗΝ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΑ κάρτα, όλες ευχές γράφτηκαν στα ελληνικά είναι ανορθόγραφες. Τα τελευταία χρόνια όμως, η Τζένη μετονομάστηκε Δήμητρα και ο Μπιλ αυτοαποκαλείται Βασίλης.

Γκουρού της γεωπονικής αφιερώνει στο ράδιο παραδοσιακά τραγούδια της Μακεδονίας.

Πενηντάρα αγγλο-αυστραλέζα παρατάει τη γριά μητέρα της που πάσχει από αμνησία, για να μου διαβάσει Σάββατο πρωί στα χαρτιά ταρώ, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον.

Ο ΝΙΚΟΣ γυρεύει πίσω τα φωτοτυπημένα του βιβλία καπνίζοντας Ρωμαίο κι Ιουλιέτα! Στη μαύρη αγορά τ' αγόρασε η Λιζ, τιμής ένεκεν τα 'δωσε στον Νίκο, μαζί τα καπνίζουμε έξω από το Universita, μετά το Pinot Noir.

Ο Δομένικος διορθώνει συνέχεια τ' αγγλικά της γκαστρωμένης Μαρίας, που ρωτάει να μάθει αν το Brunswick street είναι ο δρόμος όπου συχνάζουν οι διανοούμενοι...

Παλιννόστηση, Brunswick street...

ΝΑ ΖΗΣΕΙ Η ΜΕΛΒΟΥΡΝΗ, φωνάζει ο Γιώργης που φτιάχτηκε με το κλαρίνο του Σωτήρη και το ούτι του Χρήστου. Γιώργη, ποτέ δε γυρνάς πίσω στο ίδιο αφεντικό και στην ίδια γυναίκα.

Ξεπεσμένος μεγαλέμπορας φοβάται μήπως η κόρη του μείνει από λεφτά.

Γιάννα, λάθος κάναμε για τον Άρη, δεν είναι gay, κυκλοφορεί με γκομενάρα!

Λούμπεν πενηντάρηδες με γραφεία στο Μιλάνο, τη Μανίλα και τη Μελβούρνη, όπως αυτοδιαφημίζονται, θέλουν να γίνουν αφεντικά της τέχνης τους. Η δική τους ουτοπία σταματάει στην απόκτηση ραδιοφωνικού σταθμού μικρής εμβέλειας!

ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΜΑΝΑΣ. Εκεί που πας να ντύνεσαι ωραία. Να μη γυρνάς σαν λέτσος.

Συνεπιβάτης της «Ολυμπιακής Φλόγας» λέει και στην οπλοκατοχή, και στη μεταφορά ναρκωτικών, και σ' όλα τα επικίνδυνα συναφή... απαντώντας το ερωτηματολόγιο του τελωνείου!

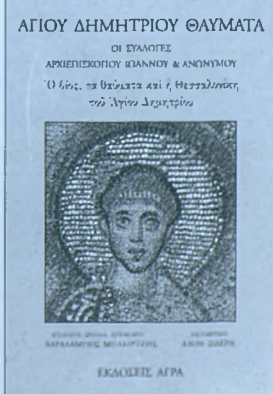
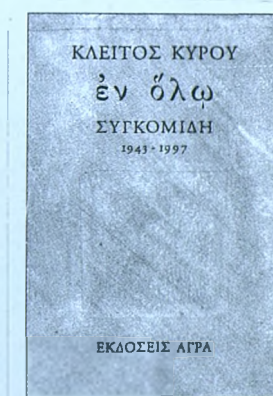
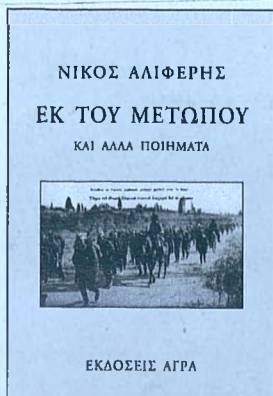
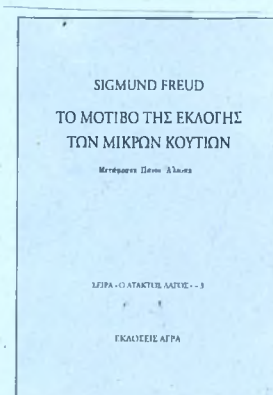
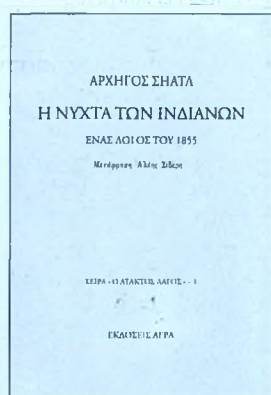
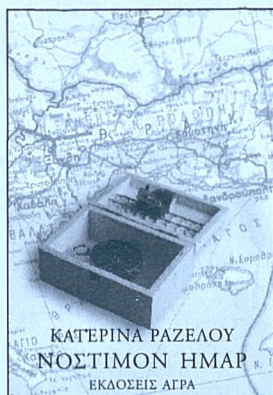
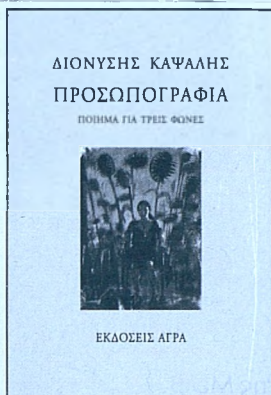
Μέρες παλιννόστησης. Μέρες φθινοπώρου.

Είμαστε δυνατοί. Σαν τον Έλλην Όλυμπιονίκη Τόφαλο!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΠΟ ΤΟ 1979

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

"SANTÉ"
F I L T E R

New Superior Blend

650 ΔΡΧ.

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί:

ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΒΛΑΠΤΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ